

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑ सवि॒ता
प्रा॒र्पय॑तु श्रेष्ठ॑तमा॒य क॑र्मण॒ आ प्या॑यध्वम॒ग्नि॒या दे॒वभा॒गमूर्ज॑स्वतीः
पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा वः॑ स्तेन॒ ईश॑त॒ मा-
ऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात
ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥ (१)

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि प्रत्यु॑ष्टः रक्षः प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॒तयः॑
प्रेय॑म॒गाद्धि॑षणा॒ ब॒र्हि॒रच्छ॑ मनु॒ना कृ॑ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हि॒रा॒सदे॑ दे॒वानां॑
परि॑षू॒तम॑सि व॒रु॑षवृ॒द्धम॑सि दे॒व॑ब॒र्हिर्मा त्वा॑ऽन्व॒ङ्गा ति॑र्यक्प॒र्व
ते रा॒ध्या॑समाच्छे॒त्ता ते मा रि॑षं दे॒व॑ब॒र्हिः श॒तव॑ल्शं वि रो॒ह
स॒हस्र॑वल्शा (२)

वि व॒यः रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पाहि सु॒स॒म्भृता॑ त्वा

सम्भराम्यदित्यै रास्नाऽसीन्द्राण्यै सन्नहनं पूषा ते ग्रन्थिं ग्रन्धातु
स ते माऽऽस्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पतेर्मूर्ध्ना
हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गममसि॥ (३)

सहस्रवल्शा अष्टात्रिंशच्च॥ [२]

शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्मो-
ऽसि द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना
दृ॥ह॥स्व मा ह्यर्वसूनां पवित्रमसि शतधारं वसूनां पवित्रमसि
सहस्रधारं हुतः स्तोको हुतो द्रप्सोऽग्नये बृहते नाकाय स्वाहा
द्यावापृथिवीभ्यां सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा
सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन
त्वाऽऽतनन्मीन्द्राय दधि विष्णो हव्यं रक्षस्व॥ (४)

सोमेनाष्टौ च॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयं वेषाय त्वा प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा
अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं
वयं धूर्वामस्त्वं देवानामसि सस्त्रितमं पप्रितमं जुष्टमं वह्नितमं
देवहूतममहुतमसि हविर्धानं दृ॥ह॥स्व मा ह्यार्मित्रस्य त्वा चक्षुषा
प्रेक्षे मा भेर्मा सं विक्था मा त्वा (५)

हिंसिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां

पूष्णो हस्ताभ्यामग्रये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदमु-
नः सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि ख्येषं वैश्वानरं
ज्योतिर्दृ० हन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यास्त्वोपस्थे
सादयाम्यग्ने हव्य० रक्षस्व॥ (६)

मा त्वा षट्त्वारिंशच्च॥ [४]

देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पुवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिरापो देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमं यज्ञं नयताग्रे
यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं
वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थाग्रये वो जुष्टं प्रोक्षाभ्याम्यग्नीषोमाभ्या०
शुन्यध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया अवधूत० रक्षोऽवधूता
अरातयोऽदित्यास्त्वगंसि प्रति त्वा (७)

पृथिवी वैत्त्वधिषवणमसि वानस्पत्यं प्रति त्वा-
ऽदित्यास्त्वग्वैत्त्वग्रेस्तनूरंसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा
गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हव्य० सुशमिं
शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत वय० सङ्घातं जैष्म
वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धं वेत्तु परापूत० रक्षः परापूता
अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो वः सविता
हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (८)

त्वा भाग एकादश च॥ [५]

अवधूत॑ रक्षोऽवधूता॑ अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि प्रति॑ त्वा
 पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वः स्क॑म्भ॒निरे॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्वग्वै॑त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि पर्व॑त्या प्रति॑ त्वा दि॒वः स्क॑म्भ॒निर्वै॑त्तु धि॒षणा॑ऽसि पा॒र्वते॑यी
 प्रति॑ त्वा पर्व॑तिर्वै॒त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॑तुः प्र॑सवे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ पू॒ष्णो
 हस्ता॑भ्या॒मधि॑वपामि धा॒न्यम॑सि धिनु॑हि दे॒वान्प्रा॑णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑
 त्वा व्या॒नाय॑ त्वा दी॒र्घाम॑नु प्र॑सि॒तिमायु॑षे धां दे॒वो वः॑ सवि॑ता
 हिर॑ण्यपाणिः॒ प्रति॑ गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय॑ त्वा पञ्च॑दश च॥ [६]

धृष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ य॒च्छापा॑ऽग्नेऽग्नि॒मामा॑दं जहि॑ निष्क्र॒व्याद॑
 से॒धा दे॒वय॑जं वह् निर्द॑ग्ध॒ रक्षो॑ निर्द॑ग्धा अरा॑तयो ध्रु॒वम॑सि
 पृथि॒वीं दृ॒हाऽऽयु॑र्दृ॒ह प्र॒जां दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒
 पर्यू॑ह ध॒त्रम॑स्य॒न्तरि॑क्षं दृ॒ह प्रा॒णं दृ॒हापा॑नं दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै
 यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह ध॒रुण॑मसि॒ दिवं दृ॒ह चक्षु॑र् (१०)

दृ॒ह श्रो॑त्रं दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह धर्मा॑ऽसि॒
 दि॒शो दृ॒ह योनि॑ दृ॒ह प्र॒जां दृ॒ह स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह
 चि॒तः स्थ॑ प्र॒जाम॒स्मै र॒यिम॒स्मै स॒जा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह
 भृ॒गूणा॑मङ्गि॒रसां॑ तप॑सा तप्य॒ध्वं या॒नि घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च॥

[७]

सं वंपामि समापो अद्विरंगमतु समोषधयो रसेन स॥
रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमद्भ्यः परि प्रजाताः
स्थ समद्विः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रये त्वाऽग्नीषोमाभ्यां
मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु रुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः
प्रथतां त्वचं गृह्णीष्वाऽन्तरितुं रक्षोऽन्तरिता अरांतयो देवस्त्वा
सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्ने
हव्यं रक्षस्व सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा
त्रिताय स्वाहा॥ (१२)

सविता द्वाविंशतिश्च॥

[८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
हिंसिषमपहतोऽरुरुः पृथिव्यै व्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुरुः पृथिव्यै देवयजन्यै
व्रजं (१३)

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा

मौगपंहतोऽरुः पृथिव्या अदेवयजनो ब्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा (१४)

मौगरुस्ते दिवं मा स्कान् वसंवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण
छन्दसा रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽऽदित्यास्त्वा
परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुः सवे कर्म कृण्वन्ति
वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वी
चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शित्रुदादाय
पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरांसो अनुदृश्य
यजन्ते॥ (१५)

देवयजन्यै ब्रजन्तमतो मा विरप्शित्रेकादश च॥ [१]

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरांतयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
निष्टपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपत्नसाहं सम्माज्मि
वाचं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिनीं त्वा
सपत्नसाहीं सम्माज्म्याशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं
तनूम्। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कम्। सुप्रजसंस्त्वा
वयं सुपत्नीरुपं (१६)

सेदिम। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं विष्यामि
वरुणस्य पाशं यमबध्नीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य

लो॒के स्यो॒नं मे॑ स॒ह प॒त्या॑ करोमि। स॒मायु॑षा॒ सम्प्र॒जया॒ सम॑ग्रे
वर्च॑सा पुनः॑। स॒म्पत्नी॒ पत्या॒ऽहं ग॑च्छे स॒मात्मा त॑नुवा॒ मम॑। म॒हीनां॑
पयो॒ऽस्योष॑धीना॒५ र॒सस्त॑स्य॒ तेऽक्षी॑यमाणस्य॒ निर् (१७)

व॑पामि म॒हीनां॑ पयो॒ऽस्योष॑धीना॒५ र॒सोऽद॑ब्धेन त्वा॒ चक्षु॑षा-
ऽवै॑क्षे सु॒प्रजा॒स्त्वाय॒ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ऽनु॒ प्रेह्य॑ग्निस्ते॒ तेजो॒ मा वि
नै॒दग्रे॑र्जि॒ह्वाऽसि॑ सु॒भूर्दे॒वानां॑ धा॒म्रेधा॑म्रे दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे भव
शु॒क्रम॑सि॒ ज्योति॑रसि॒ तेजो॑ऽसि दे॒वो वः॑ स॒वि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण
प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं त्वा॑ शु॒क्रायां॑ धा॒म्रेधा॑म्रे
दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे गृ॒ह्णामि॑ ज्योति॑स्त्वा॒ ज्योति॑ष्य॒र्चिस्त्वा॒ऽर्चिषि॑
धा॒म्रेधा॑म्रे दे॒वेभ्यो॒ यजु॑षेयजुषे गृ॒ह्णामि॑॥ (१८)

उप॒ नी र॒श्मिभिः॑ शु॒क्रं पो॑डश च॥ [१०]

कृ॒ष्णो॑ऽस्याखरे॒ष्ठो॑ऽग्नये॑ त्वा॒ स्वाहा॒ वेदि॑रसि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒
स्वाहा॑ ब॒र्हिर॑सि सु॒ग्न्यस्त्वा॒ स्वाहा॑ दि॒वे त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय त्वा॒
पृथि॑व्यै त्वा॑ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ ऊ॒र्ग्वव॑ ब॒र्हिष॑द्भ्य ऊ॒र्जा पृथि॑वीं
ग॑च्छ॒त वि॑ष्णोः॒ स्तूपो॑ऽस्यूर्णा॑म्रदसं त्वा स्तृ॒णामि॑ स्वास॒स्थं दे॒वेभ्यो॑
ग॒न्धर्वो॑ऽसि वि॒श्वाव॑सुर्वि॒श्वस्मा॑दीष॒तो यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड
ई॒डित॑ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि (१९)

दक्षि॑णो॒ यज॑मानस्य परि॒धिरि॒ड ई॒डितो॑ मि॒त्रावरु॑णौ

त्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः
 सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्यांश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रं त्वा कवे
 द्युमन्तः५ समिधीमह्यग्रे बृहन्तमध्वरे विशो यन्त्रे स्थो वसूनाः
 रुद्राणामादित्यानाः५ सदसि सीद जुहूरुपभृद्धुवाऽसि घृताची नाम्ना
 प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता
 विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनियम्॥ (२०)

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्रे यष्टिरिदं नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा ह्वयति
 देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति देवयज्याया
 अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषु वि जिहाथा मा मा सन्तांसं
 लोकं मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत इन्द्रो
 अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो
 यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि माऽग्रे दुश्चरितादा मा
 सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत एकविंशतिश्च॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाः५ इन्द्रो मे
 निग्राभेणार्धराः अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्।
 अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा
 रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्तः५ रिहाणा वियन्तु वयः। प्रजां

योनिं॑ मा निर्मृक्ष॒मा प्या॑यन्ता॒माप॒ ओष॑धयो म॒रुतां॑ पृष॑तयः स्थ॒
दिवं॑ (२२)

गच्छ॒ ततो॑ नो वृष्टि॒मेर॑य। आ॒युष्पा अ॑ग्रेऽस्यायु॑र्मे पाहि चक्षु॒ष्पा
अ॑ग्रेऽसि॒ चक्षु॑र्मे पाहि ध्रु॒वाऽसि॒ यं प॑रि॒धिं प॒र्यध॑त्था अ॒ग्रे दे॒व
प॒णिभिर्वी॑यमाणः। तन्तं॑ ए॒तमनु॑ जोषं॑ भ॒रामि॑ ने॒देष॑ त्वद॑पचे॒तया॑तै
य॒ज्ञस्य॑ पाथ॒ उप॒ समि॑तः स॒ऽस्त्रा॒वभा॑गाः स्थे॒षा बृ॒हन्तः॑ प्र॒स्तरे॒ष्टा
ब॑र्हिषद॑श्च (२३)

दे॒वा इ॒मां वाच॑म॒भि विश्वे॑ गृणन्तं॑ आ॒सद्या॒स्मिन्ब॑र्हिषि॑
माद॑यध्वम॒ग्नेर्वा॒मप॑न्नगृहस्य॒ सद॑सि सा॒दयामि॑ सु॒म्नाय॑ सु॒मिनी॑ सु॒म्ने
मां ध॑त्तं धुरि॑ धुर्यो॑ पा॒तम॒ग्नेऽद॒व्यायोऽशी॑ततनो पा॒हि मा॒ऽद्य दि॒वः
पा॒हि प्र॑सित्यै पा॒हि दु॑रि॒ष्ट्यै पा॒हि दु॑र॒द्भ्यै पा॒हि दु॑श्च॒रिता॑दवि॒षन्नः
पि॒तुं कृ॑णु सु॒षदा॒ योनि॑ः॒ स्वाहा॒ देवा॑ गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा
गा॒तुमि॑त॒ मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑ य॒ज्ञः स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑
वा॒ते धाः॥ (२४)

दिवंश्च॒ वित्वा॑ गा॒तुन्न॑र्योदश च॥ [१३]

उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्या उ॒भा रा॑धंसः स॒ह मा॑द॒यध्वै॑। उ॒भा
दा॒तारा॑वि॒षाः र॑यी॒णामु॒भा वा॑जस्य सा॒तये॑ हुवे वा॒म्। अश्र॑वः
हि भूरि॑दाव॒त्तरा॑ वां वि जा॑मातुरु॒त वां घा॑ स्या॒लात्। अथा॑
सोम॑स्य॒ प्रय॑ती यु॒वभ्या॒मिन्द्रा॑ग्नी॒ स्तोमं॑ जनयामि॒ नव्य॑म्। इन्द्रा॑ग्नी

नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकैर्न कर्मणा। शुचिं नु स्तोमं
नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उंशते
धेष्ठा। वयमुं त्वा पथस्पते रथं न वाजंसातये। धिये पूषन्नयुज्महि।
पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानङ्कम्। स नो
रासच्छुरुधंश्चन्द्राग्ना धियं धियꣳ सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
वयꣳ हितेनैव जयामसि। गामश्च पोषयित्वा स नो (२६)

मृडातीदृशे। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो
अस्मासु धुक्ष्व। मधुश्रुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
मृडयन्तु। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम।
आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्रवाम तदनु प्रवोढुम्।
अग्निर्विद्वान्त्स यजाथ (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठं तदग्रये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने त्वं
पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं यज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयं प्रमिनाम
व्रतानि विदुषा देवा अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विश्वा पृणाति विद्वान्

येभिर्देवाः ऋतुभिः कल्पयाति॥ (२८)

जुषेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च॥ [१४]

[इषे त्वा यज्ञस्य शुन्ध्वं कर्मणे देवोऽवधूतन्धृष्टिः सं वपाम्या दंदे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि
वाजंस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥ इषे दृह भुवनमष्टाविंशतिः॥२८॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आप उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस ओषधे त्रायस्वैनः
स्वधिते मेनः हिःसीर्देवश्रूरेतानि प्र वपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽ-
ऽपो अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवं पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र
वहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तनूरसि तनुवं मे
पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चो (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे
पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता
पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते
पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो
अध्वरे यद्वो देवास आगुरे यज्ञियासो हवामह इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी

आपं ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वचं ओषधीरष्टौ च॥ [१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा
दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो
देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय
इषुध्यसि द्युम्रं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्त्सामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
रभे ते मां (३)

पातमाऽस्य यज्ञस्योदचं इमां धियः शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुण सः शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
नावः रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मां
हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि (४)

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौष-
धीभ्यः सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिक्षास्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिरसि त्रिःशच्च॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसं
 सुपारा नो असद्वशैः। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
 दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
 त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे
 नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व। त्वं (६)

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
 सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽऽभूयो
 भर मा पृणन्मृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय
 भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्त्राऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि
 मम भोगाय भव (७)

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे
 त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषमच्छिन्नं
 तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरता
 ते अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
 सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व
 ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्वं हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि

धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
 यन्त्रमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
 चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
 विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

ऽसि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
 नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वां पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः
 पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता
 सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय सोम९
 रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह
 रय्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥ [४]

वस्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
 बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
 मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इडायाः पदे घृतवति स्वाहा
 परिलिखित९ रक्षः परिलिखिता अरांतय इदमह९ रक्षसो
 ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य
 ग्रीवा (११)

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्यां
 पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव

स॒न्द॒शि॒ माऽह॑ꣳ रा॒य॒स्पोषे॑ण॒ वि यो॑षम्॥ (१२)

अ॒स्य॒ ग्री॒वा ए॒का॒त्रि॒ꣳश॒च॑॥ [५]

अ॒ꣳशु॒ना ते अ॒ꣳशुः पृ॑च्यतां॒ परु॑षा॒ परु॑र्गन्ध॒स्ते का॒मम॑वतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि॒ त्यं दे॒वꣳ
सं॒वि॒तार॑मृ॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यसं॑वसꣳ रत्न॒धाम॑भि॒ प्रियं
म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा॒ अदि॑द्युत॒थ्सर्वी॑मनि॒ हिर॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
प्र॒जास्त्व॑मनु॒ प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वाम॑नु प्राण॑न्तु॥ (१३)

अ॒नु स॒प्त च॑॥ [६]

सोमं॑ ते क्री॒णाम्यूर्ज॑स्वन्तं॒ पय॑स्वन्तं॒ वी॒र्या॑वन्तमभिमाति॒
षाह॑ꣳ शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्री॒णामि॑ च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॑मृतम॒मृते॑न
स॒म्यत्ते॒ गोर॑स्मे च॒न्द्राणि॑ तप॑सस्त॒नूर॑सि॒ प्रजा॑प॒तेर्वर्ण॑स्तस्या॒स्ते
सह॑स्रपोषं॒ पुष्य॑न्त्याश्चर॒मेण॑ प॒शुना॑ क्री॒णाम्य॑स्मे ते॒ बन्धु॑र्मयि
ते॒ रायः॑ श्रय॑न्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोम॒विक्र॑यिणि॒ तमो॑ मि॒त्रो न
एहि॑ सुमि॒त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु मा वि॑श॒ दक्षि॑णमु॒शन्नु॑शन्तꣳ स्यो॒नः
स्यो॒नꣳ स्वा॒न भ्रा॒जाङ्घा॑रे॒ बम्भारे॑ हस्त॒ सुह॑स्त॒ कृशा॑नवे॒ते वः
सोम॑क्रय॒णास्ता॑त्रक्ष॒ध्वं मा वो॑ द॒भन्न॑॥ (१४)

ऊ॒रुं द्वावि॑ꣳशति॒श्व॑॥ [७]

उ॒दायु॑षा स्वा॒युषो॑दोष॒धीना॒ꣳ रसे॑नोत्प॒र्जन्य॑स्य॒ शुष्मे॑णोद॒स्था-

मृता॒ः अ॒नु। उ॒र्वन्तरि॑क्षम॒न्विह्य॑दित्याः स॒दोऽस्य॑दित्याः स॒द
 आसी॑दास्त॒भ्राद्या॑मृष॒भो अ॒न्तरि॑क्षममिमीत वरि॒माणं॑ पृथि॒व्या
 आसी॑दद्वि॒श्वा भुव॑नानि स॒म्राड्वि॒श्वेत्तानि॑ वरु॒णस्य॑ व्र॒तानि॑ वने॒षु
 व्य॑न्तरि॒क्षं ततान्॑ वाज॒मर्व॑त्सु पयो॑ अ॒घ्निया॑सु ह॒त्सु (१५)

ऋतुं वरु॑णो वि॒श्वंघ्निं॑ दि॒वि सूर्य॑म॒दधा॒त्सोम॑म॒द्रावु॑दुत्यं
 जा॒तवे॑दसं दे॒वं वह॑न्ति के॒तवः॑। दृ॒शे वि॒श्वाय॑ सूर्य॒म्॥ उ॒स्त्रावे॑तं
 धू॒र्षाहा॑वन॒श्रू अवी॑र॒हणौ॑ ब्र॒ह्मचो॑दनौ वरु॒णस्य॑ स्क्व॒म्भ॒नम॑सि
 वरु॑णस्य स्क्व॒म्भ॒सर्ज॑नम॒सि प्र॒त्य॑स्तो वरु॒णस्य॑ पा॒शः॥ (१६)

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥

[८]

प्रच्य॑वस्व भुव॒स्पते॑ वि॒श्वान्य॑भि॒ धामा॑नि॒ मा त्वा॑ परि॒परी
 वि॒दन्मा॑ त्वा॑ परि॒प॒न्थिनो॑ वि॒दन्मा॑ त्वा॒ वृका॑ अ॒घाय॑वो॒ मा ग॑न्ध॒र्वो
 वि॒श्वाव॑सु॒रा द॑घच्छे॒नो भू॒त्वा परा॑ प॒त॒ यज॑मानस्य नो गृ॒हे
 दे॒वैः स॑ङ्स्कृ॒तं यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्यस्यपि प॒न्था॑म॒गस्म॑हि
 स्व॒स्तिगा॑म॒नेह॑सं येन॒ वि॒श्वाः परि॑ द्विषो॑ वृ॒णक्ति॑ वि॒न्दते॑ वसु॒
 नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ चक्ष॑से म॒हो दे॒वाय॑ तदृ॒तं संप॑र्यत
 दू॒रेदृ॑शे दे॒वजा॑ताय के॒तवे॑ दि॒वस्पु॑त्राय॒ सूर्या॑य श॒स॒त वरु॑णस्य
 स्क्व॒म्भ॒नम॑सि वरु॒णस्य॑ स्क्व॒म्भ॒सर्ज॑नम॒स्युन्मु॑क्तो वरु॒णस्य॑

पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाञ्जे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां सख्यान्मा
देवानामपसंश्छिध्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनत्रे त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि शक्नुन्नोजिष्ठाय त्वा
गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिश्स्तिपा अनभिश्स्ते-
ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
सत्यमुप गेष सुविते मा धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥ [१०]

अशुरशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद
आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽप्यायय
सखीन्त्सुन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते
त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तव तनूरियं सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यांस्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं
 त्वेषं वचो अपावधीं स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारिंशच्च॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
 व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा
 नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो
 द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं
 नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु
 ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सिंही- (२३)

-रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा
 सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृहाच्युतक्षिदसि

दिवं दृ॒ष्ट्वाग्नेर्भस्मा॑स्यग्नेः पुरी॑षमसि॥ (२४)

नामं सुप्रजा॒वनिः स्वाहा॑ सि॒न्हीः पञ्च॑त्रि॒शच्च॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मनं॒ उ॒त यु॒ञ्जते॒ धियो॒ वि॒प्रा वि॒प्रस्य॒ बृह॒तो वि॒प॒श्चितः॑।
वि हो॒त्रा द॒धे व॒युना॒विदे॒क इ॒न्म॒ही दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ परि॒ष्टुतिः॑॥
सु॒वाग्दे॒व दुर्या॑ ५ आ व॑द दे॒वश्रु॒तौ दे॒वेष्वा घो॑षेथा॒मा नो॑ वी॒रो
जा॒यतां॑ क॒र्म॒ण्यो य॑ ५ स॒र्वेऽनु॑जीवा॒म यो ब॑हूनामसं॒द्वशी॑। इ॒दं
विष्णु॑र्वि च॒क्रमे॒ त्रेधा॑ नि द॒धे प॒दम्। स॒मूढ॑मस्य (२५)

पा॑ ५ सु॒र इ॒राव॑ती धेनु॒मती॒ हि भू॒त ५ सू॒यव॑सिनी॒ मन॑वे यश॒स्ये॑।
व्य॑स्कभ्रा॒द्रोद॑सी॒ विष्णु॑रे॒ते दा॒धारं पृ॒थि॒वीम॒भितो॑ म॒यूखैः॑॥ प्राची॑
प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यत॒ मा जी॑ह्व॒रत॑मत्र॒ रमे॒था
वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवु॒त
वाऽन्तरि॑क्षा॒द्धस्तौ॑ पृणस्व॒ बहु॑भिर्वस॒व्यैरा॑ प्र यच्छ॒ (२६)

दक्षि॑णा॒दोत॒ स॒व्यात्। विष्णो॑र्नु॒कं वी॒र्या॑णि॒ प्र वोचं॑ यः
पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒ममे॑ रजा॒सि यो अ॑स्क॒भाय॑दु॒त्तर॑ ५ स॒धस्थं॑
वि॒चक्र॑मा॒णस्त्रे॒धोरु॑गा॒यो विष्णो॑ र॒राट॑मसि॒ विष्णोः॑ पृ॒ष्ठम॑सि॒ विष्णोः॑
श॒जत्रे॑ स्थो॒ विष्णोः॑ स्यूर॑सि॒ विष्णो॑र्ध्रु॒वम॑सि॒ वैष्ण॑वम॑सि॒ विष्ण॑वे
त्वा॥ (२७)

अ॒स्य य॒च्छैका॒न्नच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा५ इमेन।
 तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
 भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूँष्यग्रे
 जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
 सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
 अघशंसो (२८)

यो अन्त्यग्रे मार्किष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
 प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्रा५ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अराति५
 समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव प्रति
 विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां
 जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते (२९)

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै
 सुदिनानि रायो द्युमन्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्रे अस्तु सुभगः
 सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे
 विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
 ते वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
 द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवा५ समनु द्यून्।
 कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवा५ सो जनानाम्॥

यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्र उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजौषत्॥ महो
रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य
वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियञ्चो निषद्या-
ऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना
हं (३२)

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।
उभा शंसां सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥ अया ते अग्ने
समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः
पाह्यस्मान्द्रुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽ-
ऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः
समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भान्त्यग्निराविर्विश्वानि
कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षे॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ।

मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ (३४)

अघशरंसः स ते जरता रुजामि हु दिवैकचत्वारिंशच्च॥ [१४]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभिरसि नारिरसि परिलिखितः रक्षः परिलिखिता
अरातय इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्यतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्विवः स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण
पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म
दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो
गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेष इमा अष्टादश च॥ [१]

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामीद॒म॒हं तं व॑ल॒ग॒मुद्व॑पामि
यं नः॑ स॒मा॒नो य॒मस॑मानो नि॒च॒खाने॑द॒मै॒न॒म॒ध॒रं करो॑मि यो नः॑
स॒मा॒नो योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गाय॒त्रेण॑ छ॒न्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः
कि॒मत्र॑ भ॒द्रं तन्नौ॑ स॒ह वि॒राड॑सि स॒पत्न॑हा स॒म्राड॑सि भ्रातृ॒व्य॒हा
स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा वि॑श्व॒राड॑सि वि॒श्व॒सां ना॒ष्ट्राणा॑ ह॒न्ता (३)

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनः प्रो॑क्षा॒मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनोऽव॑
नयामि॑ वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि य॒वया॑स्मद्वेषो॑ य॒वया॑राती रक्षो॒हणो॑
वल॒ग॒हनोऽव॑ स्तृणामि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनोऽभि॑
जु॒होमि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हना॒वुप॑ दधामि॑ वैष्ण॒वी
रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ पर्यू॒हामि॑ वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ परि॑
स्तृणामि॑ वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्वा॑वा
बृ॒हती॑मिन्द्रा॒य वाच॑ वद॥ (४)

हन्तेन्द्राय द्वे च॥

[२]

वि॒भूर॑सि प्र॒वा॒ह॒णो व॒ह्नि॑रसि ह॒व्य॒वा॒ह॒नः श्वा॒त्रो-
ऽसि॑ प्र॒चे॒तास्तु॑र्योऽसि वि॒श्ववे॑दा उ॒शि॒ग॑सि क॒विर॒ङ्घ्रा॑रिरसि
ब॒म्भा॑रिर॒व॒स्युर॑सि दु॒व॒स्वाञ्छु॒न्ध्यूर॑सि मा॒र्जा॒ली॒यः स॒म्राड॑सि
कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि प॒व॒मानः॑ प्र॒त॒क्का॑ऽसि नभ॒स्वा॒नस॑म्मृष्टोऽसि
ह॒व्य॒सूदं ऋ॒त॒धा॒माऽसि॑ सु॒व॒ज्योति॑र्ब्रह्म॒ज्योति॑रसि सु॒व॒र्धा॒माऽजो॑-
ऽस्येक॑पा॒दहि॑रसि बु॒ध्नियो॑ रौ॒द्रेणा॒नी॒केन॑ पा॒हि मा॑ऽग्ने पिपृ॒हि मा॑

मा मां हिंसीः॥ (५)

अनीकेनाष्टौ च॥ [३]

त्व॑ सोम तनूकृ॒द्धो द्वेषो॑भ्योऽन्यकृ॒तेभ्य उ॒रु य॒न्तासि॑
वरू॒थः॒ स्वाहा जुषा॑णो अ॒सुराज्य॑स्य वेतु स्वाहाऽयं नो
अ॒ग्निर्वरि॑वः कृ॒णोत्व॑यं मृ॒धः पुर ए॑तु प्रभि॒न्दन्। अ॒यः शत्रू॑ञ्जयतु
जर॒ह॑षाणोऽयं वाजं जयतु वाजं॑सातौ॥ उ॒रु वि॑ष्णो वि क्र॑मस्वो॒रु
क्षया॑य नः कृ॒धि। घृ॒तं घृ॒तयो॑ने पिब प्र॑प्र य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो
जिगा॑ति गातु॒विद् (६)

दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तमृ॑तस्य योनि॑मा॒सद्मदि॑त्याः स॒दो-
ऽस्य॑दि॒त्याः स॒द् आ सी॑दैष वो दे॒व स॒वितः सोम॑स्त॒ रक्ष॑ध्वं
मा वो द॒भदे॑तत् त्व॑ सोम दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इ॒दम॑हं म॒नुष्यो॑
म॒नुष्या॑न्त्स॒ह प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑ण नमो दे॒वेभ्यः स्व॒धा पि॒तृभ्य॑
इ॒दम॑हं निर्व॑रुणस्य पाशा॒त्सुव॑र॒भि (७)

वि ख्ये॑षं वैश्वान॒रं ज्योति॑र॒ग्ने व्र॑तपते त्वं व्र॒ताना॑ व्र॒तप॑तिरसि
या मम॑ त॒नूस्त्वय्य॑भू॒दिय॑ सा मयि॒ या तव॑ त॒नूर्मय्य॑भू॒देषा सा
त्वयि॑ यथाय॒थं नो॑ व्र॒तप॑ते व्र॒तिनो॑व्र॒तानि॑॥ (८)

गातुविद्भ्येकत्रिंशच्च॥ [४]

अत्य॒न्याना॑गां नान्यानु॒पा॒गाम॑र्वाक्का प॒रैर॑विदं प॒रोऽव॑रैस्तं
त्वा जुषे॑ वैष्ण॒वं दे॒वय॑ज्यायै दे॒वस्त्वा स॒विता म॒ध्वाऽन॒क्तोष॑धे

त्रायस्वेन॑ꣳ स्वधिते॑ मेन॑ꣳ हि॑सीर्दिवम॑ग्रेण॑ मा लेखी॑रन्तरि॑क्षं
मर्ध्येन॑ मा हि॑सीः पृथिव्या॑ सं भव॑ वनस्पते॑ शत॑बल॒शो वि रो॑ह
सहस्र॑बल॒शा वि वय॑ꣳ रुहेम॑ यं त्वाऽय॑ꣳ स्वधिति॑स्तेति॑जानः
प्रणि॑नाय॑ मह॒ते सौभ॑गायाऽच्छि॑न्नो रायः॑ सुवीरः॑ ॥ (९)

यं दशं च॥

[५]

पृथिव्यै॑ त्वाऽन्तरि॑क्षाय॑ त्वा दि॒वे त्वा शु॒न्यतां॑ लो॒कः
पितॄ॑षद॒नो यवो॑ऽसि॒ यवया॑स्मद् द्वेषो॑ यवया॑रा॒तीः पितॄ॑णाꣳ
सद॑नमसि॒ स्वावे॑शोऽस्य॑ग्रेगा॒ नैतॄ॑णां वन॒स्पति॑रधि॒ त्वा स्था॑स्यति
तस्य॑ वि॒त्ताद्दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽनक्तु॒ सुपि॑प्पलाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒
उद्वि॑वꣳ स्तभा॒नान्तरि॑क्षं पृ॒ण पृथि॑वीमुप॑रेण॒ दꣳह॑ ते ते
धामा॑न्यु॒श्मसी॑ (१०)

ग॒मध्ये गा॒वो यत्र॑ भूरि॑शृङ्गा अ॒यासः॑। अत्रा॑ह॒ तदुरु॑गाय॒स्य
विष्णोः॑ पर॒मं प॒दम॑व॒ भाति॑ भूरैः॑॥ विष्णोः॑ कर्मा॑णि पश्य॒त॒ यतो॑
व्र॒तानि॑ पस्प॒शे। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॑ सखा॑॥ तद्विष्णोः॑ पर॒मं प॒दꣳ सदा॑
पश्य॑न्ति सूर॒यः। दि॒वीव॒ चक्षु॑रात॒तम्॥ ब्र॒ह्मव॑नि॒ त्वा क्षत्र॑वनिꣳ
सुप्र॑जावनिꣳ राय॑स्पोष॒वनिं॑ पर्यू॑हामि॒ ब्रह्म॑ दꣳह॒ क्षत्रं॑ दꣳह॒ प्र॒जां
दꣳह॒ राय॑स्पोषं॑ दꣳह॒ परि॑वीर॒सि परि॑ त्वा दै॒वीर्वि॑शो॑ व्यय॒न्तां
परी॑मꣳ राय॑स्पोषो॒ यज॑मानं॒ मनु॑ष्या॑ अ॒न्तरि॑क्षस्य॒ त्वा सा॒नाव॑व

गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोषमेकात्रविंशतिश्च॥ [६]

इषे त्वोपवीरस्युपो देवान्देवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो बृहस्पते
धारया वसूनि हव्या ते स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रण्व रेवंती
रमध्वमग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थ उर्वश्यस्यायुरसि पुरुरवा
घृतेनाक्ते वृषणं दधाथां गायत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभं जागंतं
छन्दोऽनु प्रजायस्व भवंतं (१२)

नः समनसौ समोकसावरेपसौ। मा यज्ञं हिंसिष्टं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट
ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा
देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥ (१३)

भवतमेकत्रिंशच्च॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा
मानुषान्द्व्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चिथ्सदेव
हव्यमापो देवीः स्वदतैनं सं ते प्राणो वायुना गच्छतां
सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषां घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथां
रेवंतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविंशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन (१४)

वातेनाऽस्य हविषस्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त

आतानाऽन॒र्वा प्रेहि॑ घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णाऽऽपो॑ दे॒वीः शुद्धा॑युवः शुद्धा॑ यू॒यं दे॒वाः ॐङ्क॑ शुद्धा॑
व॒यं परि॑विष्टाः परि॒वेष्टा॑रो वो भूया॑स्म॥ (१५)

दे॒वेन॒ चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥ [८]

वाक्त् आ प्या॑यतां प्रा॒णस्त॒ आ प्या॑यतां चक्षु॑स्त॒ आ प्या॑यतां
श्रोत्रं॑ त॒ आ प्या॑यतां या ते॑ प्रा॒णाञ्छुग्ज॑गाम॒ या चक्षु॑र्या श्रोत्रं॑ यत्
ते॑ क्रूरं॑ यदास्थि॑तं तत् त॒ आ प्या॑यतां तत् त॑ ए॒तेन॑ शु॒न्धतां॑ नाभि॑स्त॒
आ प्या॑यतां पा॒युस्त॒ आ प्या॑यतां शुद्धाश्च॑रित्राः शम॒द्भ्यः (१६)

शमो॑षधी॒भ्यः शं पृ॑थि॒व्यै शम॑हो॒भ्यामो॑षधे॒ त्राय॑स्वेन॒
स्वधि॑ते॒ मेन॑ ॥ हि॒सी रक्ष॑सां भा॒गोऽसी॑दम॒ह ॥ रक्षो॑ऽध॒मं तमो॑
नयामि॑ यो॒ऽस्मान् द्वेष्टि॑ यं च॒ वयं॑ द्विष्म॒ इदमे॑नमध॒मं तमो॑
नयामी॑षे त्वां घृ॒तेन॑ द्यावापृथि॒वी प्रो॑र्ण॒वाथाम॑च्छि॒न्नो रायः॑ सु॒वीरं॑
उर्व॑न्तरि॒क्षम॑न्विहि॒ वायो॑ वीहि॑ स्तो॒काना॑ ॥ स्वा॒होर्ध्व॑न॒भसं॑ मा॒रुतं॑
गच्छ॑तम्॥ (१७)

अ॒द्भ्यो वीहि॑ पञ्च॑ च॥ [९]

सं ते॑ मन॑सा॒ मनः॑ सं प्रा॒णेन॑ प्रा॒णो जुष्टं॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं
घृ॒तव॑त्स्वाहैन्द्रः प्रा॒णो अङ्गे॑अङ्गे॒ नि दै॑व्यदैन्द्रो॑ऽपा॒नो अङ्गे॑अङ्गे
वि बो॑भुव॒द्देवं॑ त्वष्ट॒र्भूरि॑ ते॒ सः संमे॑तु॒ विषु॑रूपा॒ यत्स॑लक्ष्मा॒णो

भव॑थ दे॒व॒त्रा यन्त॑मव॑से॒ सखा॑योऽनु॒ त्वा मा॒ता पि॒तरो॑ मदन्तु॒
श्रीर॑स्य॒ग्निस्त्वा॑ श्रीणा॒त्वापः॑ सम॑रिण॒न्वात॑स्य (१८)

त्वा ध्र॒ज्यै पू॒ष्णो र॒ङ्हा अ॒पामोष॑धीना॒ꣳ रोहि॑ष्यै घृतं
घृत॑पावानः पिबत॒ वसा॑ वसापावानः पिबता॒न्तरि॑क्षस्य ह॒विर॑सि
स्वाहा॑ त्वा॒ऽन्तरि॑क्षाय दिशः प्र॒दिश॑ आ॒दिशो॑ वि॒दिश॑ उ॒द्दिशः॑
स्वाहा॑ दि॒ग्भ्यो नमो॑ दि॒ग्भ्यः॥ (१९)

वात॑स्याष्टाविंशतिश्च॥ [१०]

स॒मु॒द्रं गच्छ॑ स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षं गच्छ॑ स्वाहा॑ दे॒वꣳ स॑वि॒तारं॑ गच्छ॑
स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रे गच्छ॑ स्वाहा॑ मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॑ स्वाहा॑ सोमं॑ गच्छ॑
स्वाहा॑ य॒ज्ञं गच्छ॑ स्वाहा॑ छन्दा॑ꣳसि गच्छ॑ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वी
गच्छ॑ स्वाहा॑ नभो॑ दि॒व्यं गच्छ॑ स्वाहा॑ऽग्निं वै॑श्वान॒रं गच्छ॑ स्वाहा॑
ऽद्भ्य॑स्त्वौष॑धीभ्यो॒ मनो॑ मे॒ हार्दि॑ यच्छ॒ तनू॑ त्वचं पु॒त्रं न॑प्तारमशीय
शु॒गंसि॑ तम॒भि शोच॑ यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॑ष्मो धाम्नो॑धाम्नो
राज॑न्नि॒तो व॑रुण नो मुश्च॒ यदा॑पो अ॒घ्निया॑ वरु॒णेति॑ शपा॑महे॒ ततो॑
वरुण॑ नो मुश्च॥ (२०)

अ॒सि ष॒ड्विंशति॑श्च॥ [११]

ह॒विष्म॑तीरि॒मा आपो॑ ह॒विष्मा॑न् दे॒वो अ॑ध्व॒रो ह॒विष्मा॑ꣳ आ
वि॑वासति ह॒विष्मा॑ꣳ अस्तु॑ सूर्यः॥ अ॒ग्नेर्वो॑ऽप॒न्नगृ॑हस्य॒ सद॑सि

सादयामि सु॒म्नाय॑ सु॒म्निनीः सु॒म्ने मा॑ धत्तेन्द्रा॒ग्नि॒योर्भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ
मि॒त्रावरु॑णयोर्भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ य॒ज्ञे
जा॑गृत॥ (२१)

ह॒विष्म॑न्तीश्चतु॑स्त्रि॒शत्॥ [१२]

हृ॒दे त्वा॒ मन॑से त्वा दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य त्वो॒र्ध्वमि॒मम॑ध्व॒रं कृ॑धि
दि॒वि दे॒वेषु॑ हो॒त्रा यच्छु॑ सोमं॒ राज॒त्रेह्य॑व॒ रोह॑ मा भे॒र्मा सं
वि॒क्था मा॑ त्वा॒ हि॒सिषं॑ प्र॒जास्त्वमु॒पाव॑रोह प्र॒जास्त्वामु॒पाव॑ रोहन्तु
शृ॒णोत्व॑ग्निः सु॒मिधा॒ हव॑ मे शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑
ग्रा॒वाणो वि॒दुषो॑ नु (२२)

य॒ज्ञश्च॑ शृ॒णोतु॑ दे॒वः स॑वि॒ता हव॑ मे। दे॒वी॒रापो॑ अ॒पां न॒पाद्य
ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं दे॒वेभ्यो॑ दे॒वत्रा॑ ध॒त्त शु॒क्रश्च॑
शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषां॑ भा॒गः स्थ॒ स्वाहा॑ कार्षि॒रस्य॑पा॒पां मृ॒धश्च॑ संमु॒द्रस्य॑
वो॒क्षित्या॑ उन्नये। यम॑ग्ने पृ॒थ्सु म॒र्त्यमा॑वो॒ वाजे॑षु॒ यं जु॑नाः। स यन्ता॒
शश्व॑तीरिषः॥ (२३)

नु स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॥ [१३]

त्वम॑ग्ने रु॒द्रो अ॒सुरो॑ म॒हो दि॒वस्त्व॑श्च श॒र्धो मा॑रु॒तं पृ॒क्ष ई॒शिषे।
त्वं वा॒तैर॑रु॒णैर्या॑सि शङ्ग॒यस्त्वं॑ पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि नु त्मना॑॥ आ वो॒
राजा॑नमध्व॒रस्य॑ रु॒द्रश्च॑ हो॒तार॑श्च सत्य॒यज्ञ॑श्च रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा

तनयि॒बोर॒चित्ता॒द्धिर॑ण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अ॒ग्निर॒होता॒ निष॑सादा
यजी॑यानुपस्थे मा॒तुः सु॑र॒भावं॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रुनिष्ठ - (२४)

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टीनामु॒त म॒ध्यं इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो॑
अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वाम॑वि॒दाम॑ गु॒ह्याम्। स आ॒युरागा॑त्सु॒रभि॑र्वसा॒नो
भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो॑ अ॒द्य॥ अ॒क्र॒न्दद॑ग्निः स्त॒नय॑न्नि॒व द्यौः क्षामा॑
रेरि॑ह॒द्वीरु॑धः स॒मञ्ज॑न्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि॑हीमि॒द्धो अ॒ख्य॒दा रोद॑सी
भा॒नुना॑ भा॒त्यन्तः॥ त्वे व॑सू॒नि पु॑र्वणीक (२५)

हो॒तर्दो॑षा व॒स्तोरे॑रि॒रे य॒ज्ञिया॑सः। क्षामे॑व वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑
यस्मि॑न्त्स॒ सौभ॑गानि दधि॒रे पा॑व॒के॥ तुभ्यं॑ ता अ॒ङ्गिर॑स्त॒म
वि॒श्वाः सु॑क्षितयः पृथ॑क्। अ॒ग्ने का॒माय॑ येमि॒रे॥ अ॒श्याम॑ तं
का॒मम॑ग्ने॒ तवो॑त्य॒श्याम॑ र॒यि॑ स॒ रयि॑वः सु॒वीर॑म्। अ॒श्याम॑ वा॒जम॑भि
वा॒जय॑न्तोऽश्याम॑ द्यु॒मम॑जरा॒जरं॑ ते॥ श्रेष्ठं॑ यविष्ठ भार॒ताग्ने॑
द्यु॒मन्त॑माभ॒र। (२६)

वसो॑ पु॒रुस्पृ॑ह स॒ रयि॑म्॥ स श्वि॑ता॒नस्त॑न्यतू रो॒चन॑स्था
अ॒जरे॑भिर्नान॑दद्वि॒र्यवि॑ष्ठः। यः पा॑व॒कः पु॑रु॒तमः॑ पु॒रूणि॑
पृथू॑न्य॒ग्निर॑नुयाति॒ भर्व॑न्॥ आयु॑ष्टे वि॒श्वतो॑ दध॒दय॑म॒ग्निर्व॑र॒ण्यः।
पुन॑स्ते प्रा॒ण आय॑ति॒ परा॒ यक्ष्म॑ सुवामि ते॥ आ॒युर्दा॑ अ॒ग्ने
ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॑तप्र॒तीको॑ घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॑ चारु॒
गव्यं॑ पि॒तेवं पु॒त्रम॑भि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्रे बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदेनं द्यौरजनयथ्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्बुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयथ्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युमनस्य प्रासहा रयिम्। विश्वा यश- (२९)

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयिं
सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम्। स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूँषि (३०)

पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उप यज्ञः हविश्च नः॥
 अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
 उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीं ष्यर्चयः॥ (३१)

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूःपि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥ [१४]

[देवस्य रक्षोहर्णो विभूस्त्वः सोमात्यन्यानगां पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्रः
 हविष्मतीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गमध्ये हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं कृध्युत्तमेन॑
 पविनेन्द्राय॑ सोमः॑ सुषुतं॑ मधुमन्तं॑ पर्यस्वन्तं॑ वृष्टिवनिमिन्द्राय॑
 त्वा वृत्रघ्न॑ इन्द्राय॑ त्वा वृत्रतुर॑ इन्द्राय॑ त्वाऽभिमातिघ्न॑ इन्द्राय॑
 त्वाऽऽदित्यवत॑ इन्द्राय॑ त्वा विश्वदैव्यावते॑ श्वात्राः स्थ वृत्रतुरो॑
 राधोगूर्ता॑ अमृतस्य॑ पत्नीस्ता देवीर्देवत्रेमं॑ यज्ञं धत्तोपहूताः॑ सोमस्य॑
 पिबतोपहूतो॑ युष्माक॑ (१)

सोमः॑ पिबतु॑ यत्ते॑ सोम दिवि॑ ज्योतिर्यत् पृथिव्यां॑
 यदुरावन्तरिक्षे॑ तेनास्मै॑ यजमानायोरु॑ राया कृध्यधि॑ दात्रे वोचो॑
 धिषणे॑ वीडू॑ सती॑ वीडयेथामूर्जं॑ दधाथामूर्जं॑ मे धत्तं॑ मा वाः
 हिंसिषं॑ मा मा हिंसिष्टं॑ प्रागपागुदगधराक्तास्त्वा॑ दिश॑ आ

धाव॑न्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्य॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒
सोमा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२)

युष्माक॑ऽ स्वर॒ यत्ते॑ नव॒ च॥ [१]

वा॒चस्प॑तये॒ पव॑स्व वाजि॒न् वृषा॒ वृष्णो॑ अ॒शुभ्या॑ ग॒भस्ति॑पूतो
दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषां॑ भा॒गोऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒
मधु॑मती॒र्न इष॑स्कृ॒धि विश्वे॑भ्य॒स्त्वेन्द्रि॑येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्ट्र॒र्वन्तरि॑क्ष॒मन्वि॑हि॒ स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥ (३)

वा॒चः स॒प्तच॑त्वारि॒शत्॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ॒ मघ॑वन् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य रा॒यः
समि॑षो॒ यज॑स्वान्तस्ते॒ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्ष
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः॒ परै॑श्चान्त॒र्यामे॑ म॒घवन् मा॑दयस्व॒ स्वां कृ॑तोऽसि॒
मधु॑मती॒र्न इष॑स्कृ॒धि विश्वे॑भ्य॒स्त्वेन्द्रि॑येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्ट्र॒र्वन्तरि॑क्ष॒मन्वि॑हि॒ स्वाहा॑ त्वा सु॒भवः॑ सू॒र्याय॑ दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते॒ योनि॑रपा॒नाय॑ त्वा॥ (४)

दे॒वेभ्यः॑ स॒प्त च॑॥ [३]

आ वा॑यो भूष॒ शुचि॑पा॒ उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार।
उपो॑ ते॒ अ॒न्यो म॒द्यम॑यामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि वा॒य॒वे त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उ॒प॒ प्र॒यो॒भि॒रा
ग॑त॒मिन्द्र॑वो वा॒मु॒श॒न्ति हि॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसीन्द्र॑वा॒यु॒भ्यां त्वैष ते
यो॒निः स॒जोषा॑भ्यां त्वा॥ (५)

आ वा॒यो त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥ [४]

अ॒यं वा॑ मि॒त्रा॒वरु॑णा सु॒तः सोम॑ ऋ॒तावृ॑धा। म॒मेदि॑ह श्रु॒तं
ह॒वम॑। उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि मि॒त्रा॒वरु॑णा॒भ्यां त्वैष ते यो॒निर्ऋ॑ता॒यु॒-
भ्यां त्वा॥ (६)

अ॒यं वा॑ वि॒श॒तिः॥ [५]

या वा॑ क॒शा म॒धु॒म॒त्य॒श्वि॑ना सू॒नृता॑वती। तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्।
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽस्य॒श्वि॒भ्यां त्वैष ते यो॒निर्मा॑र्ध्वी॒भ्यां त्वा॥ (७)

या वा॑म॒ष्टाद॑श॥ [६]

प्रा॒त॒र्यु॒जौ वि मु॑च्ये॒थाम॒श्वि॑ना॒वेह ग॑च्छतम्। अ॒स्य सोम॑स्य
पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽस्य॒श्वि॒भ्यां त्वैष ते यो॒निर्ऋ॑ति॒भ्यां त्वा॥ (८)

प्रा॒त॒र्यु॒जा॒वेका॑न्नवि॒श॒तिः॥ [७]

अ॒यं वे॒नश्चो॑द॒यत् पृ॒श्नि॑ग॒र्भा ज्योति॑र्ज॒रायू रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॑पा॒ सं॒ज्ञ॒मे सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रा म॒तिर्भी रि॑हन्ति॥

उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वेष ते योनिर्वीरतां पाहि॥ (९)

अयं वेनः पञ्चविंशतिः॥ [८]

तं प्रत्नथां पूर्वथां विश्वथेमथां ज्येष्ठतांतिं बर्हिषदं सुवर्विदं
प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराऽऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे।
उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वेष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

तं षड्विंशतिः॥ [९]

ये देवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽप्सुषदो
महिनैकादश स्थ ते देवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतो-
ऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं यज्ञपतिमभि
सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥ [१०]

त्रिंशत्रयंश्च गणिनो रुजन्तो दिवं रुद्राः पृथिवीं च सचन्ते।
एकादशासो अप्सुषदः सुतं सोमं जुषन्तां सर्वनाय विश्वे॥
उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं
यज्ञपतिमभि सर्वना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विशं त्वं पाहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥ [११]

उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा बृ॒हद्व॑ते वय॑स्वत उक्था॒युवे॑
यत् तं इन्द्र॑ बृ॒हद्वय॑स्तस्मै॑ त्वा विष्णा॑वे त्वैष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य
त्वोक्था॒युवे॑॥ (१३)

उप॒या॒मगृ॑हीतो द्वावि॑शतिः॥ [१२]

मूर्धा॑नं दि॒वो अ॑र॒तिं पृ॑थि॒व्या वै॑श्वान॒रमृ॑ताय॑ जा॒तम॒ग्निम्।
क॒विः॑ स॒म्राज॑म॒तिथिं॑ जना॑नामा॒सन्ना पात्रं॑ जनयन्त दे॒वाः॥
उप॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्नये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑ ध्रुवो॑ऽसि ध्रुव॑क्षि॒तिर्ध्रु॒वाणां॑
ध्रुव॑त॒मोऽच्यु॑तानाम॒च्युत॑क्षि॒त्तम ए॒ष ते॒ योनि॑र॒ग्नये॑ त्वा
वैश्वान॒राय॑॥ (१४)

मूर्धा॑नं पञ्च॑त्रि॒शत्॥ [१३]

मधु॑श्च माध॑वश्च शु॒क्रश्च शु॒चिश्च॒ नभ॑श्च नभ॒स्यश्च॑षश्चो॒र्जश्च॒
सह॑श्च सह॒स्यश्च॒ तप॑श्च तप॒स्यश्चो॒पया॑मगृ॒हीतोऽसि॑ स॒र्षोऽस्य॑
हस्प॒त्याय॑ त्वा॥ (१५)

मधु॑न्त्रि॒शत्॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑तः सु॒तं गी॒र्भिर्नभो॑ वरे॑ण्यम्। अ॒स्य पा॑तं
धि॒येषि॑ता॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑ग्नि॒भ्यां त्वैष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑ग्नि॒भ्यां त्वा॥ (१६)

इन्द्रा॑ग्नी वि॒शतिः॥ [१५]

ओमांसश्चरषणीधृतो विश्वे देवास आ गता दाश्वांसो
दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१७)

इन्द्राग्नी ओमांसो विश्वेतिर्विश्वेतिः॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वन्ते॥ (१८)

मरुत्वन्तं षड्विंशतिः॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याति अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥ (१९)

इन्द्रेकात्रिंशत्॥ [१८]

मरुत्वा इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥ (२०)

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकात्रिंशदेकात्रिंशत्॥ [१९]

महा९ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमा९ इवा
स्तोमैर्वथ्सस्य वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२१)

महानेकात्रविंशतिः॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२२)

महानृवत्पञ्चविंशतिः॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु
मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पांसि जन्मनी।
तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो
देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोऽर्वाचीं
सुमतिर्ववृत्याद्९होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष
ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सप्तविंशतिश्च॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य९ सावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि दे॒वाय॑ त्वा स॒वि॒त्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विंशतिः॥ [२३]

अद॑ब्धेभिः स॒वितः॑ पा॒युभि॑द्व॒ शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑ पाहि नो
गय॑म्। हि॒र॒ण्य॒जिह्वः॑ सु॒वि॒ताय॑ न॒व्य॑से र॒क्षा मा॒कि॒र्नो अ॒घ॒श॑स
ई॒शत॑॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि दे॒वाय॑ त्वा स॒वि॒त्रे॥ (२५)

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥ [२४]

हि॒र॒ण्य॒पाणि॑मू॒तये॑ स॒वि॒ता॒र॒मुप॑ ह्वये। स चे॒त्ता दे॒वता॑ प॒दम्॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो॒ऽसि दे॒वाय॑ त्वा स॒वि॒त्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सु॒प्रति॑ष्ठा॒नो बृ॒ह॒दु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते॒ योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा
दे॒वेभ्यः॑॥ (२७)

सुशर्मा द्वादश॥ [२६]

बृ॒ह॒स्पति॑सु॒तस्य॑ त इ॒न्दो इ॒न्द्रि॒याव॑तुः प॒त्नीव॑न्तुं ग्र॒हं
गृ॒ह्णाम्य॑ग्रा(३)इ प॒त्नी॒वा(३)स्स॒जूर्दे॑वेन॒ त्वष्ट्रा॑ सोमं॑ पिब
स्वाहा॑॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥ [२७]

ह॒रि॒र॒सि हा॒रि॒यो॒ज॒नो ह॒र्योः॑ स्था॒ता व॒ज्र॑स्य भ॒र्ता पृ॒श्नेः॑ प्रे॒ता

तस्य॑ ते देव सोमेष्ट्य॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य हरि॑वन्तं
ग्रहं॑ गृह्णामि ह॒रीः स्थ॒ हर्यो॑र्धा॒नाः सह॑सो॒मा इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑॥ (२९)

हरिः षड्विंशतिः॥ [२८]

अ॒ग्न आ॒यूँषि॑ पव॒स आ सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व
दु॒च्छुना॑म्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्रये॑ त्वा॒ तेज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनि॑र॒ग्रये॑
त्वा॒ तेज॑स्वते॥ (३०)

अ॒ग्न आ॒यूँषि॑ त्रयो॑वि ५शतिः॥ [२९]

उ॒त्तिष्ठ॑न्नो॒जसा॑ सह पी॒त्वा शि॒प्रे अ॒वेप॑यः। सोमं॑मिन्द्र च॒मू
सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वौज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॑य॒
त्वौज॑स्वते॥ (३१)

उ॒त्तिष्ठ॑न्नेक॑वि ५शतिः॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र॒शतो॑ ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य॑। वि॒श्वमा॑ भा॒सि
रोच॑नम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ सूर्या॑य॒ त्वा भ्राज॑स्वत ए॒ष ते॒ योनिः॑
सूर्या॑य॒ त्वा भ्राज॑स्वते॥ (३२)

त॒रणि॑र्वि ५शतिः॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सोम॑ वि॒श्वाभि॑रू॒तिभिः॑। भ॒वा नः॑
स॒प्रथ॑स्तमः॥ (३३)

आ प्या॑यस्व नव॑॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्॥ (३४)

ईयुरेकान्नविंशतिः॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि
बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा
सादयामि॥ (३५)

ज्योतिष्मतीः पट्विंशत्॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तन्निम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमष्टादश॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी। अर्वाचीनः सु ते
मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३८)

आ तिष्ठ षड्विंशतिः॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (३९)

इन्द्रमित्रयोर्विंशतिः॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्तिन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४०)

असावि सप्तविंशतिः॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधिता स्योनाऽस्मै
सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४१)

सर्वस्य षड्विंशतिः॥ [४०]

महाः इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति नो मघवां
करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा

षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥ (४२)

सर्वस्य महान्मद्विंशतिः षड्विंशतिः॥ [४१]

सजोषां इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहञ्छूर विद्वान्।
जहि शत्रूँ रप मृधो नुदस्वाऽथाभयं कृणुहि विश्वतो नः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
षोडशिनै॥ (४३)

सजोषांस्त्रिंशत्॥ [४२]

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय
सूर्यम्॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्रेः।
आऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥
अग्रे नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम॥ दिवं गच्छ
सुवः पत रूपेण (४४)

वो रूपमभ्यैमि वयंसा वयः। तुथो वो विश्ववेदा वि भञ्जतु
वर्षिष्ठे अधि नाके॥ एतत् ते अग्रे राध ऐति सोमच्युतं तन्मित्रस्य
पथा नयर्तस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीर्ब्राह्मणमद्य राध्यासमृषिमार्षेयं पितृमन्तं पैतृमत्यं
सुधातुदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्वात्रा
देवत्रा गच्छतु मधुमतीः प्रदातारमा विशतानवहायास्मान् देवयानेन

पथेत सुकृतां लोके सीदत तन्नः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरष्टादश च॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजया स० रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
णो मनसा नेषि गोभिः स० सूरिभिर्मघवन्त्स० स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा
देवकृतं यदस्ति सं देवानां० सुमत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा स० शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
वरिवः कृणो- (४६)

त्वनु माष्टु तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्रे होतारमवृणीमहीह। ऋधगयादृधगुताशमिष्टाः प्रजानन्
यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजग्म
सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवा०सः पपिवा०सश्च विश्वेऽस्मे धत्त
वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरयु स्वे अग्रे सधस्थै। वहमाना भरमाणा हवी०षि वसुं
घर्म दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं
गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु
यज्ञं० स्वाहा वाचि स्वाहा वार्ते धाः॥ (४८)

कृणोतु तानष्टाचत्वारि०शच्च॥ [४४]

उरु॑ हि राजा॒ वरु॑णश्चकार॒ सूर्या॑य पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑। अपदे॒
पादा॒ प्रति॑धातवेऽकरु॒ताप॑वक्ता हृदया॒विधि॑श्चित्॥ शतं ते॑ राजन्
भि॒षजः॑ स॒हस्र॑मुर्वी ग॒म्भीरा॑ सु॒मति॑ष्ठे अस्तु। बाध॑स्व द्वेषो॒ निर्ऋ॑तिं
परा॒चैः कृतं॑ चिदेनः प्र मु॒मुग्ध्य॑स्मत्॥ अ॒भिष्टि॑तो वरु॑णस्य॒ पाशो॑-
ऽग्नेर॒नीक॑मप आ वि॒वेश। अपा॑ नपात् प्रति॒रक्ष॑न्नसुर्यं दमे॑दमे (४९)

स॒मिधं॑ यक्ष्य॒ग्ने॥ प्रति॑ ते जि॒ह्वा घृ॑तमुच्च॒रण्ये॑त्समु॒द्रे ते
हृद॑यम॒प्स्वन्तः॑। सं त्वा॑ वि॒शन्त्वो॑षधीरु॒ताऽऽपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्वा
य॒ज्ञप॑ते ह॒विर्भिः॑॥ सू॒क्तवा॒के न॑मोवा॒के वि॑धे॒माव॑भृथ निचङ्कुण
निचे॒रुर॑सि निचङ्कुणा॒व दे॒वैर्दे॒वकृ॑तमेनो॒ऽया॒डव॒ मर्त्यै॑र्मर्त्य॒कृत॑मुरोरा
नो॑ देव रि॒षस्या॑हि सु॒मित्रा॑ न॒ आप॒ ओष॑धयः (५०)

सन्तु दु॒र्मित्रा॑स्तस्मै भूया॒सुर्यो॑ऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मो
दे॒वीरा॑प ए॒ष वो॒ गर्भ॑स्तं वः सु॒प्रीत॑ः सुभृ॑तमकर्म दे॒वेषु॑ नः सु॒कृतो॑
ब्रू॒तात् प्रति॑युतो वरु॑णस्य॒ पाशः॑ प्रत्य॑स्तो वरु॑णस्य॒ पाश॑ एधो॑-
ऽस्ये॒धिषी॑महि॒ समि॑दसि तेजो॒ऽसि तेजो॑ मयि॒ धेह्य॑पो अन्व॑चारिषः
रसे॑न॒ सम॑सृक्ष्महि। पय॑स्वाः अ॒ग्न आ॒गमं॑ तं मा॒ सः सृ॑ज
वर्च॑सा॥ (५१)

दमे॑दम् ओष॑धय॒ आ षट् च॑॥ [४५]

यस्त्वा॑ हृ॒दा की॒रिणा॒ मन्य॑मानोऽमर्त्यं॒ मर्त्यो॑ जोह॑वीमि।

जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै
 त्व९ सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्। अश्विन९ स
 पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्त९ रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
 ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम
 इन्द्र ममाद नीथेनीथे मघवान९ (५२)

सुतासः। यदी९ सुबाधः पितरं न पुत्राः संमानदक्षा अवसे
 हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहा-
 ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिष९ रसेन समसृक्षमहि। पयस्वा९
 अग्र आऽगमं तं मा स९ सृज वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्रे
 विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र
 मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि प्याम
 पृथ्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्।
 स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः
 पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९ शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु
 वाजसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाङ्
 जुह्वस्यः॥ त्व९ ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा
 सख्या समिध्यसे॥ उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सु॒राः सं॒य॑त्ता आ॒स॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒य॒मु॒प॒य॒न्तोऽग्नौ॑
वा॒मं व॒सु सं न्य॑दध॒ते॒द॒मु॒ नो भ॑विष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्य॒न्तीति॑
तद॒ग्नि॑र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॑जित्या॒वरु॑रु॒त्स॒मा॒ना
अ॒न्वा॒य॒न् तद॑स्य॒ सह॑साऽदि॒त्सन्त॑ सोऽरो॒दी॒द्यद॑रो॒दीत् तद्ब्रु॑द्रस्य
रु॒द्रत्वं यद॑श्वशी॒यत् तद् (१)

र॑ज॒त॒ हिर॑ण्यमभवत् तस्मा॑द्रज॒त॒ हिर॑ण्यमदक्षि॒ण्यम॑श्रुज॒
हि यो ब॒र्हिषि॑ ददाति॒ पुरा॑ऽस्य॒ संव॑त्स॒राद्गृ॑हे रु॒दन्ति॑ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑
न दे॒य॒ सोऽग्नि॑र॒ब्रवी॑द्वा॒ग्यंसा॒न्यथ॑ व इ॒दमि॑ति॒ पुन॑रा॒धेयं॑ ते
के॒वल॑मित्य॒ब्रुव॑न्नृ॒षव॑त् खलु स इत्य॑ब्रवी॒द्यो म॑द्दे॒वत्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता
इति॑ तं पू॒षाऽऽध॑त्त॒ तेन॑ (२)

पू॒षाऽऽध॑र्नोत् तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं त्व॑ष्टाऽऽध॑त्त॒
तेन॑ त्व॒ष्टाऽऽध॑र्नोत् तस्मा॑त् त्वा॒ष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं म॑नुराऽध॑त्त॒
तेन॑ म॒नुराध॑र्नोत् तस्मा॑न्मा॒न॒व्यः प्र॒जा उच्यन्ते॑ तं धा॒ताऽऽध॑त्त॒ तेन॑
धा॒ताऽऽध॑र्नोत्सं॒वत्स॒रो वै धा॒ता तस्मा॑त्सं॒वत्स॒रं प्र॒जाः प॒शवोऽनु॑ प्र
जा॒यन्ते॑ य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धिं॒ वे- (३)

द॒ध्नो॑त्ये॒व योऽस्यै॒वं ब॒न्धुतां॑ वे॒द् ब॒न्धु॑मान् भवति॒ भाग॑धेयं॒ वा
अ॒ग्निरा॑हि॒त इ॒च्छ॑मानः॒ प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॒द्वास्य॑

पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनं समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भेरा दधात्ययांतयामत्वाय
 दर्भेरा दधात्यद्ध्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽ-
 ऽधत्ते॥ (४)

अर्शायत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तोः पशवो यज्ञमेव पशून् व रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन् पङ्क्तो याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः
 पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्नेयं सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचः सः सृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपांशु यजति यथा वामं वसुं
 विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहं यथा

वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा
 प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशव
 एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः
 सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
 खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ
 पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टोऽनङ्घ्रान्
 पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
 जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तत (८)

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 तस्य वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं
 चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति
 यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती तत्तुष्ट्विंशच्च॥ [२]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते-
 ऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निंरकमीदसनन्मातरं
 पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय
 शिश्रिये। प्रत्यस्य वह द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
 व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत्
 तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोत्तस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
 अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्रे पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा वियन्तु केतुः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु विवस्वा९ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नञ्चर्योदश च॥ [३]

भूमिर्भूमा द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमृत्सैतं (१३)

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपांनमद्यत्सर्पराज्ञियां
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै तत्
 पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते मन्युपरोप्तस्येत्याह
 देवताभिरे- (१४)

वैनं सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते योऽग्निमुद्वासयते
 बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं
 सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा
 इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त तै
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसप्त वै संस्रधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव
 रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तंऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं
 लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमान् जुहवुस्त आर्ध्रुवन् ते
 सुवर्गल्लोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत स एतान्
 होमाञ्जुहुयाद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमाध्रुवन् तामेवध्नोति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नयै। आरे अस्मे च

शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतः शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या अयम्।
 अपाः रेताः सि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता
 यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं
 विभुवं विशेर्विशे॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधसः सह मादयध्वै। उभा दाताराविषाः रयीणामुभा
 वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो
 अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्र
 आयूषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
 अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं (१८)

मयि॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
 वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहाऽऽवह। उप
 यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिर्व्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः।
 शुची रोचत आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव
 ज्योतीः ष्यर्चयः॥ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मै (१९)

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनूपा अग्नेऽसि तनुवं
 मे पाह्यग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति ते
 पारमशीयेन्धानास्त्वा शतः हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो
 वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतः सुवीरांसो अदाभ्यम्। अग्ने

सपत्नदम्भनं वरुषिष्ठे अधि नाकै॥ सं त्वमग्रे सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः
समृषीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्रे सूर्यवर्चा असि सं
मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्च्यै रयि मे वर्चसा सप्तदश च॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोजः स्थोजं वो भक्षीय रेवंती रमध्वमस्मिँल्लोकै-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽपं गात
बह्वीर्मे भूयास्त (२१)

सं हितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽ-
ऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्रे दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्तु एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे॥
स नः पितेव सूनवेऽग्रे सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्रे (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वां
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः

स्यो॒ना माऽऽवि॑ंश॒तेरा॒ मदः॑। स॒हस्र॒पोषं॑ वः पु॒ष्यासं॑ (२३)

मयि॑ वो रायः॑ श्रयन्ताम्॥ तथ्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं॒ भर्गो॑ देवस्य॑
धीमहि॑। धियो॒ यो नः॑ प्रचोदयात्॥ सो॒मान॒ः स्व॑रणं कृणुहि
ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षीव॑न्तं॒ य औ॑शिजम्॥ क॒दा च॑न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑
सश्च॑सि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु॑ ते दानं॑ देवस्य॑ पृच्यते॥
परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ वयं विप्रः॑ सहस्य॑ धीमहि। धृष॑द्वर्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑
भङ्गु॑रावतः॥ अ॒ग्ने गृह॑पते सु॒गृह॑पतिर॒हं त्वया॑ गृह॑पतिना भूयासः॑
सु॒गृह॑पतिर्मया॒ त्वं गृह॑पतिना भूयाः॒ शत॑ हिमा॒स्तामा॑शिष॒मा शा॑से
तन्त॑वे ज्योति॑ष्मतीं॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मै॒ ज्योति॑ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त॒ स्वस्तये॑ऽग्ने॒ पुष्यासं॑ धृष॑द्वर्णमेका॒त्रिंशच्च॑॥ [६]

अयं॑ज्ञो वा ए॒ष यो॑ऽसा॒मोप॑प्रयन्तो॒ अध्व॑रमित्या॒ह
स्तोम॑मे॒वास्मै॑ युन॒त्तयु॑पेत्या॒ह प्र॒जा वै प॒शव॑ उपे॒मं लो॒कं
प्र॒जामे॒व प॒शूनि॑मं लो॒कमु॑पैत्य॒स्य प्र॒ताम॑नुद्युत॒मित्या॑ह सुव॒र्गो
वै लो॒कः प्र॒त्नः सु॑व॒र्गमे॒व लो॒कः स॒मारो॑हत्य॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः
क॒कुदि॑त्या॒ह मूर्धा॑न- (२५)

मे॒वैनः॑ स॒माना॑नो॒ करो॑त्यथो॒ देवलो॒कादे॒व म॑नुष्यलो॒के
प्रति॑तिष्ठत्य॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॑रित्या॒ह मुख्य॑मे॒वैनं॑
करो॑त्यु॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॒हुव॑ध्या॒ इत्या॒हौजो॑ बल॑मे॒वाव॑ रुन्धे॒ऽयं
ते योनि॑र॒ऋत्वि॑य॒ इत्या॑ह प॒शवो॑ वै र॒यिः प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे॒ षड्भि॑रुप॑

तिष्ठते षड्वा- (२६)

ऋतवँ ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्विंशतराभिरुपँ तिष्ठते द्वादशं
सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
परस्तादाग्निपावमानीभिरुपँ तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
पुनात्येवोपँ तिष्ठते योगे एवास्यैष उपँ तिष्ठते (२७)

दमँ एवास्यैष उपँ तिष्ठते याज्ञैवास्यैषोपँ तिष्ठते यथा
पापीयाञ्छेयस आहत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मै
देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा
ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति
ते पारमशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा
अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां
शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्धारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य

वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने
सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं षोडश च॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपं गातेत्याह ध्रुवा एवेना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासिं
विश्वरूपीरिति वथ्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन् धत्ते-
ऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादौ वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तथ्संवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमानुः

स्वर॑ण॒मित्या॑ह सोमपी॒थमे॒वाव॑ रुन्धे कृ॒णुहि॑ ब्र॒ह्मण॑स्पत॒ इत्या॑ह
ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒वाव॑ रुन्धे क॒दा च॒न स्त॒रीर॒सीत्या॑ह न स्त॒रीः रात्रि॑
वसति॒ (३४)

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑पतिष्ठते परि॑ त्वाऽग्ने॒ पुरं॑ व॒यमित्या॑ह
परि॒धिमे॒वैतं॑ परि॑ दधा॒त्यस्क॑न्दा॒याग्रे॑ गृहपत॒ इत्या॑ह
यथा॒य॒जुरे॒वैतच्छ्रु॑तः हिमा॒ इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हेम॒न्तानि॑न्धिषी॒येति॑
वावै॒तदा॑ह पु॒त्रस्य॒ नाम॑ गृह्णा॒त्यन्ना॒दमे॒वैनं॑ करोति॒ तामा॑शिष॒मा शा॑से
तन्त॑वे ज्योति॑ष्मती॒मिति॑ ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रोऽजा॑तः स्यात्ते॑ज॒स्व्येवास्य॑
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी पु॒त्रो जा॑यते॒ तामा॑शिष॒मा शा॑सेऽमुष्मै॒ ज्योति॑ष्मती॒मिति॑
ब्रूया॒द्यस्य॑ पु॒त्रो जा॑तः स्यात् तेजं॑ ए॒वास्मिन्॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं
दधा॑ति॥ (३५)

ऊर्जं॑ वो भक्षी॒येति॑ प्र गार्ह॑पत्यमुपतिष्ठते वसति॒ ज्योति॑ष्मती॒मेका॒त्रिंशच्च॑॥ [८]

अ॒ग्निहो॑त्रं जु॒होति॑ यदे॒व किं॑ च॒ यज॑मानस्य॒ स्वं तस्यै॒व तद्रेतः॑
सिञ्च॑ति प्र॒जन॑ने प्र॒जन॑नः॒ हि वा॑ अ॒ग्निरथो॑षधीरन्त॑गता दहति॒
तास्ततो॑ भूय॑सीः प्रजा॑यन्ते॒ यत्सा॒यं जु॒होति॑ रेतं॒ एव॑ तथ्सिञ्च॑ति
प्रैव॑ प्रा॒तस्त॑नेन॒ जन॑यति॒ तद्रेतः॑ सि॒क्तं न॒ त्वष्ट्राऽवि॑कृतं॒ प्रजा॑यते
याव॑च्छो॒ वै रेत॑सः॒ सिक्त॑स्य॒ (३६)

त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ वि॒करो॑ति॒ ताव॑च्छो॒ वै तत्प्रजा॑यत ए॒ष वै
दैव्य॑स्त्वष्टा॒ यो यज॑ते ब॒ह्वीभि॑रुप॑ तिष्ठते॒ रेत॑स ए॒व सि॒क्तस्य॑ बहु॒शो

रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते ऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते ऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त ते ऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति ते ऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामा अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत्सो ऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं
लोकमभ्यध्यायत्स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव
ह्ययं लोकः सो ऽमन्यतेममेवाग्निं स्तवानि स मां स्तुतः
सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सो ऽग्निमस्तौत्स एनं स्तुतः सुवर्गं
लोकमगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषो ऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमंस्तरत्युपस्थेयो ऽग्नी(३)र्नोप-

स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स इन्वै तमुपाच्छ्रित्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत इत्येषा खलु वा - (४१)

आहिताग्रेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दोभिरन्व-
विन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र
जाम्यंस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते
प्रत्येनमोषति यः पराङ् विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यङ्ङिवोप
तिष्ठेत नैनं प्रत्योषति न विष्वङ् प्रजयां पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिस्त्रयोदश च॥ [९]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्रे। तत्त्वं
बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्रे॥ मम नाम त्वं च
जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे
वयं यथायथं वि परि दधावहे पुनस्ते॥ नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय
नमोऽनाधृष्टाय नमः सम्राजे। अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्वया विश्वजिह्वसहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्रे
देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते
मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयं सहस्रसातमः।
अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं

समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निमृचंश्च ताः सं दधामि हविषा
घृतेन॥ पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः
सृज॥ अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निः होतारमिह तं हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वं
यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्तिरे य इमं
यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवाः
अप्येतु॥ (४६)

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो
अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्ठो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्रे भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा
इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्रे शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्रे
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः
सहस्रिणं वैश्वानर (४८)

वाजमग्रे तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिः श्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविभिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनासि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमः श्रथाय। अथा
वयमादित्य (४९)

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखां करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचासि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू न (५०)

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि

दाशुषे यच्छताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो
 धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्वहंसः॥ महीम् षु मातरं सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूचीं सुशर्माणमदितिं
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नावं स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमां सु नावमाऽरुहं शतारित्रां शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥ (५१)

दिवा स संहस्त्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहसं सुशर्माणमेकान्रविंशतिश्च॥ [११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
 यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि
 हुविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि
 सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
 सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽ-
 ऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायु- (१)

रसि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि धारयामि तस्य ते भक्षीय

पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय (२)

धर्त्राय गृह्णामि

विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 सुवीर्याय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
 गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामशिषो
 यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
 गृह्णामि॥ (३)

सत्यायुरोजसे यन्त्राय त्रयस्त्रिंशच्च॥

[१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं
 धीरश्चेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयास-
 मुग्रश्चेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयास-
 मभिभूश्चेत्ता वसुविद्युनज्मिं त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
 जातवेदः। इन्द्रानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहृतौ

वयं तै॥ यन्मे अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

द्यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विंणो। तेन हन्मि सपत्नं दुर्मरायुमेनं
दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्रे यजमानायैधि
निशुष्मो अभिदासते। अग्रे देवैद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते
होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविश वागस्यैन्द्री संपत्क्षयणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविश
वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु
वरुषा ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मां प्रीता प्रीणातु
हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां प्रीतौ प्रीणीता-
मग्रीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्रेरहं देवयज्ययान्नादो भूयासं (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-
ममुं दभेयमग्रीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयास-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासं
महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं

देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिष्यात्सपत्नक्षयण्यन्नादो भूयासुः षट्त्रिंशच्च॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशंसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषु सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्याः अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित
एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टि
तेऽशीयोपहूत उपहूतं (८)

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा
तच्छ्लेकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः
पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नाय
उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी
जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नो- (९)

ऽसि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञं समिमं दधातु बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपहूतं जुष्टा नस्त्वा षट् च॥ [३]

ब॒रुहिषो॒ऽहं दै॒वय॒ज्यया॑ प्र॒जावा॑न् भूयासं नरा॒शः स॑स्या॒हं
 दै॒वय॒ज्यया॑ पशु॒मान् भू॑यासम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒ऽहं दै॒वय॒ज्यया॑ऽ-
 ऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्र॒तिष्ठां ग॑मेयम॒ग्नेर॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेष॑ ५ सोम॑स्या-
 हमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेषम॒ग्नेर॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेषम॒ग्नीषोम॑यो॒र॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेष-
 मिन्द्रा॒ग्नीयो॒र॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेषमिन्द्र॑स्या॒हमु॒- (११)

ज्जिति॑मनू॒ज्जेषं महेन्द्र॑स्या॒हमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेषम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒-
 ऽहमु॒ज्जिति॑मनू॒ज्जेषं वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्वाभे॒णोद॑ग्रभीत्। अथा॑
 स॒पत्ना॑ ५ इन्द्रो॑ मे नि॒ग्राभे॑णाध॒रा ५ अकः॥ उ॒द्वाभं च॑ नि॒ग्राभं च॑ ब्रह्म
 दे॒वा अ॑वीवृधन्। अथा॑ स॒पत्नानिन्द्रा॒ग्नी मे॑ विषू॒चीना॒न्व्यस्य॑ताम्॥
 ए॒मा अ॑गमन्ना॒शिषो॒ दोह॑कामा॒ इन्द्र॑वन्तो (१२)

वना॑महे धुक्षी॒महि॑ प्र॒जामि॑षम्॥ रोहि॑तेन त्वा॒ऽग्निर्दे॒वता॑
 गम॑यतु ह॒रिभ्यां॒ त्वेन्द्रो॑ दे॒वता॑ गम॑य॒त्वेत॑शेन त्वा॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑
 गम॑यतु वि ते॑ मु॒ञ्चामि॑ र॒शना॑ वि र॒श्मीन् वि॑ यो॒क्रा या॑नि
 परि॑च॒र्त॒नानि॑ ध॒त्ताद॑स्मासु द्रवि॑णं यच्च भ॒द्रं प्र णो॑ ब्रूताद्वा॒ग्धान्
 दे॒वता॑सु॥ विष्णोः॑ शं॒यो॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑ य॒ज्ञेन॑ प्र॒तिष्ठां ग॑मेय॒ ५
 सोम॑स्या॒हं दै॒वय॒ज्यया॑ (१३)

सु॒रेता॒ रेतो॑ धिषी॒य त्वष्ट॑र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑ पशूना॑ ५ रू॒पं
 पु॒षेयं॑ दे॒वानां॑ पत्नी॒र॒ग्निर्गृ॑हप॒तिर्य॑ज्ञस्य मिथु॒नं तयो॑र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑
 मिथु॑नेन प्र भूयासं वे॒दो॒ऽसि॑ वि॒त्तिर॑सि वि॒देय॑ कर्मा॑सि क॒रुण॑मसि

क्रियासं॑ स॒निर॑सि स॒निता॑सि स॒नेयं॑ घृ॒तव॑न्तं कु॒ला॒यिन॑
रा॒यस्पोष॑ सह॒स्त्रिणं॑ वे॒दो द॑दातु वा॒जिन॑म्॥ (१४)

इन्द्र॑स्या॒हमिन्द्र॑वन्तः सोम॑स्या॒हं दे॒वय॑ज्यया चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥ [४]

आ प्या॑यतां ध्रु॒वा घृ॒तेन॑ य॒ज्ञं य॒ज्ञं प्र॑ति दे॒वय॑ज्यः।
सूर्या॑या ऊ॒धोऽदि॑त्या उ॒पस्थं॑ उ॒रुधा॑रा पृथि॒वी य॒ज्ञे अ॒स्मिन्॥
प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नाम॑ लो॒कस्तस्मि॑स्त्वा द॒धामि॑ स॒ह य॒ज॑मानेन॒
सद॑सि स॒न्मे भू॒याः सर्व॑मसि॒ सर्वं॑ मे भू॒याः पूर्ण॑मसि पूर्णं॑ मे भू॒या
अक्षि॑तमसि॒ मा मे॑ क्षे॒ष्टाः प्रा॒च्या दि॒शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑ मार्ज॒यन्तां॒
दक्षि॑णायां (१५)

दि॒शि मासाः॑ पि॒तरों मार्ज॑यन्तां प्र॒तीच्या॑ दि॒शि गृ॒हाः
प॒शवों मार्ज॑यन्ता॒मुदी॑च्यां दि॒श्याप॑ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यो
मार्ज॑यन्ता॒मूर्ध्वाया॑ दि॒शि य॒ज्ञः स॒वत्स॑रो य॒ज्ञप॑तिर्मार्ज॒यन्तां॒
विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हा गा॑य॒त्रेण॑ छ॒न्दसा॑ पृथि॒वीमनु॑ वि
क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॑ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभि॒शस्ति॑हा त्रैष्टु॑भेन॒
छ॒न्दसा॑ऽन्तरि॑क्ष॒मनु॑ वि क्रमे॑ निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॑ष्मो विष्णोः॑
क्रमो॑ऽस्यराती॒यतो॑ ह॒न्ता जा॑ग॒तेन॑ छ॒न्दसा॑ दि॒वमनु॑ वि क्रमे॑
निर्भ॒क्तः स॒ यं द्वि॑ष्मो विष्णोः॑ क्रमो॑ऽसि शत्रू॒यतो॑ ह॒न्ताऽऽनु॑ष्टुभेन॒

छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दृशस्ते मा छिंथिस् यत्ते तपस्तस्मै
ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा
असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवो-
ऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्र
आयूँषि पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। (१८)

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया
गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं
हिमास्तामाशिषमा शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशांसे-
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्रे व्रतपते
व्रतमचारिषं तदशकं तन्मैऽराधि यज्ञो बभूव स आ (१९)

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो
अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमां

अग्नेऽवि॑मा॒ अ॒श्वी य॒ज्ञो नृ॒वत्स॑खा॒ स॒द॒मि॒द॒प्र॒मृ॒ष्यः। इ॒डा॒वा॒ ए॒षो
अ॒सुर॒ प्र॒जावा॑न् दी॒र्घो र॒यिः पृ॑थु॒बुध्नः स॒भावान्॥ (२०)

द्विष्मः सु॒वीर्यं॑ स आ प॒ञ्च॒त्रि॑श॒च्च॥ [६]

यथा॒ वै स॑मृत॒सो॒मा ए॒वं वा ए॒ते स॑मृत॒य॒ज्ञा य॒द्वर्॑शपूर्ण॒मा॒सौ
कस्य॒ वाह॑ दे॒वा य॒ज्ञमा॒ गच्छ॑न्ति॒ कस्य॑ वा न ब॒हूनां॑ यज॒माना॑नां
यो वै दे॒वताः॒ पूर्वं॑ परिगृ॒ह्णाति॒ स ए॑नाः श्वो भू॒ते य॑जत
ए॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नं॒ यदा॑ह॒वनी॒योऽन्त॑रा॒ग्नी प॑शूनां गा॒र्ह॑प॒त्यो
मनु॑ष्या॒णाम॒न्वाहा॒र्य॒पच॑नः पि॒तृणा॑म॒ग्निं गृ॑ह्णाति॒ स्व ए॒वाय॑त॒ने
दे॒वताः॒ परि॑ (२१)

गृ॒ह्णाति॒ ताः श्वो॑ भू॒ते य॑जते व्र॒तेन॒ वै मे॒ध्योऽग्नि॑व्र॒तप॑तिर्ब्रा॒ह्म॒णो
व्र॑त॒भृद् व्र॑तमु॒पैष्य॑न् ब्रू॒याद॒ग्ने व्र॑तपते व्र॒तं च॑रिष्या॒मीत्य॑ग्निर्वै
दे॒वाना॑ व्र॒तप॑तिस्तस्मा॑ ए॒व प्र॑तिप्रोच्य॒ व्र॑तमाल॒भते ब॑र्हिषा
पूर्ण॑मा॒से व्र॑तमु॒पैति॒ व॒त्सैर॑मावा॒स्याया॑मे॒तद्धै॑तयो॒राय॑त॒नमु॒प॒स्तीर्यः॑
पूर्व॑श्चा॒ग्नि॒रप॑र॒श्चेत्या॑हुर्मनु॒ष्या (२२)

इ॒त्वा उ॒प॑स्ती॒र्णमि॑च्छन्ति॒ किमु॑ दे॒वा येषां॑ नवा॒वसान॑-
मुपा॑स्मि॒ञ्चो य॒क्ष्यमा॑णे दे॒वता॑ वसन्ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निमु॑प॒स्तृणा॑ति
यज॑मानेन ग्रा॒म्याश्च॑ प॒शवो॑ऽव॒रु॒ध्या आ॒र॒ण्याश्चेत्या॑हु॒र्यद्वा॒म्यानु॑प॒-
वस॑न्ति॒ तेन॑ ग्रा॒म्या॒नव॑ रु॒न्धे यदा॑र॒ण्यस्या॑श्जाति॒ तेना॑र॒ण्यान्
यदना॑श्चानुप॒वसे॑त् पि॒तृदे॒वत्यः॑ स्यादा॒र॒ण्यस्या॑श्जातीन्द्रि॒यं (२३)

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
 क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्वाति
 तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
 पशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
 यदनाश्वानुपवसति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥ (२४)

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र
 णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य
 देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वरत्रेदन्त्यति वाचं
 मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनो- (२५)

ऽनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि
 सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथ्सम्भरति यदेकमेकं
 सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यथ्सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे
 सम्भरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै
 दशं यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

श्च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्या
 चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दशं यज्ञायुधानि य
 एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन
 यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यं हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निं

होतारमिह त९ हु॒व इति॑ (२७)

दे॒वेभ्य॑ ए॒व प्र॑ति॒प्रोच्य॑ य॒ज्ञेन॑ यज॒ते जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा ह॒व्यमे॒ष
वै य॒ज्ञस्य॑ ग्र॒हो गृही॑त्वै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॒ते तदु॑दि॒त्वा वाचं॑ यच्छति
य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्या अथो॑ मन॑सा॒ वै प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑तनु॒त् मन॑सै॒व तद्य॒ज्ञं
तनु॑ते॒ रक्ष॑सा॒मन॑न्वव॒चारा॑य॒ यो वै य॒ज्ञं यो॒ग आ॒गते॑ यु॒नक्ति॑ यु॒क्ते
यु॒ञ्जाने॑षु॒ कस्त्वा॑ यु॒नक्ति॑ स॒ त्वा यु॒नक्ति॑त्या॒ह प्र॒जाप॑तिर्वै॒ कः
प्र॒जाप॑तिनै॒वैनं॑ यु॒नक्ति॑ यु॒क्ते यु॒ञ्जाने॑षु॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥ [८]

प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञान॑सृज॒ताग्नि॑हो॒त्रं चा॑ग्नि॒ष्टोमं॑ च॒ पौर्ण॑मा॒सीं चो॒क्थ्यं
चा॒मावा॒स्यां चा॒तिरा॒त्रं च॒ तानु॑द॒मिमी॑त् याव॑द॒ग्निहो॒त्रमा॑सीत्
तावा॑न॒ग्निष्टो॒मो याव॑ती॒ पौर्ण॑मा॒सी तावा॑नु॒क्थ्यो याव॑त्य॒मावा॒स्यां
तावा॑न॒तिरा॒त्रो य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निहो॒त्रं जु॒होति॑ याव॑द॒ग्निष्टो॒मेनो॑पा॒प्नोति॑
ताव॑दु॒पाऽऽप्नो॑ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान् पौ॑र्णमा॒सीं यज॑ते॒ याव॑दु॒क्थ्येनो॑
पा॒प्नोति॑ (२९)

ताव॑दु॒पाऽऽप्नो॑ति॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑मावा॒स्यां यज॑ते॒
याव॑द॒तिरा॒त्रेणो॑पा॒प्नोति॑ ताव॑दु॒पाऽऽप्नो॑ति॒ पर॑मे॒ष्ठिनो॑ वा ए॒ष
य॒ज्ञोऽग्रं॑ आसीत् तेन॑ स॒ पर॑मां का॒ष्ठा॑म॒गच्छ॑त् तेन॑ प्र॒जाप॑तिं
नि॒रवा॑साय॒त् तेन॑ प्र॒जाप॑तिः॒ पर॑मां का॒ष्ठा॑म॒गच्छ॑त् तेनेन्द्रं॑
नि॒रवा॑साय॒त् तेनेन्द्रः॑ पर॑मां का॒ष्ठा॑म॒गच्छ॑त् तेना॒ग्नीषो॑मौ

नि॒रवा॑साय॒यत् तेना॒ग्नीषो॑मौ॒ पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑तां॒ य (३०)

ए॒वं वि॒द्वान् द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पर॒मामे॒व का॑ष्ठां गच्छति॒
यो वै प्रजा॑तेन॒ यज्ञेन॒ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॒
द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवत्स॒रो द्वाद॑श द्व॒न्द्वानि॑ दर्शपूर्णमा॒सयो॒स्तानि॑
स॒म्पाद्या॑नीत्या॒हुर्वत्सं॑ चोपावसृजत्यु॒खां चाधि॑ श्रयत्य॒व च॒ हन्ति॑
दृ॒षदौ॑ च स॒माह॑न्त्यधि॒ च व॑पते क॒पाला॑नि॒ चोप॑ दधाति पुरो॒डाशं॑
चा- (३१)

धि॒श्रय॑त्याज्यं च स्तम्बय॒जुश्च॒ हर॑त्य॒भि च॑ गृह्णाति वेदिं च
परिगृ॑ह्णाति प॒त्नीं च॒ सं न॑ह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादय॒त्याज्यं चै॒तानि॑
वै द्वाद॑श द्व॒न्द्वानि॑ दर्शपूर्णमा॒सयो॒स्तानि॑ य ए॒व स॒म्पाद्य॒ यज॑ते
प्रजा॑तेनै॒व य॒ज्ञेन॑ यजते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॥ (३२)

उ॒क्थ्ये॒नोपा॑प्रोत्य॒गच्छ॑तां॒ यः पुरो॑डाशं च चत्वारि॒ंशच्च॑॥ [९]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑ स॒जा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह ध्रु॒वाने॒वैनान्॑
कुरु॑त उ॒ग्रोऽस्यु॒ग्रोऽह॑ स॒जा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑हाप्रतिवादिन
ए॒वैनान्कुरु॑तेऽभिभूर॑स्यभिभूर॑ह स॒जा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह य ए॒वैनं॑
प्रत्यु॒त्पिपी॑ते तमुपा॑स्यते यु॒नज्मि॑ त्वा ब्रह्म॑णा दै॒व्येने॒त्याहैष॑ वा
अ॒ग्रेर्यो॑गस्तेनै- (३३)

वैनं॑ यु॒नक्ति॑ य॒ज्ञस्य॒ वै समृ॑द्धेन दे॒वाः सु॑वर्गं लो॒कमा॑यन्
य॒ज्ञस्य॒ व्यु॑द्धेनासुरा॒न् परा॑भावयन् यन्मै॑ अ॒ग्रे अ॒स्य य॒ज्ञस्य॒

रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परां भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-
 रुपं सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
 ब्रह्म (३४)

कुरुते संवत्सरे पर्यागंत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
 संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान
 एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ
 चातुर्मास्यानि ब्रह्मेता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
 पर्यागंत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति
 यद्वै यज्ञस्य साम्नां क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ
 ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
 पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन
 यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति
 तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरो-
 ऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या- (३६)

ऽऽशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
 यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
 अर्धर्च एकां दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकां याज्याया अर्धर्च एकां

तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषा
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपत्क्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥ (३८)

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्यं यज्ञस्यं प्राजापत्यं पद्विंशच्च॥ [१०]

यो वै सप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या
श्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायणमेषा प्रतिष्ठितदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सङ्स्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु (४०)

श्रौषडित्युपावांस्त्रायजेत्युदनेषीद्ये यजामह इत्युपास-
दद्वषट्कारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां

देवा वै स॒त्रमा॑सत॒ तेषां॑ दि॒शोऽद॑स्यन्त॒ एता॑मा॒र्द्रां प॒ङ्क्ति॑म॒पश्य॑न्ना
श्राव॑येति॒ पुरो॑वा॒तम॑जनय॒न्नस्तु॑ श्रौष॒डित्य॑भ्र॒ः सम॑प्लावयन्॒ यजे॑ति॒
वि॒द्युत॑- (४१)

म॒जन॑यन्॒ ये यजा॑मह॒ इति॑ प्राव॑र्षयन्न॒भ्यस्त॑नयन् वष॒ट्कारेण॑
ततो॑ वै तेभ्यो॒ दिशः॑ प्रा॒प्याय॑न्त॒ य ए॒वं वेद॑ प्रा॒स्मै दि॒शः प्या॑यन्ते
प्र॒जाप॑तिं त्वोवेद॑ प्र॒जाप॑तिस्त्वं वेद॒ यं प्र॒जाप॑तिर्वेद॒ स पु॒ण्यो
भव॑त्ये॒ष वै छ॑न्द॒स्यः प्र॒जाप॑तिरा श्राव॑यास्तु श्रौष॒ड्यज॑ ये यजा॑महे
वष॒ट्कारो॑ य ए॒वं वेद॑ पु॒ण्यो भ॑वति वस॒न्त- (४२)

मृ॒तूनां॑ प्री॒णा॒मीत्या॑ह॒र्तवो॑ वै प्र॒या॒जा ऋ॒तूने॒व प्री॑णाति॒
तैऽस्मै॑ प्री॒ता य॑थापूर्वं क॒ल्पन्ते॑ क॒ल्पन्ते॑ऽस्मा ऋ॒तवो॑ य ए॒वं
वेदा॒ग्नीषो॑म॒योर॒हं दे॒वय॑ज्यया चक्षु॒ष्मान् भू॒यास॑मित्या॒हाग्नी॑षोमा॒भ्यां
वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ताभ्यामे॒व चक्षु॑रा॒त्मन् ध॑त्ते॒ऽग्नेर॒हं दे॒वय॑ज्यया॒न्नादो॑
भू॒यास॑मित्या॒हाग्नि॑र्वै दे॒वाना॑म॒न्नाद॑स्तेनै॒वा- (४३)

ऽन्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते द॒र्भिर॑स्यद॒र्भ्यो भू॒यास॑मु॒मुं द॑भेय॒मित्या॑हैतया॒
वै द॒र्भ्या दे॒वा असु॑रानद॒भ्रुवन्॑ तयै॒व भ्रातृ॑व्यं द॒भ्रोत्य॑ग्नीषोम॒योर॒हं
दे॒वय॑ज्यया वृ॒त्रहा॑ भू॒यास॑मित्या॒हाग्नी॑षोमा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्
ताभ्यामे॒व भ्रातृ॑व्यः स्तृ॒णुत॑ इन्द्रा॒ग्नियोर॒हं दे॒वय॑ज्ययैन्द्रि॒याव्य॑न्ना॒दो
भू॒यास॑मित्या॒हेन्द्रि॒याव्यै॒वान्ना॒दो भ॑व॒तीन्द्र॑स्या- (४४)

ऽहं दे॒वय॑ज्ययैन्द्रि॒यावी॑ भू॒यास॑मित्या॒हेन्द्रि॒याव्यै॒व भ॑वति

महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह जेमानमेव
महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामह्वदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥
इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषांता
शवसश्चकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु (४६)

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ आ यस्मिन्त्सप्त
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतं इन्द्रस्य घर्मो
अतिथिः॥ आमासु पक्वमैरय आ सूर्यं रोहयो दिवि। घर्म
न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणो-
(४७)

चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धं शमिव येमिरे॥
अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाञ्चै सुमतिं गृणानाः।
इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः॥
विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अहंसो

यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ प्र सम्राजं
प्रथममध्वराणां- (४८)

म० होमुचं वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपांतमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तर्मी कृधि यो अस्मा० अभिदासंति॥
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः
कुचरो गिरिष्ठाः परावत - (४९)

आ जंगामा परस्याः। सृक० स० शायं पविमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून् ताडि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद
वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासंतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र० हवेहवे सुहव० शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्र० स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्या० (५०)

संहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
ऽवृकेभिर्वरूथैस्तवं प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
अर्केरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
ग्रावाणो अर्दितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रैषिता

अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

वृत्रहृत्येऽनुं गायत्रिणौऽध्वराणां परावतोऽस्यामृष्टाचत्वारिंशच्च॥ [१२]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

पा॒क॒य॒ज्ञं वा अ॒न्वाहि॑ताग्नेः प॒शव॑ उप॑ तिष्ठन्त॒ इडा॒ खलु॑ वै
पा॒क॒य॒ज्ञः सैषाऽन्तरा॑ प्रयाजानूयाजान् यज॑मानस्य लोकेऽव॑हिता
तामा॑ह्नियमाणाम॒भि म॑न्त्रयेत् सु॒रूप॑वर्षवर्ण॒ एहीति॑ प॒शवो॑ वा इडा
प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अ॒दुह॑न् य॒ज्ञोऽसु॑रा॒ अदु॑हत् तेऽसु॑रा
य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै य॒ज्ञस्य॑ दोहं वि॒द्वान् (१)

यज॑तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॒रस्य॑ य॒ज्ञस्य॑
भूया॑दित्या॒हैष वै य॒ज्ञस्य॑ दोह॒स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒
यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्तना॒ इडो॑पेहृतेति वा॒युर्व॒थ्सो य॒र्हि
होते॑डा॒मुप॒ह्वये॑त् तर्हि यज॑मानो होता॑र॒मीक्ष॑माणो वा॒युं मन॑सा
ध्यायेन् (२)

मा॒त्रे व॒थ्समु॑पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॒वर्गं
लो॒कमा॑यन् पा॒क॒य॒ज्ञेन॑ मनु॑र॒श्राम्य॑थ्स॒ेडा मनु॑मुपाव॑र्तत॒ तान्दे॑वासुरा
व्य॒ह्वय॑न्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसु॑राः सा दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॑ वै

तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं
तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव भवति यं (३)

कामयेत पशुमान्स्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत
पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत
य इडामुपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामेवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
ह्वयते
व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडा सामि प्राश्नन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याह ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सन्धधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव
यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु सङ्ग्रामन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
दत्तं कुर्वीताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै
ब्रध्नो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
दसदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौपौदितिमुवाच यत्सत्रिणां
 होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन
 देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनिती छिनत्ति सा न
 छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा
 इति होवाच गौर्वा - (७)

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
 प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्यां जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
 यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ
 वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा
 अस्यै त- (८)

दुपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै प्रजाः
 प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाह्व
 इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति
 प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठे- (९)

-यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं
 वेद प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै निक्रमणे
 घृतं प्रजाः सजीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३)
 इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष वा इडामुपाह्वथा
 इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सजीवन्तीः

पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अस्यै तत् प्रतिष्ठाऽह्मथा इति वि०श्रुतिश्च॥ [२]

प॒रोक्षं वा अ॒न्ये दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ प्र॒त्यक्षं॑म॒न्ये यद्य॑ज॒ते य ए॒व
दे॒वाः प॒रोक्षं॑मि॒ज्यन्ते॑ ताने॒व तद्य॑जति॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हर॒त्येते॑ वै
दे॒वाः प्र॒त्यक्षं॑ यद् ब्रा॒ह्मणा॑स्ताने॒व तेन॑ प्रीणा॒त्यथो॑ दक्षि॒णैवास्यै॑षा-
ऽथो॑ य॒ज्ञस्यै॒व छि॒द्रमपि॑ दधाति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क॒रुं यद्वि॑लिष्टं
तद॑न्वाहा॒र्येणा॑- (११)

न्वाहर॑ति॒ तद॑न्वाहा॒र्यस्या॑न्वाहा॒र्यत्वं दे॒वदू॒ता वा ए॒ते यदृ॒त्विजो॑
यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हर॑ति दे॒वदू॒ताने॒व प्री॑णाति॒ प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्
व्यादि॑श॒त्स रि॑रिचा॒नोऽम॑न्यत् स ए॒तम॑न्वाहा॒र्यम॑भ॒क्तम॑पश्यत्
तमा॒त्मन्न॑धत् स वा ए॒ष प्रा॑जाप॒त्यो यद॑न्वाहा॒र्यो यस्यै॒वं
वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते॒ सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तिमृ॒ध्नोत्य॑प॒रिमितो॑
नि॒रुप्यो॑ऽप॒रिमितः॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते- (१२)

रा॒स्यै दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त् तद॑सुरा अकुर्व॑त् ते दे॒वा ए॒तं
प्रा॑जाप॒त्यम॑न्वाहा॒र्यम॑पश्यन् तम॑न्वाहर॑न्त॒ ततो॑ दे॒वा अ॑भवन्
परा॑सुरा॒ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य आ॑ह्रियते॒ भव॑त्या॒त्मना॑ परा॑स्य
भ्रातृ॑व्यो भवति॒ यज्ञे॑न वा इ॒ष्टी प॑क्वेन॒ पूर्ती॑ यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहा॒र्य
आ॑ह्रियते॒ स त्वे॒वेष्टा॑पूर्ती॒ प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽसी॑- (३)

त्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
 पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
 पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
 ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह
 क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके प्रजा
 उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्रमयति नास्यामुष्मिल्लोके-
 ऽन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह बर्हिषा वै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
 देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन वै प्रजापतिः
 पशूनसृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
 ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन
 तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
 नुदन्ताग्नेरहमुज्जितिमनूजेषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
 यजमान उज्जितिमनूजयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते
 वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
 यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयत - (१६)

ए॒व य॒ज्ञं दु॒हे पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्चै॒ष वा अ॒न्यो य॒ज्ञस्य॒ दोह॑
 इडा॑याम॒न्यो य॒र्हि होता॒ यज॑मानस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णीयात् तर्हि॑
 ब्रू॒यादे॒मा अ॑ग्न॒न्नाशि॒षो दोह॑कामा॒ इति॑ स॒स्तुता॑ ए॒व दे॒वता॑
 दुहे॑ऽथो॒ उभ॑यत॑ ए॒व य॒ज्ञं दु॒हे पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्च॒ रोहि॑तेन
 त्वा॒ऽग्नि॑र्दे॒वता॑ गमय॒त्वित्या॑हैते वै दे॒वाश्वा - (१७)

यज॑मानः प्र॒स्तरो॑ यदे॒तैः प्र॑स्तरं प्र॒हर॑ति दे॒वाश्चै॒रेव॑ यज॑मानः
 सुव॑र्गं लो॒कं ग॑मयति॒ वि ते॑ मु॒ञ्चामि॑ र॒शना॒ वि र॒श्मी॑नित्या॒हैष वा॑
 अ॒ग्नेर्वि॑मो॒कस्ते॒नैवैनं॑ वि मु॒ञ्चति॑ वि॒ष्णोः शं॒योर्हं दे॑वय॒ज्यया॑ य॒ज्ञेन॑
 प्रति॑ष्ठां ग॑मेयमित्या॒ह य॒ज्ञो वै वि॒ष्णुर्य॒ज्ञ ए॒वान्त॑तः प्र॒ति ति॑ष्ठति॒
 सोम॑स्या॒हं दे॑वय॒ज्यया॑ सुरेता॒ - (१८)

रेतो॑ धि॒षीये॒त्याह॑ सोमो॒ वै रेतो॑धास्ते॒नैव॑ रेत॑ आ॒त्मन्
 धत्ते॒ त्वष्ट॑र्हं दे॒वय॒ज्यया॑ प॒शूना॑ रूपं पु॒षेय॑मित्या॒ह त्वष्टा॒ वै
 प॒शूनां॑ मि॒थुना॑ना रूप॒कृत्ते॒नैव॑ प॒शूना॑ रूपमा॒त्मन् धत्ते॑ दे॒वानां॑
 प॒त्नीर॒ग्निर्गृ॑हप॒तिर्य॒ज्ञस्य॑ मि॒थुनं॑ तयो॒र्हं दे॑वय॒ज्यया॑ मि॒थुने॒न प्र
 भू॒यास॑मित्या॒हैतस्मा॑द्वै मि॒थुना॑त्प्र॒जाप॑तिर्मि॒थुने॒न (१९)

प्राजा॑यत॒ तस्मा॑दे॒व यज॑मानो मि॒थुने॒न प्र जा॑यते वे॒दोऽसि॑
 वि॒त्तिर॑सि वि॒देये॒त्याह॑ वे॒देन॒ वै दे॒वा अ॑सु॒राणां॑ वि॒त्तं वे॒द्यम॑विन्दन्त॒
 तद्वे॑दस्य॑ वे॒दत्वं यद्य॑द् भ्रातृ॒व्यस्या॑भि॒ध्याये॑त् तस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णीयात्
 तदे॒वास्य॒ सर्वं॑ वृ॒द्धे घृ॑तव॒न्तं कु॒ला॒यिन॑ रा॒यस्पोष॑ सह॒स्रिणं॑

वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं पशूनाप्रोत्यास्यं प्रजायां
वाजी जायते य एवं वेद॥ (२०)

दर्शपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्रोत्यष्टौ च॥ [४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽऽप्याययति
तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह
यजमानेन- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिन्नेवैनं दधाति
सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते यद्यजमानभागं
प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राश्नार्तिं यज्ञ एव यज्ञं
प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसः सोदकं यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतद् (२२)

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
स्व एवाऽऽयतने सूयवसः सोदकं कुरुते सदसि सन्मे भूया
इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि
वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो
मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभृथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सहावभृथमवैति
विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-
रिमाल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह
गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
भिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दृशस्ते
मा छिन्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवैतत्सुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे विष्णुक्रमान् क्रमेत् य
इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यैन्द्रीमा-
वृतमन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽऽवृतमनु

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवाऽऽवृतमनु
पर्यावर्तते समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते
अग्ने दीद्यासमित्याह यथायजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वसीयान्
भूयासमित्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते बहु वै गार्हपत्यस्यान्ते
मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गार्हपत्यमुप तिष्ठते
पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपत
इत्याह (२८)

यथायजुरेवैतच्छ्रुतं हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति
वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवेन करोति तामाशिषमा
शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
तैजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि
मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवेन युनक्ति प्रजापतिना
वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने व्रतपते
व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवेन
 पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः
 पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्वा प्राङुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-
 ऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य
 प्रजायां वाजी जायते॥ (३१)

यः स माशिषं गृहपतु इत्याहु यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥ [६]

देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
 केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य
 वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वेध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं
 महीमर्दिति नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
 तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥ अ- (३२)

पस्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते
 अग्ने अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य
 ऊर्मिः ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥ विष्णोः
 क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्गौ न्यङ्गावभितो
 रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावांन्पतत्री ते

नोऽग्रयः पप्रयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च॥ [७]

देवस्याह॑ संवि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वाज॑जिता॒ वाजं॑ जेषं
देवस्याह॑ संवि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒हस्प॑ति॒ना वाज॑जिता॒ वर्षि॑ष्ठं॒ नाक॑
रुहे॒यमिन्द्रा॑य॒ वाचं॑ वद॒तेन्द्रं॑ वाजं॑ जापय॒तेन्द्रो॑ वाजं॑मजयित्।
अश्वा॑जनि॒ वाजि॑नि॒ वाजे॑षु॒ वाजि॑नीव॒त्यश्वा॑न्त्स॒मत्सु॑ वाजय॥
अर्वा॑ऽसि॒ सप्ति॑रसि॒ वाज्य॑सि॒ वाजि॑नो॒ वाजं॑ धावत॒ मरु॑तां प्र॒सवे॑
ज॑यत् वि॒ योज॑ना॒ मिमी॑ध्व॒मध्व॑नः॒ स्क॒न्नीत् (३४)

काष्ठां॑ गच्छ॒त वाजे॑वाजेऽवत॒ वाजि॑नो नो॒ धने॑षु वि॒प्रा अ॑मृता
ऋत॑ज्ञाः॥ अ॒स्य म॑ध्वः पि॒बत॑ मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता या॑त प॒थिभि॑र्दे॒व्याना॑ः॥
ते नो॒ अर्व॑न्तो ह॒वन॒श्रुतो॑ ह॒वं वि॑श्वे शृ॒ण्वन्तु॑ वा॒जिनः॑॥ मि॒तद्र॑वः
सह॑स्र॒सा मे॑धसा॒ता स॑निष्य॒वः। म॒हो ये रत्न॑ समि॒थेषु॑ ज॒भ्रिरे॑ शं नो॑
भव॑न्तु वा॒जिनो॑ ह॒वेषु॑॥ दे॒वता॑ता मि॒तद्र॑वः स्व॒र्काः। ज॒म्भय॑न्तोऽहिं
वृ॒क॑ र॒क्षासि॑ स॒नेम्य॑स्मद्यु॒यव॑न्न- (३५)

मी॒वाः॥ ए॒ष स्य॑ वा॒जी क्षि॑प॒णिं तु॑र॒ण्यति॑ ग्री॒वायां॑
ब॒द्धो अ॑पि॒क्ष आ॑सनि॒। क्र॑तुं दधि॒क्रा अ॑नु स॒न्तवी॑त्वत्
प॒थाम॑ङ्का॒स्यन्वा॑पनी॒फण॑त्॥ उ॒त स्मा॑स्य॒ द्रव॑तस्तु॒रण्य॑तः प॒र्णं न
वे॒रनु॑ वाति॒ प्रग॑र्धि॒नः। श्ये॑नस्यै॒व ध्र॑ज॒तो अ॑ङ्क॒सं परि॑ दधि॒क्राव्णः॑
स॒होर्जा॑ तरि॒त्रतः॑॥ आ मा॒ वाज॑स्य प्र॒सवो॑ ज॒गम्या॑दा द्या॒वापृ॑थि॒वी

विश्वशम्भू। आ मां गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव
जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं जिगिवांसो
बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण
समध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥ (३७)

स्कन्धीत युयुवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवर्हं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्निंयश्चाऽ-
ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवा अंगन्मामृता
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नव च॥ [९]

वाज॑स्ये॒मं प्र॑स॒वः सु॑षु॒वे अ॒ग्रे सोम॑ꣳ राजा॑न॒मोष॑धीष्व॒प्सु।
 ता अ॒स्मभ्यं॑ मधु॑मती॒र्भवन्तु॑ व॒यꣳ रा॒ष्ट्रे जा॑ग्रियाम॒ पुरोहि॑ताः॥
 वाज॑स्ये॒दं प्र॑स॒व आ ब॑भू॒वेमा च॑ वि॒श्वा भुव॑नानि स॒र्वतः॑। स
 वि॒राजं॑ प॒र्येति॑ प्र॒जानन् प्र॒जां पु॑ष्टिं व॒र्धय॑मानो अ॒स्मे॥ वाज॑स्ये॒मां
 प्र॑स॒वः शि॑श्रिये दि॒वमि॑मा च॒ वि॒श्वा भुव॑नानि स॒म्राट्। अदि॑त्सन्तं
 दा॒पय॑तु प्र॒जानन् र॒यिं (४०)

च नः॑ स॒र्ववी॑रां नि यच्छ॑तु॥ अ॒ग्रे अ॒च्छा व॑देह नः॑ प्र॒ति नः॑
 सु॒मना॑ भव। प्र णो॑ यच्छ॒ भुव॑स्पते धन॒दा अ॑सि न॒स्त्वम्॥ प्र णो॑
 यच्छ॒त्वय॑मा प्र भगुः॑ प्र बृह॒स्पतिः॑। प्र दे॒वाः प्रोत॑ स॒नृता॒ प्र वाग्दे॑वी
 द॑दातु नः॥ अ॒र्यम॑णं बृह॒स्पति॑मिन्द्रं दाना॑य चोदय। वाचं॑ वि॒ष्णुꣳ
 सर॑स्वतीꣳ सवि॒तार॑ (४१)

च वा॒जिन॑म्॥ सोम॑ꣳ राजा॑नं वरु॑णम॒ग्निम॒न्वार॑भामहे।
 आ॒दि॒त्यान् वि॒ष्णुꣳ सूर्यं॑ ब्र॒ह्माणं॑ च॒ बृह॑स्पतिम्॥ दे॒वस्य॑ त्वा
 सवि॑तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याꣳ सर॑स्वत्यै वा॒चो
 य॒न्तुर्य॑त्रेणा॒ग्नेस्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामीन्द्र॒स्य बृह॑स्पते॒स्त्वा
 साम्रा॑ज्येना॒भिषि॑श्चामि॥ (४२)

रयिꣳ स॒वितार॑ꣳ षट्त्रिंशच्च॥

[१०]

अ॒ग्निरेका॑क्षरेण॒ वाच॑मुद॑जयद॒श्विनौ द्य॑क्षरेण प्रा॒णापा॒नावुद॑-
 जयतां॒ वि॒ष्णुर्य॑क्षरेण॒ त्रील्लो॑कानुद॑जय॒त्सोम॑श्चतु॒रक्षरेण॑ चतु॑ष्पदः

प॒शून्मुद॑जयत् पू॒षा पञ्चा॑क्षरेण प॒ङ्क्ति॑मुद॑जयद्धा॒ता षड॑क्षरेण
 षड्भू॑तून्मुद॑जयन्मरुतः स॒प्ताक्ष॑रेण स॒प्तप॑दाः श॒क्रेरी॑मुद॑जयन्
 बृह॑स्पतिर॒ष्टाक्ष॑रेण गाय॒त्रीमुद॑जयन्मि॒त्रो नवा॑क्षरेण त्रि॒वृत्
 स्तोम॑मुद॑जय- (४३)

द्व॒रुणो॑ द॒शाक्ष॑रेण वि॒राज॑मुद॑जयदिन्द्र एका॑दशाक्षरेण
 त्रि॒ष्टुभ॑मुद॑जयद् विश्वे॑ दे॒वा द्वा॑दशाक्षरेण जग॑तीमुद॑जयन्
 वस॑वस्त्रयो॑दशाक्षरेण त्रयो॑दशः स्तोम॑मुद॑जयन् रु॒द्राश्चतु॑र्दशाक्षरेण
 चतु॑र्दशः स्तोम॑मुद॑जयन्नादित्याः प॒ञ्चद॑शाक्षरेण प॒ञ्चद॑शः
 स्तोम॑मुद॑जयन्नादिति॒ष्णोड॑शाक्षरेण षोड॑शः स्तोम॑मुद॑जयत्
 प्र॒जाप॑तिः स॒प्तद॑शाक्षरेण सप्तद॑शः स्तोम॑मुद॑जयत्॥ (४४)

अज॑यत् षट्त्वारि॑शच्च॥

[११]

उ॒पया॑मगृहीतोऽसि नृ॒षदं॑ त्वा द्रु॒षदं॑ भुवन॑सदमिन्द्राय जुष्टं
 गृ॒ह्णाम्ये॑ष ते योनि॑रिन्द्राय त्वोपया॑मगृहीतोऽस्यप्सु॒षदं॑ त्वा घृ॒तस॑दं
 व्योम॑सदमिन्द्राय जुष्टं गृ॒ह्णाम्ये॑ष ते योनि॑रिन्द्राय त्वोपया॑मगृहीतो-
 ऽसि पृथि॑विषदं त्वाऽन्तरि॑क्षसदं नाक॑सदमिन्द्राय जुष्टं गृ॒ह्णाम्ये॑ष
 ते योनि॑रिन्द्राय त्वा॥ ये ग्र॒हाः पञ्च॑जनीना येषां ति॒स्रः प॑रम॒जाः।
 दै॒व्यः को॒शः - (४५)

समु॑जितः। तेषां वि॒शि॑प्रियाणा॒मिष॑मूर्जः॒ सम॑ग्रभीमेष ते
 योनि॑रिन्द्राय त्वा॥ अ॒पाः र॒समु॑द्वयसः॒ सूर्य॑रश्मिः॒ समा॑भृतम्।

अ॒पा॒ रस॑स्य॒ यो रस॑स्तं वो॑ गृह्णाम्युत्तम॑मेष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य
 त्वा॥ अ॒या वि॑ष्ठा ज॒नय॑न्कर्व॑राणि॒ स हि घृ॑णि॒रुर्व॑रा॒य गा॑तुः।
 स प्र॒त्युदै॑द्ध॒रुणो॑ म॒ध्वो अ॒ग्रः स्वा॑यां यत्त॒नुवां त॒नूमै॑र॒यत॑।
 उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा जुष्टं॑ गृह्णाम्येष ते॒ योनिः॑
 प्र॒जाप॑तये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ [१२]

अन्व॒ह मा॑सा अ॒न्वि॒द्वना॒न्यन्वोष॑धी॒रनु॑ पर्व॑तासः। अ॒न्वि॒न्द्रः
 रोद॑सी वाव॒शाने॑ अ॒न्वापो॑ अ॒जिह॑त जाय॑मानम्॥ अनु॑ ते दा॒यि म॒ह
 इन्द्रि॑याय॒ स॒त्रा ते॒ विश्व॑मनु॒ वृत्र॑हत्यै॥ अनु॑ क्ष॒त्रम॑नु स॒हो यज॑त्रेन्द्रं
 दे॒वेभि॑रनु॒ ते नृ॑षह्यै॥ इन्द्रा॑णीमा॒सु ना॑रिषु सु॒पत्नी॑म॒हम॑श्रवम्। न
 ह्य॑स्या अ॒परं च॑न ज॒रसा॑ (४७)

मर॑ते॒ पतिः॑॥ नाह॑मिन्द्राणि रा॒रण॒ सख्यु॑र्वृषाक॑पेर् ऋ॒ते।
 यस्ये॑दम॒प्यः ह॒विः प्रि॑यं दे॒वेषु॑ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो
 मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्र॑तु॒ना पर्य॑भूषत्। यस्य॑ शुष्माद्रोद॑सी
 अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒हा स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ आ ते॑ म॒ह इन्द्रो॑त्यु॒ग्र
 सम॑न्यवो॒ यत्स॑मर॑न्त॒ सेनाः॑। पता॑ति दि॒द्युन्न॑र्यस्य बा॒हुवो॑र्मा
 ते (४८)

मनो॑ विष्व॒द्रिय॑ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ म॒र्धीरा॑ भ॒रा द॑द्धि तन्नः प्र
 दा॒शुषे॑ दात॑वे भूरि॒ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॑स्ते अ॒स्मिन् तं उ॒क्थे

प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत् परिष्ठाद्विद्वा
हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिर्न दत्रमस्त्यस्मभ्यं
तद्धर्यश्च (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारं हवामह इन्द्रमा हविषां वयम्। उभा
हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता
वज्री वृषभस्तुराषाढुष्मी राजा वृत्रहा सौमपावा। अस्मिन् यज्ञे
बर्हिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववां
अवोभिः सुमृडीको भवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयं सुमंतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
स्याम। स सुत्रामा स्ववां इन्द्रो अस्मे आराचिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत्सङ्गे
समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
अधि धन्वसु॥ (५१)

जरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यश्वः
 शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासोः कृष्णातृषं
 दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते
 हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं
 चरुं निर्वपति वरो दक्षिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
 दक्षिणाऽग्नीषोमीय- (१)

मेकादशकपालं हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वही
 दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादश-
 कपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो दक्षिणा सौम्यः श्यामाकं
 चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ
 दक्षिणा॥ (२)

अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादश-
 कपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं
 वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेककपालम्॥ (३)

आग्नेयमष्टादश॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां
 कायमेककपालं प्रघास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवांसः करम्भेण
 सजोषंसः॥ मो षू ण इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नव्या।
 मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥ यद्
 ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा
 वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन्
 कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं
 सुदानवः॥ (४)

वयं यद् विंशतिश्च॥ [३]

अग्रयेऽनीकवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति साकः
 सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यन्दिने चरुं मरुद्भ्यो
 गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पतु सुपूर्णां
 पुनरापत। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इषमूर्जः शतक्रतो॥ देहि मे
 ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमिन्नि मे हरा निहारं (५)

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशः सप्तकपालं
 निर्वपति साकः सूर्येणोद्यताग्नेयमृष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः
 सावित्रं द्वादशकपालः सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादश-
 कपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥ (६)

हरा निहारं त्रिंशच्च॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
 बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
 मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च
 त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्
 मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशाः अनु॥ योजा
 न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षन्नमीमदन्त ह्यवं प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
 विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
 ऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
 पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा पितृन्त्सुविदत्राः
 अपीत यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन
 स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
 यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
 अग्निर्मा तस्मादेनंसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
 करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिः चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वसाऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजं (१०)

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्या अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा नः
पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष
ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजंवतोऽतीह्यवंततधन्वा
पिनांकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
सीरं दक्षिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दक्षिणा ये देवाः पुरःसदो-
ऽग्निनेत्रा दक्षिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यो (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढं रक्षः सन्दग्धं रक्ष इदमहं

रक्षोऽभि सं द॑हाम्य॒ग्रये॑ रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ य॒माय॑ सवि॒त्रे वरु॑णाय
 बृह॒स्पत॑ये दु॒व॑स्वते रक्षो॒घ्ने स्वाहा॑ प्र॒ष्टिवा॒ही रथो॑ दक्षि॒णा दे॒वस्य॑
 त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां पृ॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यां रक्ष॑सो व॒धं
 जु॒होमि॑ ह॒त रक्षो॑ऽव॒धिष्म॒ रक्षो॑ यद्वस्ते॒ तद्वक्षि॑णा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्च॑चत्वारि॒शच्च॑॥ [७]

धा॒त्रे पु॑रो॒डाशं॑ द्वा॒दश॑कपालं॒ निर्व॑प॒त्यनु॑म॒त्यै च॒रु र॑कायै
 च॒रु सि॑नीवा॒ल्यै च॒रु कु॒ह्वै च॒रु मि॑थुनौ गावो॒ दक्षि॑णा-
 ऽऽग्रा॒वैष्ण॑वमेका॒दश॑कपालं॒ निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑वैष्ण॒वमेका॑दशकपालं
 वैष्ण॒वं त्रि॑कपा॒लं वा॑म॒नो व॒ही दक्षि॑णाऽग्री॒षोमी॑यमेका॒दश॑कपालं
 निर्व॑पतीन्द्रा॒सोमी॑यमेका॒दश॑कपालं सौ॒म्यं च॒रु ब॒भ्रुर्दक्षि॑णा
 सोमा॒पौष्णं॑ च॒रु निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑पौष्णं च॒रु पौ॒ष्णं च॒रु श्या॒मो
 दक्षि॑णा वैश्वान॒रं द्वा॒दश॑कपालं॒ निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं॒ दक्षि॑णा वा॒रुणं॑
 य॒वम॑यं च॒रुम॑श्चो॒ दक्षि॑णा॥ (१४)

निर॒ष्टौ च॑॥ [८]

बा॒रुह॒स्पत्यं॑ च॒रु निर्व॑पति ब्र॒ह्म॒णो गृ॒हे शि॑तिपृ॒ष्ठो
 दक्षि॑णैन्द्रमेका॒दश॑कपालं॒ राज॑न्य॒स्य गृ॒ह ऋ॒षभो॑ दक्षि॒णा-
 ऽऽदि॒त्यं च॒रु म॒हिष्यै॑ गृ॒हे धे॒नुर्दक्षि॑णा नैर्ऋ॒तं च॒रु प॑रिवृ॒क्त्यै
 गृ॒हे कृ॒ष्णानां॑ व्रीही॒णां न॒खनि॑र्भि॒न्नं कृ॒ष्णा कू॒टा दक्षि॑णा-

ऽऽग्नेयमष्टाकपालं सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं
दशकपालं सूतस्य गृहे महानिरष्टो दक्षिणा मारुतं सूतकपालं
ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालं (१५)

क्षत्तुर्गृह उपध्वस्तो दक्षिणाऽऽश्विनं द्विकपालं सङ्ग्रहीतुर्गृहे
संवात्यो दक्षिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रौद्रं
गावीधुकं चरुमक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायां होमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वेध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयम्मूर्ते स्वयम्मथित आज्य आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्ये मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयन्दिनं बर्हिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दक्षिणा ॥ (१७)

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च ॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽम्बानां

चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणमनमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्नेच्छुचैर्मित्रस्य ब्रत्या
अभूमामन्महि महत ऋतस्य नाम सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्वि
मित्र एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञियां ऋतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनङ् विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां ब्राताः पञ्चविंशतिश्च॥ [१०]

अर्थतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि ब्रजक्षितः
स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ
मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्ररीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः स्था-
ऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥ राष्ट्रदाः

स्थं रा॒ष्ट्रं दत्तं स्वाहा॑ रा॒ष्ट्रदाः स्थं रा॒ष्ट्रम॒मुष्मै दत्त॥ (२०)

अत्येकादश च॥ [११]

देवी॑राप्ः सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्यध्वं॑ महि॒ वर्चः॑
क्षत्रिया॑य वन्वा॒ना अना॑धृष्टाः सीद॒तोर्ज॑स्वती॒र्महि॒ वर्चः॑ क्षत्रिया॑य
दध॑तीरनि॒भृष्ट॑मसि वा॒चो बन्धु॑स्तपो॒जाः सोम॑स्य दा॒त्रम॑सि शु॒क्रा
वः शु॒क्रेणोत्पु॑नामि च॒न्द्राश्च॒न्द्रेणा॒मृता॑ अ॒मृते॑न स्वाहा॑ राज॒सूया॑य
चि॒ता॒नाः॥ स॒ध॒मादो॑ द्यु॒म्निनी॒रूर्ज॑ ए॒ता अनि॑भृष्टा अप॒स्युवो॑
वसा॑नः। प॒स्त्या॑सु च॒क्रे वरु॑णः स॒ध॒स्थम॑पा॒ं शिशु॑र- (२१)

मातृ॑तमास्वन्तः॥ क्षत्र॑स्योल्ब॒मसि॑ क्षत्र॑स्य योनि॑र॒स्यावि॑न्नो
अ॒ग्निर्गृ॑हप॒तिरा॑वि॒न्न इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्च॑वा॒ आवि॑न्नः पू॒षा वि॒श्ववे॑दा
आ॒वि॒न्नो मि॒त्रावरु॑णावृ॒तावृ॑धा॒वावि॑न्ने द्या॒वापृ॑थि॒वी धृ॒तव्र॑ते॒ आवि॑न्ना
दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॑प्यावि॒न्नोऽय॑म॒सावा॑मु॒ष्याय॑णो॒ऽस्यां वि॒श्यस्मि॑न्
रा॒ष्ट्रे म॑ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒हत॑ आधि॑पत्याय म॒हते॑ जान॑राज्यायैष वो
भर॑ता॒ राजा॒ सोमो॑ऽस्माकं ब्राह्म॒णाना॑ं॒ राजेन्द्र॑स्य (२२)

वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्न॒स्त्वया॑ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्याच्छत्रु॒बाध॑नाः स्थ पा॒त मां
प्र॒त्यञ्च॑ पा॒त मां ति॒र्यञ्च॑म॒न्वञ्च॑ मा पा॒त दि॒ग्भ्यो मां पा॒त वि॒श्वो॑भ्यो मा
ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒त हि॒र॒ण्यव॑र्णावुषसा॑ वि॒रोके॑ऽयः स्थू॒णावु॑दि॒तौ सूर्य॑स्या-

ऽऽरोह॑तं वरु॒ण मि॒त्र॒ ग॒र्तं॒ त॒तश्च॑क्षा॒थाम॑दि॒तिं॒ दि॒तिं॒ च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिंशच्च॥

[१२]

स॒मिध॑मा तिष्ठ॒ गाय॑त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रि॒वृथ्स्तोमो॑
रथ॑न्त॒र९ सा॒माग्नि॑र्दे॒वता॒ ब्रह्म॑ द्रवि॑णमु॒ग्रामा॒ तिष्ठ॑ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
छन्द॑सामवतु प॒ञ्चद॑शः स्तोमो॑ बृ॒हथ्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ क्ष॒त्रं द्रवि॑णं
वि॒राज॑मा तिष्ठ॒ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु स॒प्तद॑शः स्तोमो॑ वैरू॒प९
सा॒मं म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्ववि॑णमु॒दीची॑मा तिष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॒ (२४)

छन्द॑सामवत्वेकवि॒ंशः॑ स्तोमो॑ वैरा॒ज९ सा॒मं मि॒त्रावरु॑णौ
दे॒वता॒ बलं॑ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा तिष्ठ॑ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ंशौ स्तोमो॑ शा॒क्ररै॑वते सा॒मनी॒ बृह॑स्पति॒र्दे॒वता॒
व॒र्चो द्रवि॑णमी॒दृङ् चा॑न्या॒दृङ् चै॒तादृङ् च॑ प्रति॒दृङ् च॑ मि॒तश्च॑
स॒मि॒तश्च॑ स॒भ॒राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च स॒त्यज्यो॑तिश्च
ज्यो॑तिष्मा॒श्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चा॑- (२५)

त्य॑ंहाः। अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
स॒र॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृ॒हस्प॑तये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लोका॑य॒ स्वाहा॑ऽ९शा॑य॒ स्वाहा॑ भ॒गाय॑ स्वाहा॒
क्षे॒त्रस्य॑ प॒तये॑ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे
स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽद्भ्यः॑
स्वाहा॑ ष॒धीभ्यः॑ स्वाहा॑ वन॑स्पतिभ्यः॒ स्वाहा॑ च॒राच॑रेभ्यः॒ स्वाहा॑

परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ (२६)

अनुष्टुप्स्वर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ [१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
पाहि दिद्योन्मा पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः सुवन्तां ते ते प्राणः
सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रः सुवन्ताः सोमस्य त्वा
द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि समाववृत्रन्नधरागुर्द
बुध्रियमनु सञ्चरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावञ्चरन्ति
स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै हुतमसि
यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता
बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम पतयो
रयीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तैकादश च॥ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यान्मित्रावरुण-
योस्त्वा प्रशान्नोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमाप्तं मनः

सम॒हमिन्द्रि॑येण॒ वी॒र्येण॑ पशूनां म॒न्युर॑सि॒ तवे॑व मे म॒न्युर्भूया॑न्नमो॒
मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै माऽहं मा॒तरं॑ पृथि॒वीः हि॑सि॒पुं मा (२९)

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑सि॒दियं॑दस्यायु॒रस्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्गस्यूर्ज॑
मे धेहि॒ यु॒ङ्क्षुःसि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॒ धे॒ह्यग्नये॑ गृ॒हप॑तये॒ स्वाहा॑
सोमा॑य॒ वन॑स्पतये॒ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑ मरुता॒मोज॑से
स्वाहा॑ ह॒ःसः शु॒चिष॑द्वसु॒रन्तरि॑क्षसद्धोता॒ वेदि॑षदतिथिर्दुरोण॒सत्।
नृष॑द्वर॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॑जा गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॑तं
बृ॒हत्॥ (३०)

हि॑सि॒पुं म॑र्त॒जास्त्रीणि॑ च॥ [१५]

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसि॒ सम॒हं वि॒श्वेर्दे॑वैः क्ष॒त्रस्य॑ नाभि॒रसि॑
क्ष॒त्रस्य॑ योनि॒रसि॑ स्यो॒नामा सी॑द सुष॒दामा सी॑द॒ मा त्वा॑
हि॑सि॒न्मा मां हि॑सि॒न्निष॑साद धृ॒तव्र॑तो॒ वरु॑णः प॒स्त्या॑स्वा
साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतु॑र्ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ सवि॒ता-
ऽसि॑ स॒त्यस॑वो॒ ब्रह्मा॑(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसीन्द्रो॑ऽसि
स॒त्यौजा॑ (३१)

ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ मि॒त्रो॑ऽसि सु॒शेवो॑
ब्रह्मा(३)न् त्व॑ रा॒जन् ब्र॒ह्माऽसि॑ वरु॑णोऽसि स॒त्यध॑र्मेन्द्र॒स्य
वज्रो॑ऽसि वा॒र्त्रघ्न॑स्तेन॒ मे र॒ध्य दि॒शोऽभ्य॑य॑ राजा॑ऽभू॒त्सु॒श्लोकाँ॑(४)
सुम॑ङ्ग॒लाँ(४) स॒त्यरा॑जा(३)न्। अ॒पां न॒त्रे स्वा॒होर्जो॑ न॒त्रे

स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहा॥ (३२)

सत्योजाँश्चत्वारिंशच्च॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
वँथ्सतुरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं
चरुं ५ श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं ५ शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेका-
दशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा
सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं ५ शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं
त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥ [१७]

सद्यो दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्र
यच्छति दशभिर्वँथ्सतुरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशं ५ स्तोत्रं भवति प्राकाशावँध्वर्यवे
ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मं ५ होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश
पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुं ५ सिने वासंसी
नेष्टापोतृभ्यां ५ स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायान्द्वाहमग्नीधे भार्गवो
होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामं ५
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारिं च॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-

कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गीं पष्ठौही दक्षिणा
 मैत्रावरुणीमामिक्षां वशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शितिपृष्ठो
 दक्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते मारुतीं पृश्निं
 पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
 सत्यवाचे चरुं सावित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
 तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्नेयं सप्तचत्वारिंशत्॥

[१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादश-
 कपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
 दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
 मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
 दक्षिणा॥ (३६)

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥

[२०]

स्वाद्वीं त्वां स्वादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 संसोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता।
 वारेण शश्वता तनां वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखो सोमो अतिद्रुतः।
 इन्द्रस्य युज्यः सखां कुविदङ्गं यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं

वियूयं। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बरुहिषो नमोवृत्तिं न जग्मुः॥
 आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं
 निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं२ सोमप्रतीकाः
 पितरस्तृष्णुत वडंबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
 दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरणयेत्॥
 अग्नाविष्णू महि धाम प्रियं वा वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
 दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरणयेत्॥ प्र णो देवी
 सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो
 बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
 घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
 विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
 यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
 स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्भुमद्विभाति
 क्रतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवंस- (३९)

-तप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा

घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि सिसृतं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जने श्रवयतं
युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्वं गिरा देवमीडे
वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधंसम्॥ मक्षू देववतो
रथः (४०)

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र
प्र योषत्र योषति॥ उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शवसा रथः पपुंरिं च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥ [२२]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒युर्व्य॑ऽ श्वे॒तमाल॑भेत् भू॒ति॑कामो वा॒युर्वै क्षे॒पि॑ष्ठा दे॒वता॑
वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒येनोप॑ धावति स ए॒वैनं॑ भू॒तिं ग॑मयति
भ॒व॒त्ये॒वाति॑क्षिप्रा दे॒वते॒त्याहुः॑ सैन॑मीश्वरा प्र॒दह॑ इत्ये॒तमे॒व
सन्त॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत नि॒युद्वा अ॑स्य धृ॒ति॑र्धृत ए॒व
भू॒ति॒मु॒पैत्य॑प्र॒दाहा॒य भ॒व॒त्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत ग्राम॑कामो वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा
न॑स्यो॒ता नैनी॑यते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंत॑ऽ स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒येनोप॑ धावति
स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नि॒यच्छ॑ति ग्राम्ये॑व भ॒वति॑ नि॒युत्वंते॑
भ॒वति॑ ध्रु॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत
प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑
प्र॒जाया॑ (२)

अप॑क्रामतो योऽलं प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
नि॒युत्वंत॑ऽ स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒येनोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑ प्राणापा॒नाभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒ज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत
ज्यो॒गा॒मया॑वी प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत् प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा
ए॒तस्मा॑दप॑क्रामतो यस्य ज्यो॒गा॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंत॑ऽ स्वेन॑

भागधेयेनोपं (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत
प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै प्रजां
पशून्प्रजनयति यच्छश्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां
यदन्यतोदन्तद्गवां यदव्या इव शफास्तदवीनां यदज-
स्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः पशवस्तान् (५)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिं
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै
पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्क्पशवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुन्धे ॥ (६)

भवत्येव प्रजाया आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपं प्रजाकामस्तान् यूपस्योदश

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत् ता अस्मै न पुनरददात्सौ-
ऽब्रवीद्वरं वृणीष्वार्थं मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत् स
कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्यात्स एतं वारुणं
कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
कृष्ण एकशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्ध्यै
सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविद्धत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
यत्प्रथमं तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्गुनी
यत्तृतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविऽर्वशा (८)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयः समभूत्कस्मां
इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पशुभिः प्र
प्रजया जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

यऽऽ लंभेतादित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोप धावति
त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो
न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एता मल्हा
आलंभन्ताग्नेयीं कृष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां
ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता मल्हा

आलंभे (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृष्णग्रीवीं संहितामैन्द्रीं श्वेतां बार्हस्पत्यामेता
एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयीं कृष्णग्रीवीमालंभेत
ग्रीष्मे मध्यन्दिने संहितामैन्द्रीं शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यां
त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने
शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वावं रुन्धे संवत्सरं पर्यालभ्यन्ते संवत्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता संवत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेधीमालंभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लंभेत सौम्यं
बभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमं रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसमुत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालंभेताग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो

दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत
सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत यदाग्नेयो भवति
तेज एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायः स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभ्यतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशेतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय मलुहा आलंभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः श्वेतो
भवति त्रिचंत्वारिंशच्च। (२)॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलंभत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालंभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति विषम
आलंभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालंभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति तं सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते

पृश्निसुक्थमालंभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वंतुः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति
यदृषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्निसुक्थो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालंभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालंभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं राज्यं
नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं
प्राशृङ्गमालंभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लंभेत यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमा
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत
इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृङ्गमालंभेत यमलं राज्याय सन्तं
राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं राज्यं
नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

असावा॑दित्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति-
मैच्छ॑न्तस्मा॒ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मिन्नुच॑मदधुर्यो
ब्र॒ह्मव॑र्चसका॒मः स्यात्त॑स्मा॒ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादित्यः
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॑र्चसं द॑धाति
ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति॒ वस॑न्ता॒ प्रा॒तर्ग्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑ ग्री॒ष्मे
म॒ध्यन्दि॑ने (२१)

त्री॒जिह्वा॑तिपृ॒ष्ठाञ्छर॑द्यपरा॒ह्णे त्री॒जिह्वा॑तिवा॒रात्री॑णि वा
आ॑दित्यस्य॒ तेजा॑सि॒ वस॑न्ता॒ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॒ह्णे
याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि॒ तान्ये॒वावे॑रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒ आल॑भ्यन्ते-
ऽभि॑पूर्वमे॒वास्मि॑न्तेजो॒ दधा॑ति॒ संव॑त्सरं॒ पर्या॑ल॒भ्यन्ते॑ संव॑त्सरो
वै ब्र॒ह्मव॑र्चसस्य॑ प्रदा॒ता संव॑त्सर॒ ए॒वास्मै॑ ब्रह्मव॑र्चसं प्रय॑च्छति
ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति॒ संव॑त्सरस्य॑ प॒रस्ता॑त्प्राजाप॒त्यं कद्रु॑- (२२)

मा॒ल॒भेत॑ प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वे॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति॒ यदि॑
बिभी॑याद्दुश्च॒र्मा भ॑विष्या॒मीति॑ सोमापौ॒ष्णः श्या॑ममा॒ल॒भेत॑ सौ॒म्यो
वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौ॒ष्णाः प॒शवः॒ स्वयै॑वास्मै॑ दे॒वता॑या॒ प॒शुभि॑स्त्वच॑
करो॑ति॒ न दु॑श्च॒र्मा भ॑वति॒ दे॒वाश्च॒ वै य॑मश्चा॒स्मिँल्लो॑के॒ऽस्पर्ध॑न्त॒ स
य॒मो दे॒वाना॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मयुवत॒ तद्य॑मस्य॑ (२३)

यम॑त्वं ते दे॒वा अ॑मन्यन्त॒ य॒मो वा इ॒दम॑भूद्यद्वयः॑ स्म इति॒ ते
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑न्त्स ए॒तौ प्र॒जाप॑तिरा॒त्मन॑ उक्षव॒शौ निर॑मिमीत॒

ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
 ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
 यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृद्धं भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतष्षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

चायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पा-
 प्मन् इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदह-
 दैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
 कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगंपरुद्धः समृद्धौ
 वायव्यं (२७)

व॒त्स॒मा ल॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयो॑र्वत्स इ॒मे वा ए॒तस्मै॑
लो॒का अप॑शुष्का॒ विड॑प॒शुष्काऽथै॑ष ज्यो॒गप॑रुद्धो वा॒युमे॒व स्वेन॑
भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माल्लो॑कान् वि॒शं प्र॑दा॒पय॑ति॒
प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः स्तु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं वि॒डुप॑तिष्ठते॥ (२८)

म॒ध्यन्दि॑ने कद्रुं य॒मस्य॑ स्पर्ध॒मानो॑ वैष्णाव॒रुणी॑न्तमिन्द्रा॑ऽस्य स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑सृतो वा॒यव्यं॑

द्विच॑त्वारि॒ंशच्च। (४)॥ [४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बि॒लम॑पौर्णो॒त्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरा॑सी॒त्तं पृ॑ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्गृह्यो॑द॒क्खि॒दत्त॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॒न्नतो॑ऽभव॒द्यः
प॒शुका॑मः स्यात्स ए॒तमै॑न्द्रमु॒न्नत॑माल॒भेते॑न्द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑
धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑वत्यु॒न्नतो॑ (२९)

भ॑वति सा॒हस्री॑ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॑व
प॒शून्व॑रुन्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नुयादथ॒ वैष्ण॒वं वा॑म॒नमा॑
ल॒भेतै॑तस्मि॒न्वै तत्स॒हस्र॑म॒द्ध्यति॑ष्ठत्तस्मा॒दिष॑ वा॒मनः॑ स॒मी॒षितः॑
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॑जा॒तेभ्यः॑ प्रति॒ष्ठां द॑धाति॒ कोऽर॑हति स॒हस्रं॑
प॒शून्प्रा॑प्तुमि॒त्याह॑र॒होरा॑त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒म्पाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवो॑ (३०)

वा अ॒होरा॑त्राणि प॒शूने॒व प्र॑जा॒तान्प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मय॒त्योष॑धी॒भ्यो
वे॒हत॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॑जायै॒ परि॑बाधन्ते
योऽल॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जां न वि॑न्दत् ओष॑धयः खलु॒ वा ए॒तस्यै॑
सू॒तुम॑पि॒ घ्नन्ति॑ या वे॒हद्व॒वत्योष॑धी॒रेव॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒

ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजंनयन्ति विन्दते" (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असंतः
सददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासंतः सददतीत्यैन्द्रीः
सूतवशांमालंभेत भूतिकांमोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालंभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालंभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेतीन्द्राग्री एव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनः सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवेतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालंभेताभि-
चरन्ब्राह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तस्मा एवैनमा
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपंविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो

वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येद्धास्त्रीणि च॥ [५]

बारहस्पत्यः शितिपृष्ठमालंभेत् ग्रामकामो यः कामयेत् पृष्ठः
समानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैनं पृष्ठः समानानाङ्करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
बारहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ पौष्णः श्याममालंभेतान्नकामो-
ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालंभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो
मारुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालंभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रियाव्येव
भवत्यरुणो भ्रूमाम्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धौ सावित्रमुप-
द्धस्तमालंभेत् सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशे सवितारमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धौ वैश्वदेवं बहुरूपमालंभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा
अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं

प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपः ह्यत्र ९ समृद्धौ
वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति
बहुदेवत्यो^(१) ह्येष समृद्धौ प्राजापत्यं तूपरमालभेत
यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु
वै तस्य वेद यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति
प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवैष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि

त्रैणि च॥ [६]

वषट्कारो वै गांयत्रियै शिरोऽच्छिन्नतस्यै रसः पराऽपतत्तं
बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो द्वितीयः परापतत्तं
मित्रावरुणावुपांगृह्णीता ९ सा द्विरूपा वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं
विश्वे देवा उपांगृह्णात्सा बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं
परापतत्तद्बुध उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्बार्हस्पत्या ९
शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप

धावति॑ स ए॒वास्मिन्ब्रह्मवर्च॑सं द॑धाति ब्रह्मवर्च॑स्यै॒व भ॑वति छन्द॑सां॒
वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ (४२)

वै ब्रह्मवर्च॑सं छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ ब्रह्मवर्च॑समव॑रुन्धे
मैत्रावरु॑णीं द्वि॒रूपामाल॑भेत॒ वृष्टि॑कामो मै॒त्रं वा अ॑ह॒र्वारु॑णी
रात्रि॑रहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै प॒र्जन्यो॑ व॒र्षति मि॒त्रावरु॑णावे॒व
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ प॒र्जन्यं॑
व॒र्षय॑त॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
वृष्टि॑श्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ (४३)

रसं॑ वृष्टि॑मव॑रुन्धे मैत्रावरु॑णीं द्वि॒रूपामाल॑भेत प्र॒जाका॑मो
मै॒त्रं वा अ॑ह॒र्वारु॑णी रात्रि॑रहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते
मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मा॑ अ॒होरा॒त्राभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒ज॑नय॑त॒श्छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै
प्र॒जा छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ प्र॒जाम॑व॒ (४४)

रुन्धे वैश्वदे॒वीं ब॑हुरू॒पामाल॑भे॒तान्न॑कामो वैश्वदे॒वं वा अ॒न्नं
विश्व॑ाने॒व दे॒वान्ध्वे॒न भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नं
प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ छन्द॑सां॒ वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑
इ॒व खलु॑ वा अ॒न्नं छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रस॑म॒न्नम॑व॑रुन्धे वैश्वदे॒वीं
ब॑हुरू॒पामाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वैश्वदे॒वा वै (४५)

संजा॒ता विश्व॑ाने॒व दे॒वान्ध्वे॒न भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑

सजा॒तान्प्रयच्छन्ति॑ ग्रा॒म्ये॑व भ॒वति॑ छन्द॑सां वा ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा
रसं॑ इव॒ खलु॑ वै संजा॒ताश्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसः॑ सजा॒तानवरु॑न्धे
बा॒रह॑स्प॒त्यमु॑क्ष॒वश॑माल॒भेत॑ ब्रह्मवर्च॑सका॒मो बृ॒हस्प॑तिमे॒व स्वेन॑
भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॑सं (४६)

द॒धाति॑ ब्रह्मवर्च॑स्ये॒व भ॒वति॑ व॒शं वा ए॒ष च॑रति॒ यदु॑क्षा
व॒शं इव॒ खलु॑ वै ब्रह्मवर्च॑सं व॒शेनै॑व व॒शं ब्रह्मवर्च॑समवरु॑न्धे
रौ॒द्रीः॑ रोहि॑णी॒माल॒भेताभि॑चर॑न्नु॒द्रमे॑व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒
तस्मा॑ ए॒वैन॑मावृ॑श्चति॒ ताज॑गार्ति॒माच्छ॑ति॒ रोहि॑णी भवति॒ रौ॒द्री
ह्ये॒षा दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ स्फ्यो॒ यूपो॑ भवति॒ वज्रो॑ वै स्फ्यो
वज्र॑मे॒वास्मै॑ प्रह॑रति॒ शर॑मयं ब॒र्हिः शृ॑णात्ये॒वैनं॑ वैभी॑दक॒ इध्मो
भि॒नत्ये॑वैनम्॥ (४७)

अ॒भि खलु॑ वृ॒ष्टिश्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ प्र॒जाम॑व॒ वैश्व॑दे॒वा वै ब्रह्मवर्च॑सं यू॒प ए॒कान्न॑वि॒शति॑श्च। (७)॥ [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोच॒त तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्तस्मा॑
ए॒ताः॑ सौ॒रीः॑ श्वे॒तां व॒शामा॑ल॒भन्त॑ तयै॒वास्मि॑न्नु॒चम॑दधु॒र्यो
ब्रह्मवर्च॑सका॒मः स्या॑त्तस्मा॑ ए॒ताः॑ सौ॒रीः॑ श्वे॒तां व॒शामा॑ल॒भेता॑मु॒मेवा॑ऽ
स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॑सं द॒धाति॑
ब्रह्मवर्च॑स्ये॒व भ॒वति॑ बै॒ल्वो यू॒पो भव॑त्य॒सौ (४८)

वा आ॑दि॒त्यो यतो॑ऽजा॒यत॑ ततो॑ बि॒ल्वं उ॑द॒तिष्ठ॑त्स॒यो न्ये॑व
ब्रह्मवर्च॑समवरु॑न्धे ब्राह्म॑णस्प॒त्यां ब॑भ्रुक॒र्णीमा॑ ल॒भेताभि॑चर॑न्वा॒रुणं॑

दशकपालं पुरस्तात्त्रिर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा
 स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूषो
 भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
 शृणा- (४९)

त्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं
 यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
 स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो
 ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां
 मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
 पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष
 पुमान्त्सन्वडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रं श्वेतमालभेत
 सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
 स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
 वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
 धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं
 रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा

वरुणयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

शृणाति मिथुनानात्रयति यच्छति॥ [८]

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एतां वारुणीं
कृष्णां वशामपश्यत्ताः स्वायै देवताया आलभत ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमत्स एतां
वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया समृद्धौ
मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां
च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो
यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रः श्वेतमा लभेत वारुणं
कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणः शमयति
यद्वारुणः साक्षादेवेन वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
देवा वै पुष्टिन्नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विना-
वब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः
पुष्टिकामः स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव

स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मिन्पुष्टिं॑ धत्तः पुष्य॑ति प्र॒जया॑
प॒शुभिः॑॥ (५६)

अ॒न्नादौ॑ऽन्नाद ए॒व भ॑वत्यविन्दन्पञ्च॑त्वारि॒शच्च॑॥ [९]

आ॒श्विनं॑ धूम्र॒लंलाम॒मालं॑भेत् यो दुर्ब्रा॑ह्मणः सोमं॑ पिपा॑सेद॒श्विनौ
वै दे॒वाना॒मसौ॑मपावास्तां॒ तौ प॒श्चा सौ॑मपी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्विना॑वेतस्य॒
दे॒वता॒ यो दुर्ब्रा॑ह्मणः सोमं॑ पिपा॑सत्य॒श्विना॑वेव स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत् उपै॑न॒ सोमपी॒थो न॑मति॒
यद्धू॒म्रो भ॑वति धूम्रि॒माणं॑मे॒वास्मा॑दप॑हन्ति ल॒लामो॑ (५७)

भवति॑ मुख॒त ए॒वास्मिन्तेजो॑ दधाति वाय॒व्यं गो॑मृगमा॒
लंभेत् यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒श॒सैयुर॑पू॒ता वा ए॒तं वागृ॑च्छति॒
यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒श॒सन्ति॒ नैष ग्रा॒म्यः प॒शुर्नाऽर॑ण्यो यद्गो॑मृगो
नेवैष॑ ग्रा॒मे ना॑रण्ये यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒श॒सन्ति॒ वायुर्वै॑ दे॒वानां॑
प॒वित्रं॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वै- (५८)

न॑ पवयति॒ परा॑ची॒ वा ए॒तस्मै॑ व्युच्छन्ती॒ व्युच्छ॑ति॒ तमः॑
पा॒प्मानं॑ प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्वि॒ने श॒स्यमा॑ने॒ सूर्यो॑ नाविर्भवति॒ सौर्यं॑
ब॒हुरू॒पमा॑लंभेता॒मुमे॒वाऽऽदि॑त्यः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मा॑त्तमः॒ पा॒प्मान॑मप॑हन्ति प्र॒तीच्य॑स्मै व्युच्छन्ती॒ व्युच्छ॑त्यप॒
तमः॑ पा॒प्मान॑ ह॒ते॥ (५९)

ल॒लामः॑ स ए॒व प॑ट्वारि॒शच्च॑॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
भरेष्विन्द्रं सुहवः हवामहेऽहोमुचः सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं
मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसरहा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिंशातु। सन्नो
देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो
वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बभूवुर्मरुद्वी
रुद्राः समजानताभिः। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे देवाः
समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने।
अरहन्तश्चिद्यमिन्धुते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे
सः हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसः (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादः होश्चिद्या
वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति वृद्धवयाः

सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवन्ति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।
दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्री९ रुत
द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रिया९ अव आदित्यान्
याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन
सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं
यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय।
त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽऽशास्ते
यजमानो हविर्भिः। अहैडमानो वरुणेह बोद्ध्युरुश९स मा न आयुः
प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकात्रपञ्चाशच्च॥ [११]

[वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं वषट्कारोऽसौ
सौरिं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेर्यो कृष्णग्रीवीमसावादित्यो वा अहोरात्राणि वषट्कारः
प्रजन्यिता हुवे तुराणां पञ्चपष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहताः
 सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति
 स एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः
 प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै
 सन्प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम
 इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो
 विन्दते प्रजामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा
 सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं
 वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा
 एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादश-
 कपालं निर्-(२)

वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
 जयति तः सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते यः सङ्ग्रामं
 जयत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन

भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धतेऽपु वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं
क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनता-
मेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं
वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा
वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मा इन्द्रियं
वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै
क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्ठा-
न्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥ (५)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च॥ [१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमास-
याजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्पथो वा एषो-
ऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं
वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतं स्वेन भागधेयेनोपं धावति स
एवैनमपथात्पन्थामपि नयत्यनृद्धान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्रये
व्रतपतये (६)

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव

चरेदग्निमेव व्रतपतिः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
 व्रतमालम्भयति॒ व्रत्यो॑ भवत्य॒ग्नये॑ रक्षोघ्ने॒ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेद्य॑ रक्षा॑सि सचैर॒ग्नमेव॑ रक्षो॒हणः॑ स्वेन॑ भागधेयेनोप॑
 धावति॒ स ए॒वास्माद्रक्षाः॑ स्यप॑हन्ति॒ निशितायां॑ निर्वपे- (७)

निशिताया॑ हि रक्षा॑सि प्रेरते॑ सम्प्रेर्णान्ये॒वैनानि॑ हन्ति
 परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सामन॑न्वव॒चाराय॑ रक्षोघ्नी॒ याज्यानुवा॑क्ये
 भवतो॒ रक्ष॑साः॒ स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रवते॑ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेदभि॒चर॑न्नेषा वा अ॒स्य घो॒रा त॒नूर्यद्रु॑द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति
 ताज॑गार्तिमाच्छत्य॒ग्नये॑ सुरभि॒मते॑ पुरोडाशम॑ष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य
 गावो॑ वा पुरु॒षा - (८)

वा प्र॒मीये॑रन् यो वा॑ बिभी॒यादेषा॑ वा अ॒स्य भेष॑ज्या
 त॒नूर्यथ्सु॑रभि॒मती॒ तयै॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑ति सुरभि॒मते॑ भवति
 पूती॑गन्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते पुरोडाशम॑ष्टाकपालं
 निर्वपेथ्सङ्ग्रामे॒ सं य॑त्ते भाग॒धेये॒नैवैन॑ शमयित्वा परा॑नभि
 निर्दि॑शति॒ यमव॑रेषां वि॒द्ध्यन्ति॒ जीव॑न्ति॒ स यं परे॑षां प्र स मी॑यते
 जय॑न्ति॒ तं स॑ङ्ग्राम- (९)

म॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते
 पुरु॑षाहुतिर्ह्यस्य प्रि॒यत॑माऽ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते पुरोडाशम॑ष्टाकपालं

निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नैषां पुरोऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि
 वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भागधेयेनैवैनं शमयति नास्यापरं
 गृहान्दहति॥ (१०)

व्रतपतये निशिताया निर्वपेत्पुरुषाः सङ्गमन्न चत्वारि च॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं कामो
 नोपनमैदग्निमेव कामं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
 कामेन समर्द्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठं
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्थस्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेत सर्वमायुरियमित्यग्निमेवाऽऽयुष्मन्तं स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवास्मि- (१२)

त्रायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसं स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं

निर्वपेद्रुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मृष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमृष्टात्रिंशच्च॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
 वान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाश-
 मृष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पर्वमानाय
 पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
 यदग्नये पर्वमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचय

आयुरे॒वास्मिन्तेन॑ दधात्यु॒त यदी॒तासु॑र्भवति॒ जीव॑त्ये॒वैतामे॒व
निर्व॑पेच्चक्षु॒ष्कामो॒ यद॒ग्नये॒ पव॑मानाय॒ निर्व॑पति॒ प्राण॑मे॒वास्मिन्तेन॑
दधाति॒ यद॒ग्नये॒ पाव॑काय॒ वाच॑मे॒वास्मिन्तेन॑ दधाति॒ यद॒ग्नये॒ शुच॑ये
चक्षु॑रे॒वास्मिन्तेन॑ दधा- (१७)

त्यु॒त यद्य॒न्धो भ॑वति॒ प्रैव॑ पश्यत्य॒ग्नये॑ पु॒त्रव॑ते पु॒रोडाश॑म॒ष्टा-
क॑पालं॒ निर्व॑पेदिन्द्राय॒ पु॒त्रिणे॑ पु॒रोडाश॑मेकादशकपालं॒ प्र॒जाका॑मो-
ऽग्नि॑रे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॒ प्रय॑च्छत्य॒ग्नये॒ रस॑वते-
ऽज॒क्षीरे॒ चरुं॑ निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ रस॑वान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व रस॑वन्त॒ऽ
स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॑ रस॑वन्तं करोति॒ (१८)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यज॒क्षीरे॒ भव॑त्याग्नेयी॒ वा ए॒षा यद॒जा सा॒क्षादे॒व
रस॑मवरु॒न्धेऽग्नये॒ वसु॑मते पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒
वसु॑मान्धस्या॒मित्य॒ग्निमे॒व वसु॑मन्त॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स
ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तं करोति॒ वसु॑माने॒व भ॑वत्य॒ग्नये॑ वा॒जसृ॑ते पु॒रोडाश॑-
म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेत्सङ्ग्रामे॒ सं य॑त्ते वा॒जं (१९)

वा ए॒ष सि॑सीर॒षति॒ यः स॑ङ्ग्रामं जिगी॑षत्य॒ग्निः खलु॒
वै दे॒वानां॑ वा॒जसृ॑द॒ग्निमे॒व वा॑ज॒सृत॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॒ धाव॑ति॒ वा॒जं ह॑न्ति॒ वृ॒त्रं ज॑यति॒ तं स॑ङ्ग्राममथो
अ॒ग्निरि॑व॒ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्नि॒वते॑ पु॒रोडाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒
निर्व॑पेद्यस्या॒ग्नाव॒ग्निम॑भ्यु॒द्धरे॑युर्निर्दिष्टभा॒गो वा ए॒तयो॑र॒न्यो-

ऽनिर्दिष्टभागेऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति
भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्धायेदपरं
आदीप्यानूद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यं यद्वागधेयमभि पूर्वं
उद्ध्रियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्वियेतेति तान्येवावक्षणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं
जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं
तदेवावरुन्धे॥ (२२)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य पद्वि॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्णं
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवत्सरो
वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरेणैवैनं स्वदयत्यप पापं वर्णं हते
वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यं
दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव

निर्वपेत्प्रजाकामः संवत्सरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवेन
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्ण्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्येवैनं (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवेन ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात
एतामिष्टिं निर्वपति पूत - (२५)

एव तैजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्या
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय
दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा
पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव

प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षत्राग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृ- (२७)

गेव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरः खलु वा अग्रेयोनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं
भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्चयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मै सजाताः श्र्यावयति मारुतो भवति (२८)

मारुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव-
रुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
करोति॥ (२९)

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिं रस्या-
मेव पूर्वं प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गृत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तं
सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जुग्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः
संवत्सरमेवाऽऽत्वा निर्वरुणम् (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं
वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव

प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं
 निर्वपेत्सन्निमेष्यन्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै
 संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं
 द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव सन्निमभि प्रच्यवते
 दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं (३३)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं
 पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै
 प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदुभयाद्यो वै संवत्सरं पट्टिशञ्च॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव
 भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनेः पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव
 इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
 इन्द्रमेव घर्मवन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायार्कवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं

निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तः॑ स्वेन भागधेये-
(३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावन्त
इन्द्रायार्कवन्ते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवन्ते निर्वपति शिर
एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त आत्मानमेवास्य तेन
करोति यदिन्द्रायार्कवन्ते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राया-
(३७)

॰होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः
स्यात्पाप्मा वा अ॰ह इन्द्रमेवा॰होमुचः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं पाप्मनोऽहंसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन्नाष्ट्राणि वाऽभिसमियुरिन्द्रमेव
वैमृधः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

ऽपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो
वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायत इन्द्रायार्काश्वमेधवन्ते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमैदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये
तनू यदर्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तः॑ स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो

नमति॥ (३९)

इन्द्रियावन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सोऽर्कवन्तुः स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधोऽस्मै सुप्त

च॥ [७]

इन्द्रा॒यान्वृ॑जवे पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं निर्वपे॒द्राम॑काम
इन्द्र॑मे॒वान्वृ॑जुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑
सजा॒ताननु॑कान्करोति॒ ग्राम्ये॑व भवतीन्द्रा॒ण्यै चरुं॑ निर्वपे॒द्यस्य॑
सेना॒ऽसं॑शितेव॒ स्यादिन्द्रा॑णी वै सेना॒यै दे॒वतेन्द्रा॑णीमेव॒ स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ सैवा॒स्य सेना॒ सं॑श्यति॒ बल्वं॑जा॒नपी॒- (४०)

ह्ये सन्न॑ह्येद्रौर्यत्राधिष्क॒त्रा न्यमे॑ह॒त्ततो॑ बल्वं॑जा॒ उद॑तिष्ठ॒न्गवा॑-
मे॒वैनं॑ न्या॒यम॑पिनीय॒ गा वे॑दय॒तीन्द्रा॑य॒ मन्यु॑मते॒ मन॑स्वते
पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं निर्वपे॒त्सङ्ग्रामे॑ सं यत्त॒ इन्द्रि॑येण॒ वै
म॒न्युना॑ मन॑सा सङ्ग्रामं जय॒तीन्द्र॑मेव॒ म॒न्युम॑न्तं॒ मन॑स्वन्तुः स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मिन्निन्द्रि॑यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒
त॑ (४१)

सङ्ग्राम॑मे॒तामे॒व निर्वपे॑द्यो ह॒तम॑नाः स्व॒यं पाप॑ इव॒
स्यादे॒तानि॒ हि वा ए॒तस्मा॑दप॒क्रान्ता॒न्यथै॑ष ह॒तम॑नाः स्व॒यं पाप॑
इन्द्र॑मे॒व म॒न्युम॑न्तं॒ मन॑स्वन्तुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स
ए॒वास्मिन्निन्द्रि॑यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्व॒यं पापो॑
भव॒तीन्द्रा॑य॒ दा॒त्रे पुरो॒डाश॑मेकादशकपालं निर्वपे॒द्यः का॒मये॑त्

दानकामा मे प्रजाः स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा (४३)

उपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (४४)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्कर्या अधि रेवतीं निरमिमीत शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्ख्समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या इन्धे भवत्येव॥ (४५)

आ॒ग्नावैष्ण॑वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेदभि॒चर॑न्त्सर॑स्व॒त्याज्य॑-
 भागा॒ स्याद्वा॑र्हस्प॒त्यश्च॑र्यदा॑ग्नावैष्ण॑व एका॑दशकपालो॒
 भव॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑
 चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा भवति॒ वाग्वै॑ सर॑स्वती
 वा॒चैवैन॑मभिच॑रति॒ बार्ह॑स्प॒त्यश्च॑रुर्भवति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑
 बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑मभिच॑रति (४६)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑दभिच॑रन्तमभिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरो॒नुवा॑क्ये
 कुर्या॑दतिप्रयु॑क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भिच॑र्यमा॒णो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वताः॑
 प्रति॑चरति॒ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञं वा॒चा वाचं॑ ब्रह्म॑णा ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व
 य॒ज्ञं च॑ म॒द्ध्यतो॑ व्यव॑सर्पति॒ तस्य॑ न कु॒तश्च॑नोपा॑व्याधो भ॑वति॒
 नैन॑मभिच॑रन्त्स्तृणु॑त आ॒ग्नावैष्ण॑वमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पेद्यं य॒ज्ञो
 नो- (४७)

प॒नमे॑द॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञोऽग्निं॑ चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑
 भाग॑धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्रय॑च्छत॒ उपै॑नं य॒ज्ञो
 न॑म॒त्याग्नावैष्ण॑वं घृ॒ते च॒रुं निर्व॑पेच्चक्षु॑ष्कामोऽग्ने॒र्वै चक्षु॑षा मनु॒ष्या
 वि प॑श्यन्ति य॒ज्ञस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व विष्णुं॑ च॒ स्वेन॑ भाग॑धेये॒नोप॑
 धावति॒ तावे॒वा- (४८)

स्मि॒ञ्चक्षु॑र्धत्तश्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति॒ धे॒न्वै वा ए॒तद्रेतो॑
 यदा॑ज्यम॒न॒डुह॑स्तण्डु॒ला मि॑थुनादे॒वास्मै॑ चक्षुः॒ प्रज॑नयति

घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध
इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्धरकल्पां
प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितो निर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रौदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णव-
मृष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽऽप्नो- (५०)

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽऽप्नोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्मं कपालैरेव
छन्दाः स्यात्प्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं
निर्वपेद्वशाथै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो

ए॒वैषै॑तस्यैक॑कपालो भवति॒ नहि॑ क॒पालैः॑ प॒शुम॑र्हत्याप्तुम्॥ (५२)

ब्रह्म॑णै॒वेन॑म॒भिच॑रति॒ यज्ञो॑ न तावे॒वास्या॑न्द्रि॒यमा॑प्नोति॒ देवताः॑ स॒प्तत्रि॑ंशच्च॥ [९]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न॑ व्य॒रोच॑त॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्रा॑यश्चि॒त्तिमै॑च्छ॒न्तस्मा॑
ए॒त॒ सो॑मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॑र॒वप॑न्ते॒नैवा॑स्मिन्नु॒चम॑दधुर्यो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः
स्या॒त्तस्मा॑ ए॒त॒ सो॑मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॑र्व॒पे॒त्सोमं॑ चै॒व रु॒द्रं च॑ स्वे॒न
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॑र्च॒सन्ध॑त्तो ब्रह्मव॑र्च॒स्यैव॑
भ॒वति॑ ति॒ष्यापू॑र्णमा॒से नि॑र्व॒पेद्रु॒द्रो- (५३)

वै ति॒ष्यः सो॑मः पू॒र्णमा॑सः सा॒क्षादे॒व ब्र॑ह्मव॑र्च॒समव॑रु॒न्धे
परि॑श्रिते याजयति ब्रह्मव॑र्च॒सस्य॑ परि॑गृही॒त्यै श्वे॒तायै॑ श्वे॒तव॑त्सा॒यै
दु॒ग्धं म॑थि॒तमा॑ज्यं भव॒त्याज्यं॑ प्रो॒क्षणा॑ज्ये॒न मा॑र्जयन्ते॒ याव॑दे॒व
ब्र॑ह्मव॑र्च॒सं तथ्सर्वं॑ करो॒त्यति॑ ब्रह्मव॑र्च॒सं क्रि॑यत॒ इत्या॑हुरी॒श्वरो
दु॒श्श्वा॑र्मा भवि॒तो॒रिति॑ मा॒न॒वी ऋ॒चौ धा॒र्ये कुर्या॑द्यद्वै किं च॒
म॒नुरव॑दत्त॒द्वैष॑जं (५४)

भै॒ष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॒ यदि॑ बिभी॒याद्दु॑श्श्वा॒र्मा भ॑विष्या॒मीति॑
सो॒मापौ॑ष्णं च॒रुं नि॑र्व॒पे॒त्सौम्यो॑ वै दे॒वता॑या॒ पुरु॑षः पौ॒ष्णाः प॒शवः॑
स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वता॑या॒ प॒शुभि॑स्त्वचं करोति॒ न दु॑श्श्वा॒र्मा भ॑वति
सो॒मा॒रौद्रं॑ च॒रुं नि॑र्व॒पे॒त्प्रजा॑का॒मः सो॒मो वै रे॑तो॒धा अ॒ग्निः प्र॑जानां
प्र॒जन॑यिता॒ सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॒ दधा॑त्य॒ग्निः प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति

विन्दते (५५)

प्रजा९ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष
एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति
ताजगार्तिमाच्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा
एतस्य रसो गच्छत्यग्निः शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतं ग्रसितं होता
निष्विदति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनृद्वान् होत्रा देयो वह्निर्वा
अनृद्वान् वह्निर्होता वह्निनैव वह्निमात्मानं स्पृणोति सोमारौद्रं
चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वेऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति
वेदिं परिगृह्याद्धमुद्धन्याद्धं नाद्धं बर्हिषः स्तृणीयाद्धं
नाद्धमिद्धस्याभ्याद्ध्याद्धं न स्व एवास्मा आयतने भ्रातृव्यं
जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयाद्धं द्वादश च॥ [१०]

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम
इन्द्रं चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमर्धिश्रयति
गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो
भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमानं

आसादयति विशमेवा- (५८)

स्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च
विशे च समदं दद्यामित्येन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु ब्रूहीत्याश्राव्यं
ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्भ्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्यं
ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति
वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (५९)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं
यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वा०श्च
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति
ग्राम्येव भवत्येन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदथेन्द्रस्स्यो- (६०)

परिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय्य-
पूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्निंयै दुग्धे प्रैयङ्गवं
चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः पृश्निंयै वै पयंसो मरुतो जाताः
पृश्निंयै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव
भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये (६१)

भवतः प्रियमेवैनं समानानां करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपदं एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनव-

रुन्धे देवासुराः सं यत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते
 ३ऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्नाग्निर्वसुभिः सोमो
 रुद्रैरिन्द्रो मरुद्विर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तमे-
 (६२)

तया संज्ञान्याऽयाजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादश-
 कपालं वरुणायाऽऽदित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्यैष्ठ्यायाभि
 समंजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
 याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते
 चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायाऽऽदित्यवते
 चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं ज्यैष्ठ्याय समाना अभिसञ्जानते वसिष्ठः
 समानानां भवति॥ (६३)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥ ————— [११]

हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते। स वेद पुत्रः पितरं
 स मातरं स सूनुर्भुवत्स भुवत्पुनर्मघः। स द्यामौर्णोदन्तरिक्षं
 स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आऽभवत्। उदुत्यं चित्रम्।
 सप्रलवन्नवीयसाऽग्ने द्युम्नेन सं यतां। बृहत्तन्थ भानुना। निकाव्या
 वेधसः शश्वतस्करहस्ते दधानो - (६४)

नर्या पुरूणि। अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो

अमृता॑नि वि॒श्वः॑। हिर॑ण्यपाणि॒मूतये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑
दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वित॒र्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑
सा॒वीः। वा॒मस्य॑ हि क्षय॑स्य दे॒व भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम।
बडि॑त्था पर्व॒तानां॑ खि॒द्रं बि॑भर्षि पृथि॒वि। प्र या भूमि॑ प्रवत्वति
म॒हा जि॒नोषि॑ (६५)

महि॑नि। स्तोमा॑सस्त्वा विचारि॑णि प्र॒ति॒ष्टोभ॑न्त्य॒क्तुभिः॑। प्र या
वाज॒न्न हे॑ष॒न्तं पे॒रुम॑स्य॒स्यर्जु॑नि। ऋ॒दूदरे॑ण॒ सख्या॑ स॒चेय॑ यो मा॒
न रि॒ष्यैर्द्वय॑श्च पी॒तः। अ॒यं यः सोमो॑ न्यधा॑य्य॒स्मे तस्मा॑ इन्द्र॑
प्र॒ति॒रमे॑म्यच्छ। आपा॑न्तमन्युस्तु॒पल॑प्रभ॒र्मा धु॑निः शिमी॑वाञ्छ॒रुमा॑
ऋजी॑षी। सोमो॑ वि॒श्वान्य॑त॒सा वना॑नि॒ नार्वा॑गिन्द्र॑ प्र॒ति॒माना॑नि दे॒भुः।
प्र (६६)

सु॒वानः॑ सोमं॑ ऋत॒युश्चि॑के॒तेन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॑ ज॒मद॑ग्निर॒र्चन्। वृषा॑
य॒न्तासि॑ शव॑सस्तु॒रस्या॒न्तर्य॑च्छ गृण॒ते ध॒र्त्रं दृ॑ह। स॒बाध॑स्ते
मद॑श्च शुष्म॒यं च॒ ब्रह्म॒ नरो॑ ब्रह्म॒कृतः॑ सपर्य॒न्। अ॒र्को वा॒ यत्तु॑रते
सोम॑चक्षा॒स्तत्रे॑दिन्द्रो॑ दधते पृथ्सु॒ तुर्या॑म्। वर्ष॑द्वे विष्णवा॒स आ
कृ॑णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शिपि॒विष्ट॑ ह॒व्यम्। (६७)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभिः॒ सदा॑ नः।
प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पि॒विष्ट॒ नामा॒र्यः श॑सामि व॒युना॑नि वि॒द्वान्। तं त्वा॑
गृ॒णामि॒ त्वस॑म॒तवी॒या॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः परा॒के। कि॒मित्ते॑ विष्णो

परिचक्ष्यं भूत्प्रयद्वक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपंगूह
एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ। (६८)

अग्रे दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्रे शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजः श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमातंतानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्धीरा तू भर। घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्तै रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पुंपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ
भर। वायो शतं हरीणां युवस्व पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथ आ यातु पाजसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वाः समच्छां नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयिः
सुभोजसं युवेह नि वीरवद्रव्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधमाद्
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवाः इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिंशच्च॥ [१२]

[प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चरुमैन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वृजव
आग्नावैष्णवमसौ सोमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालं हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (१२) प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवतो

यो विद्विषाणयोरिद्धो सन्नह्येदाग्रावैष्णवमुपरिष्टाद्यासिं दृश्वाः समेकंसततिः॥ (७१) प्रजापतिः प्रेदुं हरिवः
श्रुतस्य॥]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा
एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव
भुवद्वत्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनम्भूतिं गमयन्ति
भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो
वाऽऽदित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव
धारयद्वत्तः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवेनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः
करोत्युप प्रेतं मरुतः (२)

सुदानव एना विशपतिनाभ्यमुः राजानमित्याह मारुती वै
विद्धोष्ठो विशपतिर्विशैवनः राष्ट्रेण समर्धयति यः परस्ताद्वाम्यवादी
स्यात्तस्य गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लाश्च कृष्णाश्च वि चिनुयाद्ये

शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवाव गच्छति (३)

अवंगतास्य विडनवगतं राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चाव गच्छति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनम्भागधेयम्प्रेप्सन्तो विशमव (३)

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्त्सप्त मध्यमेषायामुप हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवगन्तोरित्यादित्या एवैनम्बद्धवीरा विशमव गमयन्ति यदि नावगच्छेदेतमेवाऽऽदित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्त्सं नह्येदनपरुध्यमेवाव गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्थ ओजसैव विशमव गच्छति सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥ (५)

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥ [१]

देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य एताम्प्राजापत्यां शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्यां शतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजापतिमे स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये (६)

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं ५ हिरण्यमायुश्चैवास्मां
अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव द्यति
चतुरवत्तस्यास्यां एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव यजमान
आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
मैच्छन्तस्मा एत ५ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मि (७)

त्रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एत ५ सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
द्वादशकपालम्भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै
चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैत ५ हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एताम् (९)

एव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत
एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै
हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति

सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति
यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दतीन्द्रः (१०)

त्वष्टुः सोममभीषहापिबुध्स विष्वङ्मूर्च्छुध्स इन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाकां अभवन्ध्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मां एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं
निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण
सोमपीथेनार्ध्यते यः सोमं वर्मिति यः सोमवामी स्यात्तस्मै (११)

एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथं धत्तो नैन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यृध्यते यत्सौम्यो भवति सोमपीथमेवाव रुन्दे यदेन्द्रो
भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्दे श्यामाको
भवत्येष वाव स सोमः (१२)

साक्षादेव सोमपीथमव रुन्देऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालम् पशुकामो-
ऽग्निरेवास्मै पशून्मज्जनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधुं
घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूना९ रूप९ रूपेणैव पशूनव रुन्दे
पञ्चगृहीतम्भवति पाङ्गा हि पशवो बहुरूपम्भवति बहुरूपा हि
पशवः (१३)

समृद्धौ प्राजापत्यम्भवति प्राजापत्या वै पशवः
प्रजापतिरेवास्मै पशून्मज्जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु

यन्मध्व॒ग्नौ जु॒होत्या॒त्मान॑मे॒व तद्यज॑मानोऽ॒ग्नौ प्र द॑धाति प॒ङ्क्तौ
याज्या॑नुवा॒क्ये भव॑तुः पाङ्क्तुः पुरु॑षः पाङ्क्तुः प॒शव॑ आ॒त्मान॑मे॒व
मृत्यो॑र्निष्क्रीय॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॥ (१४)

इन्द्रियैऽस्मिन्भूम्यां एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव एकचत्वारिंशच्च॥ — [२]

दे॒वा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परिमितं यश॑स्कामा॒स्तेषां॑ सोम॑
राजा॑नं यश॑ आ॒र्च्छ॒त्स गि॒रिमु॑दै॒त्तम॒ग्निर॑नूदै॒त्ताव॑ग्री॒षोमौ॑
सम॑भवता॒न्तावि॑न्द्रो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टोऽनु॒ परै॑त्ताव॒ब्रवी॑द्याजय॑त॒म्मेति॑
तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं निर॑वपतामा॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपाल॑
सौ॒म्यं च॒रुन्त॑यै॒वास्मि॑न्तेजः (१५)

इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्तां यो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः स्यात्तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं
निर्व॑पेदा॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपाल॑ सौ॒म्यं च॒रुं यदा॑ग्नेयो
भव॑ति तेज॑ ए॒वास्मि॑न्तेन॑ दधाति॒ यदै॑न्द्रो भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्तेन॑
दधाति॒ यत्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ग्नेयस्य॑ च सौ॒म्यस्य॑ चै॒न्द्रे
स॒माश्ले॑षये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं च॑ स॒मीची॑ (१६)

दधा॑त्य॒ग्रीषो॑मीयमेका॒दश॑कपालं निर्व॑पेद्यं कामो॒ नोप॑नमे॒दाग्ने॑यो
वै ब्रा॑ह्मणः स सोम॑मि॒ष्यति॑ स्वामे॒व दे॒वता॑ः स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धाव॑ति सै॒वैनं॑ कामे॒न॒ सम॑र्धयत्युपै॒नं कामो॑ नमत्य॒ग्रीषो॑मीयम॒ष्टा-
क॑पालं निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सकामो॑ऽ॒ग्रीषो॑मा॒वेव॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धाव॑ति ता॒वेवास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ (१७)

भवति यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यच्छामाकस्तेन सौम्यः
 समृद्धौ सोमाय वाजिने श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीयाद्रेतो
 हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैव्याद्विभाय सोममेव
 वाजिनं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नेतो
 वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पत्यमेकादशकपालं
 निर्वपेद्द्वामकामः (१८)

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
 सजातान्प्र यच्छति ग्राम्येव भवति गुणवती याज्यानुवाक्ये भवतः
 सजातैरेवैनं गुणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
 वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि
 नाशयति॥ (१९)

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
 र्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्गं
 लोकं गमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत दानकामा मे
 प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति
 सोऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एव (२०)

अस्मै दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा
 भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामित्यसौ

वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं
तद्रमयति यत्र जिगमिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निः (२१)

अवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्बुध्रवती अग्रवती
याज्यानुवाक्ये अकरोद्बुध्रादेवैनमग्रं पर्यणयद्बो राजन्यं आनुजावरः
स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रं समानानां परिणयति बुध्रवती
अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनमग्रम् (२२)

परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः
समृद्धौ यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतम्बार्हस्पत्यमानुषूकं
चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रं
समानानां परिणयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
बुध्रादेवैनमग्रं परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य
आनुजावरः समृद्धौ ॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च ॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्बुहितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
ऽददात्तासां रोहिणीमुपेत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वेत्ताः
पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा

समावच्छ उ॒पैष्याम्यथ॑ ते पुन॑र्दास्यामीति॒ स ऋ॒तमा॑मी॒त्ता अ॑स्मै
पुन॑रददा॒त्तासा॑ ५ रोहि॒णीमे॒वोप॑ (२४)

ए॒त्तं यक्ष्म॑ आ॒र्च्छ॒द्राजा॑नं॒ यक्ष्म॑ आर॒दिति॑ तद्रा॑जय॒क्ष्मस्य॒ जन्म॒
यत्पा॑पी॒यान॑भ॒वत्तत्पा॑पय॒क्ष्मस्य॒ यज्जा॑याभ्योऽवि॒न्दत्त॑ज्जाये॒न्यस्य॒ य
ए॒वमे॒तेषां॑ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॒ वेद॑ नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स ए॒ता ए॒व
न॑म॒स्यन्नुपा॑धाव॒त्ता अ॑ब्रुव॒न्वर॑ वृ॒णाम॑है समावच्छ ए॒व न॒ उपा॑य
इति॒ तस्मा॑ ए॒तम् (२५)

आ॒दि॒त्यं च॒रुं निर॑वप॒न्तेनै॒वैन॑म्पा॒पाथ्स्त्रामा॑दमु॒ञ्चन् यः
पा॑पय॒क्ष्मगृ॑हीतः स्यात्तस्मा॑ ए॒तमा॑दि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदादि॒त्याने॒व
स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प॒ धाव॑ति॒ त ए॒वैन॑ पा॒पाथ्स्त्रामा॑न्मु॒ञ्चन्त्य॑मावा॒स्यायां॑
निर्व॑पेद॒मुमे॒वैन॑मा॒प्याय॑मान॒मन्वा प्या॑ययति॒ नवो॑नवो भवति॒
जाय॑मान॒ इति॑ पुरो॒नुवा॑क्या॒ भव॑त्यायु॒रेवा॑स्मिन्तया॒ दधा॑ति॒
यमा॑दि॒त्या अ॒५ शुमा॑प्यायय॒न्तीति॑ या॒ज्यैवैन॑मे॒तया॑ प्याययति॥ (२६)

ए॒वोपै॒तर्म॑स्मिन्प्रयो॑दश च॥

[५]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ऽन्नाद्यं॒ व्यादि॑श॒त्सोऽब्र॑वीद्यदि॒माल्लो॑कान॒भ्यति॑रिच
तन्ममा॑स॒दिति॑ तदि॒माल्लो॑कान॒भ्यत्य॑रिच्यतेन्द्र॒५ राजा॑नमिन्द्र॒मधि॑राजा
स्व॒राजा॑न॒न्ततो॒ वै स इ॒माल्लो॑का॒५ स्त्रेधा॑दु॒हत्त॑त्रिधा॒तोऽस्त्रि॑धातु॒त्वय्यं॑
का॒मये॑तान्नादः स्या॒दिति॑ तस्मा॑ ए॒तं त्रि॑धातुं॒ निर्व॑पेदिन्द्रा॒य राज्ञे॑
पुरो॒डाश॑म् (२७)

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
 राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्त्स्वेन
 भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
 यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
 दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
 भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तरउत्तरो
 ज्यायाभ्वत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
 द्यत्यच्छम्बद्वारव्यत्यासमन्वाहानिर्दाहाय॥ (२८)

पुरोडाशत्रयष्वङ्घ्रिं शतिश्च॥

[६]

देवासुराः संयत्ता आसन्तां देवानसुरा अजयन्ते
 देवाः पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्य इन्द्रियं
 वीर्यमपाक्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तद्वरुधं नाशक्रोत्तदस्मादभ्य
 उचरत्स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया सर्वपृष्ठयाऽयाजयत्तयैवास्मिन्निन्द्रि
 वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामः (२९)

वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः
 स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति
 यदिन्द्राय रार्थतराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजस्तदेवाव रुद्धे
 यदिन्द्राय बार्हताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवाव रुद्धे यदिन्द्राय
 वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजस्तत् (३०)

ए॒वाव॑ रु॒द्धे य॒दिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॒ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒द्धे
य॒दिन्द्रा॑य॒ शाक्क॑राय॒ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒द्धे य॒दिन्द्रा॑य॒
रैव॒ताय॒ यदे॒व बृ॒हस्प॑ते॒स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒द्ध ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ंसि॒
ता॒न्ये॒वाव॑ रु॒द्ध उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑ श्रय॒त्यया॑तयाम॒त्वाय॒ द्वा॒दश॑-
क॒पालः पुरो॒डाशः॑ (३१)

भ॒वति॒ वैश्व॑दे॒वत्वाय॑ स॒मन्त॑म्प॒र्यव॑द्यति स॒मन्त॑मेवेन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑
यज॑माने दधाति व्य॒त्यास॒मन्वा॒हानि॑र्दाहा॒याश्च॑ ऋष॒भो वृ॒ष्णिर्ब॒स्तः
सा दक्षि॑णा वृष॒त्वायै॒तयै॒व य॑जेताभि॒शस्य॑मान ए॒ताश्चे॒द्वा अ॑स्य
दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॒दन्त्यु॑वे॒वास्य॑ मनु॒ष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥ [७]

रज॑नो॒ वै कौ॑णे॒यः क्र॑तुजितं॒ जान॑किं चक्षुर्व॒न्यम॒यात्त॑स्मा॒
ए॒तामि॑ष्टिं नि॒रव॑पद॒ग्रये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालः सौ॒र्यं
च॒रुम॒ग्रये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्तयै॒वास्मि॒ञ्चक्षु॑र॒दधा॑द्यश्चक्षु॒ष्ण
स्या॑त्तस्मा॒ ए॒तामि॑ष्टिं नि॒र्वपे॑द॒ग्रये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालः
सौ॒र्यं च॒रुम॒ग्रये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालम॒ग्नेर्वै चक्षु॑षा
मनु॒ष्या॑ वि (३३)

प॒श्यन्ति॒ सूर्य॑स्य दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सूर्यं॑ च॒ स्वेन॑ भागधेये॒नोप॑
धा॒वति॒ तावे॒वास्मि॒ञ्चक्षु॑र्ध॒त्तश्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति॒ यदा॑ग्ने॒यौ भ॑वतश्चक्षु॒षी
ए॒वास्मि॒न्तत्प्र॑ति॒ दधा॑ति॒ यत्सौ॒र्यो ना॑सिकां॒ तेना॒भितः॑ सौ॒र्यमा॑ग्ने॒यौ

भवत्स्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृतं
समानी याज्यानुवाक्यं भवतः समानं हि चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं
जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदंगादनीकमिति
पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्धुवो-
ऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवो-
ऽहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा-
ये संजाताः कुमाराः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्तां
हृदा तान् आमनसः कृधि स्वाहामनमसि (३५)

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता
मां कामयन्तां हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीं
साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्दामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति
ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणम्मन एव
संजातानाम् (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि-
दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं सजातेष्वधि भवति
यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा

इति॑ तिस्र॑ आहु॑तीर्जु॑होत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै स॑जा॒ता ये म॑हान्तो॒ ये क्षु॑ल्ल॒का
याः स्त्रिय॑स्ताने॒वाव॑ रुन्दे॒ त ए॑न॒मवरु॑द्धा॒ उप॑ तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहाम॑नमसि सजा॑तानां रुन्दे॒ पञ्च॑ च॥ [९]

यन्न॑व॒मैत्तन्न॑व॒नीत॑म॒भव॑द्यद॒सर्प॑त्त॒त्सर्पि॑र॒भव॑द्यद॒घ्निय॑त
तद्धृ॑तम॒भव॑द॒श्विनोः॑ प्रा॒णोऽसि॑ तस्य॑ ते दत्तां॒ ययोः॑ प्रा॒णो-
ऽसि॑ स्वाहेन्द्र॑स्य प्रा॒णोऽसि॑ तस्य॑ ते ददातु॒ यस्य॑ प्रा॒णोऽसि॑
स्वाहा॑ मि॒त्रावरु॑णयोः प्रा॒णोऽसि॑ तस्य॑ ते दत्तां॒ ययोः॑ प्रा॒णोऽसि॑
स्वाहा॑ वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसि॑ (३८)

तस्य॑ ते ददतु॒ येषां॑ प्रा॒णोऽसि॑ स्वाहा॑ घृ॒तस्य॑ धा॒रांम॑मृ॒तस्य॑
पन्था॑मिन्द्रे॒ण द॒त्ताम्प्र॑य॒ताम्मु॑रुद्धिः। तत्त्वा॒ विष्णुः॑ पर्य॑पश्य॒त्तत्त्वे॒डा
गव्यै॑रयत्। पा॒वमा॑नेन॒ त्वा स्तोमे॑न॒ गाय॑त्रस्य॑ वर्त॒न्योपा॑ शोर्वी॒र्येण॑
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसृ॑जतु जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्यायै॑ बृह॒द्रथ॑न्त॒रयो॑स्त्वा
स्तोमे॑न॒ त्रिष्टु॑भो॑ वर्त॒न्या शु॑क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत् (३९)

सृ॒जतु॑ जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ अ॒ग्नेस्त्वा॒ मात्र॑या॒ जग॑त्यै
वर्त॒न्याग्र॑य॒णस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसृ॑जतु जी॒वात॑वे
जी॒वन॒स्याया॑ इ॒मम॑ग्र॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से कृ॒धि प्रि॒य रे॒तो वरु॑ण सोम
राज॑न्। मा॒तेवा॑स्मा अ॒दिते॑ शर्म॒ यच्छु॑ वि॒श्वे दे॒वा जर॑दष्टि॒र्यथा॑सत्।
अ॒ग्निरा॑यु॒ष्मान्त्स॑ वन॒स्पति॑भि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॑ त्वायु॒षायु॑ष्मन्तं

करोमि॒ सोम॒ आयुष्मान्त्स॒ ओषधी॑भिर्यज्ञ॒ आयुष्मान्त्स॒
दक्षि॑णाभिर्ब्रह्मायुष्मत्तद्वा॑ह्न॒णैरायुष्म॑द्दे॒वा आयुष्मन्त॑स्तेऽमृ॒तेन॑ पि॒तर॒
आयुष्मन्त॑स्ते स्व॒धयायुष्मन्त॑स्तेन॒ त्वायु॑षायुष्मन्तं॒ करोमि॥ (४०)

विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसि॑ त्रि॒ष्टुभो॑ वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ स॒वितो॑ऽथोम॒

आयुष्मान्यश्च॑वि॒५शति॑श्च॥ [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॒ शरी॑रं गच्छ॒ति सोम॒॑ रसो॒ वरु॑ण
ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णा॒ति सर॑स्वतीं॒ वाग॑ग्राविष्णू॒ आत्मा॑
यस्य॒ ज्यो॒गा॒मय॑ति॒ यो ज्यो॒गा॒मया॑वी॒ स्याद्यो॑ वा॒ का॒मये॑त॒
सर्व॑मायुरि॒यामि॑ति॒ तस्मा॑ ए॒तामिष्टि॑ं निर्व॑पेदा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पाल॒॑
सौम्यं॑ च॒रुं वा॑रु॒णं दश॑कपाल॒ सार॑स्व॒तं च॒रुमा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑-
दश॑कपालम॒ग्नेरे॒वास्य॒ शरी॑रं निष्क्री॒णाति॒ सोमा॑द्र॒सम् (४१)

वा॒रु॒णेनै॒वैनं॑ वरु॑णपा॒शान्मुञ्च॑ति सार॑स्व॒तेन॒ वाचं॑ दधात्य॒ग्निः
सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑ य॒ज्ञेन॑ च भिष॑ज्यत्यु॒त
यदी॒तासु॑र्भव॒ति जी॒वत्ये॒व यन्न॑व॒मैत्तन्न॑व॒नीत॑मभव॒दित्या॑ज्य॒मवैक्ष॑ते
रूप॑मे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं॒ व्याच॑ष्टेऽश्वि॒नोः प्रा॒णोऽसी॑त्या॒हाश्वि॑नौ॒ वै
दे॒वाना॑म् (४२)

भिष॑जौ ताभ्यामे॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑तीन्द्र॒स्य प्रा॒णो-
ऽसी॑त्याहेन्द्रि॒यमे॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॒ति मि॒त्रावरु॑णयोः प्रा॒णोऽसी॑त्याह
प्रा॒णापा॒नावे॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॒ति विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसी॑त्याह

वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेति (४३)

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानमेवास्मि
दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति ब्रह्मणो
हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य
तद्धिरण्यात् (४४)

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं
स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो
दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याह जरदष्टिमेवैनं
करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत्
स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
वरुणपाशादमुच्यत् वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वं प्रतिगृह्णाति

यावतोऽश्वा॑न्प्रतिगृ॒ह्णीयात्ताव॑तो वारु॒णाश्चतु॑ष्कपाला॒न्निर्वपे॑द्वरु॒णमे॒व
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति (४६)

चतु॑ष्कपाला भवन्ति॒ चतु॑ष्पा॒द्ध्यश्वः॑ समृ॑द्ध्या॒ एक॒मति॑रिक्तं॒
निर्वपे॑द्यमे॒व प्र॑तिग्रा॒ही भव॑ति॒ यं वा॒ नाध्ये॑ति॒ तस्मा॑दे॒व
वरु॑णपा॒शान्मु॑च्यते॒ यद्यप॑रं॒ प्रतिग्रा॒ही स्या॑त्सौ॒र्यमे॑क॒कपाल॑मनु॒
निर्वपे॑दमु॒मेवाऽऽदि॑त्यमु॒च्चारं॑ कु॒रुते॑ऽपोऽव॒भृथम॑वै॒त्यप्सु॑ वै
वरु॑णः सा॒क्षादे॒व वरु॑णम॒व य॑जतेऽपो॒नप्री॑यं च॒रुम्पु॑नरेत्य॒
निर्वपे॑दप्सुयो॒निर्वा॑ अश्वः॒ स्वामे॒वैनं॑ योनिं॑ गमयति॒ स ए॒नं
शान्त॑ उप॑ तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति॒ चरु॑ सप्तद॑श च॥ [१२]

या वा॑मिन्द्रावरुणा यत॒व्या त॒नूस्तये॑मम॒हंसो॑ मुञ्चतं॒ या
वा॑मिन्द्रावरुणा सह॒स्या रक्ष॑स्या॒ तेज॒स्या त॒नूस्तये॑मम॒हंसो॑ मुञ्चतं॒
यो वा॑मिन्द्रावरुणाव॒ग्नौ साम॑स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यजे॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा
द्वि॒पात्सु॑ प॒शुषु॑ चतु॑ष्पात्सु गो॒ष्ठे गृ॒हेष्व॒प्स्वोष॑धीषु वन॒स्पति॑षु
साम॑स्तं वा॑मे॒तेनाव॑ यज॒ इन्द्रो॑ वा ए॒तस्य॑ (४८)

इन्द्रि॒येणाप॑ क्रामति॒ वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णाति॒
यः पा॒प्मना॑ गृही॒तो भव॑ति॒ यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्या॑त्तस्मा॑
ए॒तामै॑न्द्रावरु॒णीम्प॑य॒स्यां निर्वपे॑दिन्द्रं॒ एवा॑स्मिन्निन्द्रि॒यं द॑धाति॒
वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति॒ पय॑स्या॒ भव॑ति॒ पयो॑ हि वा

ए॒तस्मा॑द॒प॒क्राम॑त्यथैष पा॒प्मना॑ गृही॒तो यत्प॑य॒स्या भव॑ति॒ पय॑
ए॒वास्मि॑न्तया॑ दधाति॒ पय॑स्या॒याम् (४९)

पुरो॒डाश॑मव॑ दधा॒त्यात्म॑न्वन्त॒मेवैनं॑ करो॒त्यथो॑ आ॒यत॑नवन्त॒मेव
च॑तु॒र्धा व्यू॑हति॒ दिक्ष्वे॑व॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ पुनः॑ समू॒हति॒ दिग्भ्य॑ ए॒वास्मै॑
भेष॑जं करोति॒ समू॒ह्याव॑ द्यति॒ यथावि॑द्धं निष्कृ॒न्तति॑ तादृ॒गेव॑ तद्यो
वा॒मिन्द्रा॑वरुणाव॒ग्नौ साम॑स्तं वा॒मेते॑नाव॒ यज॒ इत्या॑ह॒ दुरि॑ष्ट्या
ए॒वैन॑म्पाति॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्वि॒पाथ्सु॑ प॒शुषु॑ साम॑स्तं वा॒मेते॑नाव॒
यज॒ इत्या॑हैताव॒तीर्वा आप॑ ओष॑धयो॒ वन॑स्पत॒यः प्र॒जाः प॒शव॑
उपजी॒वनी॑या॒स्ता ए॒वास्मै॑ वरुणा॒शान्मु॑ञ्चति॥ (५०)

ए॒तस्य॑ पय॒स्यायाम्पा॑ति॒ षड्विं॑शतिश्च॥ [१३]

स प्र॑ल॒वन्नि॒ काव्ये॑न्द्रं वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरः॑। त्वं नः॑ सोम
वि॒श्वतो॑ रक्षा॑ राजन्नघाय॒तः। न रि॑ष्येत्त्वाव॒तः सखा॑। या ते॒ धामा॑नि
दि॒वि या पृ॑थि॒व्यां या पर्व॑तेष्वोष॒धीष्व॑प्सु। तेभि॑र्नो॒ विश्वैः॑ सु॒मना॑
अहे॑ड॒न्नाज॑न्त्यसोम॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय। अ॒ग्नीषो॑मा॒ सवे॑दसा॒ सह॑ती
वन॑तं॒ गिरः॑। सं दै॒वत्रा॑ ब॒भूव॑थुः। युवम् (५१)

ए॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॑ग्निश्च॑ सोम॒ सक्र॑तू अध॒त्तम्।
युव॑ꣳ सिन्धूꣳ र॒भिषो॑स्तेर॒वद्या॑द॒ग्नीषो॑मा॒वमु॑ञ्चतं॒ गृभी॑तान्।
अ॒ग्नीषो॑मावि॒मꣳ सु॑ मे॒ शृणु॑तं वृ॒षणा॑ हवम्। प्रति॑ सू॒क्तानि॑
हर्य॑त॒म्भव॑तं दा॒शुषे॒ मयः॑। आ॒न्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑ जभा॒राम॑भ्राद॒न्यं

परिं श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम् (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववंसा हि भूतमथा
धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं तै। गुणानां त्वा
गुणपतिः५ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां
ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्। स इज्जनेन स
विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना नृभिः। देवानां यः
पितरमाविवांसति (५३)

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वलः५ रुरोज फलिगः५ रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः
कनिक्रदद्वावंशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अरहन्।
सहस्राक्षो गौत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये
तैऽर्यमन्ब्रह्मो देवयानाः पन्थानः (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छ शं न
एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
दृ५हितान्यैरत्। रुजद्रोधा५सि कृत्रिमाण्येषा५ सोमस्य ता मद
इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
वृथासृजत्पृथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वां॑ अ॒स्य बन्धुं॑ वि॒श्वानि॑ दे॒वो जनि॑मा
विवक्ति। ब्रह्म॑ ब्रह्म॑ण॒ उज्ज॑भार॒ मध्या॑न्नी॒चादु॑च्चा स्व॒धया॑भि प्र
त॑स्थौ। म॒हान्म॒ही अ॑स्तभाय॒द्वि जा॒तो द्या॑ स॒द्य पार्थि॑वं च॒ रजः॑।
स बु॒ध्रादा॑ष्ट ज॒नुषा॑भ्यग्र॒म्बृह॑स्पतिर्दे॒वता॒ यस्य॑ स॒म्राट्। बु॒ध्राद्यो
अग्र॑म॒भ्यर्त्यो॑ज॒सा बृ॑हस्पति॒मा वि॑वासन्ति दे॒वाः। भि॒नद्व॒लं वि
पुरो॑ दर्दरीति॒ कनि॑क्रद॒ध्सुव॑र॒पो जि॑गाय॥ (५६)

[आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै स॒त्रम॑र्यम्णे प्र॒जाप॑ते॒न्नर्य॑न्नि॒शत्प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॒-
ऽज्राद्य॑न्देवासुरास्तात्रज॒नो द्रुवो॑ऽसि॒ यन्न॑वंम॒ग्निं वै प्र॒जाप॑तिर्वरुणा॒या वा॑मिन्द्रावरुणा॒ सप्र॑ब्र॒वच्च॑तुर्दश॥14॥
आदित्येभ्यस्त्वष्ट्र॑रस्मै दान॑कामा ए॒वावरु॑न्धेऽग्निं वै सप्र॑ब्र॒वथ्प॑दंश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यः सुव॑र॒पो जि॑गाय॥]

[युवं वीतमा॒ विवा॑सति॒ पन्था॑नो दीर्घया॒थैः सोम॑स्य॒ ता म॒द् इन्द्र॑श्चकार दे॒वा नवं॑ च॥[१४]]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा म॑नु॒ष्याः पि॒तर॒स्तेऽन्य॑त॒ आस॑न्नसु॒रा र॑क्षाँसि
पि॒शाचा॒स्तेऽन्य॑त॒स्तेषा॑ दे॒वाना॑मु॒त य॑दल्पं॒ लोहि॑त॒मकु॑र्वन्तद्रक्षाँसि॒
रात्री॑भिरसुभ्रन्ता॒न्सु॒ब्धान्मृ॑तान॒भि व्यो॑च्छृ॒ते दे॒वा अ॑वि॒दुर्यो॑ वै
नो॒ऽय॒मि॒म्रिय॑ते॒ रक्षा॑ँसि॒ वा इ॒मं घ॑न्तीति॒ ते रक्षा॑ँ॒स्युपा॑म॒न्नय॑न्त॒
तान्य॑ब्रुव॒न्वर॑ वृ॒णाम॑है यत् (१)

असु॑रा॒ञ्जया॑म॒ तन्नः॑ स॒हास॑दिति॒ ततो॑ वै दे॒वा असु॑रानजय॒न्ते-

ऽसुराञ्जित्वा रक्षाःस्य पांनुदन्त तानि रक्षाःस्य नृत्तमकर्तेति समन्तं
 देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तैऽग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टा-
 कपालं निर्वपन्नग्नये विबाधवतेऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते
 निर्वपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षाःसि (२)

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवते यान्येवाभितो
 रक्षाःस्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
 पश्चाद्रक्षाःस्यासन्तानि तेनापांनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
 यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते (३)

अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निर्वपति य एवास्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यं
 तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवते य एवैनैन सदृङ्गं तेन वि
 बाधते यदग्नये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं तेनाप नुदते प्र
 श्रेयाःसम्भ्रातृव्यं नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनम्पापीयानाप्रोति य
 एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते॥ (४)

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाःसि वपेदग्नये विबाधवत एवं चत्वारि च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
 वीर्यावत्तमस्तमनुं समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै
 नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनुं समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो मं
 इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै

ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमः होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती (५)

इत्यब्रवीत् इन्द्रायाः होमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपन्निन्द्राय वैमृधायैन्द्रियावते यदिन्द्रायाः होमुचै
निर्वपन्नहंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध
एव तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत
त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता इन्द्र
आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायाः होमुचै
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायैन्द्रियावते-
ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायाः होमुचै
निर्वपत्यहंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषण्णो
यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुत (७)

अभ्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनाप हते
यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते त्रयस्त्रिंशत्कपालं
पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु
समारम्भयते भूत्यै सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या
यजंत उत्तमामेव विजितिम्भ्रातृव्येण विजयते॥ (८)

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गा॒य॒त्र्यो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्यं प्र॒जां प॒शून्संगृ॑ह्यादायाप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तेऽम॑न्यन्त य॒तरान् वा
इ॒यमु॑पाव॒थ्स्य॑ति त इ॒दम्भ॑विष्य॒न्तीति॑ तां व्य॑ह्रयन्त वि॒श्वक॑र्म॒न्निति॑
दे॒वा दा॑भीत्य॒सुराः सा नान्य॑त॒राः॒श्च नो॑पाव॑र्तत॒ ते दे॒वा
ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्य॒न्नो॒जोऽसि॑ स॒होऽसि॑ बल॑मसि (९)

भ्रा॒जोऽसि॑ दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि वि॒श्वायुः॑ सर्व॑मसि
स॒र्वायु॑रभिभूरिति॒ वाव दे॒वा असु॑राणा॒मो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं
प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्चत॒ यद्गा॑य॒त्र्यप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒तां गा॑य॒त्रीती॑ष्टि॒माहुः
संव॑थ्स॒रो वै गा॑य॒त्री सं॑वथ्स॒रो वै तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒द्यदे॒तया॑ दे॒वा
असु॑राणा॒मो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यम् (१०)

प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्चत॒ तस्मा॑दे॒ताः सं॑व॒र्ग इ॒तीष्टि॑मा॒हुर्यो
भ्रातृ॑व्यवा॒न्थस्या॑त्स स्पर्ध॑मान ए॒तये॑ष्ट्या॒ यजे॑ता॒ग्नये॑ संव॒र्गाय॑
पु॒रोडा॑शमृ॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पे॒त्तः श्रु॑तमास॒न्नमे॑तेन॒ यजु॑षा॒भि
मृ॒शेदो॑ज ए॒व बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं प्र॒जां प॒शून्भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे
भ॒वत्या॑त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॥ (११)

बल॑मस्येतया॒ दे॒वा असु॑राणा॒मो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं पञ्च॑चत्वारि॒ंशच्च॥ [३]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीराय॒न्ता
यत्रा॑व॒सन्त॑तो॒ गर्मु॑दुद॒तिष्ठ॑ता बृ॒हस्प॑तिश्चा॒न्ववै॑ता॒ः सो-

ऽब्रवीद्ब्रह्मस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति
तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम् (१२)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र जनयति
प्रजापतिः पशूनसृजत तैऽस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैता ९ सोऽब्रवीत्पूषानया मा प्र तिष्ठार्थं
त्वा पशवं उपावर्त्स्यन्तीति माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वाम्प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्ततो
वै प्रजापतिम्पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा एत ९
सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा
पशूनाम्प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र
जनयति॥ (१४)

वपेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता गृहेषु
नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा
वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः पूर्णेन
वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्। सहस्रेणायुतेन
च॥ येन देवा अमृतम् (१५)

दीर्घं॑ श्रवां॑ दि॒व्यैर॑यन्त। राय॑स्पोष॒ त्वम॑स्मभ्यं॒ गवां॑ कु॒लिमं॑
जीव॑स॒ आ यु॑वस्व। अ॒ग्निर्गृ॑हपतिः॒ सोमो॑ वि॒श्वव॑निः॒ सवि॑ता
सु॒मे॒धाः स्वाहा॑॥ अ॒ग्ने गृ॑हपते॒ यस्ते॒ घृत्यो॑ भा॒गस्तेन॒ सह॒
ओज॑ आ॒क्रम॑माणाय धेहि॒ श्रेष्ठा॑त्प॒थो मा योषं॑ मूर्धा भूयास॒ः
स्वाहा॑॥ (१६)

अमृतमष्टात्रिंशच्च॥ [५]

चि॒त्रया॑ यजेत॒ प॒शुकाम॑ इ॒यं वै चि॒त्रा यद्वा अ॒स्यां
वि॒श्वम्भू॑तमधि॒ प्र॒जाय॑ते॒ तेने॒यं चि॒त्रा य ए॒वं वि॒द्वाश्चि॒त्रया॑
प॒शुकामो॑ यज॑ते॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॒ प्रैवा॒ग्नेयेन॑
वाप॑यति॒ रेतः॑ सौ॒म्येन॑ दधाति॒ रेतं॑ ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ वि
क॑रोति॒ सार॑स्व॒तौ भ॑वत ए॒तद्वै दै॒व्यमि॑थुनं॒ दै॒व्यमे॒वास्मै॑ (१७)

मि॒थुन॑म॒ध्यतो॑ द॒धाति॒ पुष्ट्यै॑ प्र॒जन॑नाय॒ सिनीवा॒ल्यै च॒रुर्भ॑वति॒
वा॒ग्वै सि॑नीवा॒ली पु॒ष्टिः खलु॑ वै वाक्पुष्टि॑मे॒व वाच॑मुपै॒त्यैन्द्र उ॑त्त॒मो
भ॑वति॒ तेनै॒व तन्मि॑थुनं॒ सप्तै॑तानि॒ हवीं॑षि॒ भव॑न्ति॒ सप्त॑
ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त छ॑न्दाः॒स्युभय॑स्याव॒रुद्धा॑ अथै॒ता
आहु॑तीर्जुहोत्येते॒ वै दे॒वाः पु॒ष्टिप॑तयस्त ए॒वास्मि॑न्पुष्टिं॒ दध॑ति॒
पुष्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रथो॒ यदे॒ता आहु॑तीर्जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश च॥ [६]

मा॒रु॒तम॑सि म॒रुता॑मोजोऽपां धारा॑ भिन्दि र॒मय॑त
मरुतः श्ये॒नमा॒यिन॑म्मनो॒जव॑सं वृष॑णं सुवृ॒क्तिम्। येन॑
शर्ध॑ उ॒ग्रम॑वसृष्टमेति॒ तद॑श्चिना परि॑ धत्तं स्व॒स्ति।
पु॒रोवा॑तो व॒र्षञ्जि॑न्वरा॒वृथ्स्वाहा॑ वा॒ताव॑द्व॒र्षन्नु॒ग्ररा॑वृथ्स्वाहा॑
स्त॒नय॑न्व॒र्षन्भी॒मरा॑वृथ्स्वाहा॑न॒श॒न्य॑व॒स्फूर्ज॑न्दि॒द्युद्व॒र्षन्त्वे॒षरा॑वृथ्स्वाहा॑
व॒र्षन्पू॑र्तिरा॒वृत् (१९)

स्वाहा॑ बहु॒ हा॒यम॑वृषा॒दिति॑ श्रु॒तरा॑वृथ्स्वाहा॒तप॑ति
व॒र्षन्वि॒राडा॑वृथ्स्वाहा॑व॒स्फूर्ज॑न्दि॒द्युद्व॒र्षन्भू॑तरा॒वृथ्स्वाहा॑ मा॒न्दा
वा॒शाः शु॒न्यूर॑जि॒राः। ज्योति॑ष्मती॒स्तम॑स्वरीरु॒न्दतीः॑ सु॒फेनाः॑।
मि॒त्रभृ॑तः क्ष॒त्रभृ॑तः सु॒राष्ट्रा॑ इ॒ह मा॑ऽवत। वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑ स॒दान॑मसि
वृष्ट्यै॒ त्वोप॑ नह्यामि॥ (२०)

पूर्तिरावृद्धिचत्वारि ५ शब्दः॥

[७]

देवा॑ वस॒व्या अ॒ग्ने सोम॑ सूर्य। देवाः॑ शर्म॒ण्या मि॒त्राव॑रुणार्थमन्त्र।
देवाः॑ स॒पीत॑योऽपां॑ नपादाशुहेमन्त्र। उ॒द्रो द॑त्तोऽद॒धिभि॑न्त दि॒वः
प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो वृष्ट्या॑ऽवत। दि॒वा चि॑त्तमः
कृ॒ण्वन्ति प॒र्जन्ये॑नोदवा॒हेन॑। पृथि॒वीं यद्व्यु॑न्दन्ति। आ यं नरः
सु॒दान॑वो ददा॒शुषे॑ दि॒वः को॒शम॑चुच्यवुः। वि प॒र्जन्याः॑ सृजन्ति
रोद॑सी अनु॒ धन्व॑ना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा

पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा
 अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण। अञ्जा असि
 प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं
 नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
 दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
 त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विशन्ति॥

[८]

मारुतमसि मरुतामोज् इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परि धत्त
 एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति रमयन्त मरुतः
 श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति
 वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव
 वृष्टिः सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि
 सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा
 अभवन्तेषां रसं ऊर्ध्वोऽपतत्तानि करीराण्यभवन्त्सौम्यानि
 वै करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
 यत्करीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुद्धे मधुषा सं यौत्यपां

वा ए॒ष ओष॑धीना॒ः रसो॑ यन्मध्व॒द्ध्य ए॒वौष॑धीभ्यो व॒र्षत्य॑थो
अ॒द्ध्य ए॒वौष॑धीभ्यो वृष्टिं॑ नि न॑यति॒ मान्दा॒ वाशा॒ इति॑ सं
यौति॑ नाम॒धेयै॑र॒वैना॒ अ॒च्छैत्य॑थो यथा॑ ब्रूयादसा॒वेहीत्ये॒वमे॒वैना॑
नाम॒धेयै॒रा (२५)

च्याव॒यति॑ वृष्णो अश्व॑स्य स॒दान॑मसि॒ वृष्ट्यै॑ त्वोप॑ न ह्यामीत्याह
वृषा॒ वा अश्वो॑ वृषा॒ पर्जन्यः॑ कृष्ण इ॒व खलु॑ वै भू॒त्वा व॑र्षति
रूपेणै॒वैन॑ः स॒मर्ध॑यति व॒र्षस्या॑वरु॒द्धौ॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्त्रिंशच्च॥ [९]

देवा॑ वसव्या॒ देवाः॑ शर्मण्या॒ देवाः॑ सपीतय॒ इत्या॑ ब॒ध्नाति॑
दे॒वता॑भिरे॒वान्व॑हं वृष्टि॑मिच्छति॒ यदि॑ व॒र्षेत्ता॑व॒त्येव॑ हो॒तव्यं॑ यदि॒ न
व॒र्षेच्छो॑ भू॒ते ह॒विर्निर्व॑पेदहोरा॒त्रे वै मि॒त्रावरु॑णावहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒
वै पर्जन्यो॑ व॒र्षति॒ नक्तं॑ वा॒ हि दिवा॑ वा॒ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णावे॒व
स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ (२७)

अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ पर्जन्यं॑ व॒र्षय॑तोऽग्नये॑ धाम॒च्छदे॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टा-
क॑पालं॒ निर्व॑पेन्मारु॒तः स॒प्तक॑पालः॒ सौर्य॑मेकं कपालम॒ग्निर्वा॑ इ॒तो
वृष्टि॑मुदी॒रय॑ति म॒रुतः॑ सृष्टां॑ न॑यन्ति य॒दा खलु॑ वा अ॒सावा॑दित्यो
न्यङ्ग॒श्मिभिः॑ पर्या॒वर्त॑तेऽथ॑ व॒र्षति॑ धाम॒च्छदि॑व॒ खलु॑ वै भू॒त्वा
व॒र्षत्ये॒ता वै दे॒वता॒ वृष्ट्या॑ ई॒शते॑ ता ए॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒
ताः (२८)

ए॒वास्मै॑ प॒र्जन्यं॑ व॒र्षय॑न्त्यु॒ताव॑र्षिष्यन्व॒र्षत्ये॑व सृ॒जा
 वृ॒ष्टिं दि॒व आ॒द्भिः स॑मु॒द्रं पृ॒णेत्या॑हे॒माश्चै॒वामू॑श्चा॒पः स॑म॒र्धय॑त्यथो
 आ॒भिरे॒वामू॑रच्छै॒त्य॒जा अ॑सि प्रथम॒जा ब॑ल॒मसि॑ स॒मुद्रि॑य॒मित्या॑ह
 यथा॒य॒जुरे॑वैतदु॒न्न॑म्भय पृथि॒वीमि॑ति॒ व॒र्षा॒ह्नां जु॑होत्येषा वा
 ओष॑धीनां वृष्टि॒वनि॑स्तयैव वृष्टि॒मा च्या॑वयति॒ ये दे॒वा दि॒विभा॑गा
 इति॑ कृष्णाजि॒नम॑व॒ धू॒नोती॑म॒ ए॒वास्मै॑ लो॒काः प्री॒ता अ॒भीष्टा॑
 भव॑न्ति॥ (२९)

अ॒स्मै धा॒वति॑ ता वा ए॒कविं॑शतिश्च॥ [१०]

स॒र्वाणि॑ छ॒न्दाः॑ स्ये॒तस्या॑मि॒ष्ट्याम॑नू॒च्यानी॑त्याहु॒स्त्रिष्टु॑भो वा
 ए॒तद्दी॑र्यं यत्क॒कुदु॑ष्णिहा जग॑त्यै यदु॒ष्णिह॑क॒कुभा॑वन्वाह तेनैव
 स॒र्वाणि॑ छ॒न्दाः॑ स्य॒वं रु॒द्धे गा॑य॒त्री वा ए॒षा यदु॑ष्णिहा या॒नि
 च॒त्वार्य॑ध्य॒क्षरा॑णि चतु॑ष्पाद ए॒व ते प॒शवो॑ यथा॒ पुरो॑डाशे
 पुरो॑डाशोऽध्ये॒वमे॒व तद्य॑दृ॒च्यध्य॑क्षरा॑णि य॒ज्ञग॑त्या (३०)

प॒रि॒द॒ध्याद॑न्तं य॒ज्ञं ग॑मये॒त्रिष्टु॑भा॒ परि॑ दधातीन्द्रि॒यं वै वी॒र्यं॑
 त्रि॒ष्टुगि॑न्द्रि॒य ए॒व वी॒र्यं॑ य॒ज्ञं प्र॑ति॒ ष्ठा॑पयति॒ नान्तं॑ गमय॒त्यग्ने॒ त्री
 ते वा॒जिना॑ त्री ष॒धस्थे॑ति॒ त्रि॒व॒त्या परि॑ दधाति स॒रूप॑त्वाय॒ सर्वो॑
 वा ए॒ष य॒ज्ञो यत्रै॑धा॒तवी॑यं॒ कामा॑य॒कामा॑य॒ प्र यु॑ज्यते॒ सर्वे॑भ्यो॒ हि
 कामे॑भ्यो य॒ज्ञः प्र॑युज्यते॒ त्रैधा॑त॒वीये॑न यजेताभि॒चर॑न्त्सर्वो॒ वै (३१)

ए॒ष य॒ज्ञो यत्रै॑धा॒त॒वीय॑ꣳ स॒र्वेणै॑वैनं य॒ज्ञेना॒भि च॑रति स्तृणु॒त
 ए॒वैन॑मे॒तयै॑व यंजेताभिचर्यमाणः॑ स॒र्वो वा ए॒ष य॒ज्ञो यत्रै॑धा॒त॒वीय॑ꣳ
 स॒र्वेणै॑व य॒ज्ञेनं॑ यजते नैनंमभिचरन्त्स्तृणु॒त ए॒तयै॑व यंजेत स॒हस्रे॑ण
 य॒क्ष्यमा॑णः प्रजा॑तमे॒वैनं॑ददात्येतयै॒व यंजेत॑ स॒हस्रे॑णेजानोऽन्तं॑ वा
 ए॒ष प॑शूनां गच्छति (३२)

यः स॒हस्रे॑ण यज॑ते प्र॒जाप॑तिः खलु॒ वै प॒शून॑सृजत॒ ताꣳ
 स्त्रै॑धा॒त॒वीये॑नै॒वासृ॑जत॒ य ए॒वं वि॒द्वाꣳ स्त्रै॑धा॒त॒वीये॑न प॒शुका॑मो यज॑ते
 यस्मा॑दे॒व योने॑ः प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑सृजत॒ तस्मा॑दे॒वैनान्त्सृ॑जत॒
 उ॒पैन॑मुत्तरꣳ स॒हस्रं॑ नमति दे॒वता॑भ्यो वा ए॒ष आ वृ॑श्च्यते यो य॒क्ष्य
 इत्यु॒क्त्वा न॑ यज॑ते त्रैधा॒त॒वीये॑न यजेत॒ सर्वो॑ वा ए॒ष य॒ज्ञः (३३)

यत्रै॑धा॒त॒वीय॑ꣳ स॒र्वेणै॑व य॒ज्ञेनं॑ यजते न दे॒वता॑भ्य आ वृ॑श्च्यते
 द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लः पु॒रोडा॑शो भवति॒ ते त्रय॑श्चतुष्क॒पा॒लास्त्रि॑ष्वमृद्ध॒त्वाय॑
 त्रयः॑ पु॒रोडा॑शा भवन्ति त्रयं॒ इमे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒प्त्या
 उ॒त्तर॑उ॒त्तरो॒ ज्याया॑न्भवत्ये॒वमि॑व हीमे लो॒का य॑वमयो म॒र्ध्य ए॒तद्वा
 अ॒न्तरि॑क्षस्य रू॒पꣳ स॒मृद्धौ॑ स॒र्वेषा॑मभिगमयन्न॒व द्य॑त्यलं॒म्बद्वा॒रꣳ
 हि॒र॒ण्यं द॑दाति॒ तेजं॑ ए॒व (३४)

अ॒व रु॒द्धे ता॒र्प्यं द॑दाति प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे धे॒नुं द॑दात्या॒शिषं॑
 ए॒वाव॑ रु॒द्धे सा॒म्रो वा ए॒ष वर्णो॑ यद्वि॒र॒ण्यं यजु॑षां ता॒र्प्यमु॑क्थाम॒दानां॑

धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्दे॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्सर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिंशच्च॥ [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति
स्वयमेव व्यरमत् यदि वा तावत्प्रवणम् (३६)

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवंन्नग्रीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्यदिमा
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत्तपो वै
स वज्रं आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णुः (३७)

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत् पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथिव्यां
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
हारस्ति वा इदम् (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादधा
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः

सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम् (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णाद्विर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम् (४०)

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेषमित्यब्रवीत्तं वृत्रः
प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुध्मभ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छुत्तप्रत्यगृह्णात्रिर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यन्निः प्रायच्छुन्निः प्रत्यगृह्णात्तन्निधातोऽस्त्रिधातुत्वं
यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति
यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि यजूंषि सहस्रं
वा अस्मै तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवृणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
दाम्नापौम्भन्त्स वा एषोऽपोब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
ऽनपोब्धो जायेत वृत्रान्मृश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत

वृत्रान्ध्रश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
 राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
 दाम् दक्षिणा साक्षादेवैनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एतं द्वादश च॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे। भागं
 देवेभ्यो वि दधात्यायन् चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
 अशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो
 राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां
 दिशि त्वमिन्द्रासि राजोतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहासि। यत्र यन्ति
 सोत्यास्तत् (४४)

जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परां
 जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना
 अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
 दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम् आ विश्वगूर्तः
 स्वरिरमन्त्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वां शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः।
 ईशानम् (४५)

अस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
 हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
 काष्ठास्वर्वतः। यद्वावं इन्द्र ते शतं शतम्भूमीरुत स्युः। न त्वां

वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्विः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वी। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आ-
ऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः (४७)

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवम्मे ये अन्तरिक्षे य उप
द्यवि ष्ट। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वम् (४८)

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषांङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रयां मारुतन्देवां
वसव्या अग्ने मारुतमिति देवां वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टां हुतपुत्रो देवा वै राजन्यान्नवौनवश्चतुर्दश॥ [१४]

[देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवां वसव्याः परिदध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ देवा मनुष्यां
मादयध्वम्॥]

तदीशानमद्रिस्तस्थुषंसिंशच्च॥ [१५]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्रह्मवादिनः स त्वे नासौमयाज्येष वै दैवस्थो देवा वै नर्वि नायज्ञोऽग्ने
महात्रीत्रिवीतमायुष्टे द्वादश॥ [१६] [विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसु पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महात्रिवीतमन्या
यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनुं ते दायि॥]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
 ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्त्सोमपानं सुरापानमन्नादनं
 स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै
 प्रत्यक्षं भागं वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग
 उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्क्ते राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य
 वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपानम् (१)

आसीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
 यदन्नादनं स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महृत्यामुपागृह्णात्तां
 संवत्सरमबिभस्तम्भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्ति स पृथिवीमुपासीददस्यै
 ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहाणेति साब्रवीद्वरं वृणै खातात्पराभविष्यन्ती
 मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा ते (२)

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
 खातमपि रोहति वारंवृतं ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै
 प्रत्यगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
 इरिणे नावं स्येद्ब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै
 ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहीतेति तेऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याव्रश्चनाद्वो
 भूयाः स उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाव्रश्चनाद्वक्षाणाम्भूयाः स
 उत्तिष्ठन्ति वारिवृतः ह्येषान्तृतीयं ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्स
 निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशय ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो
 खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति तस्य नाशयम् (४)

काममन्यस्य स स्त्रीषः सादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं
 प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहे
 काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियाश्चित्रयः प्रजां
 विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारिवृतः ह्यासान्तृतीयं
 ब्रह्महत्यायै प्रत्यगृह्णन्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा
 न सं वदेत (५)

न सहासीत नास्या अन्नमद्याद्वह्महत्यायै ह्येषा वर्णं
 प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव
 न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो
 जायते सोऽभिश्स्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां पराचीं तस्यै
 हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या अप्सु मारुको या (६)

अभ्यङ्गे तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी या-
 ऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या नखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुः सृजति
 तस्या उद्वन्धुको या पर्णेन पिबति तस्या उन्मादुको या खर्वेण

पिबन्ति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण
वा पात्रेण प्रजायै गोपीथाय॥ (७)

यथसोमपानन्ते वृक्षणात्तस्य नाशय वेदेत् मार्कको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥ [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत्
तं नोपाह्वयत् पुत्रस्मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं
यदब्रवीत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्य (८)

इन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्रीषोमावभि समभवत्स
इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्दुर्वर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद् यदिमाल्लोकानवृणो
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति
तस्मै वज्रं सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत्
तावब्रूतामग्रीषोमौ मा (९)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति
तौ भागधेयमैच्छेतान्ताभ्यामेतमग्रीषोमीयमेकादशकपालम्पूर्णमासे
प्रायच्छत्तावब्रूतामभि सन्दष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स
इन्द्र आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एव
शीतरूरयोर्जन्म वेदं (१०)

नैनः शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्जञ्जभ्यमानादग्रीषो

निर॑क्रामतां प्राणा॒पानौ वा ए॒नं तद॑जहिताम् प्रा॒णो वै दक्षो॑-
 ऽपानः॑ क्रतु॒स्तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मानो ब्रूया॒न्मयि॑ दक्ष॒क्रतू इति॑
 प्राणा॒पानावे॒वात्म॑न्धत्ते सर्व॑मायुरेति स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॑रहूय॒ वार्त्रघ्न॑
 ह॒विः पूर्ण॑मा॒से निर॑वप॒द्बन्ति॒ वा ए॒नम्पूर्ण॑मा॒स आ (११)

अ॒मा॒वा॒स्या॒याम्प्या॑ययन्ति॒ तस्मा॑द्वा॒र्त्रघ्नी॑ पूर्ण॑मा॒से-
 ऽनू॑च्येते वृ॒धन्व॑ती अ॒मा॒वा॒स्या॒यान्त॑त्सु॒ऽस्थाप्य॑ वार्त्रघ्न॑
 ह॒विर्वि॑ज्रमा॒दाय॒ पुन॑र॒भ्या॑यत॒ ते अ॑ब्रू॒तान्द्या॑वापृथि॒वी मा प्र
 हा॑रा॒वयो॑र्वै श्रित॒ इति॒ ते अ॑ब्रू॒तां वर॑ वृ॒णाव॑है नक्ष॑त्रविहिता-
 ऽह॒मसा॑नीत्यसाव॑ब्रवीच्चि॒त्रवि॑हिताऽह॒मिती॑यन्तस्मा॒न्नक्ष॑त्रविहिता-
 ऽसौ चि॒त्रवि॑हिते॒यं य ए॒वं द्या॑वापृथि॒व्योः (१२)

वर॑ वेदै॒नं वरो॑ गच्छति॒ स आ॒भ्यामे॒व प्र॑सूत॒ इन्द्रो॑
 वृ॒त्रम॑हन्ते दे॒वा वृ॒त्रं ह॒त्वाऽग्नी॑षोमा॑वब्रुव॒न्हव्यं॑ नो॒ वह॑तमिति॒
 ताव॑ब्रू॒ताम॑प॒तेज॑सौ॒ वै त्यौ वृ॒त्रे वै त्ययो॑स्तेज॒ इति॒ तै-
 ऽब्रु॑व॒न्क इ॒दम॑च्छे॒तीति॒ गौरि॑त्य॒ब्रुव॒न्गौवा॑व सर्व॑स्य मि॒त्रमिति॒
 साऽब्र॑वीत् (१३)

वर॑ वृ॒णै म॒य्ये॒व स॒तोभ॑ये॒न भु॑नजाध्वा॒ इति॒ तद्वो॑रा॒हर॑त्तस्मा॒द्भवि॑
 स॒तोभ॑ये॒न भु॑ञ्जत ए॒तद्वा अ॒ग्नेस्ते॑जो॒ यद्धृ॑तमे॒तत्सोम॑स्य॒ यत्प॑यो॒ य
 ए॒वम॑ग्नी॒षोम॑यो॒स्तेजो॒ वेद॑ तेज॒स्यै॒व भ॑वति ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति
 कि॒न्दे॒वत्य॑म्पौर्ण॒मास॑मिति॒ प्राजा॑प॒त्यमि॑ति॒ ब्रू॒यात्ते॑नेन्द्र॒ ज्येष्ठ॑म्पु॒त्रं

निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाँसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं
वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधो-
ऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन
यजमानोऽप हत इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत
स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१५)

तं निरवपत्तेन वै स देवतांश्चेन्द्रियं चावारुन्ध्र यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायाम्भवत्यैन्द्रं दधि देवतांश्चैव तेनेन्द्रियं च
यजमानोऽव रुन्ध्र इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्याच्छ्रुत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं मे जघ्नुष
इन्द्रियं वीर्यम् (१६)

पृथिवीमनु व्यारुत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजापतिः
पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षन्न
तु मयि श्रयत इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वं समनैषुः प्रत्यधुक्षच्छृतमक्रन्न

तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
 दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
 पूर्वस्यावदेयम् (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव
 द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति
 यत्पृथीकैर्वा पर्णवल्कैर्वा तथ्याथ्सौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं
 तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्सेन्द्रं
 दध्ना तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या
 इन्द्रो वृत्रं हृत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं
 देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य
 प्रथमभागधेयमिति तम्पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः
 क्रियते सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै
 नः (२०)

अद्य वसुं वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
 अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं सान्नाय्यमिति
 वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो
 खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽभि

समंगच्छन्तेति॥ (२१)

दधि मे जघ्नुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अबुदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥ [३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्र ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजेते सेन्द्रावैवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
ते देवा एताम् (२२)

इष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सऽंस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
सऽंस्थाप्यैतामिष्टिमानु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रम्भ्रातृव्याय
प्रहृत्याग्रावैष्णवेन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे मिथुनान्पशून्सारस
यावदेवास्यास्ति तत् (२३)

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां
हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो
यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं होतव्यन्तुत
एवैनमिन्द्रः प्रजयां पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि

मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरम् (२४)

भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्व
रुद्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
राजन्यस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतिरयजते प्र स्वायै
देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति संवत्सरमिन्द्रं
यजेत संवत्सरः हि व्रतं नाति स्वा (२५)

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीयान्भवति संवत्सरस्य
परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं
वृत्रं जघ्निवाः समग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा लम्बयति ततोऽधि कामं
यजेत॥ (२६)

एतान्तदौदुम्बरः स्वा त्रिशच्च॥ [४]

नासोमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसोमयाजी
यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते
सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यम्पयसैव पयं
आत्मन्धत्ते वि वा एतम्प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
यस्य हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तान्ग्रये
दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
दधः श्वरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै

प्रजाम्प्रजयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे (२८)

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बद्वुर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बद्वुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
हीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायते-
ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वया लभते यजेत उत्तरया
देवता एव पूर्वयावरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा
वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
लोकेऽर्धुकम्भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे
सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासे
वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरुणी
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत् (३०)

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वृथ्सानपाकरोति
सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्यां
सम्पादयति स एतमर्धमासं संधमादं देवैः सोमम्पिबति
यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां

यज्ञम् (३१)

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते
तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
सदृङ्क्षावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो
वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न मा५ समश्रीयान्न
स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न
कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्वद्वं॥ [५]

एष वै देवरथो यद्वर्शपूर्णमासौ यो दर्वशपूर्णमासाविष्टा
सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि
वा अङ्गापरू३षि संवत्सरस्य यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं
विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरू३ष्येव संवत्सरस्य प्रति
दधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं
विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु
पश्यति (३३)

एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं
विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष
वै देवयानः पन्था यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ
यजते य एव देवयानः पन्थास्त५ समारोहत्येतौ वै देवाना५
हरी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्वशपूर्णमासौ यजते यावेव

देवानां॑ हरी॒ ताभ्या॑म् (३४)

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्येतद्वै दे॒वाना॑मा॒स्यं यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒क्षादे॒व दे॒वाना॑मा॒स्यं
जुहो॑त्येष वै ह॒विर्धा॑नी यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी सा॒यम्प्रा॑तरग्निहोत्रं
जुहो॑ति यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒सावह॑रहरह॒विर्धा॑निना॑ सु॒तो य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते ह॒विर्धा॑न्यस्मीति॒ सर्व॑मे॒वास्यं ब॑र्हिष्यं
दत्त॑म्भवति दे॒वा वा अ॑हः (३५)

य॒ज्ञियं॑ नाविन्दन्ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑पुन॒न्तौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मे॒ध्यौ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते
पू॒तावे॒वैनौ मे॒ध्यौ यज॑ते ना॒मावा॒स्यायां॑ च पौ॒र्णमा॒स्यां च
स्त्रिय॑मुपे॒याद्यदु॑पे॒यान्नि॑रिन्द्रियः स्या॒त्सोम॑स्य॒ वै राज्ञो॑ऽर्धमा॒सस्य॑
रात्र॑यः प॒त्न्य आ॑सन्तासा॒ममा॒वास्यां॑ च पौ॒र्णमा॒सीं च नो॑पैत् (३६)

ते ए॒नम॑भि॒ सम॑नह्येता॒न्तं यक्ष्म॑ आर्च्छ॒द्राजा॑नं॒ यक्ष्म॑
आ॒रदि॑ति॒ तद्रा॑जय॒क्ष्मस्य॑ जन्म॒ यत्पा॑पी॒यान॑भ॒वत्तत्पा॑पय॒क्ष्मस्य॑
य॒ज्ञाया॑भ्या॒मवि॑न्दत्त॒ज्ञाये॑न्यस्य॒ य ए॒वमे॑तेषां॒ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॑ वेद॒
नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स ए॒ते ए॒व न॑म॒स्यन्नु॑पा॒धाव॑त्ते अ॒ब्रूतां॑ वरं
वृ॒णाव॑हा आ॒वं दे॒वानां॑ भा॒गधे॑ अ॒साव (३७)

आ॒वदधि॑ दे॒वा इ॒ज्यान्ता॑ इति॒ तस्मा॑त्स॒दृशी॑ना॒ सु॒
रात्री॑णाममा॒वास्या॑यां॒ च पौ॒र्णमा॒स्यां च दे॒वा इ॒ज्यन्त॑ ए॒ते

हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद
 भूतानि क्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः
 संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे
 देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः फलं
 गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधम्प्रातृव्यम्॥ (३८)

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं करोति
 सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं
 करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वत्सम् (३९)

नह्यत्यप्रस्रंसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या
 अथो रक्षसामपहत्यै राथतरीम्प्रथमामन्वाह राथतरो वा अयं लोक
 इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका इमानेव
 लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाह बारहतो वा असौ लोको-
 ऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः (४०)

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव
 प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव
 रुद्धे प्र वो वाजा इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयतेऽग्न
 आ याहि वीतय इत्याह तस्मात्प्रातीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो
 वाजाः (४१)

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो
 गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव
 यज्ञस्य प्रियं धामाव रुद्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो
 वाजा इति तस्यानूच्याग्र आ याहि वीतय इति सन्ततमुत्तरमर्धर्चमा
 लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
 सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चो सं दधात्येष
 वा अरन्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
 ऋषेर्षेर्वा एता निर्मिता यत्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः
 प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चो सन्दधाति सं
 युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥ (४३)

ब्रसं वो जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥ [७]

अयंज्ञो वा एष योऽसामाऽग्र आ याहि वीतय इत्याह
 रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो
 बृहदग्रे सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव
 तत्सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
 लोकावशान्तौ (४४)

आस्तान्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्र आ याहि
 वीतय इत्यस्मिल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्रे सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक

आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः
शान्त्यै शाम्यंतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश
सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य
रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रैऽग्निं जनयाव यतरो नौ
ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् (४६)

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्वृतवत्पदमनूच्यते स आसां
वर्णस्तं त्वां समिद्विरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति
स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो
वृषण्वतीमन्वाह (४७)

तेन पुःस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां
दूत आसीदुशना काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां
स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो
देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह
इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह

भ्रातृव्यमेवैतयां (४८)

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया
पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परि
दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति
तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः
पितृणां सहर्क्षा असुराणान्त एतर्ह्या शंसन्ते मां वरिष्यते
माम् (४९)

इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥ (५०)

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतयां वरिष्यते मामेकान्निःशब्द॥ [८]

अग्ने महां असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो
ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध इत्याह देवा
ह्येतमैन्धत् मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्ठुत
इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह (५१)

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते
यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन
इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानमित्याह प्रणीरह्येष
यज्ञानां रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवर्थोऽतूर्तो होतेत्याह न

ह्येतं कश्चन (५२)

तरति तूर्णिर्हव्यवाडित्याह सर्वः ह्येष तरत्यास्पात्रं
जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान इत्याह
चमसो ह्येष देवपानोऽराः इवाग्ने नेमिर्देवाः स्त्वं परिभूरसीत्याह
देवान् ह्येष परिभूर्यद्वयादा वह देवान्देवयते यजमानायेति
भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
वर्धयत्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप
ह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद
इत्याहाग्निमेव तत्सः श्यति सोऽस्य सः शितो देवेभ्यो हव्यं
वहत्यग्निर्होता (५४)

इत्याहाग्निर्वै देवानाः होता य एव देवानाः होता
तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु
तै यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्वयाद्योऽग्निः
होतारमवृथा इत्यग्निर्नोभयतो यजमानं परि गृहीयात् प्रमायुक्तः
स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत् (५)

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो सूचमास्यस्वेत्या
यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै देवाः ईडेन्यान्नमस्याम

नमस्यान् यजाम यज्ञिया नित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो
नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥ (५६)

विप्रानुमदित इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥ [९]

त्रीः स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्त्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्त्यात्पुरुषा
ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु
ब्रूयाद्राजन्त्यस्य पञ्चदशो वै राजन्त्यः स्व एवैनः स्तोमे प्रति
ष्ठापयति त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु
वै राजन्त्यो यजते त्रिष्टुभेवास्मा इन्द्रियं परि गृह्णाति यदि
कामयेत (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
स्व एवैनः स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता वै
पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परि
गृह्णात्येकविंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां
प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (५८)

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव
रुन्दे त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्दे द्वात्रिंशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनु

ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो
बृहत्यैवास्मै पशून् (५९)

अव रुन्दे चतुश्चत्वारिंशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव
रुन्देऽष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशून्व रुन्दे
सर्वाणि छन्दांस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य
छन्दांस्यवरुन्द्वानि यो बहुयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरु

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति
तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव
लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा
तत्सदेवमन्तरानूच्य सदेवत्वाय विद्वांसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसरोहायाथौ भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्याश्चैव
पशूनाण्याश्चाव रुन्देऽथो (६२)

दे॒वलोकं॑ चै॒व म॑नुष्यलोकं॑ चा॒भि ज॑यति दे॒वा वै
 सा॑मिधे॒नीर॑नूच्य॑ य॒ज्ञं नान्व॑पश्यन्त्स प्र॒जाप॑तिस्तूष्णीमा॒घार॑मा॒घार॑यत्त
 वै दे॒वा य॒ज्ञम॑न्व॑पश्यन् यत्तूष्णीमा॒घार॑मा॒घार॑यति य॒ज्ञस्या॑नु॒ख्यात्या॑
 अथो॑ सा॒मिधे॒नीरे॒वाभ्य॑न॒त्तलू॑क्षो भवति॒ य एवं॑ वेदाथो॑
 त॒र्पय॑त्ये॒वैना॒स्तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ (६३)

य एवं॑ वेद॒ यदे॒कया॑घारयेदेका॑ प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां॑ द्वे
 प्री॑णीयाद्यत्तिसृभिरति॒ तद्रे॒चये॑न्मन॒सा घा॑रयति॒ मन॑सा
 ह्यना॑प्तमा॒प्यते॑ ति॒र्यश्च॑मा घा॑रयत्य॒छम्ब॑द्वारं॒ वाक्क्र॑ मन॑श्चार्तीयेताम॒हं
 दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हामीति॒ वाग॑ब्रवीद॒हं दे॒वेभ्य॑ इति॒ मन॑स्तौ
 प्र॒जाप॑तिम्प्रश्नमैता॒ं सो॑ऽब्रवीत् (६४)

प्र॒जाप॑तिर्दृतीरे॒व त्वं मन॑सोऽसि॒ यद्धि॑ मन॑सा॒ ध्याय॑ति॒ तद्वा॒चा
 वद॑तीति॒ तत्खलु॑ तुभ्यं॒ न वा॒चा जु॑हवन्नित्य॑ब्रवीत् तस्मा॒न्मन॑सा
 प्र॒जाप॑तये जुह्वति॒ मन॑ इव॒ हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑
 परि॒धीन्त्स॑म्मा॒र्ष्टि पु॒नात्ये॑वैना॒त्रिर्म॑ध्यमं॒ त्रयो॑ वै प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒वाभि
 ज॑यति॒ त्रिर्दक्षि॑णार्ध्यं॒ त्रयः॑ (६५)

इ॒मे लो॒का इ॒माने॒व लो॒कान॑भि ज॑यति॒ त्रिरु॑त्तरार्ध्यं॒ त्रयो॑
 वै दे॒व्यानाः॑ प॒न्थान॑स्ताने॒वाभि ज॑यति॒ त्रिरु॑प॒ वाज॑यति॒ त्रयो॑ वै
 दे॒वल॑ोका॒ दे॒वल॑ोकाने॒वाभि ज॑यति॒ द्वाद॑श॒ सम्प॑द्यन्ते॒ द्वाद॑श॒ मा॒साः
 संव॑त्सरः॒ संव॑त्स॒रमे॒व प्री॑णात्यथो॑ संव॑त्स॒रमे॒वास्मा॑ उप॑ दधाति

सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आघारमा घारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम् रौयत्यृजुमा
घारयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्वं तस्या घारयेत्प्राणमेवास्माज्जिह्वं नयति ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा (६७)

आघारमाघार्य ध्रुवाः समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति
दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्देव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमेताः
स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो
देवाः (६८)

अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां
ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणम्पराहात्मनं
पराह तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः॥ (६९)

वा आरण्याश्चाव रुन्धेऽथो पशुभिः सौऽब्रवीदक्षिणार्ध्वन्नयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिंशच्च॥—[११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमम्प्र
णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा
याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्वानामूर्ध्वो

विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीरहरिण्यवर्णाः परि
यन्ति यद्वाहीः। सम् (७०)

अन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति।
तम् शुचिः शुचयो दीदिवाः समपां नपातं परि तस्थुरापः।
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्लेण
शिकना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहः
सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशे। इन्द्रावरुणा
युवमध्वराय नः (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति
वयं जयेम पृतनासु दृढाः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वां देवस्य हेडोऽवं यासिसीष्टाः। यजिष्ठो
वहितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाः सि प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यक्ष्व नो
वरुणम् (७२)

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यक्षि प्र त इयमि मन्म
भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे
पूरवे प्रल राजन्। (७३)

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। त९ सुप्रतीक९ सुदृशः
स्वश्चमविद्वा९ सो विदुष्टर९ सपेम। स यक्षद्विधा वयुनानि विद्वान्
हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अ९ होमुचै विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र
क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि (७४)

यद्वाः समध्वराय नो वरुण९ राजः श्वतुश्चत्वारि९शच्च॥ [१२]

[समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विग्नेऽस्यो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे देवा

वे यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुन्दे तनूनपातं यजति
ग्रीष्ममेवाव रुन्दे इडो यजति वर्षा एवाव रुन्दे बर्हिर्यजति
शरदमेवाव रुन्दे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवाव रुन्दे
तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽव सीदन्ति समिधो यजत्युषस एव
देवतानामव रुन्दे तनूनपातं यजति यज्ञमेवाव रुन्दे (१)

इडो यजति पशूमेवाव रुन्दे बर्हिर्यजति प्रजामेवाव रुन्दे
समानयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो
दधाति स्वाहाकारं यजति वाचमेवाव रुन्दे दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा

विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे समिधो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति तनूनपातं यजति (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रति तिष्ठति बर्हिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्ते ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त तत्प्रयाजानाम् (३)

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानाम्मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बह्वीरिव यजति तनूनपातमेकमिव मिथुनं तदिडो बह्वीरिव यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानाम्मिथुनम् य एवं वेद प्र (४)

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्धर्षीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्यः (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञः सः स्थाप्यमपश्यन्तः
 स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
 यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सः स्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा हवीःष्यभि
 घारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकुरथो यथापूर्वमुपैति
 पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा हवीःष्यभिघारयति
 पितैव तत्पुत्रेण साधारणम् (६)

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा
 साधारणम्पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव
 तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्र जनयति॥ (७)

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षोभ्यः साधारणं पञ्चत्रिंशच्च॥ [१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
 चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति तस्मात्पूर्वार्धे
 चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्क्षुषी देवलोकं वा अग्निना
 यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकः सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति
 दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
 राजानौ वा एतौ देवतानाम् (८)

यद्ग्रीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञा
 मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
 येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य

जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं ऋचा यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्या भवति मूर्धानमेवैनं समानानां करोति (९)

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोति श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानङ्घ्रान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदत उपरिष्ठाल्लक्ष्मा (१०)

याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्ठाल्लक्ष्मा याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति तस्मात्पूर्वार्धेनानङ्घ्रान्भुनक्त्युपरिष्ठाल्लक्ष्मा याज्या तस्माज्जघनार्धेन धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (११)

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हर्त्यछम्बद्वारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्यायाह प्र णयति

याज्याया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोनुवाक्याया दत्ते प्र यच्छति
याज्याया प्रति (१२)

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदां पुरोनुवाक्यां भवति त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्यां चतुष्पद एव
पशूनवं रुद्धे द्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति
तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्यां भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
शक्नोति यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्रोत्येव
यच्छिक्षति॥ (१३)

देवतानाङ्करोत्युपरिष्ठात्क्षमाऽऽज्यभागौ प्रति शक्रोत्येव द्वे च॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त
तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति
सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागान् वुषं स्तृणान्भि घोरयानिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागान् वुषं स्तृणन्त्यभि घोरयन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवींष्ययातयामाज्यमिति
प्राजापत्यम् (१४)

इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
देवेभ्योऽपांक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्यं
एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय
यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं

लो॒कमा॑य॒न्तदृष॑यो य॒ज्ञवा॒स्त्वभ्य॑वाय॒न्ते (१५)

अ॒प॒श्यन्पु॒रोडा॑शं कूर्म॑म्भूतः५ सर्प॑न्तं तम॑ब्रुवन्निन्द्रा॑य
ध्रिय॑स्व बृह॑स्पतये ध्रिय॑स्व विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॑ ध्रिय॑स्वेति स
नाध्रि॑यत तम॑ब्रुवन्न॒ग्नये॑ ध्रिय॑स्वेति सौऽ॒ग्नये॑ऽध्रिय॑त यदा॑ग्नेयो॑-
ऽष्टा॑क॒पालो॑ऽमावा॒स्यायां च पौ॑र्णमा॒स्यां चा॑च्युतो भ॑वति
सुव॑र्गस्य लो॒कस्या॑भिजित्यै तम॑ब्रुवन्क॒थाहा॑स्था इत्यनु॑पाक्तो-
ऽभू॒वमित्य॑ब्रवीद्यथाक्षोऽनु॑पाक्तः (१६)

अ॒वा॒र्च्छ॑त्ये॒वमवा॑र॒मित्यु॑परि॒ष्ठाद॒भ्यज्या॑धस्ता॒दुपा॑नक्ति
सुव॑र्गस्य लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै सर्वा॑णि क॒पाला॑न्य॒भि प्र॑थयति ताव॑तः
पु॒रोडा॑शान॒मुष्मि॑ल्लो॒केऽभि॑ ज॒यति॑ यो विद॑ग्धः स नैर॑ऋतो योऽश्रु॑तः
स रौ॒द्रो यः श्रु॑तः स सदे॑वस्तस्मादवि॒दह॑ता श्रु॑तंकृत्यः सदे॒वत्वाय॑
भस्म॑ना॒भि वा॑सयति तस्मा॑न्मा॒ऽसेना॑स्थिं छु॒न्नं वेदे॑ना॒भि वा॑सयति
तस्मा॑त् (१७)

केशैः शिर॑श्छुन्नं प्रच्यु॑तं वा ए॒तद॑स्माल्लो॒काद॑गतं दे॒वलोकं॑
यच्छु॑तः५ ह॒विरन॑भिघारितमभिघार्योद्वा॑सयति दे॒वत्रै॒वैन॑द्गमयति
यद्ये॑कं क॒पालं न॑श्येदे॒को मा॑सः सं॒वथ्स॑रस्यान॑वेतः स्यादथ
यज॑मानः प्र मी॑येत यद्वे नश्ये॑तां द्वौ मा॑सौ सं॒वथ्स॑रस्यान॑वेतौ
स्याता॑मथ यज॑मानः प्र मी॑येत सं॒ख्यायो॑द्वा॑सयति यज॑मानस्य (१८)

गो॒पी॒थाय॑ यदि नश्ये॑दाश्विनं द्वि॑क॒पालं निर्व॑पेद्वावापृथि॒व्यमे॑कक

वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं
एकंकपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवैनद्विन्दति
प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्रजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वांसयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम् पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह
वज्रमेव तत्सः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्थस्तम्बयजुर्हरत्येतावती
वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रय इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थः हरत्यपरिमितादेवेन
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः
परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति
पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां
गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमकः
पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशुभिः
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परि गृह्णात्येतावती वै पृथिवी
यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन् उत्तरं

परिग्राहं परिं गृह्णाति क्रूरमिव वै (२२)

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुष्यते
शान्त्यै प्रोक्षणीरा सादयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षंसामपहत्यै
स्फ्यस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्विर्हवींषि प्रौक्षीः केनाप इति ब्रह्मणेति
ब्रूयादद्विर्ह्वैव हवींषि प्रोक्षति ब्रह्मणाप इध्माबर्हिः प्रोक्षति
मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्यृक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या
यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति
बर्हिरासाद्य प्र (२४)

उक्षत्येभ्य एवैनलोकेभ्यः प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं
करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितम्बर्हिः
स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां
प्रतिं ष्ठापयत्यनतिदृश्रः स्तृणाति प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्रं
करोति (२५)

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
प्रस्त्रो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-

यजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
 सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
 लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणोयादनूर्ध्वम्भावुकं
 यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति (२६)

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
 यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
 स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानं
 प्रति नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न
 विष्वंश्च वि युयाद्यद्विष्वंश्च वियुयात् (२७)

ऋस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
 जायते यथ्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन
 योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य
 यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्व सुवर्गो लोक इत्याहवनीय
 इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं
 योयुष्यन्ते बर्हिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा
 एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि मृशतीयं
 वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्नीदित्याह
 यद्व्यादगन्नाग्निरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानं सुवर्गाल्लोकाद्भजेदग्निरिति

ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद्य प्रानतिदृश्वं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सूतदंश च॥ [५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायाऽसौ भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः
प्रामीयन्तः सौऽग्निरिबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति
स निलायतः सौऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथ्स्यः
प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावोच इति
तस्मान्मथ्स्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तः (३०)

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति
सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिः स्कन्दात्तन्मे
भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधिः
स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति
रक्षसामपहत्यै सऽस्पर्शयति (३१)

रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो
होवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
रक्षाऽस्यपं हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिथुनत्वाय द्वे आ
दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे यजेत
यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्थस्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
स्वाहा भूतानाम् (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या

यज॑मानो॒ वसी॑यान्भवति॒ भूय॑सीर्हि दे॒वताः॑ प्री॒णाति॑ जा॒मि
वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॑ क्रियते॒ यद॑न्वञ्चौ॑ पुरो॒डाशा॑वुपा॒शुया॑जमन्तरा
य॑ज॒त्यजा॑मित्वा॒याथो॑ मिथुन॒त्वाया॑ग्नि॒रमु॑ष्मि॒ल्लो॒क आसी॑द्य॒मो-
ऽस्मि॑न्ते दे॒वा अ॑ब्रुवन्नेते॒मौ वि पर्य॑हामेत्य॒न्नाद्ये॑न दे॒वा अ॒ग्निम् (३३)

उ॒पाम॑न्त्रयन्त रा॒ज्येन॑ पि॒तरौ॑ य॒मं तस्मा॑द॒ग्निर्दे॒वाना॑मन्नादो
य॒मः पि॑तृणां॒ राजा॑ य ए॒वं वेद॑ प्र रा॒ज्यम॑न्नाद्य॒माप्नो॑ति
तस्मा॑ ए॒तद्भाग॑धेय॒म्प्राय॑च्छन् यद॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ऽव॒द्यन्ति॒ यद॒ग्नये॑
स्विष्ट॒कृते॑ऽव॒द्यति॑ भा॒गधे॑येनैव तद्गु॒द्रं स॑म॒र्धय॑ति स॒कृत्स॑कृद॒व
द्यति॑ स॒कृदि॑व हि रु॒द्र उ॑त्तरा॒र्धाद॑व॒ द्यत्ये॑षा वै रु॒द्रस्य॑ (३४)

दि॒ग्स्वाया॑मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॒ द्वि॒रभि॑ घा॒रय॑ति
चतु॑रव॒त्तस्या॑प्त्यै प॒शवो॑ वै पूर्वा॒ आहु॑तय ए॒ष रु॒द्रो यद॑ग्निर्यत्पूर्वा॒
आहु॑तीर॒भि जु॑हुयाद्गु॒द्राय॑ प॒शूनपि॑ दध्यादप॒शुर्यज॑मानः स्यादति॒हाय॑
पूर्वा॒ आहु॑तीर्जुहोति प॒शूनां॑ गो॒पीथा॑य॥ (३५)

शप्तः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्य सप्तत्रिंशच्च॥ [६]

मनुः॑ पृथि॒व्या य॒ज्ञिय॑मैच्छु॒त्स घृ॑तं निषि॑क्तमविन्द॒त्सो-
ऽब्र॑वी॒त्को॑ऽस्येश्व॒रो य॒ज्ञेऽपि॑ कर्तो॒रिति॑ ताव॑ब्रूता॒मिन्ना॑वरु॒णौ
गो॒रे॒वाव॑मी॒श्वरौ॑ कर्तोः॒ स्व इति॑ तौ ततो॒ गां स॑मै॒रय॑तां
सा यत्र॑यत्र॒ न्यक्रा॑म॒त्ततो॑ घृ॒तम॑पीडय॒त् तस्मा॑द्धृ॒तप॑द्युच्यते॒ तद॑स्यै
जन्मो॑प॒हूत॑ रथन्त॒रं स॒ह पृ॑थि॒व्येत्या॑ह (३६)

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहात्राद्येनोप ह्यत उपहूतं
 वामदेव्यं स॒हान्तरिक्षे॑णेत्याह प॒शवो॑ वै वा॒मदे॒व्यं प॒शूने॒व
 स॒हान्तरिक्षे॑णोप ह्यत उपहूतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदि॒रा॒मे॒व
 स॒ह दि॒वोप॑ ह्यत उपहूताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा ए॒वोप॑ ह्यत
 उपहूता धेनुः (३७)

स॒हर्ष॑भेत्याह मिथु॒नमे॒वोप॑ ह्यत उपहूतो भ॒क्षः स॒खेत्या॑ह
 सोमपी॒थमे॒वोप॑ ह्यत उपहूतां (४) हो इत्याहात्मानमे॒वोप॑
 ह्यत आ॒त्मा ह्यु॑पहूतानां वसि॑ष्ठ इडा॒मुप॑ ह्यते प॒शवो॑ वा इडा
 प॒शूने॒वोप॑ ह्यते च॒तुरु॑प ह्यते चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॑ मा॒न॒वीत्या॑ह
 म॒नुर॑ह्येताम् (३८)

अग्रेऽपश्यद्भूतपदीत्याह यदे॒वास्यै॑ प॒दाद्भू॑तमपी॒ड्यत॑
 तस्मा॑दे॒वमा॑ह मै॒त्रावरु॑णीत्याह मि॒त्रावरु॑णौ ह्ये॒ना॒ स॒मैर॑यतां ब्रह्मं
 दे॒वकृ॑तमुपहूतमित्याह ब्रह्मै॒वोप॑ ह्यते दै॒व्या अ॒ध्वर्य॑व उपहूता
 उपहूता म॒नुष्या॑ इत्याह दे॒वम॒नुष्या॑ने॒वोप॑ ह्यते य इ॒मं य॒ज्ञम॒वा॒न्
 ये य॒ज्ञप॑तिं वर्धा॒नित्या॑ह (३९)

य॒ज्ञाय॑ चै॒व य॒ज॑मानाय चा॒शिष॑मा शा॒स्त उप॑हूते
 द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह द्यावा॑पृथि॒वी ए॒वोप॑ ह्यते पू॒र्वजे॑ ऋ॒ताव॑री
 इत्या॑ह पू॒र्वजे॑ ह्येते ऋ॒ताव॑री दे॒वी दे॒वपु॑त्रे इत्या॑ह दे॒वी ह्येते॑
 दे॒वपु॑त्रे उपहूतोऽयं य॒ज॑मान इत्या॑ह य॒ज॑मानमे॒वोप॑ ह्यत
 उत्त॑रस्यां दे॒वय॒ज्याया॑मुपहूतो भूय॑सि ह॒विष्क॑रणं उपहूतो दि॒व्ये

धाम॒न्नुप॑हृतः (४०)

इत्या॑ह प्र॒जा वा उत्तरा॑ देवय॒ज्या प॒शवो॑ भूयो॑ हवि॒ष्करण॑
सुव॒र्गो लो॒को दि॒व्यं धामे॑दम॒सीदम॑सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामो॑प
ह्यते॒ विश्व॑मस्य प्रि॒यमुप॑हृत॒मित्या॑हाछं॒म्बद्वार॑मे॒वोप॑ ह्यते॥ (४१)

आह॒ धेनु॑रेतां वर्ध॒नित्या॑ह॒ धाम॒न्नुप॑हृतश्चतु॒स्त्रिंशच्च॑॥ [७]

प॒शवो॑ वा इडा॑ स्व॒यमा द॑त्ते का॒ममे॒वात्म॑नां प॒शूना॑मा द॑त्ते न
ह्य॒न्यः का॒मम्प॑शूना॒मप्र॑यच्छ॒ति वा॒चस्प॑तये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॑ह
वाच॑मे॒व भा॒ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॑ह
स्व॒गाकृ॑त्यै चतुरव॒त्तम्भ॑वति ह॒विर्वै च॑तुरव॒त्तम्प॑शव॒श्चतुर॑व॒त्तं यद्धो॑तां
प्राश्री॒याद्धो॑तां (४२)

आर्ति॑मा॒र्च्छेद्य॑द॒ग्नौ जु॑हुयाद्रु॒द्राय॑ प॒शून॑पि॒ दध्या॑दप॒शुर्य॑ज॒मानः॑
स्याद्वा॒चस्प॑तये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॑ह प॒रोक्ष॑मे॒वैन॑ञ्जुहोति॒
सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्रा॑श्रामीत्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै प्राश्र॑न्ति ती॒र्थ
ए॒व प्राश्र॑न्ति दक्षि॑णां ददाति ती॒र्थ ए॒व दक्षि॑णां ददाति वि॒ वा
ए॒तद्य॒ज्ञम् (४३)

छिन्द॑न्ति यन्म॒ध्यतः॑ प्रा॒श्रन्त्य॒द्भिर्मा॑र्जयन्त॒ आपो॑ वै सर्वा॑
दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञं सं त॑न्वन्ति दे॒वा वै य॒ज्ञाद्रु॒द्रम॑न्तरा॒यन्त्स
य॒ज्ञम॑विध्य॒त्तं दे॒वा अ॒भि स॑म॒गच्छ॑न्त॒ कल्प॑तां न इ॒दमि॑ति॒ तै-
ऽब्रु॑वन्त्स्वि॒ष्टं वै न॑ इ॒दम्भ॑विष्यति॒ यदि॑म॒ रा॒धयि॑ष्याम् इति॒

तथिस्विष्टकृतः स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः (४४)

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्यायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः सः श्वायि
कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
यत्तिरश्चीनमतिहरेदनमिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति
तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं
देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति
तद्धृस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्धृस्पतिरित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा
प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिः सिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रति
गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितुः प्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सो-
ऽबिभेत्प्राश्रन्तं मा हिः सिष्यतीत्यग्रेस्त्वास्येन प्राश्रामीत्यब्रवीन्न
ह्यग्रेरास्य किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत् (४७)

प्राशितं मा हिः सिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप

वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ यः प्रा॑शि॒त्रम्प्रा॑श्रा॒त्यद्वि॒र्मा॑र्जयित्वा
प्रा॒णान्त्स॑म्मृ॒शते॑ऽमृ॒तं वै प्रा॑णा अ॒मृ॒तमा॑पः प्रा॒णाने॒व य॑था॒स्थान॑मुप॒
ह्वय॑ते॥ (४८)

प्रा॒ञ्जीया॑द्धोतां य॒ज्ञं नि॒र॒हर॑न्तच्चक्षु॒रा॒स्यङ्किं॑ च॒न हि॑नस्ति॒ सौ॑ऽवि॒भे॒चतु॑श्चत्वारि॒ंशच्च॑॥ — [८]

अ॒ग्नी॒ध आ द॑धा॒त्यग्नि॑मु॒खाने॒वर्तू॑न्प्री॒णाति॑ समि॒धमा
द॑धा॒त्युत्तरा॑सा॒माहु॑तीनां॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ समि॒द्वत्ये॒व जु॑होति
परि॒धी॒न्त्स॑म्मा॒र्ष्टि पु॒नात्ये॒वैनान्॑त्स॒कृत्स॑कृ॒त्स॑म्मा॒र्ष्टि परा॑डि॒व
ह्ये॒तर॑हि॒ यज्ञश्च॑तुः॒ सम्प॑द्यते॒ चतु॑ष्पादः॒ प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे
ब्र॒ह्म॒न्म स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॑ वा ए॒तर॑हि॒ यज्ञः श्रि॑तः (४९)

यत्र॑ ब्र॒ह्मा यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॑तस्त॒त ए॒वैन॒मा र॑भते॒ यद्ध॑स्तेन
प्र॒मीवे॑द्वैप॒नः स्या॒द्यच्छी॒र्ष्णा शी॑र्ष॒क्तिमा॑न्त्स्या॒द्यत्तू॒ष्णीमा॑सी॒तास॑म्प्र॒त्तो
य॒ज्ञः स्या॒त्प्र ति॑ष्ठेत्ये॒व ब्रू॑याद्वा॒चि वै य॒ज्ञः श्रि॑तो यत्रै॒व य॒ज्ञः
श्रि॑तस्त॒त ए॒वैन॒ं सम्प्र॑ यच्छति॒ देव॑ स॒वित॑रे॒तत्ते प्र॑ (५०)

आ॒हेत्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै॒ बृ॒हस्प॑तिर्ब्र॒ह्मेत्या॑ह॒ स हि॑ ब्र॒ह्मि॑ष्ठः
स य॒ज्ञम्पा॑हि॒ स य॒ज्ञप॑तिम्पाहि॒ स मा॑म्पाहीत्या॑ह॒ य॒ज्ञाय॑
य॒ज॑मा॒नाया॑त्मने॒ तेभ्य॑ ए॒वाशि॑ष॒मा शा॑स्तेऽना॒र्त्या आ॑श्राव्या॑ह॒
दे॒वान् य॒जेति॑ ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ती॒ष्टा दे॒वता॑ अथ॑ क॒तम॑ ए॒ते दे॒वा
इति॑ छ॒न्दा॒सीति॑ ब्रूयाद्वा॒य॒त्रीं त्रि॑ष्टु॒भम् (५१)

जग॑ती॒मित्य॑थो॒ खल्वा॑हुर्ब्रा॒ह्म॒णा वै छ॒न्दा॒सीति॑ ता॒ने॒व
तद्य॑जति॒ दे॒वानां॑ वा इ॒ष्टा दे॒वता॑ आ॒स॒त्रथा॑ग्नि॒र्नोद॑ज्वल॒त्तं

दे॒वा आहु॑तीभि॒रनू॒याजे॒ष्वन्वि॒न्दन् यद॑नू॒याजा॒न् यज॑त्य॒ग्निमे॒व
तत्स॑मि॒न्द्र ए॒तदु॒र्वे ना॒मांसु॒र आ॑सी॒त्स ए॒तर॑हिं य॒ज्ञस्या॒शिषं॑मवृ॒ङ्क्त
यद्व॒यादे॒तत् (५२)

उ॒ द्या॒वापृ॒थि॒वी भ॒द्रम॑भू॒दित्ये॒तदु॒मे॒वासु॒रं य॒ज्ञस्या॒शिषं॑
ग॒मये॒दिदं द्या॒वापृ॒थि॒वी भ॒द्रम॑भू॒दित्ये॒व ब्रू॒याद्य॒ज॑मा॒नमे॒व
य॒ज्ञस्या॒शिषं॑मा॒मय॒त्याध॑र्मं सू॒क्तवा॒कमु॒त न॑मोवा॒कमि॒त्याहे॒दम॑रा॒थस्मे॒ति
वा॒वैत॑दा॒होप॑श्रि॒तो दि॒वः पृ॒थि॒व्यो रि॒त्याह॑ द्या॒वापृ॒थि॒व्यो र॒हि य॒ज्ञ
उप॑श्रि॒त ओम॑न्वती तेऽस्मिन् य॒ज्ञे य॑ज॒मान॒ द्या॒वापृ॒थि॒वी (५३)

स्ता॒मि॒त्याहा॒शिषं॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ यद्व॒याथ्सू॑पावसा॒ना
च॑ स्व॒ध्यव॑सा॒ना चे॒ति प्र॒मायु॑को॒ यज॑मानः स्याद्य॒दा हि
प्र॒मीय॑तेऽथे॒मामु॑पावस्यति॒ सूप॑च॒रणा च॑ स्व॒धिच॑रणा॒ चेत्ये॒व
ब्रू॒याद्व॒रीय॑सीमे॒वास्मै॒ गव्यू॑ति॒मा शा॑स्ते॒ न प्र॒मायु॑को भवति॒
तयो॑रा॒विद्य॒ग्निरि॒दं ह॒विर॑जुष॒तेत्या॑ह॒ या अ॒याक्ष्म॑ (५४)

दे॒वता॒स्ता अ॑री॒रधा॒मेति॒ वा॒वैत॑दा॒ह यन्न॑ नि॒र्दि॒शेत्प्र॑ति॒वेशं
य॒ज्ञस्या॒शीर्ग॑च्छे॒दा शा॑स्तेऽयं यज॑मा॒नोऽसा॑वि॒त्याह॑ नि॒र्दि॒श्यै॒वैन॑
सु॒वर्गं लो॒कं ग॑मय॒त्यायु॑रा॒ शा॑स्ते॒ सु॒प्रजा॒स्त्वमा॒ शा॑स्त
इ॒त्याहा॒शिषं॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ सजा॑तव॒नस्या॒मा शा॑स्त॒ इत्या॑ह
प्रा॒णा वै सं॑जा॒ताः प्रा॒णाने॒व (५)

ना॒न्तरै॑ति॒ तद॒ग्नि॑र्दे॒वो दे॒वेभ्यो॒ वन॑ते॒ वय॑म॒ग्नेर्मा॑नु॒षा

इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च
 न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शं युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्नि
 नो यज्ञः स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणो यदेवाब्राह्मणोक्तो-
 ऽश्रद्धधानो यजाते सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
 ऽश्रद्धधानो यजते शं युमेव तस्य बार्हस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममे
 प्रजायाः (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनन्त्सहस्रेण
 यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पांसून्त्संगृह्णात्तावतः
 संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत
 न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादेतावता हैनसा भवति तच्छं योरा
 वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति तत् (५८)

शं योरा वृणीमह इत्याह शं युमेव बार्हस्पत्यम्भागधेयेन
 समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते
 सोमं यजति रेत एव तद्धधाति त्वष्टारं यजति रेत एव हितं त्वष्टा
 रूपाणि वि करोति देवानाम्पत्नीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं
 यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्य
 पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो
 वै यज्ञः पङ्क्तुदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः
 समिष्टयजुः पञ्चमम्पङ्क्तिमेवानु प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

युक्ष्वा हि देवहूतमा९ अश्वा९ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्व्यः
 सदः। उत नो देव देवा९ अच्छा वोचो विदुष्टरः। श्रद्धिश्चा वार्या
 कृधि। त्व९ ह यद्यविष्ट्र सहसः सूनवाहुत। ऋतावा यज्ञियो भुवः।
 अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्।
 तं नेमिमृभवो यथा नमस्व सहतिभिः। नेदीयो यज्ञम् (६१)

अङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे
 चोदस्व सुष्टुतिम्। कमुं प्विदस्य सेनयाग्रेरपाकचक्षसः। पणिं
 गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्त्राः। कृशं
 न हांसुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिवेषसो अ९हृतिः।
 ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्र ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः।
 अमैः (६२)

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्रे संवेषिषो रयिम्।
 उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्गारभृद्यथा।
 संवर्ग९ स९ रयिञ्जया। अन्यमस्मद्भिया इयमग्ने सिषत्तु दुच्छुना।

वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा।
तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि (६३)

संवतोऽवरा५ अभ्या तर। यत्राहमस्मि ता५ अंवा विद्वा हि
ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथावंसः। अधा ते सुम्रमीमहे। य उग्र इव
शर्यहा तिग्मशृङ्गो न व५संगः। अग्ने पुरो रुरोजिथा सखायः
सं वः सम्यश्चमिष५ स्तोमं चाग्र्ये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो
नन्ने सहस्वते। स५समिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे
समिध्यसे स नो वसून्या भर। प्रजापते स वेद सोमापूषणेमौ
देवौ॥ (६४)

यज्ञममैरधि वृषन्नेकात्रवि५शतिश्च॥ [११]

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशन्नुशत आ वह
पितृन् हविषे अत्तवे। त्व५ सोम प्रचिकितो मनीषा त्व५ रजिष्ठमनु
नेषि पन्थाम्। तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त
धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान
धीराः। वन्वन्नवातः परिधी५ रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव (६५)

नः। त्व५ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्था।
तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वय५ स्याम पतयो रयीणाम्।
अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता
हवी५षि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयि५ सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः

पितर ऊत्यर्वाग्निमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। त आ गतावसा
शन्तमेनाथास्मभ्यम् (६६)

शं योररपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्रां अविथ्सि नपातश्च
विक्रमणं च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त
इहागमिष्ठाः। उपहृताः पितरो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त
आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर
उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुम् (६७)

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदम्पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वसो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या
निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परासः प्रत्नासो अग्र ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रत्र। यदग्रे (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्न ईडितो जातवेदोऽवाङ्मुव्यानि
सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता
हवींषि। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः।
याश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियैभिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व। विवस्वन्तं

हुवे॒ यः पि॒ता तेऽस्मिन् य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्य॑। अङ्गि॑रसो नः
पि॒तरो नव॑ग्वा अथ॑र्वाणो भृ॒गवः सो॒म्यासः॑। तेषां॑ व॒यं सु॑म॒तौ
य॒ज्ञिया॑नामपि॒ भ॒द्रे सौम॑न॒से स्या॑म॥ (७०)

[समिधो याज्या तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह प्रजा वा अहेत्याह युक्त्वा हि संसृतिः॥70॥

समिधः सौमनसे स्याम॥]

भ॒वा॒स्मभ्य॑मसुं यद॑ग्रे म॒दन्ति सौम॑न॒स एक॑ञ्च॥ [१२]

प्र॒जाप॑तिरकामयतैष ते॒ य॒ज्ञं वै प्र॒जाप॑तेर्जायमानाः प्रा॒जाप॑त्या यो वा अय॑थादेवतमिष्ट॒र्गो नि॒ग्राभ्याः॑

स्थ॒ यो वै दे॒वां जुष्टोऽग्नि॑नां र॒यिमेका॑दश॥ [१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जाप॑तिरकामयत प्र॒जाः सृ॑जे॒येति॒ स तपो॑ऽतप्यत॒ स
स॒र्पान॑सृजत॒ सोऽका॑मयत प्र॒जाः सृ॑जे॒येति॒ स द्वि॒तीय॑मतप्यत॒ स
वया॑ऽस्यसृजत॒ सोऽका॑मयत प्र॒जाः सृ॑जे॒येति॒ स तृ॒तीय॑मतप्यत॒ स
ए॒तं दी॑क्षितवा॒दम॑पश्य॒त्तम॑वदत्ततो॒ वै स प्र॒जा अ॑सृजत॒
यत्तप॑स्त॒त्वा दी॑क्षितवा॒दं वद॑ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑जमानः (१)

सृजते॒ यद्वै दी॑क्षितोऽमे॒ध्यम्प॑श्यत्यपा॑स्माद्दीक्षा॒ क्राम॑ति॒

नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो
 दीक्षे मा मा हासीरित्याह नास्मादीक्षापं क्रामति नास्य नीलं न
 हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो
 बलं दीक्षाम् (२)

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
 दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं
 न दीक्षां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतर्हि
 तिर इव यर्हि याति तर्माश्वरः रक्षाःसि हन्तोः (३)

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणुता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म
 वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनः सम्पारयत्येदमगन्म
 देवयजनं पृथिव्या इत्याह देवयजनः ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो
 यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
 यद्वाह्मणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याह रक्सामाभ्यां
 ह्येष यजुषा सन्तरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा
 मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते॥ (४)

यजमानो दीक्षाः हन्तौर्वाह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष तेऽतैरिष्टभो
 जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति
 मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमः राजानः साम्राज्यं लोकं गमयित्वा

क्रीणाति गच्छति स्वानां साम्राज्यं छन्दांसि खलु वै सोमस्य
राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत्
साम्राज्यमेव (५)

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानां साम्राज्यं
यो वै तानूनत्रस्य प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ कं तानूनत्रं प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ
मनसीति ब्रूयात्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै
तानूनत्रस्य प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः (६)

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य
होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद
प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठायां इयात्तस्मात्समानत्र
तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति
स्रुग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य (७)

स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वा-
ऽनन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियात्तस्मादनन्वारभ्याश्राव्यः स्वादेव
नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो
भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानो-
ऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा
सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय
स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि

प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥ (८)

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकात्रविंशतिश्च॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखं
हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाक्षमुपांश्याद्यज्ञमुखं
एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र हरन्त्युत्पत्नीमा
नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णियो हीयते
सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा (९)

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्च
नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं करोति
यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा
कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
यस्तान्कामयेतार्तिमार्च्छयुरिति कुविदङ्गति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे
जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्क्ते ताजगार्तिमार्च्छन्ति॥ (१०)

भूत्वा तत्तप्पद्विंशतिश्च॥ [३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
प्र वैदय चिकित्वा अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते अद्य

ब॒ध्नाम्य॑ग्ने सु॒कृत॑स्य॒ मध्ये॑। अनु॑ मन्यस्व सु॒यजा॑ यजाम॒ जुष्ट॑
दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्। प्र॒जा॒नन्तः॑ प्र॒ति गृ॑ह्णन्ति पूर्वे॑ प्रा॒णमङ्गे॑भ्यः
पर्या॑चरन्तम्। सु॒वर्गं॑ या॒हि प॒थिभि॑र्दे॒व्याने॒रोष॑धीषु॒ प्रति॑ तिष्ठा
शरी॑रैः। येषा॒मीशे॑ (११)

प॒शुप॑तिः प॒शूनां॑ चतु॑ष्पदामु॒त च॑ द्वि॒पदा॑म्। निष्क्री॑तोऽयं
य॒ज्ञिय॑म्भा॒गमे॑तु रा॒यस्पोषा॑ यज॑मानस्य सन्तु। ये ब॒ध्यमा॑नमनु॑
ब॒ध्यमा॑ना अभ्यैक्षन्त॒ मनसा॑ चक्षु॑षा च। अ॒ग्निस्ता॑ अ॒ग्रे प्र मु॑मोक्तु
दे॒वः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संवि॒दानः॑। य आ॑र॒ण्याः प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पा
वि॒रूपाः॑ सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः। वा॒युस्ता॑ अ॒ग्रे प्र मु॑मोक्तु दे॒वः
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संवि॒दानः॑। प्र॒मुञ्च॑मानाः (१२)

भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय दे॒वाः। उ॒पाकृ॑तः श॒शमा॑नं
यद॑स्था॒ङ्गीव॑ दे॒वाना॑मप्ये॒तु पा॑थः। ना॒ना प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शूनां॑
य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒व्याना॑म्। जी॒वं दे॒वाना॑मप्ये॒तु पा॑थः स॒त्याः स॑न्तु
यज॑मानस्य॒ कामाः॑। यत्प॒शुर्मा॑युम॒कृतो॑रो वा प॒द्भिरा॑हते। अ॒ग्निर्मा॑
तस्मा॑दे॒नसो॑ वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। श॒मि॒तार॑ उ॒पेत॑न य॒ज्ञम् (१३)

दे॒वेभि॑रि॒न्वित॑म्। पाशा॑त्प॒शुम्प्र मु॑ञ्चत ब॒न्धाद्य॑ज्ञप॑तिं परि॑।
अदि॑तिः पाश॑म्प्र मु॑मोक्ते॒तं नमः॑ प॒शुभ्यः॑ प॒शुप॑तये करोमि।
अ॒रा॒ती॒यन्त॑मध॑रं कृ॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्तस्मि॑न्प्रति॒ मुञ्चामि॑ पाश॑म्।
त्वामु॑ ते द॑धिरे ह॒व्यवा॑हः श्र॒तङ्क॑र्तार॑मु॒त य॒ज्ञियं॑ च। अ॒ग्रे स॑दक्षः

सतनुरहि भूत्वाऽथ हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो वपया
गच्छ देवान्त्व९ हि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो
वर्धयस्व स्वाहाकृत९ हविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः
स्वाहा॥ (१४)

ईशे प्रमुञ्चमाना यज्ञन्त्व९ षोडश च॥ [४]

प्राजापत्या वै पशवस्तेषा९ रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति
ताभ्यामेवैनं प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनाव्रस्काय द्वाभ्यामुपाकरोति
द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्क्तः पशवः
पशूनेवाव रुद्धे मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत
प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो यजमानस्य पशुनेत्याह
व्यावृत्त्यै (१५)

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽप क्रामति
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव
रुद्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा
उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो
वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥ (१६)

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्चते

पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या
 सुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप
 चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं
 ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण (१७)

ते सह युनज्मि वाचः सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
 सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपाशोः पात्रमसि सोमो
 देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
 इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
 पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
 बृहती (१८)

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
 मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
 पात्रमसीन्द्रो देवता ककुच्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी देवता
 विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥ (१९)

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः
 क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिर्शस्त्या इति पुरा
 प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनात्यै

संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
देवतासु वा एते प्राणापानयौः (२०)

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वन्तीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतम् (२१)

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां स
एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः
सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वसीयान्भवति॥ (२२)

नि॒ग्राभ्याः॑ स्थ दे॒वश्रु॒त आ॒युर्मे॑ तर्प॒यत प्रा॒णं मे॑ तर्प॒यतापा॒नं
मे॑ तर्प॒यत व्या॒नं मे॑ तर्प॒यत चक्षु॑र्मे॑ तर्प॒यत श्रो॒त्रं मे॑ तर्प॒यत म॒नो
मे॑ तर्प॒यत वाचं॑ मे॑ तर्प॒यतात्मा॑नं मे॑ तर्प॒यताङ्गा॑नि मे॑ तर्प॒यत प्र॒जां
मे॑ तर्प॒यत प॒शून्मे॑ तर्प॒यत गृ॒हान्मे॑ तर्प॒यत गु॒णान्मे॑ तर्प॒यत स॒र्वग॑णं
मा तर्प॒यत त॒र्पय॑त मा (२३)

गु॒णा मे॒ मा वि तृ॑ष॒न्नोष॑धयो॒ वै सोम॑स्य॒ विशो॑ विशः॒ खलु॑
वै राज्ञः॒ प्रदा॑तोरीश्वरा ऐ॒न्द्रः सोमोऽवी॑वृधं वो॒ मन॑सा सुजाता
ऋत॑प्रजाता भग॒ इद्वे॑ स्याम। इ॒न्द्रेण॑ दे॒वीर्वी॑रुधः॒ संवि॑दाना अनु॒
मन्य॑न्ता॒ स॒र्वना॑य सोममित्या॒हौष॑धीभ्य ए॒वैन॑ स्वायै॒ विशः॑ स्वायै॒
दे॒वता॑यै नि॒र्या॒च्याभि॑ षु॒णोति॒ यो वै सोम॑स्याभिषूयमाणस्य (२४)

प्र॒थ॒मोऽशुः॑ स्क॒न्दति॑ स ई॒श्वर॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्
यज॑मानस्य॒ निर्ह॑न्तोस्तम॒भि म॑न्त्रये॒ता मा॑स्का॒न्सह॑ प्र॒जया॑
स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेन्द्रि॒यं मे॑ वी॒र्यं॑ मा निर्व॑धीरित्या॒शिष॑मे॒वैता॑मा
शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्यस्य॑ प्र॒जायै॑ पशूनामनिर्घा॒ताय॑ द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्द
पृथि॑वीमनु॒ द्यामि॑मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॑ पूर्॒वः। तृ॒तीयं॑ योनि॒मनु॑
स॒ञ्चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ होत्राः॑॥ (२५)

तर्पयत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥ [८]

यो वै दे॒वान्दे॒वय॑श॒सेना॑र्पयति॒ मनु॑ष्या॑न्मनु॒ष्यय॑श॒सेन॑
दे॒वय॑श॒स्यैव॑ दे॒वेषु॑ भव॑न्ति मनु॒ष्यय॑श॒सी म॑नु॒ष्येषु॑ या॒न्प्रा॒चीन॑माग्रय॒णाद्वा

गृह्णीयाद्यानूर्ध्वाऽस्तानुपब्दिमतो देवानेव तद्देवयशसेनापयति
 मनुष्यान्मनुष्ययशसेन देवयशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी
 मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः।
 स नः पावको द्रविणं दधातु (२६)

आयुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
 अस्मानस्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो
 वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन
 ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुव्रानशानाः स्विष्टिं नो अभि
 वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तेऽनायतना
 अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः (२७)

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमा घारयेदध्वरो
 यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै
 भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव
 तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो
 द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत
 उपजीवनीयो भवति (२८)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
 विदेगोपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
 मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्टं ब्रह्मचर्यं वसन्तं
 निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा

निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते (२९)

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते
सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छथ्सौऽब्रवीन्मम वा
इमे पशव इत्यदुर्वै (३०)

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयन्ते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सौऽब्रवीद्यज्ञे
मा भजार्थं ते पशून्नाभि मङ्स्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः
संस्त्रावमंजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं
विद्वान्मन्थिनः संस्त्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशून्नाभि
मन्यते॥ (३१)

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीर्यो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमं समर्धय
गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अंशुः पतितः
पृथिव्यां परिवापात् (३२)

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिनं इन्द्र शुक्रात्स्वाहाकृतम्
 तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमा९ इन्द्रियावान्स्वाहाकृतः
 पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्स्वाहाकृतमिन्द्राय
 तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो
 योक्तव्य इत्याहुर्वागग्नेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
 प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि (३३)

च यजमाने चेत्याहु वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
 एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्म नृहीत्वा बहिष्पवमानः सर्पन्ति पराञ्चो
 हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपं तिष्ठते यज्ञो
 वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्या
 प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुहते अक्षितमित्याहु यदेवास्य
 शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति॥ (३४)

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥ [१०]

अग्निना रयिमश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
 गोमा९ अग्नेऽविमा९ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदंप्रमृष्यः।
 इडावा९ एषो असुर प्रजावा॥न्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ आ
 प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु
 केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व। यतो
 वीरः (३५)

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा
गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयंज्ञे न उदवा पिशङ्गरूपः
सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि
ष्यतु नाभिमुस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो
दिवः। पीपिवा९स९ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि
प्रजामिषम् (३६)

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां ते सुम्रमीमहे।
यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य
व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्त९ सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्य९ सुपर्ण
वयसम्बृहन्तमुपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्त
त९ सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि
स्वसा। जुषस्व हव्यम् (३७)

आहुतं प्रजां देवि दिदिङ्घि नः। या सुपाणिः स्वङ्गुरिः
सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्वलिंयै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन।
इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो
वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आऽवंवृत्रन्त्सदनानि कृत्वादितृपृथिवी
घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव
ध्रज्जीमान्। शुचिभ्राजा उषसः (३८)

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा

अ॒मिनन्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॑दम्। शि॒वाभि॑र्न
स्मय॑मानाभि॒रागा॑त्पत॑न्ति मि॒हः स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑
वि॒द्युन्मि॑माति व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिर॑सर्जि।
पर्व॑तश्चिन्महि॑ वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॑त्सानु॑ रेजत स्व॒ने वः॑।
यत्क्रीड॑थ मरुतः (३९)

ऋ॒ष्टिमन्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑श्चो धव॒ध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॑
गर्भ॑मा धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॒ः सु क॑र्ष वि॒षितं॑
न्य॑श्च॒ः स॒मा भ॑वन्तू॒द्धता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या चि॒दच्यु॑ताग्ने प॒शुर्न
यव॑से। धामा॑ ह॒ यत्ते अ॑जर॒ वना॑ वृ॒श्चन्ति॑ शि॒क्कसः॑। अग्ने॒ भूरी॑णि
तव॑ जातवेदो॒ देव॑ स्वधावो॒ऽमृत॑स्य॒ धामा॑। याश्च॑ (४०)

मा॒या मा॒यिना॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पूर्वीः॑ स॒दधुः॑ पृ॒ष्ठब॑न्धो। दि॒वो
नो॑ वृ॒ष्टिम्म॑रुतो ररीध्वम्प्र पिन्वत॒ वृष्णो॑ अश्व॑स्य॒ धाराः॑। अ॒र्वाङ्गि॑तेन
स्त॒नयि॑तुतेह्य॒पो नि॑षिञ्चन्न॒सुरः॑ पि॒ता नः॑। पिन्व॑न्त्य॒पो म॑रुतः
सु॒दान॑वः पयो॑ घृ॒तव॑द्वि॒दथै॑ष्वा॒भुवः॑। अत्यं॒ न मि॑हे वि न॑यन्ति
वा॒जिन॑मु॒त्सं दु॑हन्ति स्त॒नय॑न्त॒मक्षि॑तम्। उ॒दप्रु॑तो॒ मरु॑तस्ता॒ः
इ॒यर्त॑ वृ॒ष्टिम् (४१)

ये वि॒श्वे म॑रुतो॑ जु॒नन्ति॑। क्रोशा॑ति॒ गर्दा॑ क॒न्येव॑ तु॒न्ना पे॑रु
तु॒ञ्जा॒ना प॒त्येव॑ जा॒या। घृ॒तेन॒ द्यावा॑पृ॒थिवी॒ मधु॑ना॒ समु॑क्षत॒ पय॑स्वतीः
कृ॒णु॒ताप॒ ओष॑धीः। ऊ॒र्जं च॒ तत्र॑ सु॒मतिं॑ च॒ पिन्व॑थ॒ यत्रा॑ नरो मरुतः

सिञ्चथा मधु। उदु त्यञ्चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा हुवे।
 अग्नि९ संमुद्रवांससम्। आ सुव९ संवितुर्यथा भगस्येव भुजि९
 हुवे। अग्नि९ संमुद्रवांससम्। हुवे वातस्वनं क्विम्पर्जन्यक्रन्द्य९
 सहः। अग्नि९ संमुद्रवांससम्॥ (४२)

वीर इष९ हव्यमुषसौ मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥ [११]

यो वै पवमानानाञ्जीणिं परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भक्षेहिं महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्तं श्येनाय यद्वै
 होतोपयामृहीतोऽसि वाक्षसत्र सो अग्न एकादश॥ [१२]

[प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजापतिरकामयताग्नि९ संमुद्रवांससम्॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
 रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु त्वा
 रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु त्वा रंभे
 स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वा रंभे स्वस्ति
 मा सम्पारयेत्याहुते (१)

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु

पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पवमानस्य
 सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
 विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
 द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
 वि (२)

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीते
 ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव तत्सं तनोति
 सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते
 प्रजाम्॥ (३)

एते वि द्विचत्वारिंशच्च॥ [१]

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयं सवनमव लुम्पन्त्यनं शु
 कुर्वन्त उपां शुं हुत्वोपां शुपात्रेऽं शुमवास्य तं तृतीयसवने-
 ऽपिसृज्याभि पुणुयाद्यदाप्याययति तेनां शुमद्यदभिषुणोति
 तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सवनान्यं शुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वीर्याणि
 करोति द्वौ संमुद्रौ विततावजूर्यो पर्यावर्तते जठरेव पादाः। तयोः
 पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधंसी सतती वस्त एकः केशी
 विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते

अनुहायं जायै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
 एतम्महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताऽग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद्विव्रतः
 स्याद्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयम् (५)

पशुमकुर्वत दार्ष्यं यज्ञमाग्नेयम्पशुमकुर्वत वैश्वदेवम्प्रातःसवनमकु
 वरुणप्रधासान्माध्यदिनं सवनं साकमेधान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकांस्तृती
 तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगांसन्तं नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा
 इमे देवा अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वन्तर्तो देवा अभवन्परासुरा
 य एवं विद्वान्सोमेन यजते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
 भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥ [२]

परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वं देवान्परिभूर्मां सह
 ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमवते शं
 राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
 ददितारं स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय तस्य त
 इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय
 वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुर्भ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाऽश्रोत्रायात्मने-
 ऽङ्गैभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां जठरमसि
 वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा कायं

त्वा॒ यं त्वा॒ सोमे॒नाती॑तृपं॒ यं त्वा॒ सोमे॒नामी॑मद॒ सुप्र॒जाः प्र॒जया॑
भूया॑स॒ सुवी॑रो वी॒रैः सुव॑र्चा व॒र्चसा॑ सु॒पोषः॑ पोषै॒र्विश्वे॑भ्यो मे
रूपे॑भ्यो व॒र्चोदाः॑ (८)

व॒र्चसे॑ पवस्व॒ तस्य॑ मे रास्व॒ तस्य॑ ते भक्षी॒य तस्य॑
त इ॒दमु॑न्मृजे। बुभूष॑न्नवे॒क्षेतै॑ष वै पात्रि॒यः प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः
प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो भू॒त्याऽभि॑ प॒वते॑
ब्र॒ह्मव॑र्चसका॒मोऽवे॒क्षेतै॑ष वै पात्रि॒यः प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व
तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तो ब्र॒ह्मव॑र्चसेना॒भि प॑वत आमया॒वी (९)

अवे॒क्षेतै॑ष वै पात्रि॒यः प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒
स ए॑नं तृ॒प्त आयु॑षा॒भि प॑वतेऽभिच॒रन्नवे॒क्षेतै॑ष वै पात्रि॒यः
प्र॒जाप॑तिर्यज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व तर्प॑यति॒ स ए॑नं तृ॒प्तः प्रा॑णापा॒ना-
भ्या॑ वा॒चो द॑क्ष॒क्रतु॑भ्यां चक्षु॑भ्यां॒ श्रोत्रा॑भ्यामा॒त्मनो॑ऽङ्गेभ्य॒
आयु॑षोऽन्त॒रैति॑ ता॒जक॑प्र ध॒न्वति॑॥ (१०)

वा॒चे रूपे॑भ्यो व॒र्चोदा॑ आ॒मया॑वी पञ्च॑त्वारि॒शच्च॑॥ [३]

स्फ्यः॑ स्व॒स्तिर्वि॑घ्नः स्व॒स्तिः पर्शु॑र्वेदिः पर्शु॑र्नः स्व॒स्तिः।
य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञकृ॑तः स्थ॒ ते मा॒स्मिन् य॒ज्ञ उप॑ ह्यध्व॒मुप॑ मा
द्यावा॑पृथि॒वी ह॑येतामुपा॒स्तावः॑ क॒लशः॑ सोमो अ॒ग्निरु॑प॒ देवा॑ उप॒
य॒ज्ञ उप॑ मा॒ होत्रा॑ उपह॒वे ह॑यन्ता॒न्नमो॑ऽग्नये॒ मख॑घ्ने म॒खस्य॑ मा॒
यशो॑ऽर्यादित्या॒हव॑नीय॒मुप॑ तिष्ठते य॒ज्ञो वै म॒खः (११)

य॒ज्ञं वाव॑ स तद॑ह॒न्तस्मा॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑ सर्प॒त्या॒त्मनो॑-
 ऽना॑त्यै॒ नमो॑ रु॒द्राय॑ म॒खघ्ने॑ नम॒स्कृत्या॑ मा पा॒हीत्या॒ग्नीध्रं॑ तस्मा॑ ए॒व
 न॑म॒ङ्कृत्य॑ स॒दः प्र॑ सर्प॒त्या॒त्मनो॑ ऽना॑त्यै॒ नम॑ इन्द्रा॒य म॒खघ्न॑ इन्द्रि॒यं
 मे॑ वी॒र्य॑म्मा॒ निर्व॑धी॒रिति॑ हो॒त्रीय॑मा॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑
 वी॒र्य॑स्यानि॒र्घाता॑य॒ या वै (१२)

दे॒वताः॑ स॒दस्या॑र्तिमा॒र्पय॑न्ति॒ यस्ता॑ वि॒द्वान्प्र॑स॒र्पति॑ न
 स॒दस्या॑र्तिमा॒र्च्छति॑ नमो॒ऽग्नये॑ म॒खघ्न॑ इत्या॒हैता॑ वै दे॒वताः॑
 स॒दस्या॑र्तिमा॒र्पय॑न्ति॒ ता य॑ ए॒वं वि॒द्वान्प्र॑स॒र्पति॑ न स॒दस्या॑र्तिमा॒र्च्छति॑
 दृ॒ढे स्थः॑ शिथि॒रे स॒मीची॑ मा॒हंस॑स्पात॒ः सूर्यो॑ मा दे॒वो
 दि॒व्याद॑ह॒ंस॑स्पातु वा॒युर॒न्तरि॑क्षात् (१३)

अ॒ग्निः पृ॑थि॒व्या य॑मः पि॒तृभ्यः॑ सर॑स्वती मनु॒ष्येभ्यो॑ दे॒वीं
 द्वा॒रौ मा॒ मा सं ता॑प्तम् नमः॒ सद॑से नमः॒ सद॑स॒स्पत॑ये
 नमः॒ स॒खीनां॑ पु॒रोगा॑णां चक्षु॒षे नमो॑ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या
 अ॒हे दै॒धिष॑व्योद॒तस्ति॑ष्ठान्यस्य॒ सद॑ने सी॒द यो॑ऽस्मत्पा॒क॑तर॒
 उ॒न्निव॑त॒ उदु॑द्व॒तश्च॑ गेष॒म्पा॒त॒म्मा॑ द्यावापृथि॒वी अ॒द्याहः॑ स॒दो वै
 प्र॑स॒र्पन्त॑म् (१४)

पि॒तरो॑ऽनु प्र॑ सर्प॒न्ति त॑ ए॒नमी॑श्व॒रा हि॑सि॒तोः स॒दः प्र॑सृ॒ष्य
 दक्षि॑णा॒र्धं परे॑क्षे॒ताग॑न्त॒ पितरः॑ पि॒तृमा॑न॒हं यु॒ष्माभि॑र्भूयास॒ः
 सु॒प्र॒जसो॑ मया॒ यूय॑म्भूया॒स्तेति॑ तेभ्य॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑

सर्पत्यात्मनोऽनात्यै॥ (१५)

मुखो वा अन्तरिक्षात्सर्पन्तत्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदोऽस्यश्विनोस्त्वा
बाहुभ्यां सघ्यासम् नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव
ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु
मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णीं वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि
विश्वचरणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दक्षाय
रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्रणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयामि
रुद्रवद्रणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य सवनस्य
त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य (१७)

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भक्षयाम्यादित्यवद्रणस्य
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीछन्दस
इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णायम्। भवा

वाजस्य सङ्गृथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः।
शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमतं (१८)

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।
पुनरग्निश्चक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चक्षुरा
धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोकथस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो
यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय
नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः (२०)

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो
नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मास्तेऽनु येऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु
य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त येऽस्मिँल्लोकेऽहं
तेषां वसिष्ठो भूयासम् प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
परि ता बभूव (२१)

यत्कामास्ते जुहुमस्तत्रो अस्तु वयं स्याम पतयो
रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽ-

वयज॑नमसि॒ पितृ॑कृत॒स्यैन॑सोऽवयज॑नमस्य॒प्सु धौ॑तस्य॑ सोम॒ देव
ते नृभिः॑ सु॒तस्ये॒ष्ट्यं जुषः॑ स्तु॒तस्तो॑मस्य॒ शस्तो॑क्थस्य॒ यो भ॒क्षो
अ॑श्व॒सनि॒र्यो गो॒सनि॒स्तस्य॑ ते पि॒तृभिर्भ॒क्षं कृ॑त॒स्योप॑हूत॒स्योप॑हूतो
भक्षयामि॥ (२२)

विश्वचरणे त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः पितरो

बभूव चतुश्चत्वारिंशच्च॥

[५]

म॒हीना॒मप्यो॑ऽसि॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ त॒नूर॑ऋ॒ध्यास॑म॒द्य पृ॑षतीनां॒
ग्रह॑मृषतीनां॒ ग्रहो॑ऽसि॒ विष्णो॑र॒हृदय॑म॒स्येक॑मिष॒ विष्णु॑स्त्वानु॒ वि
च॑क्रमे भूतिर्द॒ध्रा घृ॑तेन॒ वर्ध॑तां तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॑ द्रवि॒णमा
ग॑म्या॒ज्योति॑रसि॒ वैश्वान॑रं पृ॒श्नि॒यै दु॒ग्धम् याव॑ती॒ द्यावा॑पृथि॒वी
म॑हित्वा याव॑च्च स॒प्त सिन्ध॑वो वि॒त॒स्थुः। ताव॑न्तमिन्द्र ते (२३)

ग्रहः सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच
अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वाऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः
प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति पशूनेवासमै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यं
प्राणो वै (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्ण
प्राणमेवासमै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यं
प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दधाति शतमानम्भवति शतायुः

पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति
 प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः
 प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यं
 स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञं सं
 तनोति॥ (२५)

ते पृषदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविंशतिश्च॥ [६]

देवं सवितरेतत्ते प्राहु तत्प्र च सुव प्र च यज्ञ
 बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपाथ्साम्नः सत्या
 वं आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
 देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यं स्तुतं दुहामा
 मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रम् (२६)

अस्यूर्जम्मह्यं शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं
 गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्। सा मै
 सत्याशीर्देवेषु भूयात् ब्रह्मवर्चसं मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स आ
 बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मां
 अधिपतीन्करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्। यज्ञो वा वै (२७)

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्
 यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहं
 विद्वान् यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान्भवति स्तुतस्य

स्तुतमस्यूर्जम्मह्यं॑ स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य
 शस्त्रमस्यूर्जम्मह्यं॑ शस्त्रं दुहामा मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहेष
 वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजते दुह एव यज्ञमिक्षा
 वसीयान्भवति॥ (२८)

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहान्द्राविंशतिश्च॥ [७]

श्येनाय पत्वेने स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय नमो
 विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय नमः परिधये
 जनप्रथेनाय स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय नम ऊर्जे होत्राणां॑
 स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय नमः पयसे होत्राणां॑ स्वाहा
 वदथ्स्वयमभिगूर्ताय नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथ्स्वाहा वदथ्स्वयमभिगूर्ताय
 नमस्तृम्पन्तां॑ होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा (२९)

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
 तौ रराध। सं नस्ताभ्यां सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
 अस्त्वेभ्यः। चक्षुष एषाम्मनसश्च संधौ बृहस्पतये महि षड्युमन्नमः।
 नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः।
 प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
 विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानृहुः। यान्ग्नयो-

ऽन्वतप्यन्त धिष्णि॑या इ॒यं तेषा॑मव॒या दुरि॑ष्ट्यै स्विष्टिं न॒स्तां कृ॑णोतु
वि॒श्वक॑र्मा। नमः॑ पि॒तृभ्यो॑ अ॒भि ये नो॒ अख्य॑न् यज्ञ॒कृतो॑ य॒ज्ञका॑माः
सुदे॒वा अ॑का॒मा वो॒ दक्षि॑णां न नी॒निम॒ मा न॒स्तस्मा॑दे॒नसः॑ पापयिष्ट।
याव॑न्तो॒ वै स॑द॒स्यास्ते॒ सर्वे॑ दक्षि॒ण्यास्ते॑भ्यो॒ यो दक्षि॑णां न (३१)

न॒येदै॑भ्यो वृ॒श्चेत् यद्वै॑श्वक॒र्मणा॑नि जु॒होति॑ स॒दस्या॑ने॒व
तत्प्री॑णात्य॒स्मे दे॒वासो॒ वपु॑षे चि॒किथ्स॑त् यमा॒शिरा॒ दम्प॑ती
वा॒मम॑श्रुतः। पुमा॑न्पु॒त्रो जा॑यते वि॒न्दते॒ वस्व॑थ॒ विश्वे॑ अ॒रपा॑
ए॒धते॒ गृहः॑। आ॒शीर्दा॑या दम्प॑ती वा॒मम॑श्रुता॒मरि॑ष्टो रा॒यः स॑चता॒ः
समो॑कसा। य आ॒सिच॑थ्स॒न्दुग्धं॑ कु॒म्या स॒हेष्टे॑न॒ याम॑न्नम॒तिं
जहा॑तु सः। स॒र्पिर्ग्री॑वी (३२)

पी॒वर्य॑स्य जा॒या पी॒वानः॑ पु॒त्रा अ॑कृ॒शासो॑ अ॒स्य। स॒हजा॑निर्यः
सु॒मख॑स्यमा॒न् इन्द्रा॑या॒शिरः॑ स॒ह कु॑म्यादा॑त्। आ॒शीर्म॒ ऊर्ज॑मु॒त
सु॒प्रजा॑स्त्वमिषं॑ दधातु॒ द्रवि॑णः॒ सव॑र्चसम्। सं॒जय॑न्क्षे॒त्राणि॑
सह॑सा॒हमि॑न्द्र कृ॒ण्वानो॑ अ॒न्याः अध॑रान्त्स॒पत्नान्॑। भू॒तम॑सि भू॒ते
मा॑ धा॒ मुख॑मसि॒ मुख॑म्भूयास॒म् द्यावा॑पृथि॒वीभ्यां॑ त्वा॒ परि॑ गृह्णामि॒
विश्वे॑ त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः (३३)

प्र च्या॑वयन्तु दि॒वि दे॒वां दृ॑हान्तरि॒क्षे वया॑सि
पृथि॒व्याम्पा॑र्थि॒वान्भ्रु॑वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑व॒ सोमं॑ नयामसि। यथा॑
नः॒ सर्व॑मि॒ज्जग॑दय॒क्ष्मः सु॑मना॒ अस॑त्। यथा॑ न॒ इन्द्र॒ इद्वि॑शः

केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्दिशोऽस्माकं
केवलीरसन्न॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदा गायत्री
गायत्रम्प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनं त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने
वज्रमन्तर्धत्ते (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि
सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते
ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनम्प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने
सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य
त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवन एव प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेजं
एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं
प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं

सर्वन्मार्ध्यदिन एव सर्वने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो
इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमार्ध्यदिनं सर्वनम् (३७)

इन्द्रियमेव मार्ध्यदिने सर्वन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह
तृतीयसर्वनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्करी
शाक्कराः पशवो जागृतं तृतीयसर्वनं तृतीयसर्वन एव प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवंस्तृतीयसर्वनं
पशूनेव तृतीयसर्वन आत्मन्धत्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत
आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न (३८)

अपहनीत पुरास्यं संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोऽसा मोद
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीक्षत
एवमध्वर्युः प्रतिगुरम्प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते
तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावञ्छो हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुगवा
ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणाम् (३९)

ऋचः प्रणव उक्थशऽसिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य एवं
विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्यं प्रजायां वाजी जायत
इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शऽसत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्त
इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या
एव तदध्वर्युर्नैति (४०)

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः

शःसंति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति
 तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शःसंति
 प्रत्यङ्गिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा
 जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा
 वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥ (४१)

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणिन्द्रियमार्थ्यन्दिनः सर्वन्त्रोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ च॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
 यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृतसदसि
 चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां
 गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
 यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्तः रक्षस्व (४२)

तं ते दुश्चक्षा मावं ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचं मे
 पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः
 श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः प्राणं मे पाहि
 धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मे पाहि यो न इन्द्रवायू
 मित्रावरुणावश्विनावभिदासंति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं
 तमधरम्पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥ (४३)

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः। यस्य
त्व९ सख्यमाविंश। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां
ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था
तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः
पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हि॒नोमीन्द्रा॑विष्णू अप॑सस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं द्रविणं च
धत्त॑मरि॒ष्टैर्नः प॒थिभिः पार॑यन्ता। उ॒भा जि॑ग्यथुर्न परां जयेथे न
परां जि॑ग्ये क॒तुरश्च॑नैनों। इन्द्रश्च विष्णो यदप॑स्पृधेथां त्रेधा सहस्रं
वि तदै॑रयेथाम्। त्रीण्यायू॑षि तव जा॒तवे॑दस्ति॒स्र आ॒जानी॑रुषसंस्ते
अग्ने। ताभिर्दे॒वाना॑मवो यक्षि वि॒द्वानथ॑ (४५)

भ॒व॒ यज॑मानाय॒ शं योः। अ॒ग्निस्त्रीणि॑ त्रिधातून्या क्षेति वि॒दथां
क॒विः। स त्री॑रेकाद॒शा९ इ॒ह। यक्ष॑च्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः
परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे। इन्द्रा॑विष्णू दृ९हि॒ताः श॒म्बर॑स्य
नव॑ पुरो नव॒तिं च॑ श्रथिष्टम्। श॒तं वर्चि॑नः सहस्रं च सा॒क९ ह॒थो
अ॒प्रत्य॑सुरस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता म॑हिषमन्वेनदमी त्वां ज॒हति॑
पु॒त्र दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो ह॒निष्य॑न्त्सखे विष्णो वि॒तरं वि॑
क्रम॑स्व (४६)

इषाऽथं त्वा त्रयोदश च॥

[११]

[यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधाये नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिंशत्॥४६॥ यो वै पवमानानां

वि क्रमस्व॥]

अग्ने॑ तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अ॒पां वा॒युर॑सि प्रा॒णो ना॒मं दे॒वा वै यद्य॑जे॒न न प्र॒जाप॑तिर्दे॒वासुरा॑ना॒युर्दा
ए॒तं युवा॑न॒ः सूर्यो॑ दे॒व इ॒दं वा॒मेका॑दश॥ [१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्ने॑ तेजस्विन्तेज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒स्तेज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्त॒
वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु दी॒क्षायै॑ च त्वा॒ तप॑सश्च तेज॑से जुहोमि
तेजो॑विद॑सि तेजो॑ मा॒ मा हा॑सीन्माऽहं तेजो॑ हा॒सिषं॑ मा मां तेजो॑
हासी॑दिन्द्रो॒जस्वि॒न्नोज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒ ओज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्त॒
वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु ब्र॒ह्मण॑श्च त्वा क्ष॒त्रस्य॑ च (१)

ओज॑से जुहोम्यो॒जोवि॒दस्यो॒जो मा॒ मा हा॑सीन्माहमो॒जो
हा॒सिषं॑ मा मामो॒जो हा॑सी॒त्सूर्य॑ भ्राजस्विन्भ्राज॒स्वी त्वं दे॒वेषु॑ भूया॒
भ्राज॑स्वन्त॒म्मामा॑युष्मन्त॒ वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु वा॒योश्च॑ त्वाऽपां
च॒ भ्राज॑से जुहोमि सुव॑र्विद॑सि सुव॑र्मा मा हा॑सीन्माह॒ सुव॑र्हा॒सिषं॑
मा मा॒ सुव॑र्हासीन्मयि॑ मे॒धाम्म॑यि॑ प्र॒जाम्म॑य्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु
मयि॑ मे॒धाम्म॑यि॑ प्र॒जाम्म॑यीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु मयि॑ मे॒धाम्म॑यि॑

प्रजाम्मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥ (२)

क्षत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥ [१]

वायुर्हिं कर्ता ऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम् बृहस्पतिरुद्राता
विश्वे देवा उपगतारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः
प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्रातृभ्यं
उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वित्याहेतदेव
सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानि
शः सिषद्विश्वे देवाः (३)

सूक्तवाचः पृथिवि मातुर्मा मां हिंसीर्मधुं मनिष्ये
मधुं जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो
वाचमुद्यासः शुश्रूषेण्याम्मनुष्येभ्यस्तम्मा देवा अवन्तु शोभायै
पितरोऽनु मदन्तु॥ (४)

शः सिषद्विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च॥ [२]

वसंवस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसा ऽग्नेः प्रियम्पाथ
उपैहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियम्पाथ
उपैह्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां
प्रियम्पाथ उपैहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भन्दनासु
कोतनासु नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वभृत्सु माध्वीषु

ककुहासु शक्ररीषु (५)

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धू॒नोमि शुक्रं ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णाम्य॒हो
रूपेण॑ सूर्यस्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मिन्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवुर्दिवो धारां
असश्चत। क॒कुह॑ रूपं वृष॒भस्य॑ रोचते बृ॒हत्सोमः॑ सोमस्य
पुरो॒गाः शुक्रः॑ शुक्रस्य॑ पुरो॒गाः। यत्ते सो॒मादा॑भ्यं नाम॒ जागृ॑वि तस्मै
ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॑शित्कं दे॒व सोम॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॑साऽग्नेः (६)

प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॒हि व॒शी त्वं दे॒व सोम॑ त्रैष्टु॒भेन॑ छन्द॒सेन्द्र॑स्य
प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॒ह्यस्मत्स॑खा त्वं दे॒व सोम॑ जागृ॑तेन॒ छन्द॑सा
विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॒ह्या नः॑ प्रा॒ण ए॒तु परा॑वत
आन्तरि॑क्षाद्वि॒स्परि॑। आयुः॑ पृथि॒व्या अ॒ध्यमृ॑तमसि प्रा॒णाय॑ त्वा।
इन्द्रा॑ग्नी मे॒ वर्चः॑ कृणुतां॒ वर्चः॑ सोमो॒ बृह॑स्पतिः। वर्चो॑ मे॒ विश्वे॑
दे॒वा वर्चो॑ मे॒ धत्त॑मश्विना। द॒ध॒न्वे वा॒ यदी॑मनु॒ वोच॑द्ब्र॒ह्माणि॑ वेरु॒
तत्। परि॒ विश्वा॑नि॒ काव्या॑ नेमिश्च॒क्रमि॑वाभवत्॥ (७)

शक्ररीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥

[३]

ए॒तद्वा अ॒पां ना॑म॒धेयं॑ गु॒ह्यं यदा॑धा॒वा मा॒न्दासु॑ ते शुक्र शुक्रमा
धू॒नोमी॒त्याहा॒पामे॒व ना॑म॒धेये॑न॒ गुह्ये॑न दि॒वो वृ॑ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे शुक्रं॑
ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णामी॒त्याहै॒तद्वा॑ अ॒हो रू॒पं यद्रा॑त्रिः सूर्यस्य र॒श्मयो॑
वृ॒ष्ट्या ई॒शते॑ऽह ए॒व रू॒पेण॑ सूर्यस्य र॒श्मिभिर्दिवो॑ वृष्टिं च्यावय॒त्या-

ऽस्मिन्नुग्राः (८)

अ॒चु॒च्यव॒रित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्क॑कुह॒९ रू॒पं वृ॒षभ॑स्य॒ रोच॑ते
बृ॒हदि॒त्याहै॑तद्वा अ॒स्य क॑कुह॒९ रू॒पं यद्वृ॑ष्टीं रू॒पेणै॑व वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे
यत्तै सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वीत्या॒हैष ह॒ वै ह॒विषा॑ ह॒विर्य॑जति॒ यो-
ऽदा॑भ्यं गृही॒त्वा सो॒माय॑ जु॒होति॒ परा॒ वा ए॒तस्या॑युः प्रा॒ण ए॑ति (९)

योऽ॒९शुं गृ॒ह्णा॒त्या नः॑ प्रा॒ण ए॑तु॒ परा॒वत॒ इत्या॑हायु॒रेव॑
प्रा॒णमा॒त्मन्ध॑त्तेऽमृ॒तम॑सि प्रा॒णाय॑ त्वेति॒ हिर॑ण्यम॒भि व्य॑नित्यमृ॒तं
वै हिर॑ण्यमायुः प्रा॒णोऽमृ॑तेनै॒वायु॑रा॒त्मन्ध॑त्ते श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑
पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठत्य॒प उप॑ स्पृशति भेष॒जं
वा आपो॑ भेष॒जमे॒व कु॑रुते॥ (१०)

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥ [४]

वा॒युर॑सि प्रा॒णो नाम॑ सवि॒तुराधि॑पत्येऽपानं मे॒ दाश्च॑क्षु॒रसि॑
श्रो॒त्रं नाम॑ धा॒तुराधि॑पत्य॒ आयु॑र्मे॒ दा रू॒पम॑सि॒ वर्णो॑ नाम॒
बृ॒हस्प॑ते॒राधि॑पत्ये प्र॒जां मे॒ दा ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामे॑न्द्र॒स्याधि॑पत्ये
क्ष॒त्रं मे॒ दा भू॒तम॑सि॒ भव्यं॑ नाम॑ पि॒तृणा॑माधि॒पत्ये॒ऽपामो॑ष॒धीनां॑
ग॒र्भं धा॑ ऋ॒तस्य॑ त्वा॒ व्यो॑मन ऋ॒तस्य॑ (११)

त्वा॒ विभू॑मन ऋ॒तस्य॑ त्वा॒ विध॑र्मण ऋ॒तस्य॑ त्वा स॒त्याय॑र्तस्य॑
त्वा॒ ज्योति॑षे प्र॒जाप॑तिर्वि॒राज॑मपश्य॒त्तया॑ भू॒तं च॒ भव्यं॑ चासृ॒जत॑
तामृ॑षि॒भ्यस्ति॒रोऽद॑धा॒त्तां ज॒मद॑ग्निस्तप॑साऽपश्य॒त्तया॑ वै स

पृ॒श्नीन्का॒मान॑सृज॒त तत्पृ॑श्नीनां पृ॒श्नित्व॑म् यत्पृ॒श्नयो॑ गृ॒ह्यन्ते॑ पृ॒श्नीने॒व
तैः का॒मान् यज॑मानोऽव॑ रु॒द्धे वा॒युर॑सि प्रा॒णः (१२)

नामे॒त्याह॑ प्रा॒णापा॒नावे॒वाव॑ रु॒द्धे चक्षु॑र॒सि श्रो॒त्रं
नामे॒त्याहा॒युरे॒वाव॑ रु॒द्धे रू॒पम॑सि॒ वर्णो॑ नामे॒त्याह॑ प्र॒जामे॒वाव॑
रु॒द्ध ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामे॒त्याह॑ क्ष॒त्रमे॒वाव॑ रु॒द्धे भू॒तम॑सि॒ भव्यं॑
नामे॒त्याह॑ प॒शवो॑ वा अ॒पामोष॑धीनां॒ गर्भः॑ प॒शूने॒व (१३)

अव॑ रु॒द्ध ए॒ताव॒द्वै पु॒रुष॑म्प॒रित॒स्तदे॒वाव॑ रु॒द्ध ऋ॒तस्य॑
त्वा व्यो॑म॒न इ॒त्याहे॒यं वा ऋ॒तस्य॑ व्यो॑मे॒मामे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॒तस्य॑
त्वा वि॒भू॒म॒न इ॒त्याहा॒न्तरि॑क्षं॒ वा ऋ॒तस्य॑ वि॒भू॒मा॒न्तरि॑क्षमे॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॒तस्य॑ त्वा वि॒ध॒र्म॒ण इ॒त्याह॑ द्यौ॒र्वा ऋ॒तस्य॑ वि॒ध॒र्म दि॒वमे॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॒तस्य॑ (१४)

त्वा स॒त्याये॒त्याह॑ दि॒शो वा ऋ॒तस्य॑ स॒त्यं दि॒श ए॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॒तस्य॑ त्वा ज्यो॑ति॒ष इ॒त्याह॑ सु॒व॒र्गो वै लो॒क ऋ॒तस्य॑
ज्यो॑तिः सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कम॒भि ज॒यत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दै॒वलो॒कास्ता॑ने॒वाभि॑
ज॒यति॑ द॒श स॒म्पद्य॑न्ते॒ दशाक्ष॑रा वि॒राड॑न्नं वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑
प्रति॑ तिष्ठति॥ (१५)

व्यो॑म॒न ऋ॒तस्य॑ प्रा॒णः प॒शूने॒व वि॒ध॒र्म दि॒वमे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॒तस्य॑ षट्त्वारि॑ंशच्च॥ [५]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेन॑ ना॒वारु॑न्ध॒त तत्प॑रै॒रवा॑रुन्ध॒त तत्प॑रा॒णां
पर॑त्वम् यत्प॑रै॒ गृ॒ह्यन्ते॑ यदे॒व य॒ज्ञेन॑ ना॒वरु॑न्धे॒ तस्या॑वरु॒द्ध्यै
य॒म॒ग्रं॒थ॒मं गृ॒ह्णाती॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॒यति॑ यं द्वि॒तीय॑म॒न्तरि॑क्षं

तेन॑ यं तृतीय॑मु॒मे॒व तेन॑ लो॒कमु॒भि ज॑यति यदे॒ते गृ॒ह्यन्ते॑ ए॒षां
लो॒काना॑मु॒भिर्जि॑त्यै (१६)

उत्त॑रेष्व॒हःस्व॑मु॒तोऽर्वा॑श्चो॒ गृ॒ह्यन्ते॑ऽभि॒जित्यै॒वेमा॑ल्लो॒कान्पुन॑रि॒मं
लो॒कम्प्र॑त्यव॒रोह॑न्ति॒ यत्पूर्वे॑ष्व॒हःस्वि॑तः॒ परा॑श्चो॒ गृ॒ह्यन्ते॑ तस्मा॑दितः॒
परा॑श्च इ॒मे लो॒का यदुत्त॑रेष्व॒हःस्व॑मु॒तोऽर्वा॑श्चो॒ गृ॒ह्यन्ते॑ तस्मा॑दमु॒तो-
ऽर्वा॑ च इ॒मे लो॒कास्तस्मा॑दया॒तया॑मो लो॒कान्मनु॑ष्या॒ उप॑
जीव॑न्ति ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद॒द्ध्य ओष॑धयः
सम्भ॑वन्त्योष॑धयः (१७)

मनु॑ष्या॒णाम॒न्नं प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा अनु॑ प्र जायन्ते॒ इति॑
परा॑न॒न्विति॑ ब्रूयाद्यद्गृ॒ह्णात्य॒द्ध्यस्त्वौष॑धीभ्यो गृ॒ह्णामी॑ति॒ तस्मा॑द॒द्ध्य
ओष॑धयः सम्भ॑वन्ति॒ यद्गृ॒ह्णात्योष॑धीभ्यस्त्वा प्र॒जाभ्यो॑ गृ॒ह्णामी॑ति॒
तस्मा॑दोष॑धयो मनु॑ष्या॒णाम॒न्नम् यद्गृ॒ह्णाति॑ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जाप॑तये
गृ॒ह्णामी॑ति॒ तस्मा॑त्प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा अनु॑ प्र जायन्ते॥ (१८)

अभि॒जित्या॒ ओष॑धयोऽष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ [६]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वासुरा॑न॒सृज॑त॒ तदनु॑ य॒ज्ञोऽसृ॑ज्यत य॒ज्ञं छ॑न्दा॒ंसि
ते वि॒ष्वंश्चो॒ व्य॑क्राम॒न्त्सोऽसृ॑राननु॒ य॒ज्ञोऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञं छ॑न्दा॒ंसि
ते दे॒वा अ॑मन्यन्ता॒मी वा इ॒दम॑भूवन् यद्वय॑स्म इति॒ ते
प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॑व॒न्त्सोऽब्र॑वीत्प्र॒जाप॑तिश्छ॒न्द॑सां वी॒र्य॑मा॒दाय॑ तद्वः
प्र दा॑स्या॒मीति॑ स छ॒न्द॑सां वी॒र्य॑म् (१९)

आदाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दाःस्यपाक्रामच्छन्दांसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु
श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां
वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै (२०)

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो
य एवं वेद सर्वायैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
सःस्थातो रित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥ (२१)

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेवं पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्च्यते
वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा
अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुह्यादाहुत्यैवैनौ शमयति
नार्तिमाच्छति यजमानो यत्कुसीदम् (२२)

अप्रतीतम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य

त्वा॒सञ्जु॑हो॒म्यग्धा॑देकोऽहु॒तादे॑कः सम॒स॒नादे॑कः। ते नः कृ॒ण्वन्तु
भे॒ष॒ज॑ꣳ स॒दः स॒हो वरे॑ण्यम्। अ॒यं नो नभ॑सा पु॒रः स॒ꣳस्फा॑नो
अभि र॑क्षतु। गृ॒हाणा॒मसं॑मर्त्ये ब॒हवो॑ नो गृ॒हा अ॑सन्। स त्वं
नः (२३)

न॒भ॒स॒स्प॒त ऊ॒र्जं नो धे॑हि भ॒द्रया॑। पु॒न॒र्नो नष्ट॑मा कृ॒धि
पु॒न॒र्नो र॒यिमा कृ॑धि। दे॒वं स॒ꣳस्फा॑न सह॒स्रपो॑षस्यै॒शिषे॑ स नो
रा॒स्वाज्या॑निꣳ रा॒यस्पो॑षꣳ सु॒वीर्य॑ꣳ संव॒त्स॒रीणा॑ꣳ स्व॒स्तिम्।
अ॒ग्नि॒र्वाव॑ यम इ॒यं य॒मी कु॑सी॒दं वा ए॒तद्य॑मस्य॒ यज॑मान आ द॑त्ते
यदोष॑धीभिर्वेदिꣳ स्तृ॒णाति॑ यदनु॑पौष्य प्रया॒याद्वा॑वब॒द्धमे॑नम् (२४)

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के नै॑नीये॒रन् यत्कु॑सी॒दम॑प्रती॒त्तम्म॑यीत्युपौषती॒हैव
सन् य॒मं कु॑सी॒दं नि॒रव॑दाया॒नृणः सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ यदि॑ मि॒श्रमि॑व
चरे॑दञ्जलिना॒ सक्तू॑न्प्रदा॒व्ये जु॑हुया॒देष॑ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यत्प्र॑दा॒व्यः
स ए॒वैन॑ꣳ स्वद॑यत्य॒ह्ना वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒काया॑मपू॒षं चतुः॑शरावम्प॒क्त्वा
प्रा॒तरे॒तेन॑ कक्ष॒मुपौ॑षेद्यदि (२५)

द॒ह॑ति पु॒ण्य॒सम॑म्भवति॒ यदि॑ न द॒ह॑ति पा॒प॒सम॑मे॒तेन॑ ह
स्म वा ऋ॒षयः॑ पु॒रा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑षं यन्ति॒ यो वा
उ॒प॒द्र॒ष्टार॑मु॒पश्रो॑तार॒मनु॑ख्याता॒रं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क
इ॒ष्टापूर्ते॑न गच्छतेऽग्नि॒र्वा उ॒प॒द्र॒ष्टा वा॒युरु॑पश्रो॒ताऽऽदि॒त्योऽनु॑ख्या॒ता
तान् य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क इ॒ष्टापूर्ते॑न गच्छतेऽयं

नो नभसा पुरः (२६)

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मै गोपायेति स
त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव तदाहैतन्मै
गोपायेति देव सऽस्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सऽस्फान
आदित्यमेव तदाहैतन्मै गोपायेति॥ (२७)

कुसीदन्त्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहैतन्मै गोपायेति॥ [८]

एतं युवानं परिं वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्वरत प्रियेण। मा नः
शाप्त जनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत
चक्षुषे ते मरुताम्पितस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम
जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भ
ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रप्समंवृणीत पूषा (२८)

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वथ्सानाम्पतिरघ्नियानामथो पिता
महतां गर्गराणाम्। वथ्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिक्षा मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्ष्मन्क्षत्रस्य ककुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भंजा
वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष
ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
 बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
 हरितो गर्भोऽथो योनिर्हरिण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
 समंजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद।
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्धि तकरीं
 वि योनिं वि गवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु बालिति।
 उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज गर्भम्। एकपदी
 द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु
 प्रथताः स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्।
 पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

इदं वामास्यै हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थम्मदंश्च शस्यते।
 अयं वां परिं षिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय पीतये।
 अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम्। अश्वावन्तं
 सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परिं पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु। वि
 ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामांसः (३२)

शुचे शुचयश्चरन्ति। तुविम्रक्षासो दिव्या नवंग्वा वनां वनन्ति

धृष॒ता रु॒जन्तः॑। त्वाम॑ग्ने मानु॑षीरीडते विशो॑ होत्रा॒विदं विवि॑चि॒
 रत्न॑धात॑मम्। गुहा॒ सन्तः॑ सुभग॒ विश्व॑दर्श॒तं तुविष्म॑णसः॒ सुयज॑
 घृ॒तश्रिय॑म्। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमीशा॑नो जग॑त॒स्पतिः॑। स नः॑
 पूर्णे॑न वावनत्। धा॒ता प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॒शे धा॒तेदं विश्व॑म्भुवनं
 ज॒जान। धा॒ता पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑ (३३)

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिम्प्राची॑
 जी॒वातु॑मक्षि॑ताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीम॒हि सु॒म॒तिः स॒त्यरा॑धसः। धा॒ता
 द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
 अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑ अ॒दि॒तिः स॒जोषाः॑। अनु॑ नो-
 ऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ म॒न्यता॑म्। अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑ह॒नो भ॑वतां दा॒शुषे॑
 म॒यः। अ॒न्विद॑नुमते॒ त्वम् (३४)

म॒न्यासै॒ शं च॑ नः कृ॒धि। ऋ॒त्वे द॒क्षाय॑ नो हि॒नु प्र ण॒ आयू॑षि
 तारि॑षः। अनु॑ म॒न्यता॑मनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः॒ र॒यिम॑क्षी॒यमा॑णम्।
 तस्यै॑ व॒यः हेड॑सि॒ मापि॑ भू॒म सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु।
 यस्या॑मि॒दम॒दिशि॑ यद्वि॒रोच॑तेऽनु॑मतिं॒ प्रति॑ भूष॒न्त्या॒यवः॑। यस्या॑
 उ॒प॒स्थ उ॒र्वन्त॑रि॒क्षः॒ सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु (३५)

रा॒काम॒हः सु॒हवाः॑ सु॒ष्टुती॑ हु॒वे शृ॒णोतु॑ नः सु॒भगा॒
 बोध॑तु॒ त्मना॑। सी॒व्य॒त्वपः॑ सू॒च्याऽच्छि॑द्यमानया ददा॑तु वी॒रः॑
 श॒तदा॑यमु॒क्थ्यम्। यास्तै॑ राके सु॒म॒तयः॑ सु॒पेश॑सो॒ याभि॑र्ददा॑सि

दाशुषे वसूनि। तामिर्नो अद्य सुमना उपागंहि सहस्रपोषं
 सुभगे रराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमहं सुभगां
 विद्वनापंसमस्मिन् यज्ञे सुहवां जोहवीमि। सा नो ददातु
 श्रवणम्पितृणां तस्यांस्ते देवि हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य
 पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामं
 रायस्पोषं चिकितुषे दधातु॥ (३६)

भामांसो दाता त्वमन्तरिक्षं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥—[११]

वि वा एतस्या वायो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृतापाद्वाष्ट्रकामाय देविका
 वास्तोष्पते त्वमग्ने बृहदेकादश॥—[१२] वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने
 बृहथ्यद्वत्वारिंशत्॥४६॥ वि वा एतस्य प्रियासः॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो
 दिविषद्ध्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य
 व्यृद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पशुं संचन्ते यदेकदेवत्यं
 आलब्धो भूयान्भवति यस्यांस्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेनां
 गमयति रक्षसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह (१)

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्धि तकरीमित्याह
 यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव
 इन्दुः प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति
 पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः
 पृथिवी च न इति (२)

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च
 शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो भस्मनाभि समूहति स्वगाकृत्या
 अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति यदवद्येदति
 तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत् पुरस्तान्नाभ्या
 अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे
 शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या
 पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं दक्षिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोराप्त्या
 अन्तरकोश उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
 मांसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुद्धे यस्यैषा यज्ञे
 प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविंशतिश्च॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।

उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै
 त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा
 किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा
 किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा किक्किटा ते वाचं
 सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीयां वशिनीं वशासिं सकृद्यत्वा मनसा गर्भं आशयत्।
 वशा त्वं वशिनीं गच्छ देवान्स्रत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः।
 अजासिं रयिष्ठा पृथिव्यां सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते
 बृहद्भाः। तन्तुं तन्वत्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया
 कृतान्। अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम्।
 मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुष्योदश च॥ [२]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्तं सोमः
 प्राजनयदग्निरग्रसत् स एतं प्रजापतिराग्नेयमृष्टाकपालमपश्यत्तं
 निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान
 आग्नेयमृष्टाकपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निष्क्रीया लभते
 यत् (७)

वायुर्व्यवात्तस्माद्वायव्या यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्द्यावापृथिव्या
 यत्सोमः प्राजनयदग्निरग्रसत् तस्मादग्नीषोमीया यदनयोर्वियत्योर्वागव

यत्प्रजापतिरग्रेरधि निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्या यदजा वशा वायुव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन (८)

भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यम्भवत्यग्नीषोमीयामा लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुद्धे सोमेनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत यः (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेवानभिजितमभि जयति वायव्ययोपाकरोति वायोरेवैनोमवरुध्या लभत आकूत्यै त्वा कामाय त्वा (१०)

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनां सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीया वशिनी वशासीत्याह देवत्रैवेनां गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामः (११)

यजमानस्य यदना॑र्त उ॒द्वचं॑ गच्छ॑ति॒ तस्मा॑दे॒वमा॑हा॒जासि॑
 रयि॒ष्ठेत्या॑हृष्वे॒वैना॑ लो॒केषु॑ प्र॒ति॑ ष्ठा॒पय॑ति दि॒वि ते॑ बृ॒हद्वा
 इत्या॑ह सु॒वर्ग ए॒वास्मै॑ लो॒के ज्योति॑र्दधाति॒ तन्तुं॑ त॒न्वत्र॑जंसो
 भानु॑मन्विहीत्या॑हृ॒माने॑वास्मै॒ लोकां॑ ज्योति॑ष्मतः करोत्यनु॒ल्बणं॑
 वय॑त॒ जोगु॑वाम॒प इति॑ (१२)

आ॒ह यदे॒व य॒ज्ञ उ॒ल्बणं॑ क्रि॒यते॒ तस्यै॒वैषा॑ शा॒न्तिर्म॒नुर्भव॑
 ज॒नया॒ दैव्यं॑ ज॒नमि॒त्याह॑ मा॒नव्यो॑ वै प्र॒जास्ता ए॒वाद्याः॑
 कुरु॑ते म॒नसो॑ ह॒विर॒सीत्या॑ह स्व॒गाकृत्यै॑ गात्रा॑णां ते
 गात्र॑भाजो भूया॒स्मेत्या॑ह॒शिषमे॒वेता॑मा शा॒स्ते तस्यै॒ वा ए॒तस्या॒
 एक॑मे॒वादे॒वय॑जनं॒ यदाल॑ब्धायाम॒भ्रः (१३)

भव॑ति॒ यदाल॑ब्धायाम॒भ्रः स्याद॑प्सु वा॑ प्र॒वेशये॑त्सर्वा॑ वा
 प्रा॒श्रीया॑द्य॒दप्सु॑ प्र॒वेशये॑द्य॒ज्ञवेश॑सं कुर्या॑त्सर्वा॒मेव॑ प्रा॒श्रीया॑दिन्द्रि॒यमे॒वा
 सा॒ वा ए॒षा त्र॑या॒णामे॒वाव॑रुद्धा सं॒वत्स॑र॒सदः॑ सह॒स्रया॑जिनो॑
 गृ॒हमे॒धि॒नस्त॑ ए॒वैत॑यो यजे॒रन्ते॒षामे॒वैषा॑प्ता॥ 14 ॥

यथ॒स्वेन॑ सार॒स्वती॑मा ल॒भेत् यः॑ का॒माय॑ त्वा॒ कामो॑ऽप॒ इत्य॒भ्रो द्वि॑च॒त्वारि॑श॒च॥ [३]

चि॒त्तं च॒ चित्ति॑श्चाकू॒तं चाकू॑तिश्च॒ विज्ञा॑तं च वि॒ज्ञानं॑ च॒ मन॑श्च
 श॒क्करी॑श्च॒ दर्श॑श्च पूर्ण॑मा॒सश्च॒ बृह॑च्च॒ रथ॑न्त॒रं च॑ प्र॒जाप॑ति॒र्जया॑निन्द्रा॒य
 वृ॒ष्णे प्रा॑यच्छदु॒ग्रः पृ॑त॒नाज्यै॑षु॒ तस्मै॑ वि॒शः स॑म॒नम॑न्त॒ सर्वाः॑
 स॒ उ॒ग्रः स॒ हि ह॒व्यो ब॒भूव॑ दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आ॒सन्त्स॒ इन्द्रः॑

प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छुत्तानं जुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या
जयत्येव तां पृतनाम् ॥ (१५)

उप पञ्चविंशतिश्च ॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिपति
तन्मावतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां
त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह मावता
अस्मिन्ब्रह्मन् अस्मिन्क्षत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायां अस्मिन्कर्मन्त्रस्यां
देवहूत्याम् ॥ (१६)

अवरे सप्तदश च ॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेर्यत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव
तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा
यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः (१७)

यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत् तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
 अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत् जयैरजयत्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत्
 यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत् तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं
 यज्जयैरजयन्तज्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत् तद्राष्ट्रभृताः
 राष्ट्रभृत्वन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स
 एताञ्जुह्यादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्भी
 राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥ [६]

ऋताषाडुतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम
 स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
 स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसं
 आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो
 बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः
 स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः (१९)

गन्धर्वस्तस्यर्ख्सामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा
 वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य
 त उपरि गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानिः रायस्पोषः
 सुवीर्यः संवत्सरीणाः स्वस्तिम्। परमेष्ठधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
 विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वान्पर्जन्यो

गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयः (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदं ब्रह्म क्षत्रं
पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो
भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्राय
महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनोऽमृडयष्वद्वारिः शच्च॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
रुद्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं प्रजा
राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुद्धे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं
संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानव रुद्धे ग्रामी (२२)

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुद्धे
त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽव रुद्ध ओजस्व्येव
भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति (२३)

आहुतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पन्ते स्वरथस्य
दक्षिणं चक्रम्प्रवृह्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता

अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयत्ते होतव्या राष्ट्रं
 वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामं संयन्ति
 यस्य पूर्वस्य जुहति स एव भवति जयति तं सङ्ग्रामं मान्युक
 इध्मः (२४)

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां
 प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येतस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
 एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
 यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
 नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाक्ष इतीध्मो भवत्येते वै
 गन्धर्वाप्सरसां गृहाः स्व एवैनान् (२५)

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः प्राणानेवास्य
 प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
 जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं
 निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण
 प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम् (२६)

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य
 पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः
 प्रजापतिर्नैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यं
 हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः

प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्यं ब्रह्मौदनं
चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्यां वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
वर्षणैवेनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्ष्वेव
प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वारं आर्षेयाः प्राश्रन्ति दिशामेव
ज्योतिषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवैर्नान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्यै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्यै अनुमतिर्मन्यते राते राका
प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता
एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि (२९)

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्यै पशून् प्र जनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्यै अनुमतिर्मन्यते
राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रति
ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्ग्रामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्यै ग्रामम् (३०)

अव रुद्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य
 दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
 खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं
 करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य
 ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि
 खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
 करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
 एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा
 एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति (३२)

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुद्ध उपैनमुत्तरो
 यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यम्मेधा नोपनमति
 प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनम्मेधा
 नमत्येता एव निर्वपेत् (३३)

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै
 रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
 मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
 वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धाता

वषट्कारः पूर्वपक्षो राकापरपक्षः कुहूरमावास्यां सिनीवाली
पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
त्रिष्टुब्बादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै
कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥ (३५)

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्कल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता
एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च (९) देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकामः [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्धस्वावेशो अनमीवो भवा नः।
यत्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते
शग्मया ससदा ते सक्षीमहि रण्वया गातुमत्या। आवः क्षेम उत
योगे वरं नो यूयम्प्रात स्वस्तिभिः सदा नः। यथ्सायम्प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते (३६)

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यथ्सायम्प्रातर
कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाक्षरा विराड्विराजमेवात्वेष्टकां
कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यश्चित्योऽस्य भवति
तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो-

ऽर्वाचीनम् (३७)

रुद्रः खलु वै वा॑स्तोष्प॒तिर्यदहु॑त्वा वास्तोष्प॒तीय॑म्प्रयायाद्रुद्र
 ए॑नम्भू॒त्वाग्नि॑र॒नूत्थाय॑ ह॒न्याद्वास्तोष्प॒तीयं॑ जुहोति भाग॒धेये॑नै॒वैन॑
 शम॑यति॒ नार्ति॑माच्छति॒ यज॑मानो यद्यु॒क्ते जु॑हुयाद्यथा॒ प्रया॑ते
 वास्ता॒वाहु॑तिं जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दयु॒क्ते जु॑हुयाद्यथा॒ क्षेम॑ आहु॑तिं
 जुहोति॑ ता॒दृगे॒व तद॑हु॒तम॑स्य वास्तोष्प॒तीयं॑ स्यात् (३८)

दक्षि॑णो यु॒क्तो भ॑वति स॒व्योऽयु॒क्तोऽथ॑ वास्तोष्प॒तीयं॑
 जुहो॑त्यु॒भय॑मे॒वाक॑र॒परि॑वर्गमे॒वैन॑ शम॑यति॒ यदे॑क॒या जु॑हुयाद्वि॒र्विहो॑मं
 कु॑र्यात्पु॒रोनु॒वाक्या॑म॒नूच्य॑ या॒ज्यया॑ जुहोति सदे॒वत्वाय॑ यद्धु॒त
 आ॑द॒ध्याद्रु॒द्रं गृ॑हा॒नन्वा॒रोह॑येद्यद॒वक्षा॑णा॒न्यसं॑म्प्रक्षाप्य॒ प्रया॑याद्यथा॒
 यज्ञ॑वेशसं वा॒दह॑नं वा ता॒दृगे॒व तद॑यं ते योनि॑र॒ऋत्वि॒य इत्य॑रण्योः
 स॒मारो॑हयति (३९)

ए॒ष वा अ॒ग्रेयो॑निः स्व ए॒वैनं॑ योनौ स॒मारो॑हयत्यथो
 खल्वा॑हु॒र्यद॑रण्योः स॒मारू॒ढो न॑श्येदु॒दस्या॑ग्निः सी॒देत्पु॒नरा॑धेयः
 स्या॑दिति॒ या ते॑ अ॒ग्रे य॒ज्ञिया॑ तनू॒स्तये॒ह्या रो॑हेत्या॒त्मन्स॒मारो॑हयते
 यज॑मानो वा अ॒ग्रेयो॑निः स्वा॒यामे॑वैनं॒ योन्या॑ स॒मारो॑हयते॥ (४०)

धृत्तेऽर्वाचीनं स्यात्समारोहयति पञ्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

त्वम॑ग्रे बृ॒हद्वयो॑ दधा॑सि दे॒व दा॒शुषे॑ क॒विर्गृ॑हपतिर्यु॒वा॑॥

हव्यवाङ्गिरजः पिता नो विभुर्विभावां सुदृशीको अस्मे।
 सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियख्सम्मिमीहि श्रवांसि। त्वं
 च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
 ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो
 गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तैरद्या
 वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
 निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति
 भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवो।
 यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
 गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो
 नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव
 घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्।
 हः सैरिव सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
 बृहस्पतिरभि कनिक्कदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वाः अंगायत्। एन्द्र
 सानसिः रयिम् (४३)

सजित्वानः सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भरा। प्र संसाहिषे
 पुरुहूत शत्रूयेष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दक्षिणेना

वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्वं सुतस्य पीतये सद्यो
वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा
महान्भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः। भुवो नृश्च्यौलो विश्वस्मिन्भरे
ज्येष्ठश्च मन्त्रः (४४)

विश्वचर्षणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्।
सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति प्रजानन्मित्रो
दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे सत्याय
हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्तं
आदित्य शिक्षति व्रतेन। न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमहो
अश्रोत्यन्तितो न दूरात्। यत् (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि।
यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहम्मनुष्याश्चरामसि। अचिन्ती
यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो
यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य
शिथिरेव देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ (४६)

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै
त्वे ऋतुम् देवमेकादश॥ [१२] पूर्णां संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव पट्टिंशत्॥३६॥ पूर्णां सन्ति देवाः॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाया।
तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञम्विपृहि
विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां
विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
न आ गन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ
सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि यच्छतम्।
आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसा
निरुतः हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै
ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताञ्जुहुयात्साक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च
प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमम्पौर्णमास्यै
प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीम्पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा

ल॑भेतामु॑मप॑क्षीय॑माण॒मन्वप॑ (३)

क्षी॑येत॒ सा॒र॒स्व॒तौ हो॒मौ पु॒र॒स्ता॑ञ्जु॒हुया॑द॒मावा॑स्या॒ वै
 सर॑स्वत्यनु॒लो॒ममे॑वैना॒वा ल॑भते॒ऽमु॒मा॒प्याय॑मान॒मन्वा प्या॑यत
 आ॒ग्नावै॑ष्ण॒वमेका॑दशकपालम्पु॒रस्ता॑न्निर्व॒पेत्सर॑स्वत्यै च॒रुः
 सर॑स्वते॒ द्वा॑दशकपालं॒ यदा॑ग्ने॒यो भ॑वत्य॒ग्निर्वै य॑ज्ञमु॒खं
 य॑ज्ञमु॒खमे॒वद्धि॑म्पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते यद्वै॑ष्ण॒वो भ॑वति॒ यज्ञो॑ वै
 विष्णु॑र्य॒ज्ञमे॒वारभ्य॑ प्र॒ तनु॑ते॒ सर॑स्वत्यै च॒रुर्भव॑ति॒ सर॑स्वते॒
 द्वा॑दशकपालोऽमा॒वास्या॑ वै सर॑स्वती पूर्ण॒मासः॑ सर॑स्वान्तावे॒व
 सा॒क्षादा॑ र॒भत॑ ऋ॒ध्नोत्या॑भ्यां॒ द्वा॑दशकपालः॒ सर॑स्वते॒ भव॑ति
 मिथु॑न॒त्वाय॑ प्रजा॑त्यै मिथु॑नौ गावौ॒ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धौ॥ (४)

वर्चसा॒ वै ते द॑र्शपूर्णमा॒सावप॑ तनु॑ते सर॑स्वत्यै प॒ञ्चविं॑शतिश्च॥ [१]

ऋ॒षयो॑ वा इन्द्र॑म्प्रत्यक्षं॒ नाप॑श्यन्तं वसि॑ष्ठः प्रत्यक्षं॑म्पश्य॒त्सोऽ॒ब्रवी॑द्ब्राह्म॑णं॒ ते वक्ष्या॑मि॒ यथा॒ त्वत्पु॑रोहिताः प्र॒जाः
 प्र॑जनि॒ष्यन्तेऽथ॒ मेत॑रेभ्य॒ ऋषि॑भ्यो॒ मा प्र वो॑च॒ इति॒ तस्मा॑
 ए॒तान्थ॑स्तोम॑भागान॒ब्रवी॑त्ततो॒ वसि॑ष्ठपुरोहिताः प्र॒जाः प्राजा॑यन्त
 तस्मा॑द्वासि॒ष्ठो ब्र॑ह्मा का॒र्यः प्रै॒व जा॑यते र॒श्मिर॑सि॒ क्षया॑य त्वा॒ क्षय॑
 जि॒न्वेति॑ (५)

आ॒ह दे॒वा वै क्षयो॑ दे॒वेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्रा॑ह प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒
 धर्म॑ जि॒न्वेत्या॑ह मनु॒ष्या वै धर्मो॑ मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्रा॑हान्वि॑तिरसि

दिवे त्वा॒ दिवं॑ जि॒न्वेत्या॑हैभ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञम्प्राह॑ विष्ट॒म्भोऽसि॒
वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जि॒न्वेत्या॑ह वृष्टि॑मे॒वाव॑ (६)

रु॒न्द्धे प्र॒वास्य॑नु॒वासी॑त्या॒ह मिथु॑न॒त्वायो॒शिग॑सि॒ वसु॑भ्य॒स्त्वा
वसू॑ञ्जि॒न्वेत्या॑हाष्टौ वस॑व॒ एका॑दश रु॒द्रा द्वा॑द॒शादि॒त्या ए॒ताव॑न्तो
वै दे॒वास्तेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्राहौ॑जोऽसि॒ पितृ॑भ्य॒स्त्वा पि॒तृञ्जि॒न्वेत्या॑ह
दे॒वाने॒व पि॒तृन॑नु॒ सं त॑नोति॒ तन्तु॑रसि॒ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व (७)

इ॒त्या॒ह पि॒तृने॒व प्र॒जा अ॒नु सं त॑नोति॒ पृ॒तना॒षाड॑सि
प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूञ्जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शून॑नु॒ सं त॑नोति
रे॒वद॒स्योष॑धीभ्य॒स्त्वोष॑धीर्जि॒न्वेत्या॑होष॑धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयत्यभि॒जि
यु॒क्तग्रा॑वेन्द्रा॒य त्वेन्द्र॑ जि॒न्वेत्या॑हाभि॒जित्या॑ अधि॑पतिरसि॒ प्रा॒णाय॑
त्वा प्रा॒णम् (८)

जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒ त्रि॒वृद॑सि॒ प्र॒वृद॑सीत्या॒ह
मिथु॑न॒त्वाय॑ स॒रोहो॑ऽसि॒ नीरो॑होऽसीत्या॒ह प्र॒जा॑त्यै वसु॒कोऽसि॒
वे॒ष॑श्चिरसि॒ वस्य॑ष्टि॒रसी॑त्या॒ह प्र॒ति॑ष्ठित्यै॥ (९)

जि॒न्वेत्य॑व॒ प्र॒जा जि॒न्व प्रा॒णञ्चि॑श्च॥ [२]

अ॒ग्निना॑ दे॒वेन॒ पृ॒तना॑ जयामि॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सा॒ त्रि॒वृता॒ स्तोमे॑न
रथ॑न्त॒रेण॒ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रे॑ण॒ पूर्व॑जान्भ्रातृ॒व्या॒नध॑रान्पादया॒म्यवैनान्
प्र॒त्ये॒नान्नु॑देऽस्मि॒न्क्षये॑ऽस्मि॒न्भूमि॑लो॒के यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं
द्वि॒ष्मो वि॒ष्णोः क्रमे॑णात्ये॒नान्क्रामा॑मीन्द्रे॒ण दे॒वेन॒ पृ॒तना॑ जयामि॒

त्रैष्टुभेन॒ छन्द॑सा पञ्चद॒शेन॒ स्तोमे॑न बृ॒हता॑ साम्ना॑ वषट्कारेण॒
वज्रे॑ण (१०)

स॒ह॒जान् विश्वे॑भिर्दे॒वेभिः॒ पृत॑ना जयामि॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा
सप्तद॒शेन॒ स्तोमे॑न वामदे॒व्येन॒ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रे॑णापर॒जानिन्द्रे॑ण
स॒युजो॑ व॒यः॑ सा॒स॒ह्याम॑ पृतन्यतः। घ्नन्तो॑ वृ॒त्राण्य॑प्रति। यत्ते॑ अग्ने
तेज॑स्तेना॒हं ते॑ज॒स्वी भू॑यासं॒ यत्ते॑ अग्ने वर्च॑स्तेना॒हं वच॑स्वी भू॑यासं॒
यत्ते॑ अग्ने हर॑स्तेना॒हं ह॑र॒स्वी भू॑यासम्॥ (११)

बृ॒हता॑ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रे॑ण पट्वारि॑शच्च॥ [३]

ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ यज्ञ॒मुषः॑ पृथि॒व्याम॑ध्यास॑ते। अ॒ग्निर्मा॑ तेभ्यो॑
रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। आग॑न्म मि॒त्रावरु॑णा वरेण्या॒
रात्री॑णाम्भा॒गो यु॒वयो॑र्यो अस्ति॑। नाकं॑ गृ॒ह्णाणाः॑ सु॒कृतस्य॑ लो॒के
तृती॑ये पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ यज्ञ॒मुषो॑ऽन्तरि॒क्षे-
ऽध्या॑स॑ते। वा॒युर्मा॑ तेभ्यो॑ रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्। यास्ते॑
रात्रीः॑ स॒वितः॑ (१२)

दे॒व॒यानी॑रन्तरा॒ द्यावा॑पृथि॒वी वि॒यन्ति॑। गृ॒हैश्च॑ सर्वैः॑ प्र॒जया॑
न्वग्ने॒ सुवो॑ रुहा॑णास्तरता॒ रजा॑सि। ये दे॒वा य॑ज्ञ॒हनो॑ यज्ञ॒मुषो॑
दि॒व्यध्या॑स॑ते। सूर्यो॑ मा॒ तेभ्यो॑ रक्ष॑तु गच्छे॑म सु॒कृतो॑ व॒यम्।
येनेन्द्रा॑य स॒मभ॑रः॒ पया॑स्युत्त॒मेन॑ ह॒विषा॑ जातवेदः। तेना॑ग्ने त्वमु॒त
वर्ध॑येम॑ संजा॒ताना॑ः॒ श्रेष्ठ॑ आ धे॒ह्येन॑म्। य॒ज्ञ॒हनो॑ वै दे॒वा

यज्ञमुषः (१३)

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथाना यो ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याहेमानेव लोकाः स्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानाद्देवतांश्च यज्ञश्च कामन्त्याग्नेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (१४)

पाङ्क्तौ यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चाव रुद्धे गायत्रो वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः स्वेनैवेनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तौ यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥ (१५)

सवितर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चक्षुषः। सक्ष शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते। अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो ववार। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः समानानाम् (१६)

आ संमुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुद्धिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्रौतु मरुतो वर्षयन्तून्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य

नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो
ओषधीष्वेव पशून् (१७)

प्रतिष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे
अधि रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः
सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्याम्बर्हिषि
सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म।
आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषः स्वश्चियम्। बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥ (१८)

समानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकेश॥ [५]

सं त्वां नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वां नह्याम्यप ओषधीभिः।
सं त्वां नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजमस्मे।
प्रेतु ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे
लोके विशा इह। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपतीरुपं सेदिम। अग्ने
सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं वि ष्यामि वरुणस्य
पाशम् (१९)

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके
स्योनं मे सह पत्यां करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्ते-
ऽग्रं नयत्वदितिर्मध्यं ददतां रुद्रावसृष्टासि युवा नाम मा

मां हि॑सी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आ॒दित्ये॑भ्यो वि॒श्वेभ्यो॑ वो दे॒वेभ्यः॑
प॒त्रेज॑नीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः प॒त्रेज॑नीः सा॒दयामि॑ वि॒श्वस्य॑ ते
वि॒श्वाव॑तो वृ॒ष्णि॒याव॑तः (२०)

तवा॑ग्ने वा॒मीर॑नु स॒न्दृशि॑ वि॒श्वा रे॒तासि॑ धिषी॒यागं॑ दे॒वान्
य॒ज्ञो नि॑ दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिषन्नस्मिन्सु॒न्वति॑ यज॑मान आ॒शिषः॑
स्वाहा॑कृताः समु॒द्रेष्ठा॑ गन्ध॒र्वमा॑ तिष्ठ॒ताऽनु॑ वा॒तस्य॑ प॒त्मन्नि॒ड
ई॒डिताः॑ ॥ (२१)

पाशं॑ वृ॒ष्णि॒याव॑तस्त्रि॒ंशच्च॑ ॥ [६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒नत्तस्यै॑ र॒सः प॑रा॒प॒त॒त्स
पृ॒थि॒वीम्प्रा॑वि॒श॒त्स ख॑दि॒रोऽभ॑व॒द्यस्य॑ खा॒दि॒रः सु॒वो भ॑व॒ति
छ॒न्द॑सामे॒व र॑से॒नाव॑ द्यति॒ सर॑सा अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति॑
तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑ प॒र्णम॑च्छि॒द्यत्
तत्प॒र्णोऽभ॑व॒त्तत्प॒र्णस्य॑ प॒र्णत्वं॑ यस्य॑ प॒र्णम॑यी जु॒हूः (२२)

भ॑व॒ति सौ॒म्या अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति॑ जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा
आहु॑ती॒र्दे॒वा वै ब्र॑ह्म॒न्नव॑दन्त॒ तत्प॒र्ण उ॑पा॒शृणो॑त्सु॒श्रवा॑ वै ना॒म
यस्य॑ प॒र्णम॑यी जु॒हूर्भ॑व॒ति न पा॒पः श्लो॒कः शृ॑णोति॒ ब्र॑ह्म
वै प॒र्णो वि॒ण्म॒रुतो॑ऽन्नं वि॒ण्मा॒रुतो॑ऽश्व॒त्थो यस्य॑ प॒र्णम॑यी
जु॒हूर्भ॑व॒त्याश्व॑त्थ्युप॒भृद्ब्र॑ह्म॒णैवा॒न्नम॑व॒ रु॒द्धेऽथो॑ ब्र॒ह्म (२३)

ए॒व वि॒श्वध्यू॑हति रा॒ष्ट्रं वै प॒र्णो वि॒डंश्व॑त्थो यत्प॒र्णम॑यी

जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्राष्टमेव विश्यध्यूहति प्रजापतिर्वा अजुहोत्सा
 यत्राहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकङ्कत उदतिष्ठत्ततः प्रजा असृजत यस्य
 वैकङ्कती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव जायत
 एतद्वै सुचा९ रूपं यस्यैव९रूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्येवैन९
 रूपाणि पशूनामुप तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते॥ (२४)

जुहूरथो ब्रह्म सुचा९ सप्तदश च॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
 गृह्णामि दक्षाय दक्षवर्धे रातं देवेभ्योऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
 इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पर्जन्यात्मभ्यो दिवे
 त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वापेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो
 जह्यप यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वापानाय त्वा व्यानाय
 त्वा सते त्वासते त्वाद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो
 यतः प्रजा अक्विद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदात्रे
 ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्चेते
 प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव
 नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्येष गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छति सर्वासां वा एतद्देवताना९ रूपं यदेष ग्रहो यस्येष गृह्यते

सर्वाण्येवैनं॑ रूपाणि पशूनामुप॑ तिष्ठन्त उपयामगृहीतः (२६)

अ॒सि॒ प्र॒जाप॑तये त्वा॒ ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं गृह्णामीत्याह
ज्योति॑रेवैनं॑ समा॒नाना॑ करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
इत्याहैताव॑तीर्वै दे॒वता॒स्ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
द्विष॒तो मन॑ इत्याह॒ भ्रातृ॑व्यापनुत्यै प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वेत्याह
प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दात्रे॒
ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि (२७)

इत्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यो
जुहोत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्व्येव
भवति सोमग्रहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो
ब्रह्मवर्चस्येव भवति दधिग्रहं गृहीयात्पशुकामस्योर्ग्वै दध्यूर्क्पशवं
ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवं रुद्धे॥ (२८)

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिच॑त्वारि॑शच्च॥ [९]

त्वे ऋतुमपि॑ वृ॒ञ्जन्ति॒ विश्वे॒ द्विर्य॑दे॒ते त्रि॑र्भवन्त्यूमाः॑। स्वा॒दोः
स्वा॒दीयः॑ स्वा॒दुना॑ सृ॒जा॒ सम॑तं ऊ॒ षु मधु॒ मधु॑ना॒भि यो॑धि।
उ॒प॒या॒म॒गृही॑तोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॑ गृह्णाम्येष ते योनिः
प्र॒जाप॑तये त्वा। प्रा॒ण॒ग्र॒हान्गृ॑ह्णात्येताव॑द्वा अ॒स्ति याव॑दे॒ते ग्र॒हाः
स्तोमा॑श्छन्दा॑सि पृ॒ष्ठानि॒ दि॒शो याव॑दे॒वास्ति॒ तत् (२९)

अव॑ रु॒न्दे ज्ये॒ष्ठा वा ए॒तान्ब्रा॑ह्म॒णाः पु॒रा वि॒द्वाम॑क्र॒न्तस्मा॒त्तेषा॑
 सर्वा॑ दि॒शोऽभि॒जिता॑ अभू॒वन् यस्यै॑ते गृ॒ह्यन्ते॒ ज्यैष्ठ्य॑मे॒व गच्छ॑त्य॒भि
 दि॒शो जय॑ति प॒ञ्च गृ॒ह्यन्ते॒ पञ्च॑ दि॒शः सर्वा॑स्वे॒व दि॒क्ष्वध्रु॑वन्ति॒ नवन॑व
 गृ॒ह्यन्ते॒ नव॑ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः प्रा॒णाने॒व यज॑मानेषु॒ दध॑ति प्रा॒यणी॑र्ये
 चोद॑य॒नीर्ये॑ च गृ॒ह्यन्ते॒ प्रा॒णा वै प्रा॑ण॒ग्रहाः॑ (३०)

प्रा॒णैरे॒व प्र॑यन्ति॒ प्रा॒णैरु॒द्यन्ति॑ द॒शमे॑ऽह॒न्गृ॒ह्यन्ते॒ प्रा॒णा वै
 प्रा॑ण॒ग्रहाः प्रा॑णेभ्यः॒ खलु॑ वा ए॒तत्प्र॒जा य॑न्ति॒ यद्वाम॑दे॒व्यं योने॑श्च्यव॑ते
 द॒शमे॑ऽह॒न्वाम॑दे॒व्यं योने॑श्च्यव॑ते॒ यद॑श॒मेऽह॒न्गृ॒ह्यन्ते॑ प्रा॒णेभ्य॑ ए॒व
 तत्प्र॒जा न य॑न्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च॥ [१०]

प्र दे॒वं दे॒व्या धि॒या भ॑र॒ता जा॒तवे॑दसम्। ह॒व्या नो॑
 वक्ष॑दानु॒षक्। अ॒यमु॒ष्य प्र॑ दे॒वयु॑र्होता॒ यज्ञाय॑ नीयते। रथो॒
 न यो॑र॒भीवृ॑तो घृ॒णीवा॑श्चे॒तति॒ त्मना॑। अ॒यम॒ग्निरु॑रुष्यत्य॒मृता॑दि॒व
 जन्म॑नः। स॒हस॑श्चि॒त्सही॑यां दे॒वो जी॒वात॑वे॒ कृतः॑। इडा॑यास्त्वा
 प॒दे व॑यं नाभा॑ पृथि॒व्या अधि॑। जा॒तवे॑दो नि धी॑म॒ह्यग्रे॑ ह॒व्याय॑
 वोढ॑वे। (३२)

अ॒ग्रे वि॒श्वेभिः॑ स्व॒नीक॑ दे॒वैरू॒र्णाव॑न्तम्प्रथ॒मः सी॑द् योनिम्।
 कु॒ला॒यिनं॑ घृ॒तव॑न्तः॒ सवि॑त्रे॒ यज्ञं॑ न॒य॒ यज॑मानाय सा॒धु।
 सी॑द् होतुः॒ स्व उ॑ लो॒के चि॑कि॒त्वान्त्सा॑दया॒ यज्ञं॑ सु॒कृत॑स्य

योनौ॑। दे॒वा॒वी॒र्दे॒वान् ह॒विषा॑ य॒जा॒स्य॒ग्ने बृ॒हद्य॑ज॒माने॑ व॒यो धाः।
 नि होता॑ होतृष॒दने॑ वि॒दान॑स्त्वे॒षो दी॑दि॒वाः अ॑स॒दथ्सु॑दक्षः।
 अ॒द॒ब्ध॒व्रत॑प्र॒मति॑र्व॒सिष्ठः॑ स॒हस्र॑म्भ॒रः शुचि॑जिह्वो अ॒ग्निः। त्वं
 द॒तस्त्व॑म् (३३)

उ नः॑ प॒र॒स्पास्त्वं व॒स्य आ वृष॑भ प्र॒णेता॑। अ॒ग्ने तो॒कस्य॑
 न॒स्तने॑ त॒नूना॑म॒प्रयु॑च्छ॒न्दीद्य॑द्वोधि गो॒पाः। अ॒भि त्वा॑ दे॒व
 स॒वि॒त॒री॒शा॒नं वा॒र्या॑णाम्। सदा॑व॒न्भा॒गमी॑महे। म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी
 च॑ न इ॒मं य॒ज्ञमि॑मि॒क्षता॑म्। पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑म॒भिः। त्वा॒म॒ग्ने
 पुष्क॑रा॒दध्य॑थ॒र्वा नि॑र॒मन्थ॑त। म॒ूर्ध्नो वि॒श्वस्य॑ वा॒घतः॑। त॒मु (३४)

त्वा द॒ध्यङ्घ्रि॑षिः पु॒त्र ई॒धे अथ॑र्वणः। वृ॒त्रह॑णं प॒र॒न्द॒रम्। त॒मु
 त्वा पा॒थ्यो वृषा॑ स॒मी॒धे द॒स्यु॒हन्त॑मम्। ध॒नं॒ज॒यः र॑णै॒रणे। उ॒त
 ब्रु॑वन्तु ज॒न्तव॑ उ॒द॒ग्निर्वृ॑त्र॒हाज॑नि। ध॒नं॒ज॒यो र॑णै॒रणे। आ यः॑ ह॒स्ते
 न खा॑दि॒नः शि॑शुं जा॒तं न बि॒भ्रति॑। वि॒शाम॑ग्निः स्व॒ध्वर॑म्। प्र दे॒वं
 दे॒ववी॑तये॒ भर॑ता व॒सु॒वित्त॑मम्। आ स्वे॒ योनौ॑ नि षी॑दतु। आ (३५)

जा॒तं जा॒तवे॑द॒सि प्रि॒यः शि॑शी॒ताति॑थिम्। स्यो॒न
 आ गृ॑हप॒तिम्। अ॒ग्निना॑ऽग्निः स॒मि॒ध्यते॑ क॒विर्गृ॑हप॒तिर्यु॑वा॑।
 ह॒व्य॒वाङ्मुह्य॑स्यः। त्वः॑ ह्य॒ग्ने अ॒ग्निना॑ वि॒प्रो वि॒प्रेण॑ स॒न्ध॒स॒ता।
 स॒खा स॒ख्या स॒मि॒ध्यसे॑। त॒म्मर्ज॑यन्त सु॒क्रतुं॑ पु॒रो॒यावा॑न॒माजि॑षु।
 स्वे॒षु क्ष॑ये॒षु वा॒जिन॑म्। य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्तानि॑ ध॒र्माणि॑

प्रथमान्यासन्। ते ह नाकम्महिमानः सचन्ते यत्र पूर्वे साध्याः
सन्ति देवाः (३६)

बोढवे दूतस्वन्तमुं सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥ [११]

युञ्जान इमामगृभ्णं देवस्य सन्ते वि पाजसा वसंवस्त्वा समास्त्वोर्ध्वा अस्याकूतिं यदग्ने यान्यग्ने यं
यज्ञमेकादश॥११॥ युञ्जानो वर्म च स्थ आदित्यास्त्वा भारती स्वा९ अह९ षट्त्वारि९शत्॥४६॥ युञ्जानो
वाजेवाजे॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्यं पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्त्सुवर्यतो
धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सुवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इत् (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्वं नमोभिर्वि
श्लोका यन्ति पथ्येव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये

धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्युर्देवा देवस्य
महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः
सविता महित्वना। देवं सवितुः प्र सुवं यज्ञम्प्र सुवं (२)

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं प्र
सुवं देवायुवः सखिविदः सत्राजितं धनजितः सुवर्जितम्।
ऋचा स्तोमः समर्धय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि।
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्गायत्रेण
छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारिः (३)

असि पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन
त्वा छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वद्वभिरसि नारिरसि त्वया वयः
सधस्थ आग्निः शकेम खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसा-
ऽऽदेऽङ्गिरस्वद्वस्तं आधाय सविता बिभ्रदभिरः हिरण्ययीम्।
तया ज्योतिरजस्रमिदग्निं खात्वी न आ भरानुष्टुभेन त्वा
छन्दसाऽऽदेऽङ्गिरस्वत्॥

इद्यज्ञं प्र सुवं नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥ [१]

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया
देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना
द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः

पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जाथा५ रासंभं युवमस्मिन् यामे वृषण्वसू।
अग्निम्भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे।
सखाय इन्द्रमृतये। प्रतूर्वन्नं (५)

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्न। पूष्णा सयुजा
सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्
ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु
सूर्यस्य (६)

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ तंतान। आगत्य
वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महति चक्षुषा
नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्यृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्।
भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम् तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी
सधस्थमात्मानन्तरिक्षः समुद्रस्ते योनिः। विख्याय चक्षुषा त्वमभि
तिष्ठ (७)

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्विणोदा
वाजिन्ना वयः स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त उपस्थे
अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स लोकः सुकृतं
पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निः सुवो रुहाणा अधि नाकं
उत्तमे। अपो देवीरुपं सृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः। तासाः

स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः। जिघर्मि (८)

अग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्बुवनानि विश्वा। पृथुं
तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नं रभसं विदानम्। आ
त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः
स्पृह्यद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जरहृषाणः। परि वाजपतिः
कविरग्निर्हव्या न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाऽग्ने पुरं
वयं विप्रं सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेतारम्भङ्गुरावतः।
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं
वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतूर्वन्धसूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेतारं वि०श्रुतिश्च॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने
सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तं
पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खनामि। अपां पृष्ठमसि
सप्रथा उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मह आ च पुष्करं
दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथां सुवर्विदा समीची

उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
 पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने
 पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा
 दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे (११)

अथर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे
 दस्युहन्तमम्। धनंजयं रणैरणे। सीदं होतः स्व उं लोके
 चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा
 यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होतां होतृषदने विदानस्त्वेषो
 दीदिवां असदत्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः
 शुचिजिह्वो अग्निः। सः सीदस्व महां असि शोचस्व (१२)

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषम्मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्।
 जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अह्नां हितो हितेष्वरूपो वनेषु। दमेदमे
 सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान्॥ (१३)

स्थ ईधे शोचस्व सप्तविंशतिश्च॥ [३]

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां
 यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वर्षडस्तु तुभ्यम्। सुजातो ज्योतिषा
 सह शर्म वरूथमासदः सुवः। वासो अग्ने विश्वरूपं सं व्ययस्व
 विभावसो। उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा। दृशे च भासा
 बृहता सुशुक्निराग्ने याहि सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्व ऊ षु णं ऊतये तिष्ठां देवो न संविता। ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्वयामहे। स जातो गर्भो असि
रोदस्योरग्रे चारुर्विभृत ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमांस्यक्तः प्र
मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वाः। स्थिरो भव वीङ्ङ्ङ आशुर्भव वाज्यर्वन्न।
पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः। शिवो भव (१५)

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो
मान्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रेतुं वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासंभः पत्वा।
भरन्नग्निम्पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा। रासंभो वां कनिक्रदत्सुयुक्तो
वृषणा रथे। स वामग्निम्पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं
वृषणम्भरन्नपां गर्भं समुद्रियम्। अग्र आ याहि (१६)

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः।
सुशर्मणो बृहत्तः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो
हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो
वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा

अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जूनयथा च नः।
मित्रः (१८)

स॒सृज्यं पृथिवीम्भूमिं च ज्योतिषा सह। सुजातं
जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्ष्माय त्वा स॒सृजामि
प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः स॒सृजन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वत्। रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीम्बृहज्योतिः समीधेरे।
तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। स॒सृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः
कर्मण्याम्मृदम्। हस्ताभ्याम्मृद्धीं कृत्वा सिनीवाली करोतु (१९)

ताम्। सिनीवाली सुकपर्दा सुकुरीरा स्वौपशा। सा
तुभ्यमदिते मह ओखां दधातु हस्तयोः। उखां करोतु शक्त्या
बाहुभ्यामदितिर्धिया। माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निम्बिभर्तु गर्भ
आ। मुखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः। वसवस्त्वा कृण्वन्तु
गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदन्तरिक्षमसि (२०)

आदित्यास्त्वा कृण्वन्तु जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्वोरसि विश्वे
त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विशोऽसि
ध्रुवासिं धारया मयि प्रजा॑ रायस्पोषं गौपत्य॑ सुवीर्य॑
सजातान् यजमानायादित्यै रास्त्रास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्केन
छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा महीमुखाम्मृन्मयीं योनिमग्नये।

ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छुददितिः श्रपयानिति॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चत्वारि च॥ [५]

वसंवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन
छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरु
धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पत्नीः (२२)

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदभीन्धतामु
ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे
वरूत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे-
ऽङ्गिरस्वत्पंचन्तूखे। मित्रेतामुखाम्पंचैषा मा भेदि। एतां ते परि
ददाम्यभित्यै। अभीमाम् (२३)

महिना दिवम्मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युमं चित्रश्रवस्तमम्।
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या।
अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ
ध्रुवा त्वम्। वसंवस्त्वाच्छन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा

च्छन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छन्दन्तु जागतेन
छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आच्छन्दन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाङ्गिरस्वत्॥ (२४)

पत्नीरिमा५ रुद्रास्त्वाच्छन्दन्त्वेकात्रवि५शतिश्च॥ [६]

समास्त्वाग् ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि सत्या।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्याः।
सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयेन्मुच्चं तिष्ठ महते सौभगाय। मा च
रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते
ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

संवरणे भवा नः। सपत्नहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिं मा त्वा नि
क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता वर्धतां
ते अनिष्टतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स५ रभस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये
यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने विहव्यो दीदिहीह।
अति (२६)

निहो अति स्निधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
दुरिता सहस्वाथास्मभ्य५ सहवीरा५ रयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते

सवितर्बोधयैन॑ स॒शितं चि॒त्सन्तरा॑ स॒ शिंशाधि॑।
व॒र्धयैन॑म्मह॒ते सौभ॑गाय (२७)

विश्व॑ ए॒न॒म॒नु॒मद॑न्तु दे॒वाः। अ॒मु॒त्र॒भू॒या॒दध॑ यद्य॒मस्य॑ बृह॑स्पते
अ॒भि॒श॒स्तेर॑मु॒ञ्चः। प्र॒त्यौ॒ह॒ताम॑श्वि॒ना मृ॒त्युम॑स्माद्दे॒वाना॑म॒ग्ने भि॑ष॒जा
श॒ची॒भिः। उ॒द्वयं॑ तम॑स॒स्परि॑ प॒श्यन्तो॑ ज्योति॒रुत्तर॑म्। दे॒वं दे॒व॒त्रा
सूर्य॑म॒गन्म॑ ज्योति॒रुत्त॑मम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

ऊ॒र्ध्वा अ॒स्य स॒मिधो॑ भव॒न्त्यूर्ध्वा॑ शु॒क्रा शो॒ची॑ष्य॒ग्नेः।
द्यु॒मत्त॑मा सु॒प्रती॑कस्य सू॒नोः। त॒नू॒नपा॑दसु॒रो वि॒श्ववे॑दा दे॒वो दे॒वेषु॑
दे॒वः। प॒थ आ॒न॒क्ति॑ म॒ध्वा घृ॑तेन॑। म॒ध्वा य॒ज्ञं न॑क्ष॒से प्री॑णानो
नरा॒श॑सो अ॒ग्ने। सु॒कृ॒द्दे॒वः स॑वि॒ता वि॒श्ववा॑रः। अ॒च्छा॒यमे॑ति
श॒र्वसा॑ घृ॒तेने॑डानो वह्नि॒र्म॑सा। अ॒ग्नि॑ः स्रु॒चो अध्व॑रेषु॑ प्र॒यथ्सु॑।
स य॑क्ष॒दस्य॑ म॒हि॒मान॑म॒ग्नेः सः (२९)

ई॒ म॒न्द्रासु॑ प्र॒यसः॑। वसु॑श्चेति॒ष्ठो वसु॑धात॑मश्च। द्वा॒रो दे॒वीर॑न्व॒स्य
विश्वे॑ व्र॒ता द॑दन्ते अ॒ग्नेः। उ॒रु॒व्य॒च॒सो धा॒म्रा प॒त्य॑मा॒नाः। ते अ॒स्य
योष॑णे दि॒व्ये न॑ योना॑वुषासा॒न॒क्ता। इ॒मं य॒ज्ञम॑व॒तामध्व॑रं नः। दै॒व्या
हो॒ता॒रावूर्ध्व॑म॒ध्वरं॑ नोऽ॒ग्नेर्जि॑ह्वा॒मभि॑ गृणी॒तम्। कृ॒णु॒त नः॑ स्वि॒ष्टिम्।
ति॒स्रो दे॒वीर्ब॑र्हिरे॒द॑ स॒द॒न्ति॒वडा॑ सर॑स्वती (३०)

भार॑ती। म॒ही गृ॑णा॒ना। तन्न॑स्तु॒रीप॑मद्भु॒तं पु॒रु॒क्षु त्वष्टा॑

सुवीरम्। रा॒य॒स्पोषं॑ वि॒ष्य॑तु नाभि॑म॒स्मे। वन॑स्प॒तेऽव॑ सृ॒जा॒
ररा॑ण॒स्त्मना॑ दे॒वेषु॑। अ॒ग्नि॒र॒ह॒व्य॑ः श॑मि॒ता स॑द॒याति॑। अ॒ग्ने स्वाहा॑
कृ॒णु॒हि जा॑तवे॒द इन्द्रा॑य ह॒व्यम्। वि॒श्वे दे॒वा ह॒विरि॒दं जु॑षन्ताम्।
हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः सम॑वर्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः पति॑रेकं आसीत्। स
दा॒धार पृ॒थि॒वीं द्याम् (३१)

उ॒तेमां॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम। यः प्रा॑ण॒तो नि॑मिष॒तो
म॑हि॒त्वैक॑ इ॒द्राजा॒ जग॑तो ब॒भूव॑। य ई॒शे अ॒स्य द्वि॒पद॑श्चतु॒ष्पदः॑
कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम। य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॑ वि॒श्व
उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॑ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृ॑तं यस्य॑ मृ॒त्युः कस्मै॑
दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम। यस्ये॒मे हि॑मव॒न्तो म॑हि॒त्वा यस्य॑ स॒मुद्र॑ः
र॒सया॑ स॒ह (३२)

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दिशो॑ यस्य॑ बा॒हू कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
वि॒धेम। यं क्र॑न्द॒सी अ॒वसा॑ तस्त॒भाने॑ अ॒भ्यैक्षे॑ता॒म्मन॑सा रेज॒माने॑।
यत्रा॑धि॒ सूर॒ उ॒दि॒तौ व्येति॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम। येन॑
द्यौरु॒ग्रा पृ॒थि॒वी च॑ दृ॒ढे येन॑ सु॒वः स्त॒भितं॑ येन॑ नाकः॑। यो
अ॒न्तरि॑क्षे॒ रज॑सो वि॒मानः॑ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम। आपो॑
ह॒ यन्म॑ह॒तीर्वि॒श्वम् (३३)

आ॒य॒न्दक्षं॑ दधा॒ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॑
नि॒रव॑र्त॒तासुरे॑कः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम। यश्चि॑दापो॑
महि॒ना प॒र्यप॑श्यद॒क्षं दधा॑ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। यो दे॒वेष्वधि॑ दे॒व

एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्या९ सह विश्वश्चतुर्भिः॥ [८]

आकूतिमग्निम्रयुज९ स्वाहा मनो मेधामग्निम्रयुज९ स्वाहा
चित्तं विज्ञातमग्निम्रयुज९ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निम्रयुज९ स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मतो
वृणीत सुख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा
मा सु भित्था मा सु रिषो द९हस्व वीडयस्व सु। अम्ब धृष्णु
वीरयस्व (३५)

अग्निश्चेदं करिष्यथः। द९हस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी
माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा
त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भेदि। एतान्ते
परि ददाम्यभित्त्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रलो होता वरेण्यः।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि संवतोऽवरा९ अभ्या (३६)

तर। यत्राहमस्मि ता९ अंवा परमस्याः परावतो रोहिदंश्च इहा
गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः। सीद त्वं मातुरस्या
उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि
शूशुचोऽन्तरस्या९ शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै
सदने स्वे। तस्यास्त्व९ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भवा शिवो
भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः

स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपन्विशतिश्च॥ [९]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं
तज्जुषस्व यविष्ठ। यदत्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु
ते घृतं तज्जुषस्व यविष्ठ। रात्रिं रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते
घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
नाभां (३८)

पृथिव्याः समिधानमग्निं रायस्पोषाय बृहते हवामहे।
इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना
अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्ताः स्ते
अग्नेऽपि दधाम्यास्ये। दष्ट्राभ्याम्मलिमूञ्जम्यैस्तस्कराः उत।
हनूभ्याः स्तेनान्भगवस्ताः स्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु
मलिम्लवः स्तेनासस्तस्करा वने। ये (३९)

कक्षेष्वघायवस्ताः स्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरातीयाद्य
नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तम्मस्मसा
कुरु। सशितं मे ब्रह्म सशितं वीर्यं बलम्। सशितं क्षत्रं
जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदेषाम्बाहू अतिरमुद्वर्च उदू
बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि (४०)

स्वा अहम्। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः

श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः।
 विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
 वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति।
 नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा
 क्षामा रुक्मः (४१)

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि
 गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते
 तनूर्वामदेव्यम्बृहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियम्पुच्छं छन्दांस्यङ्गानि
 धिष्णिषाः शफा यजूंषि नाम। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ
 सुवं पत॥ (४२)

नाभा वने येनं यामि क्षामा रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च॥ [१०]

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु गच्छति।
 सोम यास्ते मयोभुवं ऊतयः सन्ति दाशुषे। ताभिर्नोऽविता भव।
 अग्निर्मूर्धा भुवं। त्वं नः सोम या ते धामानि। तत्संवितुर्वरेण्यम्भर्गो
 देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचिन्ती यच्चकृमा दैव्ये
 जने दीनैर्दक्षेः प्रभूती पूरुषत्वता। (४३)

देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः।
 चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती।
 पार्वीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात।

ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत्।
 पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु नः।
 शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत् (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो
 भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं
 तस्थुरु रुचक्रिरे सदेः। विष्णुर्यद्वावद्वृषणम्मदच्युतं वयो न सीदन्नधि
 बर्हिषि प्रिये। प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे
 भरध्वम्। ये सहांसि सहेसा सहन्ते (४५)

रेजते अग्रे पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावा
 नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्।
 प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदेने ऋतस्य। आ
 नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि वां वरूथम्। अग्निं
 स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्। हव्या देवेषु नो दधत्। स
 हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो
 भवन्तु वाजैवाजे॥ (४६)

पुरुषत्वता यजतन्ते अन्यत्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पृशन्नपतेऽपेतं समितं या जाता मा नो हिंसीद्ववाऽस्यादित्यङ्गर्भमिन्द्राग्नी
 रोचनैकादश॥ [१२]

विष्णोःस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिर्होत्रां अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो

अग्ने॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिश्चिहा
 त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो
 विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु
 वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि
 क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
 रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
 भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा
 सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासाम्पोषस्य
 पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि
 वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि
 वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्सिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण

पाशमस्मदवाधमम् (३)

वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रया। अग्रे बृहन्नुषसामूर्ध्वो
अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता
स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वं मातुरस्याः (४)

उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्यां शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्रे रुचा
त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वं हरसा तपजातवेदः शिवो भव।
शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदतसद्ध्योमसदजा गोजा ऋतजा
अद्रिजा ऋतम्बृहत्॥ (५)

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विप्पो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधमस्याः शुचिपथोऽंश च॥—[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयं परि जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते
अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्य विभृतं पुरुत्रा। विद्वा ते नाम
परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा
अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयं त्वा (६)

रजसि तस्थिवा॑समृतस्य॒ योनौ॑ महिषा अ॑हिन्वन्न।
 अक्र॑न्ददग्निः स्तनय॑न्निव द्यौः क्षामा॒ रेरि॑हद्वीरुधः सम॑ञ्जन्।
 सद्यो ज॑ज्ञानो वि हीमि॑द्धो अख्य॒दा रोद॑सी भा॒नुना॑ भात्यन्तः।
 उ॒शिक्पा॑व॒को अ॑रतिः सु॒मेधा॑ म॒र्तेष्व॑ग्नि॒रमृतो॑ निधा॑यि। इय॑र्ति
 धूम॑म॒रुष॑म्भरि॒भ्रदु॑च्छु॒क्रेण॑ शोचिषा॒ द्यामि॑नक्षत्। विश्व॑स्य
 के॒तुर्भु॑वनस्य॒ गर्भ॑ आ (७)

रोद॑सी अपृ॒णाञ्जा॑यमानः। वी॒डुं चि॑दद्रि॒मभि॑नत्परा॒यञ्जना॑
 यद॑ग्निमय॑जन्त॒ पञ्च॑। श्री॒णामु॑दारो ध॒रुणो॑ रयी॒णाम्मनी॑षाणा॒म्प्राप॑णः
 सोम॑गोपाः। वसोः॑ सूनुः सह॑सो अ॒प्सु राजा॑ वि भा॒त्यग्र॑
 उ॒षसा॑मिधा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॑णव॒द्भद्र॑शोचेऽपू॒पं दे॒व घृ॑तव॑न्तमग्रे।
 प्र तं न॑य प्र॒तरां॑ वस्यो॒ अच्छा॑भि द्यु॒म्रं दे॒वभ॑क्तं यविष्ठ। आ (८)

तम्भ॑ज सौश्रव॒सेष्व॑ग्र उ॒क्थउ॑क्थ॒ आ भ॑ज श॒स्यमा॑ने।
 प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्ना भ॑वा॒त्युज्जा॑तेन॒ भिन॑द॒दुज्जनि॑त्वैः। त्वाम॑ग्रे
 यज॑माना॒ अनु॒ द्यून् विश्वा॑ वसू॒नि दधि॑रे॒ वार्या॑णि। त्वया॑
 सह॑ द्रवि॑णमिच्छ॒माना॑ व्रजं गोम॑न्तमु॒शिजो॑ वि व॒व्रुः। दृ॒शानो॑
 रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौर्दुर्म॒रुष॑मायुः श्रि॒ये रु॑चानः। अ॒ग्नि॒रमृतो॑
 अभ॑व॒द्वयो॑भिर्यदे॒न द्यौ॑रज॑नय॒त्सुरेताः॑॥ (९)

तृतीयै त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥ [२]

अन्न॑प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒ह्यन॑मी॒वस्य॑ शु॒ष्मिणः॑। प्रप्र॑दा॒तारं॑ तारिष॒

ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु
चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने
ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा
हिंसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्।
आ (१०)

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यथ्सूर्यो
न रोचते बृहद्वाः। अग्नि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो
अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीत भस्मैतथ्स्योने कृणुध्वं
सुरभावं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेवं पुत्रम्बिभृता
स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टवं (११)

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां
गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि।
प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने। ससृज्य मातृभिस्त्वं
ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने। शेषं
मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां शिवतमः। पुनरूर्जा (१२)

नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह
रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्सिन्धया विश्वतस्परि।
पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः।
घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः। बोधा

नो अस्य वचंसो यविष्ठ म॑रि॒ष्टस्य॑ प्रभृतस्य स्वधावः। पीय॑ति त्वो
अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुव॑ वन्दे अग्रे। स बो॑धि सूरि॒र्मघवा॑
वसु॑दावा वसु॑पतिः। युयो॒ध्यस्मद्वे॑षा॑सि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥ [३]

अपै॑त॒ वीत॒ वि च॑ सर्प॒तातो॒ येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः।
अदा॑दिदं यमो॑ऽव॒सानं॑ पृथि॒व्या अ॑क्र॒न्निमम्॑ पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै।
अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्यग्नेः॑ पु॒रीष॑मसि सं॒ज्ञान॑मसि का॒मध॑रण॒म्मयि॑ ते
का॒मध॑रण॒म्भूयात्। सं या वः॑ प्रि॒यास्त॑नुवः स॒म्प्रि॒या हृ॑दयानि वः।
आ॒त्मा वो॑ अस्तु (१४)

स॒म्प्रि॒यः स॒म्प्रि॒यास्त॑नुवो मम। अय॑र॒ सो अ॒ग्निर्य॑स्मिन्सोम॒मिन्द्र॑
सु॒तं द॒धे ज॒ठरे॑ वाव॒शानः॑। स॒ह॒स्रि॒यं वा॒ज॒मत्यं॑ न स॒प्तिर॑
स॒स॒वान्ध॑सन्ध॒स्तूय॑से जा॒तवे॑दः। अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्णम॑च्छा जि॒गा॒स्यच्छा॑
दे॒वा॑र॒ ऊ॒चिषे॑ धि॒ष्णि॒या ये। याः प॒रस्ता॑द्रो॒चने॑ सूर्य॒स्य
याश्चा॑वस्ता॒दुप॑तिष्ठन्त॒ आपः॑। अ॒ग्ने य॑त्ते दि॒वि वर्चः॑ पृथि॒व्यां
यदोष॑धीषु (१५)

अ॒प्सु वा॑ यजत्र। येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वात॑तन्थं त्वेषः स भा॒नुर॑र्ण॒वो
नृ॒चक्षाः॑। पु॒री॒ष्या॑सो अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः। जुष॒न्ता॑र॒
ह॒व्यमा॑हु॒तमन॑मी॒वा इषो॑ म॒हीः। इडा॑म॒ग्ने पु॒रुद॑र॒सः॑ स॒नि गोः॑
श॒श्वत्त॑म॒ हव॑मानाय साध। स्यान्नः॑ सु॒नुस्त॑न॒यो वि॒जावा॑ग्ने सा ते॑

सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः।
तं जानन्न (१६)

अग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया
देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा
सीद लोकं पृण छिद्रं पृणायौ सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा
बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्न। ता अस्य सूददोहसः सोमः
श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपधीषु जानन्नष्टाचत्वारिंशच्च॥ [४]

समित९ सं कल्पेथा९ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ।
इषमूर्जमभि संवसानौ सं वाम्मनांसि सं व्रता समु
चित्तान्याकरम्। अग्रे पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इषमूर्ज
यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्रे रयिमान्युष्टिमा९ अंसि। शिवाः
कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ
समौकसौ (१८)

अरेपसौ। मा यज्ञ९ हिंसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः। मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनावभारुखा।
तां विश्वेदेवैरऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु।
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः पर्षदति द्विषोऽग्रे
वैश्वानर स्वाहा। नमः सु ते निर्ऋते विश्वरूपे (१९)

अ॒य॒स्मयं॑ वि चृ॒ता ब॒न्धमे॒तम्। य॒मेन॑ त्वं य॒म्या
संवि॒दानो॒त्त॒मं नाक॑मधि॒ रोह॑ये॒मम्। यत्तै॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा
ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम्। इ॒दं ते॒ तद्वि॑ ष्या॒म्यायु॑षो॒ न
म॒ध्या॒दथा॑ जी॒वः पि॒तुर्मा॑द्धि प्रमु॒क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रूर
आ॒सञ्जु॑हो॒म्येषा॑म्ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय। भूमि॒रिति॑ त्वा॒ जना॑
वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः (२०)

इति॑ त्वा॒हं परि॑ वेद वि॒श्वतः॑। असु॒न्वन्त॒मय॑ज॒मानमिच्छ॑
स्तेन॑स्ये॒त्यां तस्कर॑स्यान्वै॒षि। अ॒न्यम॒स्मदि॑च्छ सा त॑ इ॒त्या नमो॑
देवि॑ निर्ऋ॒ते तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः पि॒तेव॑ पु॒त्रं
द॑सये॒ वचो॑भिः। वि॒श्वस्य॑ या जाय॑मानस्य वेद॒ शिरः॑ शिरः॒ प्रति॑
सू॒री वि च॑ष्टे। नि॒वेशनः॑ सं॒गम॑नो॒ वसू॑नां॒ विश्वा॑ रू॒पाभि च॑ष्टे (२१)

शर्ची॑भिः। दे॒व इ॒व स॒वि॒ता स॒त्यध॑र्मेन्द्रो॒ न त॑स्थौ स॒मरे
प॑न्थी॒नाम्। सं व॑र॒त्रा द॑धात॒न निरा॑हा॒वान्कृ॑णोत॒न। सि॒ञ्चाम॑हा
अ॒वट॑मु॒द्रिणं॑ व॒यं वि॒श्वाहा॑द॒स्तम॑क्षि॒तम्। निष्कृ॑ताहा॒वम॑व॒टः
सु॑व॒रत्र॑ः सु॒षेच॑नम्। उ॒द्रिणः॑ सि॒ञ्चे अ॑क्षि॒तम्। सी॒रा यु॑ञ्जन्ति
क॒वयो॑ यु॒गा वि त॑न्वते॒ पृथ॑क्। धी॒रा दे॒वेषु॑ सु॒म॒न्या। यु॒नक्त॑ सी॒रा
वि यु॒गा त॑नोत॒ कृ॒ते यो॒नौ व॑पते॒ह (२२)

बी॒जम्। गि॒रा च॑ श्रु॒ष्टिः स॒भरा॑ अस॑न्नो॒ नेदी॑य॒ इत्थ॑सृ॒ण्या
प॒क्वमा॑यत्। लाङ्ग॑ल॒म्पवी॑रवः सु॒शेवः॑ सु॒म॒ति॒त्सरु॑। उ॒दि॒त्कृ॑षति॒

गामविम्प्रफर्त्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला
 वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो
 मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व
 मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन
 सीता मधुना समक्ता विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा
 पिबमानास्मान्सीते पयसाभ्याववृथस्व॥ (२३)

समोकसौ विश्वरूपे विदुर्निर्ऋतिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥ [५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दामि बभ्रूणामहः
 शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः।
 अथा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः
 फलिनीरफला उता। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः।
 ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरित
 रपः (२४)

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनम्पर्णे वो वसतिः कृता।
 गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा
 ओषधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभौ
 यथा। यदोषधयः संगच्छन्ते राजानः समिताविव। विप्रः स
 उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः। निष्कृतिर्नाम वो माताथा यूयः
 स्थ सङ्कृतीः। सराः पतत्रिणीः (२५)

स्थ॒न॒ यदा॒मय॑ति॒ निष्कृ॑त। अ॒न्या वो॑ अ॒न्याम॑वत्वन्या॒न्यस्या॒
उपा॑वत। ताः सर्वा॑ ओष॑धयः संवि॒दाना॑ इ॒दस्मै॑ प्राव॑ता
वचः॑। उच्छु॑ष्मा ओष॑धीनां॒ गावो॑ गो॒ष्ठादिवे॑रते। धन॑
सनि॒ष्यन्ती॑नामा॒त्मानं॑ तव॑ पू॒रुष। अति॑ विश्वाः॑ परि॒ष्ठाः
स्तेन॑ इव॒ व्रज॑म॒क्रमुः। ओष॑धयः प्राचु॑च्यवुर्यत् किं च॑ त॒नुवा॑
रपः॑। याः (२६)

त॒ आ॒त॒स्थुरा॒त्मानं॑ या आ॑वि॒विशुः॑ परुः॑परुः। तास्ते॒ यक्ष्मं॑
वि बा॑धन्तामु॒ग्रो म॑ध्यम॒शीरि॑व। सा॒कं य॑क्ष्म॒ प्र प॑त॒ श्येने॑न
कि॒किदी॑विना॑। सा॒कं वा॑तस्य॒ ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य नि॒हाक॑या।
अ॒श्वव॑ती॑ सोम॒वती॑मूर्जय॑न्ती॒मुदो॑जसम्। आ वि॑त्थि॒ सर्वा॑
ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॑र्या अ॑फ॒ला अ॑पुष्पा याश्च॑
पुष्पि॑णीः। बृह॒स्पति॑प्रसू॒तास्ता॒ नो मु॑श्च॒न्त्वह॑सः। याः (२७)

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां॑ त्वम॑स्युत्त॒मा
प्र णो॑ जी॒वात॑वे सुव। अ॒वप॑त॒न्तीर॑वद॒न्दि॒व ओष॑धयः परि॑। यं
जी॒वम॑श्रवा॑महै न स रि॑ष्याति॒ पूरु॑षः। याश्चे॒दमु॑पशृ॒ण्वन्ति॑ याश्च॑
दूरं॑ परा॑गताः। इ॒ह सं॑गत्य॒ ताः सर्वा॑ अ॒स्मै सं द॑त्त भेष॒जम्।
मा वो॑ रिष॒त्खनि॑ता य॒स्मै चा॒हं खना॑मि वः। द्वि॒पच्च॑तु॒ष्पद॑स्माक॒
सर्व॑म॒स्त्वना॑तु॒रम्। ओष॑धयः सं व॑दन्ते॒ सोमे॑न स॒ह राज्ञा॑। य॒स्मै
क॒रोति॑ ब्राह्म॒णस्त॑ रा॒जन्पार॑यामसि॥ (२८)

मा नो॑ हि॒ंसी॒ज्जनि॒ता यः पृ॑थि॒व्या यो वा॒ दिव॑स॒त्यध॑र्मा
ज॒जान॑। यश्चा॒पश्च॒न्द्रा बृ॑ह॒तीर्ज॑जान॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम।
अ॒भ्याव॑र्तस्व पृथि॒वि य॒ज्ञेन॑ पय॑सा स॒ह। व॒पां ते॑ अ॒ग्निरि॑षितो॒
ऽव॑ सर्पतु। अ॒ग्ने यत्ते॑ शु॒क्रं यच्च॒न्द्रं यत्पू॑तं यद्य॒ज्ञियम्॑। तद्दे॒वेभ्यो॑
भराम॑सि। इष॒मूर्ज॑म॒हमि॑त आ (२९)

द॒द ऋ॑तस्य॒ धाम्नो॑ अ॒मृत॑स्य॒ योनेः॑। आ नो॒ गोषु॑
विश॒त्वौष॑धीषु॒ जहा॑मि से॒दिम॑नि॒राम॑मी॒वाम्। अ॒ग्ने तव॑ श्रवो॒ वयो॑
महि॑ भ्राजन्त्य॒र्चयो॑ विभावसो। बृह॑द्भानो॒ शव॑सा॒ वाज॑मु॒क्थ्यं
दधा॑सि दा॒शुषे॑ कवे। इ॒र॒ज्यन्न॑ग्ने प्रथयस्व ज॒न्तुभि॑र॒स्मे रा॒यो
अम॑र्त्य। स द॑र्श॒तस्य॑ वपु॑षो॒ वि रा॑जसि पृ॒णक्षि॑ सान॒सि॑
र॒यिम्। ऊ॒र्जो न॑पा॒ज्जात॑वेदः सुश॒स्तिभि॑र्म॒न्दस्व॑ (३०)

धी॒तिभि॑र्हितः। त्वे इषः॒ सं द॑धु॒र्भूरि॑रेतसश्चि॒त्रोत॑यो
वा॒मजा॑ताः। पा॒व॒क॒वर्चाः॑ शु॒क्र॒वर्चा॑ अ॒नू॒न॒वर्चा॑ उ॒दिय॑र्षि भा॒नुना॑।
पु॒त्रः पि॒तरा॑ वि॒चर॑न्नुपा॒वस्यु॑भे पृ॒णक्षि॑ रोद॑सी। ऋ॒तावा॑न॒म्महि॑षं
वि॒श्वच॑र्षणिम॒ग्नि॑ सु॒म्नाय॑ दधिरे पुरो जनाः॑। श्रु॒त्कर्ण॑सु॒प्रथ॑स्तं
त्वा गि॒रा दै॒व्य॒म्मानु॑षा यु॒गा। नि॒ष्क॒र्तार॑म॒ध्वर॑स्य॒ प्रचे॑तसं॒ क्षय॑न्तु॒
राध॑से म॒हे। रा॒ति॒म्भृ॒गूणा॑मु॒शिज॑ क॒विक्र॑तुं पृ॒णक्षि॑ सान॒सिम् (३१)

र॒यिम्। चि॒तः स्थ॑ परि॒चितं॑ ऊ॒र्ध्वचि॑तः॒ श्रय॑ध्वं॒ तया॑
दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द् ध्रु॒वाः सी॑दत। आ प्या॑यस्व॒ समे॑तु ते वि॒श्वतः॑

सोमं वृष्णि॑यम्। भवा॑ वाज॑स्य सङ्ग॑थे। सं ते॒ पया॑ँसि॒ समु॑ यन्तु
वाजाः॒ सं वृष्णि॑यान्यभिमाति॑षाहः। आप्या॑यमानो अ॒मृता॑य सोम
दिवि॑ श्रवा॑ँस्युत्त॒मानि॑ धिष्व॥ (३२)

आ मन्द॑स्व सान॑सिमेका॒न्नच॑त्वारि॒शच॑॥ [७]

अ॒भ्य॑स्थाद्वि॒श्वाः पृ॑त॒ना अ॑रा॒तीस्तद॑ग्निरा॒ह तदु॑ सोमं आह।
बृह॑स्पतिः सवि॒ता तन्म॑ आह पु॒षा मा॑धा॒त्सुकृ॑तस्य॒ लोके॑। यद॑क्र॒न्दः
प्रथ॑मं जाय॑मान उ॒द्यन्त्स॑मु॒द्रादु॑त वा॒ पुरी॑षात्। श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा
ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुतं जनि॑म् तत्तै॑ अर्व॒न्ना। अ॒पां पृ॑ष्ठम॑सि॒ योनि॑र॒ग्नेः
स॑मु॒द्रम॑भि॒तः पि॒न्व॑मानम्। वर्ध॑मानम्हः (३३)

आ च॒ पुष्क॑रं दि॒वो मा॑त्र॒या व॑रिणा प्र॑थस्व। ब्रह्म॑
ज॒ज्ञान॑म॒प्रथ॑मम्पु॒रस्ता॑द्वि सी॒मतः॑ सु॒रुचो॑ वे॒न आ॑वः। स बु॒धिया॑
उ॒पमा॑ अ॒स्य वि॑ष्ठाः स॒तश्च॒ योनि॑मस॒तश्च॒ वि॒वंः। हि॒र॒ण्य॒गर्भः॑
सम॑वर्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः प॑तिरेकं आसीत्। स दा॑धार
पृ॒थि॒वीं द्या॑मु॒तेमां॑ कस्मै॒ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम। द्र॒प्सश्च॑स्कन्द
पृ॒थि॒वीम॑नु (३४)

द्यामि॑मं च॒ योनि॑मनु यश्च॒ पूर्वं॑। तृ॒तीयं॑ योनि॒मनु॑ स॒ञ्चर॑न्तं द्र॒प्सं
जु॒होम्य॑नु स॒प्त हो॒त्राः। नमो॑ अस्तु स॒र्पेभ्यो॑ ये के च॑ पृ॒थि॒वीम॑नु।
ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ ये दि॒वि तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑। येऽदो॑ रो॒चने॑ दि॒वो ये
वा॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिषु॑। येषा॑म॒प्सु स॑दः कृतं तेभ्यः स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑।

या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीः रनु। ये वावटेषु शेरंते
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥ [८]

ध्रुवासि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
उद्वधीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह। प्रजापतिस्त्वा सादयतु
पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि
भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं
यच्छ पृथिवीं दृह पृथिवीं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पातु मृह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः
परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतनोषि
सहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषा वयम्।
अषाढासि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
सहस्व पृतन्यतः। सहस्रेवीर्या (३७)

असि सा मा जिन्वा मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति
सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवः
रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाः अस्तु
सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं

य॒ज्ञमि॑मिक्षताम्। पि॒पृतां॑ नो॒ भरी॑मभिः। तद्वि॒ष्णोः॑ पर॒मम् (३८)

प॒दः सदा॑ पश्यन्ति सूर॒यः। दि॒वीव॒ चक्षु॑रात॒तम्। ध्रु॒वासि॑
पृथि॒वि सह॑स्व पृ॒तन्य॑तः। स्यू॒ता दे॒वेभि॑र॒मृते॑नागाः। यास्ते॑ अ॒ग्ने
सूर्ये॑ रुचं॒ उद्य॑तो दि॒वमा॑त॒न्वन्ति॑ र॒श्मिभिः॑। ताभिः॑ सर्वा॑भी रु॒चे
जना॑य नस्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रु॒चो गो॒ष्वश्वे॑षु या रु॒चः।
इन्द्रा॑ग्नी ताभिः॑ सर्वा॑भी रुचं॒ नो ध॑त्त बृह॒स्पते॑। वि॒राट् (३९)

ज्योति॑रधारय॒त्सम्रा॑ङ्गोति॑रधारय॒त्स्वरा॑ङ्गोति॑रधारयत्। अ॒ग्ने
यु॒क्ष्वा हि ये॑ तवा॒श्वासो॑ दे॒व सा॒धवः॑। अ॒रं वह॑न्त्या॒शवः॑। यु॒क्ष्वा
हि दे॒वहू॑त॒माः अ॒श्वाः अ॒ग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ प॒ूर्वः स॒दः।
द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्द पृथि॑वीमनु॒ द्यामि॑मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑। तृ॒तीयं॒
योनि॑मनु॒ सञ्चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त (४०)

होत्राः॑। अ॒भूदि॑दं वि॒श्वस्य॑ भु॒वनस्य॑ वा॒जिन॑म॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ च।
अ॒ग्निज्योति॑षा॒ ज्योति॑ष्मान्नु॒क्रभो॑ वर्च॒सा वर्च॑स्वान्। ऋ॒चे त्वा॑ रु॒चे
त्वा॒ समि॑त्स्व॒वन्ति॑ स॒रितो॑ न धे॒नाः। अ॒न्तर॑हृ॒दा मन॑सा पू॒यमा॑नाः।
घृ॒तस्य॑ धा॒रा अ॒भि चा॑कशीमि। हि॒र॒ण्ययो॑ वे॒तसो॑ म॒ध्य आ॑साम्।
तस्मि॑न्त्सुप॒र्णो म॑धुकृत्कु॒लायी॑ भज॒न्नास्ते॑ मधुं दे॒वता॑भ्यः। तस्या॑स॒ते
हर॑यः स॒प्त ती॑रे॒ स्वधां॑ दुहा॒ना अ॒मृत॑स्य॒ धारा॑म्॥ (४१)

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्त्सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
 परि वृद्धिं हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
 इमं मा हिंसीद्विपादम्पशूनां सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः।
 मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य
 ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये। शिशु
 नदीनां हरिमद्रिबुद्धमग्रे मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकशफम्पशूनां कनिक्रुदं
 वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
 नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्युमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः। स
 पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा हिंसीरदितिं विराजम्। इमं
 समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये। घृतं दुहानामदितिं
 जनायाग्रे मा (४३)

हिंसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन
 चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां
 रजसः परस्मात्। महीं साहस्रीमसुरस्य मायामग्रे मा हिंसीः
 परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचम्पशूनां द्विपदां
 चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्रे मा हिंसीः परमे
 व्योमन्। उष्ट्रमारण्यमनु (४४)

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्रेस्तपसो-

ऽधि॑ जा॒तः शोचा॑त्पृथि॒व्या उ॒त वा॑ दि॒वस्प॑रि॒। येन॑ प्र॒जा वि॒श्वक॑र्मा
व्या॒न॒द्वम॑ग्रे हेडुः परि॑ ते वृ॒णक्तु॑। अ॒जा ह्य॑ग्रेरज॒निष्ट॑ गर्भा॒ध्सा
वा अ॑पश्य॒ज्जनि॑तार॒मग्रे॑। तया॒ रोह॑माय॒न्नुप॑ मे॒ध्यास॑स्तया॒ दे॒वा
दे॒वता॑मग्रं आयन्। श॒र॒भमा॑र॒ण्यम॑नु॒ ते दि॑शामि॒ तेन॑ चि॒न्वा॒नस्त॑नुवो॒
नि षी॑द॥ (४५)

अग्रे मा हिंसीरग्रे मोष्टमारण्यमनु शरभं नवं च॥ [१०]

इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः परि॑ वाज॑ेषु भूषथः। तद्वा॑ चेति॒ प्र वी॒र्य॑म्।
श्रथ॑द्वृत्रमु॒त संनो॑ति वा॒जमिन्द्रा॑ यो अ॒ग्नी सह॑री सपर्यात्। इ॒र॒ज्यन्ता॑
वस॑व्यस्य भूरेः सह॑स्तमा सह॑सा वा॒जय॑न्ता॒। प्र च॑र॒षणि॑भ्यः पृ॒तना॑
हव॑ेषु प्र पृथि॒व्या रि॑रिचाथे दि॒वश्च॑। प्र सि॒न्धुभ्यः॑ प्र गि॒रिभ्यो॑ महि॒त्वा
प्रेन्द्रा॑ग्नी वि॒श्वा भुव॑नात्य॒न्या। मरु॑तो॒ यस्य॑ हि (४६)

क्षये॑ पा॒था दि॒वो वि॑महसः। स सु॑गो॒पात॑मो॒ जनः॑। य॒ज्ञैर्वा
य॒ज्ञवा॑हसो विप्रस्य वा मती॒नाम्। मरु॑तः शृणु॒ता हव॑म्। श्रि॒यसे॒
कम्भानु॑भिः सम्मि॑मिक्षिरे ते र॒श्मिभि॑स्त ऋक्॑भिः सु॒खाद॑यः। ते
वा॒शीम॑न्त इ॒ष्मिणो॑ अ॒भीर॑वो वि॒द्रे प्रि॑यस्य॒ मारु॑तस्य॒ धाम्नः॑। अ॒व
ते हेडु॑ उदु॒त्त॑मम्। कया॑ नश्चि॒त्र आ भु॑वदूती स॒दावृ॑धः सखा॑। कया॒
शचि॑ष्ठया वृ॒ता। (४७)

को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते धुरि॒ गा ऋ॒तस्य॑ शिमी॑वतो भा॒मिनो॑ दुर॒हणा॑यून्।
आ॒सन्नि॑षून् हृ॒थ्स्वसो॑ मयो॒भून् य ए॑षाम् भृ॒त्यामृ॑णध॒त्स जी॑वात्।

अग्ने नया देवानां॑ शं नो भवन्तु वाजेवाजे। अपस्वंग्रे सधिष्टव
सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषां सोम द्युमां॑ असि
वृषां देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमं मे वरुण तत्त्वां यामि
त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥ (४८)

हि वृता म एकादश च॥ [११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राचीं ध्रुवक्षितिस्त्र्यविरन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागोऽस्येकयेयमेव
सा याग्रे जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥ [१२] अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता पद्भिश्शत्॥३६॥ अपां
त्वमन् हविषा वर्धनेन॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा
भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने
सादयाम्यर्णवे सद्ने सीद समुद्रे सद्ने सीद सलिले सद्ने
सीदापां क्षये सीदापां सधिषि सीदापां त्वा सद्ने सादयाम्यपां
त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ
सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो
जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः॥ (१)

योनौ पञ्चदश च॥ [१]

अ॒य॒म्पु॒रो भु॒व॒स्तस्य॑ प्रा॒णो भौ॒वाय॑नो व॒स॒न्तः प्रा॑णाय॒नो गा॑य॒त्री
 वा॒स॒न्ती गा॑य॒त्रियै गा॑य॒त्रं गा॑य॒त्रादु॑पा॒ऽशु॒रुपा॒ऽशो॒स्त्रिवृ॑त्रि॒वृतो॑
 रथ॑न्तर॒ऽरथ॑न्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया॑ प्रा॒णं
 गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यो॑ऽयं दक्षि॒णा वि॒श्वक॑र्मा तस्य मनो॑ वैश्वक॒र्मणं
 ग्री॒ष्मो मा॑न॒सस्त्रि॑ष्टु॒ग्रेष्मी॑ त्रि॒ष्टुभ॑ ऐ॒डमै॑डादन्तर्या॒मोऽन्तर्या॑मात्
 प॒ञ्चद॑शः प॒ञ्चद॑शाद्बृहद्बृह॒तो भ॒रद्वा॑ज ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया
 त्वया॑ मनः (२)

गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यो॑ऽयम्प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चास्तस्य चक्षुर्वै॒श्वव्य॑च॒सं
 व॒र्षाणि॑ चाक्षु॒षाणि॑ जगती वा॒र्षी जग॑त्या ऋक्ष॑म॒मृक्ष॑माच्छुक्रः
 शु॒क्राथ्स॑प्तद॒शः स॑प्तद॒शाद्वैरू॑पं वैरू॒पाद्वि॒श्वमि॑त्र ऋषिः
 प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्य॑ इ॒दमु॑त्तराथ्सुव॒स्तस्य॑
 श्रोत्र॑ः सौ॒वः श॒रच्छौ॒त्र्यनु॑ष्टु॒ष्ठा॒रघ्न॑नुष्टु॒भः स्वा॒रः स्वा॒रान्म॒न्थी
 म॒न्थिन॑ एकवि॒ःश॑ एकवि॒ःशाद्वै॑राजं वैरा॒जाज्ज॒मद॑ग्निर॒ऋषिः
 प्र॒जाप॑तिगृहीतया (३)

त्वया॑ श्रोत्रं गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्य॑ इ॒यमु॑परि म॒तिस्तस्यै॑ वाङ्मा॒ती
 है॒मन्तो वा॑च्याय॒नः प॒ङ्क्ति॑रहै॒मन्ती॑ प॒ङ्क्तौ नि॒धन॑वन्निधन॑वत आग्रय॒ण
 आ॑ग्रय॒णात्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ःशौ त्रि॑णवत्रयस्त्रि॒ःशाभ्या॑ः शा॒क्ररै॑वते
 शा॒क्ररै॑वताभ्या॑ वि॒श्वक॑र्म॒र्षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया॑ वाचं
 गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यः॥ (४)

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निदेवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथस्तोमः
 स उ पञ्चदशवर्तनिरुच्यविवर्यः कृतमयाणां पुरोवातो वातः सानंग
 ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्म ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पञ्चदशः
 स्तोमः स उ सप्तदशवर्तनिरित्युवाङ्मयस्त्रेतायाणां दक्षिणाद्वातो वातः
 सनातन ऋषिः प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता
 विट् (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिरिवृथस्तो
 वयो द्वापरोऽयांनाम्पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची दिशां
 शरदृतूनामित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स
 उ त्रिणववर्तनिरुच्युवाङ्मय आस्कन्दोऽयांनामुत्तराद्वातो वातः
 प्रत्न ऋषिरूर्ध्वा दिशां हेमन्तशिशिरावृतूनाम्बृहस्पतिर्देवता
 वर्चो द्रविणं त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्त्रिंशवर्तनिः पष्ठवाद्यो-
 ऽभिभूरयाणां विष्वग्वातो वातः सुपर्ण ऋषिः पितरः पितामहाः
 परेऽवरे ते नः पान्तु ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रे-
 ऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधायांस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विदंष्ट्रवाङ्मयोऽष्टाविंशतिश्च॥

[३]

ध्रुवक्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुम्प्रथमम्पुरस्तादश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। स्वे
 दक्षे दक्षपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा। स्वासस्था
 तनुवा सं विशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनाध्वर्यू

सादयतामिह त्वा॥ कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध
बहुलं सुवीरम्। (७)

अपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषं यज्ञपतिमाभजन्ती
सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥
अग्नेः पुरीषमसि देव्यानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः।
स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा॥ दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी
दिशामधिपती भुवनानाम्। (८)

ऊर्मिर्द्रुप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा॥ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजूर्
रुद्रैः सजूर्वादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधेरग्र्यै
त्वा वैश्वानरायश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा॥ प्राणं मे पाह्यपानं
मे पाहि व्यानं मे पाहि चक्षुर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रं
मे श्लोकयापस्मिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥ [४]

त्र्यविरयस्त्रिष्टुच्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पञ्चाविरयो
गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयं उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽनुष्टुप्छन्दः
पष्ठवाङ्मयो बृहती छन्द उक्षा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः

ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽनुङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो बस्तो
 वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्र
 छन्दो व्याघ्रो वयोऽनाधृष्टं छन्दः सिंहो वयश्छदिश्छन्दो विष्टम्भो
 वयोऽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मयदं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी
 छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो वयष्पङ्क्तिं शतिश्च॥

[५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृहंतं युवम्। पृष्ठेन
 द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा
 सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्भास्वतीं
 सूरिमतीमा या द्याम्भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं
 यच्छान्तरिक्षं दृहन्तरिक्षं मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायोपानाय
 व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाभि पातु मद्या स्वस्त्या
 छुर्दिषां (११)

शन्तमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। राज्यसि प्राची
 दिग्विराडसि दक्षिणा दिग्ब्रह्मराडसि प्रतीची दिग्ब्रह्मराडस्युदीची
 दिगधिपत्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि
 व्यानं मे पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं
 मे पिन्वात्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ॥ (१२)

छुर्दिषां पिन्व षट्॥

[६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः
 उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री
 छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो
 द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः
 कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः।
 अग्निर्देवता (१३)

वाता देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा
 देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो
 देवता वरुणो देवता मूर्धासि राङ्गुवासि धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे
 त्वोर्जे त्वा कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा यत्री राङ्गुवासि धरणी ध्र्यसि
 धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
 नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुणं एकविंशो वर्चो द्वाविंशः
 सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश
 ओजस्त्रिणवः ऋतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य
 विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो
 धर्त्रश्चतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सप्तत्रिंशत्॥ [८]

अग्नेर्भा॒गो॑ऽसि दी॒क्षाया॒ आधि॑पत्यं ब्रह्मं स्पृ॒तं त्रिवृ॑त्स्तोम॒
इन्द्र॑स्य भा॒गो॑ऽसि विष्णो॒राधि॑पत्यं क्षत्रं॑ स्पृ॒तम्पञ्च॑दशः स्तोमो॑
नृचक्ष॑साम्भा॒गो॑ऽसि धा॒तुराधि॑पत्यं ज॒नित्रं॑ स्पृ॒तं सप्त॑दशः
स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ भा॒गो॑ऽसि वरु॑णस्याधि॑पत्यं दि॒वो वृष्टि॑र्वाताः
स्पृ॒ता ऐ॒कवि॑ंशः स्तोमो॑ऽदित्यै भा॒गो॑ऽसि पू॒ष्ण आधि॑पत्य॒मोजः॑
स्पृ॒तं त्रि॒णवः॑ स्तोमो॑ वसू॒नाम्भा॒गो॑ऽसि (१६)

रु॒द्राणा॒माधि॑पत्यं चतु॑ष्पात्स्पृ॒तं चतुर्वि॑ंशः स्तोमं॑ आदि॒त्यानां॑
भा॒गो॑ऽसि म॒रुता॒माधि॑पत्यं गर्भाः॑ स्पृ॒ताः पञ्च॑विंशः स्तोमो॑
दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॒गो॑ऽसि बृह॑स्पते॒राधि॑पत्यं स॒मीची॑र्दिशः
स्पृ॒ताश्चतु॑ष्टोमः स्तोमो॑ यावा॑नाम्भा॒गो॑ऽस्यया॑वाना॒माधि॑पत्यं
प्र॒जाः स्पृ॒ताश्चतु॑श्चत्वारि॑ंशः स्तोमं॑ ऋ॒भूणा॒म्भा॒गो॑ऽसि वि॒श्वेषां॑
दे॒वाना॒माधि॑पत्यम्भू॒तं निशा॑न्तं स्पृ॒तं त्रय॑स्त्रिंशः स्तोमः॑ ॥ (१७)

वसू॒नां भा॒गो॑ऽसि षट्त्वारि॑ंशच्च ॥ [९]

एक॑यास्तुवत प्र॒जा अ॑धीयन्त प्र॒जाप॑तिरधि॑पतिरासीत्तिसृ॒भिर॑स्तु
ब्रह्मा॑सृज्यत ब्रह्म॑णस्पतिरधि॑पतिरासीत् पञ्च॑भिर॑स्तुवत
भू॒तान्य॑सृज्यन्त भू॒ताना॑म्पतिरधि॑पतिरासीत्सप्त॑भिर॑स्तुवत
सप्त॑र्षयोऽसृज्यन्त धा॒ताधि॑पतिरासीन्न॒वभि॑र॑स्तुवत पि॒तरो॑-
ऽसृज्य॑न्तादि॒तिरधि॑पत्यासीदेकाद॑शभि॑र॑स्तुवत॒र्तवो॑ऽसृज्य॑न्ता॒र्तवो॑-
ऽधि॑पतिरासीत् त्रयोद॑शभि॑र॑स्तुवत मा॒सा अ॑सृज्यन्त संव॑त्स॒रो-

ऽधिपतिः (१८)

आसीत्पञ्चदशभिर्स्तुवत क्षत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्तदश
 पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदशभिर्स्तुवत
 शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपती आस्तामेकंविंशत्यास्तुवतैकंशप
 पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्नयौविंशत्यास्तुवत क्षुद्राः
 पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारण्याः
 पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत
 द्यावापृथिवी वि (१९)

एतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधिपत्यमासीन्नवविं
 वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकंत्रिंशतास्तुवत प्रजा
 असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशतास्तुवत
 भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेश्वरधिपतिरासीत्॥ (२०)

सं वृथ्सुरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥ [१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
 वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रय एनाम्महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
 उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु सञ्चरन्ती। सूर्यपत्नी वि
 चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य
 पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका
 रक्षत्यूर्जमेका (२१)

व्रतमेकां रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या तुरीयां
यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभम्बृहदर्कं
युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासाः
स्वसृरजनयत्पञ्चपञ्च। तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि
ऋतवो वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं
केतुम्प्रतिमुञ्चमानाः। (२२)

ऋतूँस्तन्वते कवयः प्रजान्तीर्मध्येछन्दसः परि
यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्रीं
देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना
नानारूपा मातुरस्या उपस्थै। एकाष्टका तपसा तप्यमाना
जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्यून्यसहन्त देवा
हन्तासुराणामभवच्छर्चाभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त सत्यं
वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम् (२३)

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनाम्रीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः
पञ्चदशेन कृताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम् (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूष्यपामेकां महिमानम्बिभर्ति।

सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैकां सवितैकां नि यच्छति।
 या प्रथमा व्योच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती
 धुक्ष्वोत्तरामुत्तरा ५ समांम्। शुक्रर्षभा नभसा ज्योतिषागाद्विश्वरूपा
 शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थः स्वपस्यमाना बिभ्रती जरामंजर
 उष आगाः। ऋतूनाम्पत्नी प्रथमेयमागादह्ना नेत्री जनित्री
 प्रजानांम्। एका सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं जरयसि
 सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पत्येकान्नविंशतिश्च॥ [११]

अग्नें जातान्म्र णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
 अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तव स्या ५ शर्मन्निवरूथ उद्वित्।
 सहसा जातान्म्र णुदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अधि
 नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः ५ स्याम प्र णुदा नः सपत्नान्।
 चतुश्चत्वारिंशः स्तोमो वर्चो द्रविणः ५ षोडशः स्तोम ओजो द्रविणं
 पृथिव्याः पुरीषमसि (२६)

अप्सो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः
 परिभूश्छन्द आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः
 समुद्रं छन्दः सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो
 रथन्तरं छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः
 सष्टृच्छन्दोऽनुष्टृच्छन्दः ककुच्छन्दस्त्रिककुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं

छन्दः (२७)

पदपङ्क्तिश्छन्दोऽक्षरपङ्क्तिश्छन्दो विष्टारपङ्क्तिश्छन्दः क्षुरो
भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो
वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धाश्छन्दश्छुदिश्छन्दो
दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः ॥ (२८)

अस्यङ्कपञ्चन्दस्यसि ९ शच ॥

[१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्वविणस्युर्विपन्यया। समिद्धः शुक्र आहुतः॥
त्व९ सोमासि सत्पतिस्त्व९ राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः॥
भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दृग्योरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते
शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य। (२९)

रुशदृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवा९ आयजिष्ठः स्वस्ति।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देवा।
यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
होतर्मनुषः (३०)

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य
समना समनानुशन्नग्र उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं

यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमां
असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदं
हविर्मरुतस्तज्जुष्टन। युष्माकोती रिंशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
दुरह्णा युस्तिरः सत्यानि मरुतः (३१)

जिघांसात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा
हन्तना तम्। संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु।
तस्मत्पाशान्त्र मुञ्चन्त्वहंसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः।
पिप्रीहि देवा उशतो यविष्ठ विद्वां ऋतूँरऋतुपते यजेह। ये
दैव्या ऋत्विजस्तेभिरग्रे त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्रे यदद्य
विशो अध्वरस्य होतः पावक (३२)

शोचे वेष्ट्वं हि यज्वां। ऋता यजासि महिना वि यद्भूरुहव्या
वह यविष्ठ या ते अद्य। अग्निना रयिमंश्नवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं
वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिर्वधनः। सुमित्रः सोम
नो भव। गृहमेधास आ गंत मरुतो मापं भूतन। प्रमुञ्चन्तो नो
अहंसः। पूर्वीभिर्हि दंदाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्। महोभिः (३३)

चर्षणीनाम्। प्र बुध्रिया ईरते वो महांसि प्र णामानि
प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं गृहमेधीयम्मरुतो
जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोरुहविष्मंती
घृताचीं। उप स्वेनमरमंतिर्वसूयुः। इमो अग्रे वीततमानि हव्याजंस्रो

वक्षि देवतातिमच्छ। प्रति न ई९ सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः
शर्धो मारुतमनर्वाण९ रथेशुभम्। (३४)

कण्वा अभि प्र गायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वश्चो यक्षदृशो
न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा वत्सासो न
प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रेषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध
युञ्जते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त
धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयं इव मरुतः केन (३५)

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्ववा घृतमुक्षता
मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्नि९ हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्।
हव्यवाहं पुरुप्रियम्। त९ हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं घृतश्रुता।
अग्नि९ हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः श्रथद्वृत्रमिन्द्र वो
विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा वावृधानो विश्वकर्मन्
हविषा वर्धनेन॥ (३६)

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पार्वक महोभी रथेशुभं केन षड्वत्वारि९शच्च॥ [१३]

रश्मिरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मूर्धेन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निना विश्वापाद्वजापतिर्मनसा
कृत्तिका मधुश्च समिदिशां द्वादश॥ [१४] रश्मिरसि प्रति धेनुमसि स्तनयितुसनिरस्यादित्याना९
सप्तत्रि९शत्॥ 37॥ रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

र॒श्मिर॑सि॒ क्षया॑य त्वा॒ क्षयं॑ जिन्व॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒
धर्मं॑ जिन्वा॒न्वि॑तिरसि॒ दिवे॑ त्वा॒ दिवं॑ जिन्व॒ संधि॑र॒स्यन्त॑रि॒क्षाय॑
त्वा॒न्त॑रि॒क्षं जिन्व॑ प्रति॒धि॒र॒सि पृ॑थि॒व्यै त्वा॑ पृथि॒वीं जि॑न्व॒ विष्ट॑म्भो॒-
ऽसि॒ वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जिन्व॒ प्र॒वा॒स्य॒हे त्वा॒हर्जि॑न्वा॒नुवा॑सि॒ रात्रि॑यै
त्वा॒ रात्रिं॑ जिन्वो॒शिग॑सि (१)

वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑ञ्जिन्व॒ प्र॒के॒तो॑ऽसि॒ रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा॒ रु॒द्राञ्जि॑न्व॒
सु॒दी॒ति॒र॒स्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वा॒ऽऽदि॒त्याञ्जि॑न्वो॒जो॑ऽसि॒ पि॒तृभ्य॑स्त्वा॒
पि॒तृ॒ञ्जि॑न्व॒ तन्तु॑रसि॒ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा॒ प्र॒जा जि॑न्व॒ पृ॒त॒ना॒षाड॑सि॒
प॒शुभ्य॑स्त्वा॒ प॒शूञ्जि॑न्व॒ रे॒वद॑स्योष॒धीभ्य॑स्त्वोष॒धीर्जि॑न्वा॒भि॒जिद॑सि॒
यु॒क्त॒ग्रा॒वेन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्रं॑ जिन्वाधि॒पति॑रसि॒ प्रा॒णाय॑ (२)

त्वा॒ प्रा॒णं जि॑न्व॒ यन्ता॑स्य॒पा॒नाय॑ त्वा॒पा॒नं जि॑न्व॒ स॒स॒र्पो॒-
ऽसि॒ चक्षु॑षे त्वा॒ चक्षु॑र्जिन्व॒ वयो॑धा अ॒सि॒ श्रोत्रा॑य त्वा॒ श्रोत्रं॑ जिन्व॒
त्रि॒वृद॑सि॒ प्र॒वृद॑सि॒ सं॒वृद॑सि॒ वि॒वृद॑सि॒ स॒रो॒हो॑ऽसि॒ नी॒रो॒हो॑ऽसि॒
प्र॒रो॒हो॑ऽस्य॒नुरो॑हो॑ऽसि॒ वसु॑को॑ऽसि॒ वे॒ष॒श्चि॒रसि॒ वस्य॑ष्टिरसि॥ (३)

उ॒शिग॑सि॒ प्रा॒णाय॑ त्रिच॒त्वारि॑श॒च्च॥

[१]

रा॒ज्य॑सि॒ प्रा॒ची दि॒ग्वस॑वस्ते दे॒वा अधि॑प॒तयो॒ऽग्नि॑र्हे॒तीना॑म॒प्रति॑ध॒त

त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु
 रथन्तरं सामं प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा दिग्गुद्रास्ते देवा
 अधिपतय इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः
 श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्सामं प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि
 प्रतीची दिक् (४)

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधृता
 सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
 मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपं सामं प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची
 दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधृतेकविंशस्त्वा
 स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु
 वैराजं सामं प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते देवा
 अधिपतयः (५)

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा स्तोमौ
 पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः
 शाक्यरैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा
 देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्च ते
 त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
 सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्मरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च

सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना
हेती रक्षांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च
रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजुन्या चाप्सरसौ
दङ्गवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य
रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च (७)

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथसंयद्वर
सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम् (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा
सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य
चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं
विभूमतीम्प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृष्टु दिवं
मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद। प्रोथदश्चो न यवसे अविष्यन् यदा
महः संवरणाद्व्यस्थात्। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते

व्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

प्रमोचन्ती च यः स्वस्त्याष्टविंशतिश्च॥ [३]

अग्निमूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपां रेतांसि
जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य
वाघतः॥ अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचंसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम् (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः
प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णो। गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः
सुविताय नव्यंसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः (११)

गुहा हितमन्वविन्दज्छश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य
केतुम्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः
सरथः स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं
चित्रश्रवस्तम् हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय

वोढवे। सखायः सं वः सम्यञ्चमिषम् (१२)

स्तोमं चाग्रये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नत्रे सहस्वते।
स॑स॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्रे॑ विश्वान्य॒र्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मिध्य॑से स
नो वसू॒न्या भ॑र। ए॒ना वो अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो नपा॑त॒मा हु॑वे। प्रि॒यं
चेति॑ष्ठमर॒तिः स्व॑ध्व॒रं विश्व॑स्य दू॒तम॑मृ॒तम्। स यो॑जते अरु॒षो
वि॒श्वभो॑जसा॒ स दु॑द्रव॒त्स्वा॒हुतः। सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः सु॒शर्मा॑ (१३)

वसू॒नां दे॒व रा॒धो जना॑नाम्। उद॑स्य शोचि॒रस्था॑दा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उद्धू॒मासो॑ अरु॒षासो॑ दि॒विस्पृ॑शः स॒मग्नि॑मि॒न्धते॒ नरः॑। अ॒ग्ने
वा॒जस्य॑ गोम॑त॒ ईशा॑नः सह॒सो य॒हो। अ॒स्मे धे॑हि जा॒तवे॒दो
महि॑ श्रवः॑। स इ॒धानो॑ वसु॒ष्कवि॒रग्निरि॑डे॒न्यो गिरा॑। रे॒वद॑स्मभ्यं
पु॒र्वणी॑क दी॒दिहि॑। क्ष॒पो रा॑ज॒न्नुत॑ त्मना॒ग्ने वस्तो॑रु॒तोष॑सः। स
ति॑ग्मजम्भ (१४)

र॒क्षसो॑ द॒ह प्र॑ति। आ ते॑ अ॒ग्र इ॒धीम॑हि द्यु॒मन्तं॑ दे॒वाज॑रम्।
यद्ध॑ स्या ते॒ पनी॑यसी स॒मिद्दी॑दय॒ति द्य॒वीष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र।
आ ते॑ अ॒ग्र ऋ॒चा ह॒विः शु॒क्रस्य॑ ज्योतिषस्पते। सु॒श्चन्द्र॑ दस्म
वि॒शप॑ते ह॒व्यवा॑द्भ्यः॑ हूय॒त इ॒षः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्चन्द्र
स॒र्पिषो॑ द॒र्वी श्री॑णीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्याः (१५)

उ॒क्थे॑षु शव॒सस्प॑त॒ इष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। अ॒ग्ने त॒मद्या॑श्वं न
स्तो॒मैः क्र॑तुं न भ॒द्रः ह॒दिस्पृ॑शम्। ऋ॒ध्यामा॑ त॒ ओहैः॑। अ॒धा ह्य॑ग्ने

क्रतोर्भिद्रस्य दक्षस्य साधोः। रथीरऋतस्य बृहतो बभूथ। आभिष्टे
अद्य गोभिर्गृणन्तोऽग्रे दाशेम। प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः।
एभिर्नो अर्केर्भवां नो अर्वाङ् (१६)

सुवर्न ज्योतिः। अग्रे विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निः
होतारम्मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुः सहसो जातवेदसम्। विप्रं
न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वयां स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य
विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्रे त्वन्नो अन्तमः।
उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय
नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छा नक्षि द्युमत्तमो रयिं
दाः॥ (१७)

जनानामङ्गिरस इषः सुशमी तिग्मजम्भ पुपूया अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥ [४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां
तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमैभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय
सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा युनज्म्यम्बा
दुला नितत्रिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि
प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा
मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते

गो॒प्तारो॑ वा॒युर्विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑
चास्तु॒ द्यौरप॑राजितामृतेन वि॒ष्टादि॑त्यास्ते गो॒प्तारः॒ सूर्यो॑ विय॑त्तो-
ऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चास्तु॥ (१९)

सा ऽष्टाच॑त्वारि॒शच्च॥

[५]

बृह॑स्पति॑स्त्वा सादयतु पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै
प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒ विश्वं॑ ज्योति॑र्यच्छा॒ग्निस्तेऽधि॑पतिर्विश्व॑कर्मा॒ त्वा
सादय॑त्वन्तरि॒क्षस्य॑ पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒ विश्वं॑
ज्योति॑र्यच्छ॒ वायु॑स्तेऽधि॑पतिः प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु दि॒वः पृ॒ष्ठे
ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒ विश्वं॑ ज्योति॑र्यच्छ॒ परमे॑ष्ठी
तेऽधि॑पतिः पुरोवा॒त्सनि॑रस्यभ्र॒सनि॑रसि विद्यु॒त्सनिः॑ (२०)

अ॒सि स्त॒नयि॒तुस॑नि॒रसि वृ॒ष्टि॒सनि॑रस्यग्ने॒र्या॒न्य॒सि
दे॒वाना॑मग्ने॒या॒न्य॒सि वा॒यो॒र्या॒न्य॒सि दे॒वाना॑ वा॒यो॒या॒न्य॒स्यन्त॑रि॒क्षस्य॒
या॒न्य॒सि दे॒वाना॑मन्त॒रि॒क्षया॒न्य॒स्यन्त॑रि॒क्षम॑स्यन्त॒रि॒क्षाय॒ त्वा
स॒लि॒लाय॑ त्वा स॒र्णीका॑य त्वा स॒तीका॑य त्वा के॒ताय॑ त्वा प्रचै॑तसे
त्वा वि॒व॒स्वते॑ त्वा दि॒वस्त्वा ज्योति॑ष आदि॒त्येभ्य॑स्त्वर्चे॒ त्वा रु॒चे
त्वा द्यु॒ते त्वा भा॒से त्वा ज्योति॑षे त्वा यशो॒दां त्वा यश॑सि तेजो॒दां
त्वा तेज॑सि पयो॒दां त्वा पय॑सि वर्चो॒दां त्वा वर्च॑सि द्रवि॒णो॒दां त्वा
द्रवि॑णे सादयामि तेन॒र्षिणा॒ तेन॒ ब्रह्म॑णा॒ तया॑ दे॒वता॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा

सीद॥ (२१)

विद्युत्सनिर्द्युत्वैकान्नत्रिंशच्च॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि
पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे सादयामि
दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानम्मे (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परं
हन्नाम तावेहि स रभावहे पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने यावा अयावा
एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानम्मे द्वात्रिंशच्च॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्सूर्येण स्वराङ्गत्वा शचीपतिर्ऋषभेण
त्वष्टा यज्ञेन मघवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्देन
तनूधा अत्रेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना
तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार
क्षत्रेण मनुष्यान्श्वेन च रथेन च वज्र्यंतुभिः प्रभुः संवत्सरेण
परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशत्॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीक्षायां सविता भृत्यां

पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
 क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागतः
 प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान
 इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तो
 यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः
 क्षीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो
 नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशः सोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुद्वच
 गतः॥ (२५)

रुद्र एकविंशतिश्च॥

[९]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः
 सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा
 रोहिणी नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नक्षत्रं सोमो
 देवतार्द्रा नक्षत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो
 नक्षत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नक्षत्रं सर्पा देवता मघा नक्षत्रम्पितरो
 देवता फल्गुनी नक्षत्रम् (२६)

अर्यमा देवता फल्गुनी नक्षत्रम्भगो देवता हस्तो नक्षत्रं
 सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता
 विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नक्षत्रमित्रो देवता रोहिणी

नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रम्पितरो देवताषाढा नक्षत्रमापो
देवताषाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता
श्रविष्ठा नक्षत्रं वसवः (२७)

देवता शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमज
एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नक्षत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नक्षत्रं पूषा
देवताश्वयुजौ नक्षत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नक्षत्रं यमो देवता पूर्णा
पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्युनी नक्षत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च
नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च
हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्रेरन्तःश्लेषोऽसि
कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रताः (२९)

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां
रुद्राणाम् (३०)

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि
सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि
साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
शतं च सहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
चान्तंश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः
सहस्रमयुतमक्षीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्रुतो मधुश्रुत
ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु विराजो
नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (३२)

सब्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चचत्वारिंशच्च॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृन्नो
विष्टया स्तोमो अहां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्ले अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः
पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं क्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं त्रिष्टुभौजः
शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण

रक्षा। प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाहाः
 सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत्।
 वैरूपे सामन्निह तच्छकेम् जगत्त्यैनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
 सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवातमुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं
 दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा शरदाह्नां चिकित्वा
 अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे सामन्त्रधि मे मनीषानुष्टभा
 सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं क्षत्रम्मित्रवदारद्रदानु मित्रावरुणा
 रक्षन्तमाधिपत्यैः। सम्राड्विशां सहसाम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो
 विष्टया नः पिपर्तु। अवस्युवाताः (३५)

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुघा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं
 गोपाः पुरणुतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्यां युङ्क्ति वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशां रन्तिराशौषधीनां संवत्सरेण सविता नो अहाम्।
 रेवथ्सामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमत्रयस्त्रिंशे भुवनस्य पति विवस्वद्वाते अभि नः (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा नो
 अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्यघोरास्येशाना सहसो या मनोता।
 बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि नो गृणन्तु।

विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगंतो विष्णुपत्नी।
विश्वव्यं चा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थे। वैश्वानरो
न ऊत्या पृष्ठो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र
आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥ (३७)

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नृश्वतुर्दश च॥ [१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आख्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो ज्येष्ठाय
नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥ [१३] नमस्ते रुद्र नमो भवाय
द्रापे सप्तविंशतिः॥ 27॥ नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नमस्ते रुद्र मन्यव उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने
बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूव ते धनुः।
शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडया। या ते रुद्र शिवा
तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि। यामिषु गिरिशन्त हस्ते (१)

बिभर्ष्यस्तवे। शिवा गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयक्ष्म सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो दैव्यो

भिषक्। अहीँश्च सर्वाँञ्जम्भयन्श्च सर्वाँश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्रो
अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाँ रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाँ हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः। उतैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उतैनं
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्त्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्त्रियोज्याम्। याश्च ते हस्त इषवः (३)

परा ता भंगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वँ सहस्राक्ष शतेषुधे।
निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
विशाल्यो बाणवाँ उत। अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या ते
हेतिर्मीढुष्टम हस्तै बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्षमया
परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानातताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत
ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु
विश्वतः। अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम्॥ (४)

हस्तै दिक्ष्विषव उभाभ्यां द्वाविँशतिश्च॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो
हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो नमः सस्पिञ्जराय त्विषीमते
पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशाय विव्याधिनेऽन्त्रानाम्पतये नमो

नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो नमो भवस्य हेतुये
जगताम्पतये नमो नमो रुद्रायातताविने क्षेत्राणाम्पतये नमो नमः
सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय
कक्षाणाम्पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये
नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनाम्पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय
धावते सत्त्वनाम्पतये नमः॥ (६)

वनानाम्पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिन आव्याधिनीनाम्पतये नमो नमः
ककुभाये निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिणे इषुधिमते
तस्कराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनाम्पतये नमो
नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सूकाविभ्यो
जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः
प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानाम्पतये
नमो नमः (७)

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो
नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च
वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो
धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो

अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (८)

कुलुञ्जानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम
उगणाभ्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृथसेभ्यो गृथसपतिभ्यश्च
वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गुणेभ्यो
गुणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो
नमो महद्भ्यः क्षुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो
नमो नमो रथेभ्यः (९)

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो नमः
क्षत्तृभ्यः सङ्गहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षभ्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो
नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
वो नमो नम इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः
श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥ [४]

नमो भुवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च
नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च
 नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
 स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
 नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्रियाय च
 नमः सोभ्याय च प्रतिसूर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च
 नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो
 वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
 नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः
 श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
 दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्ष्णेषवे
 चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च
 पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
 च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो

मे॒घ्या॑य च वि॒द्युत्या॑य च॒ नमो॑ ई॒ध्रिया॑य चात॒प्या॑य च॒ नमो॑ वा॒त्या॑य
च॒ रेष्मि॑याय च॒ नमो॑ वास्त॒व्या॑य च वास्तुपा॑य च॥ (१६)

वैश॒न्ता॑य च त्रि॒श॒च्च॥ [७]

नमः॑ सोमा॑य च रु॒द्राय॑ च॒ नमस्ता॑म्राय॑ चारु॒णाय॑ च॒ नमः॑
श॒ङ्गाय॑ च पशु॑पत॒ये च॒ नमो॑ उ॒ग्राय॑ च भी॒माय॑ च॒ नमो॑ अ॒ग्नेव॑धाय॑
च दू॒रेव॑धाय॑ च॒ नमो॑ ह॒न्त्रे च॒ हनी॑यसे च॒ नमो॑ वृ॒क्षेभ्यो॑ ह॒रि॒केशे॑भ्यो॑
नमस्ता॑राय॒ नमः॑ श॒म्भवे॑ च मयो॒भवे॑ च॒ नमः॑ शङ्क॒राय॑ च मयस्क॒राय॑
च॒ नमः॑ शि॒वाय॑ च शि॒वत॑राय च (१७)

नम॒स्ती॒र्था॑य च॒ कू॒ल्या॑य च॒ नमः॑ पा॒र्या॑य चावा॒र्या॑य च॒ नमः॑
प्र॒तर॑णाय चो॒त्तर॑णाय च॒ नमो॑ आता॒र्या॑य चाला॒द्याय॑ च॒ नमः॑ श॒ष्या॑य
च॒ फे॒न्या॑य च॒ नमः॑ सि॒क॒त्या॑य च प्रवा॒ह्या॑य च॥ (१८)

शि॒वत॑राय च त्रि॒श॒च्च॥ [८]

नमो॑ इ॒रि॒ण्या॑य च प्रप॒थ्या॑य च॒ नमः॑ कि॒शिला॑य च॒ क्षय॑णाय
च॒ नमः॑ कप॒र्दि॒ने च॒ पुल॒स्तये॑ च॒ नमो॑ गो॒ष्ठ्या॑य च॒ गृ॒ह्या॑य च॒ नमस्ता॑ल्प्या॑य च॒ गे॒ह्या॑य च॒ नमः॑ का॒ट्या॑य च ग॒ह्वरे॑ष्ठाय॑ च॒ नमो॑
हृद॒य्या॑य च नि॒वे॒ष्या॑य च॒ नमः॑ पा॒स॒व्या॑य च रज॒स्या॑य च॒ नमः॑
शु॒ष्क्या॑य च ह॒रि॒त्या॑य च॒ नमो॑ लो॒प्या॑य चो॒ल्प्या॑य च (१९)

नमो॑ ऊ॒र्व्या॑य च सू॒र्म्या॑य च॒ नमः॑ प॒र्ण्या॑य च प॒र्णश॑द्याय च॒ नमो॑
ऽप॒गु॒रमा॑णाय चाभिघ्न॒ते च॒ नमो॑ आ॒क्खि॒द॒ते च॒ प्र॒क्खि॒द॒ते च॒ नमो॑

नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नम आनिरहतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥

[९]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित। एषां पुरुषाणामेषाम्पशूनां
मा भेमारो मो एषां किं चनाममत्। या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे।
इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भंरामहे मतिम्। यथा
नः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टम्यामे अस्मिन् (२१)

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा
विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम् तवं रुद्र
प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न
उक्षितम्। मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्प्रिया मा नस्तनुवः (२२)

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु
मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तो
नमसा विधेम ते। आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने क्षयद्वीराय सुम्नमस्मे
ते अस्तु। रक्षां च नो अधि च देव ब्रूह्यधां च नः शर्म यच्छ
द्विबर्हाः। स्तुहि (२३)

श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहृत्तुमुग्रम्। मृडा
जंरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः। परि णो

रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरघायोः। अव स्थिरा
मघवद्भ्यस्तनुष्व मीढ्वस्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम् शिवतम
शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृत्तिं वसान्
आ चर पिनाकम् (२४)

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः।
यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा
बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा
कृधि॥ (२५)

अस्मिं स्तनुवंः स्तुहि पिनाकमेकात्रिंशच्च॥ [१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां
सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महत्यर्णवेऽन्तरिक्षे भवा
अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षमाचराः। नीलग्रीवाः
शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सस्मिञ्चरा नीलग्रीवा
विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नैषु
विविध्यन्ति पात्रेषु पिबन्तो जनान्। ये पथाम्पथिरक्षय ऐलबृदा
यव्युधः। ये तीर्थानि (२६)

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दश दक्षिणा दश

प्र॒तीची॒र्दशो॒दीची॒र्दशो॒र्ध्वास्ते॒भ्यो नम॒स्ते नो॑ मृ॒डयन्तु॑ ते यं द्वि॒ष्मो
यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॒ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि (२७)

ती॒र्थानि॒ यश्च॑ ष॒ट् प॒ट्॥ [११]

[अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नव (९)

अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्म॒न्नूर्जं॑ पर्व॒ते शि॒श्रिया॑णां वा॒ते प॒र्जन्ये॑ वरु॒णस्य॑ शु॒ष्मे। अ॒द्ध्य
ओष॑धी॒भ्यो वन॑स्पति॒भ्योऽधि॑ सम्भृ॒तां तां न॒ इष॑मूर्जं धत्त मरुतः
स॒ररा॑णाः। अश्म॑स्ते क्षु॒दमुं॑ ते शु॒गृच्छ॑तु यं द्वि॒ष्मः। स॒मुद्र॑स्य
त्वा॒ऽवाक॑या॒ग्ने परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो भ॑व।
हि॒मस्य॑ त्वा ज॒रायु॑णा॒ग्ने परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो
भ॑व। उप (१)

ज्मन्नुप वेतसेऽवत्तरं नदीष्व। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि
ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं कृधि। पावक आ
चितयन्त्या कृपा। क्षामन्नुरुच उषसो न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य
नू रण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा
मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

व॒क्षि॒ यक्षि॑ च। स नः॑ पाव॒क दी॒दिवोऽग्ने॑ दे॒वाः इ॒हा व॑ह।
 उप॑ य॒ज्ञः ह॒विश्च॑ नः। अ॒पामि॑दं न्य॒यनः॑ स॒मुद्र॑स्य नि॒वेश॑नम्।
 अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्यः॑ शि॒वो भ॑व। नम॑स्ते
 हर॑से शो॒चिषे॑ नम॑स्ते अ॒स्त्व॒र्चिषे॑। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑
 पाव॒को अ॒स्मभ्यः॑ शि॒वो भ॑व। नृष॑दे वट् (३)

अ॒प्सुष॑दे व॒ङ्गन॑सदे व॒ङ्गर्हि॑षदे वट्॒त्सुव॑र्विदे वट्। ये दे॒वा
 दे॒वानां॑ य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञिया॑नाः संव॒त्स॒रीण॑मुप॑ भा॒गमा॑सन्ते। अ॒हुता॑दो
 ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्त्स्व॒यं जु॑हु॒ध्वम्धु॑नो घृ॒तस्य॑। ये दे॒वा दे॒वेष्व॑धि॑
 दे॒वत्व॑माय॒न् ये ब्र॑ह्म॒णः पु॒र॒ए॒तारो॑ अ॒स्य। येभ्यो॑ न॒र्ते प॑व॒न्ते धाम्
 किं च॒न न ते दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अधि॑ स्नुषु॑। प्रा॒णदाः॑ (४)

अ॒पा॒न॒दा व्या॑न॒दाश्च॑क्षु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रि॒वोदाः॑। अ॒न्यं ते॑
 अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्यः॑ शि॒वो भ॑व। अ॒ग्नि॒स्तिग्मे॑न
 शो॒चिषा॑ य॒सद्वि॑श्वं न्य॒त्रिण॑म्। अ॒ग्नि॒र्नो व॑स॒ते र॒यिम्।
 सै॒नानी॑केन सु॒वि॒दत्रो॑ अ॒स्मे य॒ष्टा दे॒वाः आ॒य॒जिष्ठः॑ स्व॒स्ति।
 अ॒द॒भ्यो गो॒पा उ॒त नः॑ प॒र॒स्या अ॒ग्ने द्यु॑मदु॒त रे॒वदि॑दीहि॥ (५)

उप॑ दे॒वान् व॒द्वा॒ण॒दाश्च॑तु॒श्चत्वारि॑श॒च्च॥ [१]

य इ॒मा वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ जु॒ह्व॒द॒षिर्हो॑ता निष॒सादा॑ पि॒ता नः॑। स
 आ॒शिषा॑ द्र॒वि॒णमि॑च्छ॒मानः॑ प॒रम॑च्छ॒दो वर॑ आ वि॒वेश। वि॒श्वक॑र्मा
 मन॑सा॒ यद्वि॑हा॒या धा॒ता वि॑धा॒ता प॑र॒मोत॑ स॒न्दक्। तेषा॑मि॒ष्टानि॑

समिषा मंदन्ति यत्र सप्तरषीन्पुन एकमाहुः। यो नः पिता जनिता
यो विधाता यो नः सतो अभ्या सञ्जजाने। (६)

यो देवानां नामधा एक एव तं सम्प्रश्नम्भुवना यन्त्यन्या।
त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वं जरितारो न भूना।
असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृण्वन्निमानि। न तं
विदाथ य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरम्भवाति। नीहारेण प्रावृता
जल्प्या चासुतृप उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना (७)

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कः स्विद्वर्भं प्रथमं दध्र
आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्वर्भम्प्रथमं दध्र आपो यत्र
देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं
विश्वम्भुवनमधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्वन्धर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनितापधीनाम् (८)

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने
अजनन्नन्नमाने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व आदिद्यावापृथिवी
अप्रथेताम्। विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत
विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनय देव
एकः। किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्।
यदी भूमिं जनयन्न (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः। किं स्विद्वन्नं

क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मनीषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं
विश्वकर्माणमृतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि
जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन
त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो
विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनाम्पतये नमः।
नदीनां सर्वासाम्पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं
हविः॥ (११)

जज्ञानैनौषधीनां भूमिं जनयन्वृतये नमो नवं च॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुता। रायस्पोषेण स सृज प्रजयां
च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समेनं वर्चसा
सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्रे वर्धया
त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
देवाः (१२)

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
 विभावसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामंति दुर्मतिम्बाधमानाः।
 रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात्समिद्धे
 अग्नावधि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं घर्मं
 परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे जोष्टे।
 देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्। सूर्यरश्मिरुह्रिकेशः पुरस्तात्सविता
 ज्योतिरुदयाँ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसवं याति देवः
 सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
 अस्थुर्वीतँ शमित्रे शमिता यजध्यै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
 ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमान एष दिवो मध्यं
 आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा संमुद्रो
 अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिंम्पितुरा विवेश। मध्यं दिवो
 निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा
 अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः। रथीतमँ रथीनां वाजानाँ
 सत्पतिम्पतिम्। सुम्रहूर्यज्ञो देवाँ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवाँ
 आ च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाँ
 इन्द्रो मे निग्राभेणाधराँ अकः। उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म देवा

अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवाः शतपंथा अभि वाजंस्य पट्विंशतिश्च॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभणश्चरषणीनाम्।
सङ्क्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शत९ सेना अजयत्साकमिन्द्रः।
संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्चवनेन धृष्णुना।
तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा। स
इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी सः स्रष्टा स युध इन्द्रो गुणेन।
सः सृष्टजिह्मोमपा बाहुशर्ध्यूर्ध्वधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता। बृहस्पते
परि दीय (१६)

रथेन रक्षोहामित्रा९ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो
युधा जयन्तस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं
जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा। इम९ संजाता अनु वीरयध्वमिन्द्र९
सखायोऽनु स९ रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्
वाजी सहमान उग्रः। अभिर्वीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र
रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः (१७)

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्चवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माक९
सेना अवतु प्र युत्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा
यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनाम्मरुतो
यन्त्वग्रै। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानाम्मरुता९ शर्ध

उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्।
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु। (१८)

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वंनाम्मामकानाम्महांसि।
उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप-
प्रेतु जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्ट परा पत शरव्ये
ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान् (१९)

विश मैषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु
जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा
विशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ (२०)

दीया दायो जयन्त्वमित्रान् चत्वारिंशच्च॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा-
आशा दीद्यानो वि भाह्यूर्ज नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना
नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः। दिवः पृष्ठं सुवर्गत्वा मिश्रा
देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम्।
दिवो नाकस्य पृष्ठात्सुवर्ज्योतिरगाम् (२१)

अहम्। सुवर्यन्तो नापैक्षन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी।

य॒ज्ञं ये वि॒श्वतो॑धार॒ः सु॒वि॒द्वा॒ः सो वि॒तेनि॒रे। अ॒ग्ने प्रेहि॑ प्रथ॒मो
 दे॒वय॑तां चक्षु॑र्दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। इय॑क्षमाणा॒ भृगु॑भिः स॒जोषाः॑
 सुव॑र्यन्तु यज॑मानाः स्व॒स्ति। नक्तो॑षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते
 शिशु॑मेक॑ समी॒ची। द्यावा॒ क्षामा॑ रु॒क्मो अ॒न्तर्वि॑भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं
 धार॑यन्द्रवि॒णोदाः॑। अ॒ग्ने सह॑स्राक्ष (२२)

श॒तमूर्ध॑ञ्छु॒तं ते प्रा॒णाः स॒हस्र॑मपा॒नाः। त्व॑ सा॒हस्र॑स्य
 रा॒य ई॒शिषे॒ तस्मै॑ ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहा॑। सु॒पर्णो॑ऽसि
 गरु॑त्मान्पृ॒थिव्या॑ः सी॒द पृ॒ष्ठे पृ॒थिव्याः॑ सी॒द भा॒सान्तरि॑क्षमा
 पृ॒ण ज्योति॑षा॒ दिव॑मुत्त॒भान् तेज॑सा॒ दिश॒ उद्दृ॑ह। आ॒जुह्वानः॑
 सु॒प्रती॑कः पुर॒स्ताद॑ग्ने॒ स्वां योनि॑मा सी॒द सा॒ध्या। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॒
 अध्यु॑त्तरस्मिन्विश्वे॑ दे॒वाः (२३)

यज॑मानश्च सी॒दत। प्रे॒द्धो अ॒ग्ने दी॒दिहि॑ पुरो नोऽज॑स्रया
 सू॒र्म्या य॒विष्ठा॑। त्वा॑ श॒श्वन्त॒ उप॑ यन्ति॒ वाजाः॑। वि॒धेम॑ ते पर॒मे
 जन्म॑न्न॒ग्ने वि॒धेम॒ स्तोमै॑रव॒रे स॒धस्थे॑। यस्मा॒द्योने॑रु॒दारि॑था॒ यजे॑
 तम्प्र॒ त्वे ह॒वी॑ःषि॒ जुहुरे॑ समि॒द्धे। ता॑ स॒वितु॑र्वरे॒ण्यस्य॑ चि॒त्रामा॑हं
 वृ॒णे सु॒म॒तिं वि॒श्वज॑न्याम्। या॒मस्य॒ कण्वो॑ अ॒दुह॑त्प्रपी॒नाः
 स॒हस्र॑धाराम् (२४)

पय॑सा म॒हीं गा॒म्। स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः स॒त्तर्ष॑यः
 स॒प्त धा॒म प्रि॒याणि॑। स॒प्त हो॒त्राः स॒प्तधा॑ त्वां यज॑न्ति स॒प्त योनी॑रा

पृणस्वा घृतेन। ईदृङ्ङान्यादृङ्ङेतादृङ्ङ प्रतिदृङ्ङ मितश्च सम्मितश्च
सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च
सत्यश्चर्तपाश्चात्यःहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च
विधर्ता च विधारयः। ईदृक्षास एतादृक्षास ऊ षु णः सदृक्षासः
प्रतिसदृक्षास एतन। मितासश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो
मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं
दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो
मानुषींश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अगां सहस्राक्ष देवाः सहस्रधारामत्यःहा अनुवर्त्मानः षोडश च॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे।
अनाविद्धया तनुवा जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदौ जयेम। धनुः
शत्रौरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वक्ष्यन्तीवेदा
गनीगन्ति कर्णमिप्रियं सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्गे
वितताधि धन्वन् (२७)

ज्या इयं समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषां
मातेव पुत्रम्बिभृतामुपस्थे। अप शत्र न्विध्यता संविदाने आर्त्ता

इमे विष्फुरन्तीं अमित्रान्। बह्वीनाम्पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
 समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति
 प्रसूतः। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
 अभीशूनाम्महिमानम् (२८)

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीब्रान्योषान्कृण्वते
 वृषपाणयोऽश्वा रथैभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
 प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रूँरनपव्ययन्तः। रथवाहनं हविरस्य
 नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्मं सदेम
 विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः। स्वादुषुसदः पितरो वयोधाः
 कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृध्राः
 सतोवीरा उरवो ब्रातसाहाः। ब्राह्मणासः (२९)

पितरः सोम्यांसः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः
 पातु दुरितादृतावृधो रक्षा मार्किर्नो अघशंस ईशत। सुपर्ण वंस्ते
 मृगो अस्या दन्तो गोभिः सन्नद्धा पतति प्रसूता। यत्रा नरः सं च
 वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्। ऋजीते परि वृद्धि
 नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः (३०)

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनां उप जिघ्रते।
 अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय। अहिरिव भोगैः पर्येति
 बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि

विद्वान्पुमा॒न्पुमा॑ः॒ सं परि॑ पातु विश्वतः॑। वन॑स्पते वी॒ड्वङ्गो॑ हि
भूया॑ अ॒स्मत्सखा॑ प्र॒तर॑णः सु॒वीरः॑। गोभिः॑ सन्न॑द्धो असि
वी॒डय॑स्वास्था॒ता ते॑ जयतु॒ जेत्वा॑नि। दि॒वः पृथि॒व्याः परि॑ (३१)

ओज॒ उद्ध॑तं वन॒स्पति॑भ्यः पर्या॒भूत॑ सहः॑। अ॒पामो॒ज्मानं॑
परि॒ गोभि॑रावृ॒तमिन्द्र॑स्य॒ वज्र॑ ह॒विषा॒ रथं॑ यज। इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑
म॒रुता॑मनी॒कम्मि॑त्रस्य॒ गर्भो॑ वरु॒णस्य॒ नाभिः॑। सेमां॑ नो ह॒व्यदा॑तिं
जुषा॑णो दे॒व रथ॑ प्रति॒ हव्या॑ गृ॒भाय॑। उप॑ श्वासय पृथि॒वीमु॑त
द्याम्पु॑रु॒त्रा ते॑ मनु॒तां विष्टि॑तं जग॑त्। स दु॒न्दुभे॑ स॒जूरि॑न्द्रेण
दे॒वैर्दूरा॑त् (३२)

दवी॑यो अप॑ सेध॒ शत्रू॑न्। आ क्र॑न्दय॒ बल॒मोजो॑ न॒ आ
धा॒ नि ष्टि॑निहि॒ दुरि॑ता बाध॑मानः। अप॑ प्रोथ दु॒न्दुभे॑ दु॒च्छुना॑
इ॒त इन्द्र॑स्य॒ मुष्टि॑र॒सि वी॒डय॑स्व। आ॒मूर॑ज प्र॒त्याव॑र्तये॒माः
कै॒तुम॑दु॒न्दुभि॑र्वावदीति। सम॑श्च॒पर्णाश्च॑रन्ति नो॒ नरो॒ऽस्माक॑मिन्द्र
र॒थिनो॑ जयन्तु॥ (३३)

धन्व॑न्महि॒मानं॑ ब्राह्म॑णा॒सोऽर्दि॑तिः पृथि॒व्याः परि॑ दू॒रादे॑कच॒त्वारि॑शच्च॥ [६]

यदक्र॑न्दः प्रथ॒मं जा॑यमान॒ उद्य॑न्त्स॒मुद्रा॑दु॒त वा॒ पुरी॑षात्।
श्ये॒नस्य॑ प॒क्षा ह॑रि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुत्य॒म्महि॑ जा॒तं ते॑ अर्व॒न्। यमे॑न॒
दत्तं॑ त्रि॒त ए॑नमायु॒नगि॑न्द्र ए॒णम्प्र॑थ॒मो अ॒ध्यति॑ष्ठत्। ग॒न्धर्वो॑ अ॒स्य
र॒शना॑म॒गृभ्णा॑त्सू॒राद॑श्च॒ वस॑वो निर॑तष्ट। अ॒सि य॒मो अ॒स्यादि॒त्यो

अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन समया विपृक्तः (३४)

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि
त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेवं मे वरुणश्छन्थस्यर्वन् यत्रा त
आहुः परमं जनित्रम्। इमा ते वाजित्रवमार्जनानीमा शफानाः
सनिर्तुर्निधाना। अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति
गोपाः। आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा (३५)

पुतयन्तम्पतंगम्। शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानम्
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः। यदा
ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्विसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु त्वा रथो
अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु ब्रातासुस्तवं
सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम् (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव
शरीरम्पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वात इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि
विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं

यत्सुधस्थमर्वा॑ अच्छा॑ पितर॑म्मातर॑ च। अद्या देवां जुष्ट॑तमो हि
गम्या॑ अथा शा॑स्ते दा॒शुषे॒ वार्या॑णि॥ (३८)

विप॑क्तो दि॒वा वी॑र्यमु॒पैका॒न्नच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [७]

मा नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो अर्य॑मायुरिन्द्र॑ ऋ॒भुक्षा म॒रुतः॑ परि॑
ख्यन्। यद्वा॒जिनो॑ दे॒वजा॑तस्य॒ सप्तैः॑ प्रव॒क्ष्यामो॑ वि॒दथे॑ वी॒र्या॑णि।
यन्नि॒र्णिजा॒ रेक्का॑सा॒ प्रावृ॑तस्य॒ रातिं॑ गृ॒भीता॑म्मु॒खतो॑ नय॑न्ति।
सुप्रा॑ङ्जो मे॒म्यद्वि॑श्वरूप॒ इन्द्रा॑पू॒ष्णोः प्रि॒यम॑प्येति॒ पाथः॑। ए॒ष
च्छा॒गः पु॒रो अश्वे॑न वा॒जिना॑ पू॒ष्णो भा॒गो नी॑यते वि॒श्वदै॑व्यः।
अ॒भिप्रि॑यं यत्पु॑रोडाशम॒र्वता॑ त्वष्टेत् (३९)

ए॒न॒सौ॒श्रव॑साय॒ जिन्व॑ति। यद्ध॒विष्य॑मृतु॒शो दे॑व॒यानं॑
त्रि॒र्मानु॑षाः पर्य॑श्वं नय॑न्ति। अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति॒ यज्ञं॑
दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॑दय॒न्नजः॑। होता॑ध्व॒र्युरा॑व॒या अ॒ग्निमि॑न्धो ग्रा॒वग्रा॑भ
उ॒त श॑स्तु॒ सुवि॑प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं॒ कृते॑न॒ स्वि॑ष्टेन व॒क्षणा॑
आ पृ॑णध्वम्। यू॒पव॑स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॑षालं॒ ये अ॑श्वयू॒पाय॑
तक्ष॑ति। ये चा॒र्वते॒ पच॑न॒सम्भ॑रन्त्यु॒तो (४०)

तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न॒ इन्व॑तु। उप॒ प्रागा॑त्सुम॒न्मेऽधा॑यि॒ मन्म॑
दे॒वाना॑माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑न॒ विप्रा॑ ऋ॒षयो॑ मदन्ति॒ देवाना॑
पुष्टे॑ च॒क्रमा॑ सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॑ दाम॑ स॒दान॑म॒र्वतो॑ या शी॒र्षण्या॑

रशना रञ्जुरस्या। यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। यदश्वस्य ऋविषः (४१)

मक्षिकाश यद्वा स्वरो स्वधितौ रिप्तमस्ति। यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। यद्वृक्षमुदरस्यापवाति य आमस्य ऋविषो गन्धो अस्ति। सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु मेधं शृतपाकं पचन्तु। यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति। मा तद्धूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशब्धौ रातमस्तु॥ (४२)

इदुतो ऋविषः श्रिषन्मा च॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति। ये चार्वतो मांसमिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु। यन्नीक्षणम्मांसपचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि। ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्। निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमवतः। यच्च पपौ यच्च घासिम् (४३)

जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। मा त्वाग्निध्वनयिद्धूमगन्धिर्मो भ्राजन्त्यभि विक्तु जग्निः। इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम्। यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै। संदानमवन्तम्पङ्क्तिशम्प्रिया देवेष्वा यामयन्ति। यत्ते

सादे महंसा शूकृतस्य पार्ष्णिा वा कशया (४४)

वा तुतोद। सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा
सूदयामि। चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्गीरश्वस्य स्वधितिः
समेति। अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुषपरुनुघुष्या वि
शस्त। एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथर्तुः। या
ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानाम्प्र जुहोम्यग्नौ। मा त्वा
तपत् (४५)

प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते। मा
ते गृधुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा उ
वेतन्त्रियसे न रिष्यसि देवा इदैषि पथिभिः सुगेभिः। हरीं ते
युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य। सुगव्यं नो वाजी
स्वश्वियम्पुंसः पुत्रा उत् विश्वापुष रयिम्। अनागास्त्वं नो
अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनता हविष्मान् (४६)

घासि कशया तपद्रयि नवं च॥ [९]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्।
वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च

मे स्वरंश्च मे श्लोकंश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिंश्च मे ज्योतिंश्च मे सुवंश्च
मे प्राणश्च मेऽपानः (१)

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे
मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च म ओजश्च मे
सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च
मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषि च मे शरीराणि
च मे॥ (२)

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च
मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे
वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा
च मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिंश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे
जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे
वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च
म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥ (४)

जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे
सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे

द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं
च (५)

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं
च मे लयश्च मे ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे
जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे
शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमष्टौ च॥ [३]

ऊर्क् च मे सूनृतां च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु च मे
सग्धिश्च मे सपीतिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च मे औद्भिद्यं
च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभु च (७)

मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च
मेऽक्षितिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयश्च मे यवाश्च मे
माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे गोधूमाश्च मे मसुराश्च
मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे॥ (८)

विभु च मसुराश्चतुर्दश च॥ [४]

अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च
मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुश्च मे
श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च मे आपश्च मे वीरुधश्च मे ओषधयश्च

मे कृष्टपच्यं च (९)

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशवं आरण्याश्च यज्ञेन
कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु
च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म् एमंश्च म् इतिश्च
मे गतिश्च मे॥ (१०)

कृष्टपच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [५]

अग्निश्च म् इन्द्रश्च मे सोमंश्च म् इन्द्रश्च मे सविता च म् इन्द्रश्च
मे सरस्वती च म् इन्द्रश्च मे पूषा च म् इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च
म् इन्द्रश्च मे मित्रश्च म् इन्द्रश्च मे वरुणश्च म् इन्द्रश्च मे त्वष्टा
च (११)

म इन्द्रश्च मे धाता च म् इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म् इन्द्रश्च मे-
ऽश्विनौ च म् इन्द्रश्च मे मरुतश्च म् इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा
इन्द्रश्च मे पृथिवी च म् इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म् इन्द्रश्च मे द्यौश्च म्
इन्द्रश्च मे दिशश्च म् इन्द्रश्च मे मूर्धा च म् इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च
म् इन्द्रश्च मे॥ (१२)

त्वष्टा च द्यौश्च म् एकविंशतिश्च॥ [६]

अ॒शुश्च मे र॒श्मिश्च मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒शुश्च
मेऽन्तर्या॑मश्च म ऐन्द्र॑वायवश्च मे मैत्रा॑वरुणश्च म आ॒श्विनश्च मे
प्रति॑प्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे म॒न्थी च म आग्र॑यणश्च मे वैश्व॑देवश्च

मे ध्रुवश्च॑ मे वैश्वान॒रश्च॑ म ऋतु॒ग्रहाश्च॑ (१३)

मेऽति॒ग्राह्या॑श्च म ऐन्द्रा॒ग्रश्च॑ मे वैश्वदे॒वश्च॑ मे मरुत्व॒तीया॑श्च मे
माहेन्द्र॑श्च म आदित्य॑श्च मे सावि॒त्रश्च॑ मे सारस्व॒तश्च॑ मे पौष्ण॑श्च मे
पालीव॒तश्च॑ मे हारि॒योज॒नश्च॑ मे॥ (१४)

ऋतु॒ग्रहाश्च॑ चतु॒स्त्रिंशच्च॑॥ [७]

इ॒ध्मश्च॑ मे ब॒र्हिश्च॑ मे वेदि॑श्च मे धि॒ष्णि॒याश्च॑ मे सुच॑श्च मे
चम॒साश्च॑ मे ग्रावा॑णश्च मे स्वर॑वश्च म उप॒र॒वाश्च॑ मेऽधि॒ष॒व॒णे च॑
मे द्रोण॑कल॒शश्च॑ मे वाय॒व्यानि॑ च मे पू॒त॒भृच्च॑ म आध॒व॒नीय॑श्च म
आग्नी॑ध्रं च मे ह॒वि॒र्धानं॑ च मे गृ॒हाश्च॑ मे स॒दश्च॑ मे पुरो॒डाशा॑श्च मे
पच॒ताश्च॑ मेऽव॒भृथ॑श्च मे स्वगा॑का॒रश्च॑ मे॥ (१५)

गृ॒हाश्च॑ षोड॑श च॥ [८]

अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ मेऽर्क॑श्च मे सूर्य॑श्च मे प्रा॒णश्च॑ मेऽश्वमे॑धश्च मे
पृथि॒वी च॑ मेऽदि॑तिश्च मे दि॒तिश्च॑ मे द्यौश्च॑ मे श॒क्र॒री॒र॒ङ्गुल॑यो दि॒शश्च॑
मे य॒ज्ञेन॑ कल्पन्ता॒मृक्क॑ मे सा॒मं च॑ मे स्तोम॑श्च मे य॒जुश्च॑ मे दी॒क्षा
च॑ मे तप॑श्च म ऋ॒तुश्च॑ मे व्र॒तं च॑ मेऽहो॒रा॒त्रयोर्वृ॑ष्ट्या बृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒रे च॑
मे य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥ (१६)

दी॒क्षाऽष्टा॑दश च॥ [९]

ग॒र्भाश्च॑ मे व॒थ्साश्च॑ मे त्र्य॒विश्च॑ मे त्र्य॒वी च॑ मे दि॒त्य॒वाद् च॑ मे
दि॒त्यौही च॑ मे पश्चा॑विश्च मे पश्चा॒वी च॑ मे त्रि॒व॒थ्सश्च॑ मे त्रि॒व॒थ्सा

च॑ मे तु॒र्य॒वाद् मे तु॒र्यो॑ही च॑ मे प॒ष्ठ॒वाच्च॑ मे प॒ष्ठौ॑ही च॑ म उ॒क्षा च॑
मे व॒शा च॑ म ऋष॒भश्च॑ (१७)

मे वे॒हच्च॑मेऽन॒ङ्गां च॑ मे धे॒नुश्च॑ म॒ आयु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पतां
प्रा॒णो य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पताव्य॒ङ्गो य॒ज्ञेन॑
कल्पतां चक्षु॑र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ङ् श्रोत्रं॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्मनो॑ य॒ज्ञेन॑
कल्पतां वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑
कल्पताम्॥ (१८)

ऋष॒भश्च॑ चत्वारि॒ंशच्च॑॥ [१०]

एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ मे प॒ञ्च च॑ मे स॒प्त च॑ मे न॒व च॑ म॒
एका॑दश च मे त्रयो॑दश च मे प॒ञ्चद॑श च मे स॒प्तद॑श च मे न॒वद॑श
च म॒ एक॑विंशतिश्च मे त्रयो॑विंशतिश्च मे प॒ञ्चविं॑शतिश्च
मे स॒प्तविं॑शतिश्च मे न॒वविं॑शतिश्च म॒ एक॑त्रिंशच्च मे
त्रय॑स्त्रिंशच्च (१९)

मे चत॑स्रश्च मेऽष्टौ च॑ मे द्वा॒दश च॑ मे षोड॑श च मे विं॑शतिश्च
मे चतु॑र्विंशतिश्च मेऽष्टा॒विं॑शतिश्च मे द्वा॒त्रिं॑शच्च मे ष॒ट्त्रिं॑शच्च मे
चत्वारि॒ंशच्च॑ मे चतु॑श्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाच॑त्वारिंशच्च मे वाज॑श्च
प्रस॒वश्चापि॑जश्च॒ क्रतु॑श्च सु॒वश्च मूर्धा च॑ व्य॒श्निय॑श्चान्त्याय॒नश्चान्त्य॑श्च
भौव॑नश्च॒ भुव॑नश्चाधि॒पति॑श्च॥ (२०)

त्रय॑स्त्रिंशच्च व्य॒श्निय॑ एका॑दश च॑॥ [११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो विश्वेदेवैर्धनं साताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती विश्वे भवन्त्वग्रयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (२१)

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाः ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो नन्नमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यामप्य ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेन सम्मा सृजाम्यपः (२२)

ओषधीभिः। सोऽहं वाजः सनेयमग्रे। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुता गणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॥ (२३)

अ॒ग्निं यु॑नज्मि॒ शव॑सा घृ॒तेन॑ दि॒व्यः॑ सु॒पर्णं॑ वय॑सा बृ॒हन्त॑म्।
 तेन॑ व॒यं प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टपः॑ सु॒वो रु॒हाणा॑ अधि॒ नाकं॑ उत्त॑मे।
 इ॒मौ तै॑ प॒क्षाव॑जरौ॒ पत॑त्रिणो॒ याभ्या॑ः र॒क्षाः॑स्यप॒हः॑स्य॒ग्ने।
 ताभ्या॑ प॑तेम सु॒कृता॑मु॒ लोकं॑ यत्र॒र्षयः॑ प्रथ॒मजा॑ ये पु॒राणाः॑।
 चिद॑सि स॒मुद्र॑यो॒निरि॑न्दु॒र्दक्षः॑ श्ये॒न ऋ॒तावा॑। हि॒र॒ण्य॒पक्षः॑ शकु॒नो
 भु॑र॒ण्युर्म॑हा॒न्सध॑स्थै॒ ध्रुवः॑ (२४)

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॑ःसी॒र्विश्व॑स्य मूर्ध॒न्नधि॑
 तिष्ठ॑सि श्रि॒तः। स॒मुद्रे॑ ते॒ हृद॑यम॒न्तरा॑यु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी भुव॑नेष्व॒र्पिते॑।
 उ॒द्रो द॑त्तो॒दधि॑म्भि॒न्त दि॒वः प॑र्जन्या॒दन्तरि॑क्षात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो॒
 वृ॒ष्ट्या॑वत। दि॒वो मूर्धा॑सि॒ पृथि॒व्या नाभि॑रु॒र्गपा॑मोष॒धीना॑म्।
 वि॒श्वायुः॑ शर्म॒ सप्र॑था॒ नम॑स्प॒थे। येन॑र्षय॒स्तप॑सा स॒त्रम् (२५)

आस॑ते॒न्याना॑ अ॒ग्निः सु॑व॒राभ॑रन्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे॒ नाकं॑
 अ॒ग्निमे॒तं यमा॑हुर्म॒नवः॑ स्ती॒र्णव॑र्हिषम्। तम्प॒त्नीभि॑रनु॒ गच्छे॑म
 दे॒वाः पु॒त्रैर्भ्रा॑तृभि॒रुत॑ वा॒ हि॒र॒ण्यैः॑। नाकं॑ गृ॒ह्णाणाः॑ सु॒कृत॑स्य॒ लोके॑
 तृती॑ये॒ पृष्ठे॑ अधि॒ रोच॑ने दि॒वः। आ वा॑चो मध्य॑मरु॒हद्भु॑रण्युर॒यम॑ग्निः
 सत्प॑ति॒श्चेकि॑तानः। पृ॒ष्ठे पृ॑थि॒व्या निहि॑तो॒ दवि॑द्युत॒दध॑स्प॒दं
 कृ॑णुते (२६)

ये पृ॑त॒न्यवः॑। अ॒यम॑ग्निर्वी॒रत॑मो॒ वयो॑धाः स॒हस्रि॑यो
 दी॒प्यता॑मप्र॒युच्छ॑न्। वि॒भ्राज॑मानः॒ सरि॑रस्य॒ मध्य॑ उप॒ प्र

या॒त दि॒व्यानि॒ धाम॑। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो
 दे॒व्याना॑न्कृ॒णुध्वम्। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑ अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वा
 यज॑मानश्च सीदत। येना॑ स॒हस्रं॑ व॒हसि॑ येना॑ग्ने सर्व॑वेद॒सम्। तेने॒मं
 य॒ज्ञं नो॑ वह दे॒व्यानो॒ यः (२७)

उ॒त्तमः॑। उ॒द्धृ॒ध्यस्वा॒ग्ने प्र॒ति जा॒गृह्ये॒नमि॑ष्टापूर्ते स॒सृ॒जेथा॒मयं॑
 च। पुनः॑ कृ॒ण्व॒स्त्वा पि॒तरं॑ यु॒वान॑म॒न्वाता॑सीत् त्वयि॑ तन्तु॑मे॒तम्।
 अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्र आ
 रो॒हार्था॑ नो वर्ध॑या र॒यिम्॥ (२८)

ध्रुवः स॒त्रं कृ॑णुते यः स॒प्तत्रिं॑शच्च॥ [१३]

ममा॑ग्ने वर्चो॑ वि॒ह्वेष्व॑स्तु व॒यं त्वे॒न्धा॒नास्त॑नुव॒म्पुषे॑म। मह्यं॑
 नम॑न्ताम्रदि॒शश्च॑त॒स्रस्त्वया॑ध्य॒क्षेण॑ पृ॒त॒ना ज॑येम। मम॑ दे॒वा
 वि॒ह्वे स॑न्तु सर्व॑ इन्द्रा॑वन्तो म॒रुतो॑ विष्णु॑र॒ग्निः। ममा॑न्तरि॒क्षमु॑रु
 गो॒पम॑स्तु मह्यं॑ वा॒तः प॑वतां॒ कामे॑ अ॒स्मिन्। मयि॑ दे॒वा
 द्रवि॑ण॒मा य॑जन्ता॒म्मय्या॑शीर॑स्तु मयि॑ दे॒वहू॑तिः। दै॒व्या हो॑ता॒रा
 व॑निषन्त (२९)

पूर्वेऽरि॑ष्टाः स्याम त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। मह्यं॑ यजन्तु मम॒ यानि॑
 ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। ए॒नो मा॒ नि गा॑ क॒तम॑च्च॒नाहं॑
 वि॒श्वे दे॒वासो॒ अ॒धि वो॑चता मे। दे॒वीः ष॒डुर्वी॑रु॒रु णः॑ कृ॒णोत॑ वि॒श्वे
 दे॒वास॒ इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॒ मा त॒नूभि॑र्मा र॒धाम

द्विषते सोम राजन्। अग्निर्मन्युम्प्रतिनुदन्पुरस्तात् (३०)

अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यश्चो यन्तु निगुतः
पुनस्तेऽमैषां चित्तम्प्रबुधा वि नैशत्। धाता धातृणाम्भुवनस्य
यस्पतिर्देवः सवितारमभिमातिषाहम्। इमं यज्ञमश्विनोभा
बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात्। उरुव्यचा नो महिषः शर्म
यः सदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्च मृडयेन्द्र
मा (३१)

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सपत्ना अप ते
भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्। वसवो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन्। अर्वाश्चमिन्द्रममुतो हवामहे
यो गोजिद्धं नजिदंश्चजिद्यः। इमं नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो
हरिवो मेदिनं त्वा॥ (३२)

वनिषन्त पुरस्तान्मा त्रिचंत्वारिंशच्च॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यम्पाञ्चजन्यम्बृहवः समिन्धते।
विश्वस्यां विशि प्रविविशिवाः समीमहे स नो मुञ्चत्वः हंसः। यस्येदं
प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं
नाथितो जोहवीमि स नो मुञ्चत्वः हंसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य
प्रचेतसो वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप
गन्ता (३३)

स नो॑ मुञ्च॒त्व॒हंसः॑। यः सङ्ग्र॑मं नय॑ति सं व॒शी यु॒धे
 यः पु॒ष्टानि॑ स॒सृज॑ति त्रयाणि॑। स्तौमीन्द्रं॑ नाथि॒तो जो॑हवीमि
 स नो॑ मुञ्च॒त्व॒हंसः॑। म॒न्वे वा॑म्मित्रावरुणा॒ तस्य॑ वित्त॒ः
 सत्यौ॑जसा दृ॒हणा॒ यं नु॒देथे॑। या राजा॑न॒ः सर॑थं या॒थ उ॒ग्रा
 ता नो॑ मुञ्च॒त॒माग॑सः। यो वा॒ः रथं॑ ऋजुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा
 मिथु॑श्चर॑न्तमुप॒याति॑ दूषयन्। स्तौमि॑ (३४)

मित्रावरुणा नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्च॒त॒माग॑सः। वा॒योः
 स॒वितु॑र्वि॒दथानि॑ मन्महे॒ यावा॑त्मन्वद्विभृ॒तो यौ च॒ रक्ष॑तः। यौ
 विश्व॑स्य परि॒भू ब॑भूवतुस्तौ नो॑ मुञ्च॒त॒माग॑सः। उप॒ श्रेष्ठा॑ न
 आशिषो॑ दे॒वयो॑र्धमे॒ अस्थिर॑न्। स्तौमि॑ वा॒युः स॒वितारं॑ नाथि॒तो
 जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्च॒त॒माग॑सः। र॒थीत॑मौ रथी॒नाम॑ह ऊ॒तये॑ शुभं
 गमि॑ष्ठौ सु॒यमे॑भिर॒श्वैः। ययोः॑ (३५)

वां दे॒वौ दे॒वेष्वनि॑शित॒मोज॑स्तौ नो॑ मुञ्च॒त॒माग॑सः। यदया॑तं
 वह॑तु॒ः सूर्या॑या॒स्त्रिच॑क्रेण स॒ः स॒दमि॑च्छ॒मानौ॑। स्तौमि॑ दे॒वाव॑श्चिनौ
 नाथि॒तो जो॑हवीमि॒ तौ नो॑ मुञ्च॒त॒माग॑सः। म॒रुता॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो
 ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाचं॒ विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नूतये॒ ते
 नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। ति॒ग्ममा॑युधं वी॒डित॑ः स॒हस्व॑द्वि॒व्यः शर्धः॑ (३६)

पृ॒त॒नासु॑ जि॒ष्णु। स्तौमि॑ दे॒वान्म॑रुतो॒ नाथि॒तो जो॑हवीमि
 ते नो॑ मुञ्च॒न्त्वेन॑सः। दे॒वाना॑म्मन्वे॒ अधि॑ नो ब्रुवन्तु॒ प्रेमां॑ वाचं॒

विश्वा॑मवन्तु॒ विश्वे॑। आ॒शून् हु॑वे सु॒यमा॑नृतये॒ ते नो॑ मु॒ञ्चन्त्वेन॑सः।
यदि॑दम्मा॑भि॒शोच॑ति पौरु॑षेयेण॒ दैव्ये॑न। स्तौमि॑ विश्वा॑ दे॒वान्ना॑थि॒तो
जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मु॒ञ्चन्त्वेन॑सः। अनु॑ नोऽद्या॑नु॒मति॑रनु॒ (३७)

इद॑नुमते॒ त्वं वै॑श्वा॒नरो॒ न ऊ॒त्या पृ॒ष्ठो दि॒वि। ये
अप्र॑थेता॒ममि॑तेभि॒रोजो॑भिर्ये॒ प्रति॑ष्ठे॒ अभ॑वता॒ वसू॑नाम्। स्तौमि॑
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मु॒ञ्चत॑म॒हंसः॑। उर्वी॑
रोद॑सी वरि॑वः कृ॒णोत॑ क्षेत्र॒स्य प॒त्नी अधि॑ नो ब्रूया॒तम्। स्तौमि॑
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मु॒ञ्चत॑म॒हंसः॑। यत्ते॑ व॒यं
पुरु॑ष॒त्रा य॑वि॒ष्ठावि॑द्वा॒सश्च॑कृ॒मा क॑च॒न (३८)

आगः॑। कृ॒धी स्व॑स्मा॒स्र अदि॑तेरना॒गा व्येना॑सि॒ शिश्र॑थो॒
विष्व॑ग॒ग्रे। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौर्यं॑ चि॒त्प॒दि पि॒ताम॑मु॒ञ्चता॑ यज॒त्राः।
ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र॒ मुञ्चा॒ व्य॒हः प्रा॒ता॒र्यग्रे॑ प्र॒तरां॑ न॒ आयुः॑ (३९)

गन्ता॑ दृ॒षय॑न्त्स्तौमि॒ ययोः॑ शर्धोऽनु॒मति॑रनु॒ च॒न चतु॑स्त्रि॒शच्च॑॥ [१५]

अ॒ग्नि॒ष्ट्वा वा॑मश्चो॒ द्विच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [१६]

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्वाव रुद्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वैव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति
 तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
 वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य
 प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत (१)

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमपं
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति सर्वाणि
 तस्यानुद्भूत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो
 यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया
 एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः (२)

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि
 भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत
 छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तमां कुर्याच्छन्दांस्येव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति

यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं
समर्धयेति (३)

आह समृद्धौ चतुर्भिरग्निमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामूतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराग्निर्भवति सयोनित्वाय
स यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षणूभवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री भवत्येतावद्वै
पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो
वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति
वीर्यस्यावरुद्धौ॥ (४)

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णत्रशनामृतसं
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथा रासभं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिं छापयति तस्मादश्वार्द्धदभोऽसत्तरो
योगेयोगे तवस्तरमित्याह (५)

योगेयोग एवैनं युद्धे वाजैवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव

रुद्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्विन्दत्प्राजापत्योऽश्वो-
ऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छेयसा च
पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान् (६)

ह्यश्वान्द्वर्द्धभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छेयाः सम्पापीयान्श्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव
खलु वा एष योऽग्निं चिनुते वज्रश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह
वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह
रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव (७)

पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह
पूषा वा अध्वनाः सन्नेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष
यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानाः सम्भरन्मृथिव्याः
सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं देवताभिः
सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह येन (८)

संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धे प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीको-
ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवपामुप तिष्ठते
साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरा
इत्याह येन संगच्छते वाजमेवास्य वृद्धेऽन्वग्निरुषसामग्रम् (९)

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य

वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा
क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्ते
द्यौस्तै पृष्ठं पृथिवी सधस्थमित्याहेभ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः
समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वौ
दद्विरन्यतौदज्यो भूयाल्लौमभिरुभयादज्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं
ध्यायेद्वज्रेणैवैनं स्तृणुते॥10॥

आहु पापीयान्ब्राह्मणं येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥ [२]

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उप सृजति यत्र
वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः
पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजास्तस्मादप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं
जुहुयादन्धोऽध्वर्युः (११)

स्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति
जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेनेत्याहु मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याहु सर्वं ह्येष प्रत्यङ्केति पृथुं तिरश्चा
वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान् (१२)

भवति व्यचिष्टमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै स्वदयति

सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्षि वचसा घृतेनेत्याह
 तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा वदत्यरक्षसेत्याह
 रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात
 य एवं (१३)

वेद मनसा त्वे तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहोति
 मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयं यज्ञमुखे
 वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्त्येतरहि खलु वा
 एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै
 तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप
 हन्ति (१४)

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवेनं परि
 गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवेनम् परि
 गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
 पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्सस्मान्मध्यतो वाचा वदामो
 गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथं त्रिष्टुभा तेजो वै
 गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुमेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं
 परि गृह्णाति॥ (१५)

अथोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो

धूममेवैतेन॑ जनयति॒ ज्योतिष्मन्तं॑ त्वाग्ने सुप्रतीक॑मित्याह
 ज्योतिरेवैतेन॑ जनयति॒ सौ॑ऽग्निर्जातः प्रजाः शु॒चार्प॑यत्तं दे॒वा
 अ॒र्ध॒र्चेना॑शमयञ्छिवं प्र॒जाभ्यो॑ऽहि॒ः सन्त॑मित्याह प्र॒जाभ्य॑
 ए॒वैनं॑ शमयति॒ द्वाभ्यां॑ खनति॒ प्रति॑ष्ठित्या अ॒पां पृ॒ष्ठम॒सीति॑
 पुष्करपर्ण॑मा (१६)

ह॒रत्य॒पां वा ए॒तत्पृ॒ष्ठं यत्पु॑ष्करपर्णं॑ रूपेणै॒वैन॑दा
 ह॑रति पुष्करपर्णेन॒ सम्भ॑रति॒ योनि॑र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्करपर्णं॑
 स॒योनि॑मे॒वाग्निं॑ सम्भ॑रति कृष्णाजिनेन॒ सम्भ॑रति य॒ज्ञो वै
 कृ॒ष्णाजि॑नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञं सम्भ॑रति॒ यद्वा॒म्याणां॑ पशूनां चर्मणा
 सम्भ॑र॑द्वा॒म्यान्प॒शूञ्छु॑चार्पयेत्कृष्णाजिनेन॒ सम्भ॑रत्यार॒ण्याने॒व
 प॒शून् (१७)

शु॒चार्प॑यति॒ तस्मा॑त्स॒माव॑त्पशूनां प्र॒जाय॑मानानामार॒ण्याः
 प॒शवः॒ कनी॑या॑सः शु॒चा ह्य॑ता लो॒म॒तः सम्भ॑रत्यतो ह्य॒स्य मे॒ध्यं
 कृ॒ष्णाजि॑नं च पुष्करपर्णं च स॑ऽस्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ
 पु॑ष्करपर्णमा॒भ्यामे॒वैन॑मु॒भय॑तः परि॑ गृह्णात्यग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त
 तमथ॒र्वान्व॑पश्यदथ॒र्वा त्वा प्र॑थ॒मो निर॑मन्थद॒ग्न इति॑ (१८)

आ॒ह य ए॒वैन॑म॒न्वप॑श्यत्तेनै॒वैन॑ सम्भ॑रति॒ त्वाम॑ग्ने
 पु॑ष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्ये॒नमु॑प॒श्रित॑मविन्दत्तमु॒ त्वा
 द॒ध्यङ्घ्रि॑रित्याह द॒ध्यङ्घ्रा॑ आ॒थर्व॑णस्तेज॒स्व्यासी॑त्तेज॒ ए॒वास्मि॑न्दधाति॒

तमुं त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति (१९)

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभीं राजन्यस्य त्रैष्टुभो
हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्थस्यादित्युभयीभिस्तस्य
सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः सम्भरति
सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति नि होतेति
मनुष्यान्थसः सीदस्वेति वयांसि जनिष्व हि जेन्यो अग्रे
अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः सन्नान्प्र जनयति॥ (२०)

एव पशूनिर्ति गृणाति होतरिति सप्तविंशतिश्च॥ [४]

क्रूरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनन्त्यप उप सृजत्यापो
वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचः शमयति सं ते वायुर्मातरिश्वा
दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै प्राणः सं दधाति सं
ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते तस्मै च देवि
वषट्स्तु (२१)

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति
तस्मात्सर्वानृतून् वरषति यद्वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञः हन्युर्वडित्याह
परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयामा वषट्कारो भवति न
यज्ञः रक्षांसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा सहेत्यनुष्टुभोप

नह्यत्यनुष्टुप् (२२)

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
प्रिययैवैनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद
वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व ऊ षु णं ऊतय इति
सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुत्सृजति
द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो गर्भो असि (२३)

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवमाहा
चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य
मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग इति गर्दभ
आ सादयति (२४)

सं नह्यत्यैवैनमेतया स्थेमे गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभोऽप्यनालेशेत्यन्यान्
ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः
सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा
एष एतर्ह्यारूढः (२५)

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य
इत्याह प्रजाभ्य एवैनं शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह
मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं

मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रैतुं वाजी
कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानन्दद्रासभः पत्वेति (२६)

आह रासभ इति ह्येतमृषयोऽवदन्भरन्त्रिग्न्युरीष्यमित्याहाग्निः
ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहायुरेवास्मिन्दधाति तस्माद्भर्दभः
सर्वमायुरेति तस्माद्भर्दभे पुरायुषः प्रमीते बिभ्यति वृषाग्निं
वृषणम्भरन्त्रित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां गर्भम् (२७)

समुद्रियमित्याहापाः ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि
वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैतामग्न आ याहि वीतय इति
यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठाः
स एतर्ह्यध्वर्युं च यजमानं च ध्यायत्यृतः सत्यमित्याहेयं वा
ऋतमसौ (२८)

सत्यमनयोरेवेनं प्रतिष्ठापयति नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्ध ओषधयः प्रति
गृहीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीरित्याह
रक्षसामपहत्यै निषीदन्त्रो अपं दुर्मतिः हनदित्याह प्रतिष्ठित्या
ओषधयः प्रति मोदध्वम्॥ (२९)

अस्त्वनुष्टुबंसि सादयत्यारूढः पत्वेति गर्भमसौ मौदध्वं द्विचत्वारिंशच्च॥ [५]

एनमित्याहोषधयो वा अग्नेर्भागधेयं ताभिरेवेनः समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह तस्मादोषधयः
फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भं ऋत्विजः प्रत्नः सधस्थमासददित्याह याभ्यं एवेनम्प्रच्यावयति तास्वेवेनं प्रति

छापयति द्वाभ्यामुपाबंहरति प्रतिष्ठित्यै (०) ॥ [६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॒न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑सयति
सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्य॒ विषू॑चीं वरुणमे॒निं वि सृ॑जत्य॒प उप॑
सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ शमयति ति॒सृभि॑रु॒पं
सृ॒जति॒ त्रिवृ॑द्वा अ॒ग्निर्या॒वा॒ने॒वाग्नि॑स्तस्य॒ शुच॑ शमयति मि॒त्रः
स॒सृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीमि॒त्याह॑ मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्ते॒नैव (३१)

ए॒न॒स॒ सृ॑जति॒ शान्त्यै॒ यद्वा॒म्याणा॒म्पात्रा॑णां क॒पालैः
स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पात्रा॑णि शु॒चा॒र्पये॑दर्मक॒पालैः स॒ सृ॑जत्ये॒तानि॒
वा अ॑नुपजीवनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्पय॑ति शर्क॒राभिः॒ स॒ सृ॑जति॒
धृ॒त्या अथो॑ श॒त्वाया॑जलो॒मैः स॒ सृ॑जत्ये॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
त॒नूर्य॑दजा प्रि॒ययै॑वैनं त॒नुवा॒ स॒ सृ॑जत्यथो तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॒नस्य॒
लोम॑भिः सम् (३२)

सृ॒जति॒ यज्ञो॑ वै कृ॒ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञस॒ स॒ सृ॑जति रु॒द्राः
स॒म्भृत्य॑ पृ॒थि॒वीमि॒त्याहै॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अ॒ग्ने स॒मभ॑रं ताभि॑रे॒वैन॒स॒
स॒म्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसीत्या॒ह य॒ज्ञो वै म॒खस्त॑स्यैतच्छि॒रो
यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒ इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्येते (३३)

प॒दे अथो॑ प्रति॒ष्ठित्यै॒ प्रा॒न्याभि॑र्यच्छत्यन्व॒न्यैर्म॑न्त्रयते
मिथु॒न॒त्वाय॒ त्र्यु॒द्धिं करो॑ति त्रयं इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑मा॒स्यै
छन्दा॑भिः करोति वी॒र्यं॑ वै छन्दा॑सि वी॒र्येणै॒वैनं॑ करोति यजु॑षा

बिलं करोति व्यावृत्या इयतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन
 सम्मितां द्विस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति
 पशूनां दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवांश्चिमभिचरतः
 कुर्यात्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय
 सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनां प्रतिं षापयति॥ (३४)

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरन्तु एकविंशतिश्च॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिरं
 एतद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
 शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
 सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां
 खनत्यस्या अक्रूरङ्गाराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां त्वा
 पत्नीरित्याह देवानाम् (३५)

वा एताम्पत्नयोऽग्नेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह
 विद्या वै धिषणां विद्याभिरेवैनामभीन्द्रे ग्रास्त्वेत्याह छन्दांसि वै
 ग्राश्छन्दाभिरेवैनां श्रपयति वरूत्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वरूत्रयो
 होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पत्नीः (३६)

जनयस्ताभिरेवैनां पचति षड्विः पचति षड्वा ऋतव
 ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्विः संवत्सरस्य
 सस्यम्पच्यते वारुण्युखाभीद्धा मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा

सवि॒तो॒द्व॒प॒त्वित्या॑ह सवि॒तृ॒प्र॒सू॒त ए॒वैनां॑ ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भि॒रु॒द्व॒प॒त्य॒प॒द्य॒मा
पृ॒थि॒व्या॒शा दि॒श आ पृ॑ण (३७)

इत्या॑ह तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॑ वि भा॒त्यु॒त्ति॑ष्ठ बृ॒हती
भ॒वो॒र्ध्वा ति॑ष्ठ ध्रु॒वा त्वमि॒त्या॑ह प्र॒ति॑ष्ठि॒त्या अ॒सुर्य॑म्पात्र॒मना॑च्छृ॒ण्ण॒मा
च्छृ॑ण॒त्ति दे॒व॒त्रा॒क॒र॒ज॒क्षी॒रेणा॑ च्छृ॑ण॒त्ति पर॒मं वा ए॒तत्प॒यो यद॑ज॒क्षी॒रं
प॒र॒मे॒णै॒वैना॑म्प॒य॒सा च्छृ॑ण॒त्ति यजु॑षा व्यावृ॒त्त्यै छ॒न्दो॑भि॒रा च्छृ॑ण॒त्ति
छ॒न्दो॑भि॒र्वा ए॒षा क्रि॑यते छ॒न्दो॑भि॒रे॒व छ॒न्दा॒ऽस्या च्छृ॑ण॒त्ति॥ (३८)

आह दे॒वानां॑ वै प॒त्नीः पृ॒णैषा॑ षट्॥ [८]

एक॑विंश॒त्या मा॒षैः पुरु॑षशी॒र्षम॑च्छै॒त्यमे॒ध्या वै मा॒षा
अमे॒ध्य॒म्पुरु॑षशी॒र्षम॑मे॒ध्यैरे॒वास्या॑मे॒ध्यं नि॒रव॑दाय मे॒ध्यं कृ॒त्वा
ह॒र॒त्येक॑विंश॒तिर्भव॑न्त्येकविं॒शो वै पुरु॑षः पुरु॑षस्या॒स्यै व्यृ॑द्धं
वा ए॒तत्प्रा॒णैर॑मे॒ध्यं यत्पुरु॑षशी॒र्षं स॑प्तधा वि॒तृ॒ण्णां वल्मी॑क॒वपां
प्र॒ति नि द॑धाति स॒प्त वै शी॒र्ष॒ण्याः प्रा॒णाः प्रा॒णैरे॒वैन॑त्सम॑र्धयति
मे॒ध्य॒त्वाय॑ याव॑न्तः (३९)

वै मृ॒त्यु॒ब॒न्ध॒व॒स्तेषां॑ य॒म आधि॑प॒त्यं प॒री॒याय॑ यमगा॒थाभिः॑ परि॒
गा॒यति॑ य॒मादे॒वैन॑द्वृ॒ङ्के ति॒सृ॒भिः परि॑ गा॒यति॑ त्रयं इ॒मे लो॒का ए॒भ्य
ए॒वैन॑ल्लो॒केभ्यो॑ वृ॒ङ्के तस्मा॑द्वा॒यते॑ न दे॒य॒ङ्गाथा॑ हि तद्वृ॒ङ्केऽग्नि॑भ्यः प॒शूना
ल॑भते॒ कामा॑ वा अ॒ग्नयः॑ का॒माने॒वाव॑ रु॒द्धे यत्प॒शूना॑ल॒भेता॑न॒वरु॑द्धा
अ॒स्य (४०)

प॒शवः॑ स्युर्यत्पर्य॑ग्निकृतानु॒त्सृजे॑द्यज्ञवेश॒सं कुर्या॑द्यत्स॒ऽस्थापये॑द्य
 शी॒र्षाणि॑ स्युर्यत्प॒शूना॒लभ॑न्ते तेनैव प॒शूनव॑ रु॒द्धे यत्पर्य॑ग्निकृतानु॒त्सृज॑
 शी॒र्ष्णामया॑तयाम॒त्वाय प्राजा॑प॒त्येन॒ सऽ॒स्थाप॑यति य॒ज्ञो वै
 प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्र॑ति॒ ष्ठाप॑यति प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ स
 रि॑रि॒चानो॑ऽमन्यत॒ स ए॒ता आ॒प्रीर॑पश्य॒त्ताभिर्वै॑ स मु॒खतः॑ (४१)

आ॒त्मान॒माप्री॑णीत॒ यदे॒ता आ॒प्रियो॑ भव॑न्ति य॒ज्ञो वै
 प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॑र्मु॒खत॒ आ प्री॑णा॒त्यप॑रि॒मित॒च्छन्द॑सो
 भव॑न्त्यप॑रि॒मितः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ ऊ॒नाति॑रि॒क्ता मि॑थु॒नाः
 प्रजा॑त्यै लोम॒शं वै नामै॑तच्छ॒न्दः प्र॒जाप॑तेः प॒शवो॑ लोम॒शाः
 प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे सर्वा॑णि॒ वा ए॒ता रू॒पाणि॑ सर्वा॑णि रू॒पाण्य॒ग्नौ
 चि॒त्यै क्रि॑यन्ते॒ तस्मा॑दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य (४२)

भ॒वन्त्ये॒कवि॑ः॒शति॑ः॒ सामि॑धे॒नीर॒न्वाह॑ रु॒ग्वा ए॒कवि॑ः॒शो
 रुच॑मे॒व ग॑च्छ॒त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्र॑ति॒ष्ठा ह्ये॒कवि॑ः॒शश्चतु॑र्वि॒ःशति॑म॒न्वाह॑
 चतु॑र्वि॒ःशति॑र॒र्धमा॑साः सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सरो॑ऽग्निर्वै॒श्वान॑रः सा॒क्षादे॒व
 वै॒श्वान॑रम॒व॑ रु॒द्धे परा॑ची॒रन्वा॑ह॒ परा॑डि॒व हि सु॒वर्गो॑ लो॒कः
 समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्ध॒यन्ति॒वत्या॑ह॒ समा॑भिरे॒वाग्निं॑ वर्ध॒यति॑ (४३)

ऋ॒तुभिः॑ सं॒वत्सरं॑ वि॒श्वा आ भा॑हि प्र॒दिशः॑ पृथि॒व्या
 इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॑ वि भा॑ति प्रत्यौ॒हताम॑श्विना॒
 मृ॒त्युम॑स्मा॒दित्या॑ह॒ मृ॒त्युमे॒वास्मा॑दप॒ नुद॑त्युद्व॒यं तम॑स॒स्परीत्या॑ह॒

पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ
 वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति
 न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
 ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै॥ (४४)

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
 सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति विश्वे
 देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
 वागुत्तमैकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदम् तस्माद्यद्वाचोऽनामं
 तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
 प्रजापतिः (४५)

प्रजापतेरास्य न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्दे भविष्यद्धि
 भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा
 एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्विद्येतार्तिमार्च्छत् (४६)

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रेतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै
 मित्रो ब्रह्मन्नेवैनं प्रति ष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य

यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स स्वां (४७)

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स एव तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयेत्यम्बरीषादन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा अन्नं म्रियते सयोन्येवान्नम् (४८)

अव रुद्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवेन धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (४९)

वैकं कतीमा दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन्धत्ते॥ (५०)

प्रजापतिरुच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्णं दहति तदस्मै प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा दधात्यपंरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं

वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत त९ सृष्ट९ रक्षा९सि (५१)

अजिघा९सन्थ्स एतद्राक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स रक्षा९स्यपाहत
यद्राक्षोघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षा९स्यप हन्त्याश्वत्थीमा
दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीना९ सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्दे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै स९शितम्मे
ब्रह्मोर्देषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी (५२)

वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्र९ स९ श्यति क्षत्रेण ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो
राज९न्यवानत्य९न्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राज९न्यो ब्राह्मणवानत्य९न्य९
राज९न्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निरमृत९ हिरण्य९ रुक्ममन्तरं
प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकवि९शतिनिर्बाधो
भवत्येकवि९शतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः पञ्चतवस्त्रय
इमे लोका असावादित्यः (५३)

एकवि९श एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति
निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी
भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते
प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते देवा
अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्यं (५४)

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र जायन्ते

कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म कृष्णाजिनन्तेजसा चैवेन
 ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्यामः शिष्यम्भवति षड्वा ऋतव
 ऋतुभिरेवेनमुद्यच्छते यद्वादशोद्यामः संवत्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै
 मुञ्जा ऊर्जैवेनः समर्धयति सुपुर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवैक्षते
 रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह
 सुवर्गमेवेन लोकं गमयति॥ (५)

रक्षाः स्योदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
 वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम्।
 घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनु त्वा
 सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि
 वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ट्वा (५६)

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः। स्तीर्णम्बर्हिः
 सुष्टीर्मा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमदितिः
 सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उ वः सुभगा
 विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्याः सतीः कवपः
 शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती
 मुखं यज्ञानामभि संविदाने। उषासां वाम् (५७)

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वाः

सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा। अपिप्रयं चोदना
 वाम्मिमाना होतांरा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती
 वष्टु यज्ञं सरस्वती सह रुद्रैर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषां
 यज्ञं नो देवीरमृतैषु धत्ता त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुर्वा
 जायत आशुरश्वः। (५८)

त्वष्टेदं विश्वम्भुवनं जजान ब्रह्मो कर्तारमिह यक्षि होतः।
 अश्वो घृतेन तमन्या समंक्त उप देवाः ऋतुशः पथ एतु।
 वनस्पतिर्देवलोकम्प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत्।
 प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने।
 स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः॥ (५९)

अग्निश्चा वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥ [१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानं स्वयमातृणामेषां वै
 पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥ [१३] विष्णुमुखा अपचितिमान् वि वा एतावग्ने तवं स्वयमातृणां विपूचीनानि
 गायत्री चतुष्पष्टिः॥६४॥ विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लौकाननपज्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लौकाननप

जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैलुभमन्तरिक्षम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान्
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः (१)

पराङ्मत्तमेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्ध्र यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध्र ईश्वरो वा
एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
तनुवमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्माद्वक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तते शुनःशेषमार्जीगर्ति वरुणोऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया
वै स आत्मानं वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य
उखाम्प्रतिमुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया (३)

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनः हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्वित्याह विशैवेनः समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्य कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति (४)

अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अंस्थादित्याहाग्रमेवेनः समानानां

करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवैनं समानानां करोति सद्वती (५)

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन वै
वत्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव
रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति स्तोमेन वै देवा
अस्मिन्नौक आर्ध्वच्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव खलु वा एतद्रूपं
यद्वात्सप्रम्यद्वात्सप्रेणोपतिष्ठते (६)

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुपं तिष्ठते तस्माद्योगे-
ऽन्यासां प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः क्षेम्यस्येशे
तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टीं करोति वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्यै॥ (७)

सृष्टोऽन्यतया भवति सद्वत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति वावैतदाह प्र
प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्तु उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः (८)

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति चत्वारि
छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा वर्ष्मेवैनं समानानां करोति सद्धती भवति सत्त्वमेवैनं
गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हिंनस्ति यः
हिंनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्यं एवैनं शमयति
रक्षांसि वा एतद्यज्ञं संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
रक्षसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति
तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपंचिततमौ (१०)

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
घृतानुषित्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो
हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र
वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
वेशयति त्रिवृद्धे (११)

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून्
वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति

प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः (१२)

रुद्रा वसंवः समिन्धतामित्याहेता वा एतं देवता अग्रे
समैन्धत ताभिरेवैनं५ समिन्द्रे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते
बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुत्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते
तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥—————[२]

यावन्ती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै
यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमार्यैः५ स चिनुते-
ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं
चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति (१४)

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं
हन्त्यपोऽवोक्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रेर्वैश्वानरस्य
रूपं५ रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा
प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव
संज्ञानं५ ह्येतत् (१५)

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती अब्रूतामस्त्वेव
नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्
ऊषां अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि

कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्वावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयं
सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (१६)

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन
प्रियं धामाव रुन्दे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं व्रीयन्त ते
द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे (१७)

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची
उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
छन्दांसि पशून्वास्मै समीचो दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पृणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते
प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठा
गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यान्स्तिष्ठति य एवं वेद
पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
यज्ञमेव पशून्व रुन्दे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति

तस्मा॑न्मा॒ऽसेना॑स्थि॒ छन्न॑न्न दु॒श्चर्मा॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑ पञ्च॒ चित॑यो
भवन्ति॒ पञ्च॑भिः॒ पुरी॑षैर॒भ्यूह॑ति॒ दश॑ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑क्षरा वि॒राड॑न्न
वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॒ तिष्ठ॑ति॥ (२०)

अ॒द्यव॒साय॑र्यति॒ ह्येत॑द्वि॒श्वमि॑न्नस्यादधत् द्वे लो॒कस्य॑ लो॒केषु॑ स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥ [३]

वि वा ए॒तौ द्वि॑षाते॒ यश्च॑ पु॒राग्निर्य॑श्चो॒खाया॑ऽसि॒ समि॑त॒मिति॑
चत॒सृभिः॑ सं नि व॑पति च॒त्वारि॑ छ॒न्दाऽसि॑ छ॒न्दाऽसि॑ खलु॒ वा
अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॑वैनौ॒ तनु॑वा॒ सऽशा॑स्ति॒ समि॑त॒मित्या॑ह
तस्मा॑द्ब्रह्म॑णा क्ष॒त्रऽसमे॑ति॒ यथ्सं॑न्यु॒ष्य वि॑हर॑ति॒ तस्मा॑द्ब्रह्म॑णा क्ष॒त्रं
व्यै॑त्यु॒तुभिः॑ (२१)

वा ए॒तं दी॑क्षयन्ति॒ स ऋ॒तुभि॑रे॒व वि॒मुच्यो॑ मा॒तेव॑ पु॒त्रं पृ॑थि॒वी
पु॒री॒ष्यमि॑त्या॒हर्तु॑भि॒रेवैनं॑ दीक्षयि॒त्वर्तु॑भिर्वि॒ मुञ्च॑ति॒ वैश्वान॑र्या
शि॒क्यमा॑ द॒त्ते स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑न्नैर्ऋ॒तीः कृ॒ष्णास्ति॒स्रस्तु॑ष॒पक्वा॑ भवन्ति॒
निर्ऋ॑त्यै॒ वा ए॒तद्वा॒गधे॑यं॒ यत्तु॑षा॒ निर्ऋ॑त्यै॒ रूपं॑ कृ॒ष्णऽरूपे॑णै॒व
निर्ऋ॑तिं॒ निर॑व॒दय॑त॒ इमां॑ दि॒शं यन्त्ये॑षा (२२)

वै निर्ऋ॑त्यै दि॒ग्ब्र॒ह्मा॒यामे॒व दि॒शि निर्ऋ॑तिं॒ निर॑व॒दय॑ते॒ स्वकृ॑त॒
इ॒रि॒ण उ॑प॒ दधा॑ति प्र॒दरे॑ वैत॒द्वै निर्ऋ॑त्या आ॒यत॑न॒ऽस्व ए॒वाय॑त॒ने
निर्ऋ॑तिं॒ निर॑व॒दय॑ते शि॒क्यम॑भ्यु॒प दधा॑ति नैर्ऋ॒तो वै पा॑शः
सा॒क्षादे॑वैनं॒ निर्ऋ॑तिपा॒शान्मु॑ञ्चति॒ तिस्र॑ उ॒प दधा॑ति त्रेधा॒विहि॑तो॒ वै
पु॒रुषो॑ यावा॒नेव॑ पु॒रुष॑स्तस्मा॒न्निर्ऋ॑तिम॒व य॑जते॒ परा॑चीरु॒प (२३)

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्प्र णुदतेऽप्रतीक्षमा यन्ति
 निर्ऋत्या अन्तरहित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय
 गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
 देवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
 दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसुं
 प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवेनं
 वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं
 वीर्येणैवेनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना
 पक्षौ द्राघीयांसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि
 व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम् (२५)

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय
 यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्यै षड्भवेन कृषति षड्वा
 ऋतव ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेन संवत्सरेणैवेयं वा
 अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
 नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२६)

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुयत्
 चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च

चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्बुद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा वै
देवमनुष्याणां शान्ता दिक् (२७)

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव
वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्परांश्च पशवो वि तिष्ठन्ते
प्रत्यं च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिस्त्रः सीताः (२८)

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीत
वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति यदग्निचित् (२९)

अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृद्धोत् ये वनस्पतीनाम्फलग्रहयस
ऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्धसमस्यति दिशामेव
वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै
दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै
दिशोऽव रुद्धे क्षोधुंको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप

वपत्युत्तरवेद्याः ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वाव
रुन्देऽथो यज्ञपुरुषोऽनन्तरित्यै॥ (३०)

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिरुसीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥ — [५]

अग्रे तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा अग्रे वैश्वानरस्य
सूक्तः सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्दे षड्भिर्नि वपति षड्वा ऋतवः
संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षादेव वैश्वानरमव रुन्दे समुद्रं
वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता
निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः (३१)

वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयः रथस्तृतीयं
यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां
शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निं परिमिनोति
वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्व
नोप हरते त्रिसप्ताभिः (३२)

पशुकामस्य परि मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः
पशवः प्राणैरेवास्मै पशून्व रुन्दे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव
वज्रः सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि
मिनुयादपरिमितस्यावरुद्धौ यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य
तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनः रेतः
परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति (३३)

यं कामयेत पशुमान्स्थ्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनः रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तदधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शं युम्बार्हस्पत्यम्मेधो नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविशत् (३४)

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सोऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधोऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुद्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णः स योनिमेवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णः रूपेणैवैनदुप दधाति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविशत्स्योनिं विःशतिश्च॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत् ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीः शुचार्पयेन्नोषधयो न वनस्पतयः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षः शुचार्पयेन्न

वयाँसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवँ शुचार्पयेन्न
 पर्जन्यो वर्षेद्रुक्कमुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते
 प्रजाँत्यै हिरण्यं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै
 यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
 दध्यादक्षिणतः (३७)

प्राञ्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां च
 यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप
 दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्राँस्वेवेनं
 प्रतिं ष्ठापयति सुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते (३८)

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषासुमरहति दक्षिणां
 कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां
 कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो वज्रेणैव यज्ञस्य
 दक्षिणतो रक्षाँस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदुम्बरीम्पशवो वै
 दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे
 एवैनम् (३९)

अमुष्मिँल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्यं इत्याहुः सुग्वै
 विराज्यसुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयज्ञमुखे
 वै क्रियमाणे यज्ञँ रक्षाँसि जिघाँसन्ति यज्ञमुखँ

रुक्मो यद्रुकं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाऽस्यपं हन्ति
 पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाऽस्यपं
 हन्त्यक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥ [७]

स्वयमातृणामुपं दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोपं
 धत्तेऽश्वमुपं घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्यं इत्याहुरेष वै (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
 यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोपं दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा
 एष आर्तिमार्तोऽर्वोऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात्रयो वै
 प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय
 एको हि प्राणः पशुः (४२)

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं
 दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह
 काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
 चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता

तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम् (४३)

कामयेत वसीयान्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योपं दध्याद्वसीयानेव
भवति यं कामयेत पापीयान्स्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योपं
दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पापीयान्भवति
त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकाख्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो
भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु
प्रासर्पत् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः
सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो
यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं
वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं
कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
स्वदयत्येवैनं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना
मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुपं दधाति सुवर्गस्य
लोकस्य समष्टौ पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा अपंनाभिमुग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो

हिंसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
 चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे
 मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मध्यत
 ऊर्जा भुञ्जत इयद्ववति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
 हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
 यज्ञ एव यज्ञं प्रतिं ष्ठापयति॥ (४७)

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
 एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै
 ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
 पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्धे यं
 कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
 पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
 पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति
 सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति व्यृद्धं वा
 एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः (४९)

अमृतं हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
 प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण

पूरयति मध्व्योऽसानीति श्रुतातङ्कोन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा
 एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ
 पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै पशुशीर्षाणि पशूनेवाव रुद्धे
 यं कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून् दधात्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
 दध्यात्समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति
 पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योप दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा
 अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो
 वै पशवः (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
 यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य
 एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनां
 प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीयांसः शुचा ह्यृताः
 सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवाव रुद्धे (५२)

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप दध्याद्ग्राम्यान्पशून् दधुःशुकाः
 स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिं रुद्धे
 या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
 यदुप दधाति तेन तां त्विषिमव रुद्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन

शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति
योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्गाः पशवः पशूनेवास्मै
प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य
दक्षिणतो रक्षाऽस्यपं हन्ति पञ्च पश्चात् (५४)

प्राचीरुपं दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते
पश्चादेवास्मै प्राचीनः रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्राचीरुपं
दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते
प्राचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैताः (५)

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहृद्यदपस्या
उपधात्यस्या अनतिदाहायोवाचं हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्येव
प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः (५६)

भुव इति पुरस्तादुपं दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दक्षिणा
विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्वव्यं चा इति

पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेय
मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्ष्ण

उप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्ये याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्घ्रोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदघ्नोत्येव य
आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद
कल्पते (५८)

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय संयत
उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति तत्संयतां
संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो
विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं
यतम् (५९)

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्सं यत उपदधाति
समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
वयोभिरेवायानव रुन्देऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
तस्मादयं सर्वतः पवते॥ (६०)

गायत्री त्रिष्टुब्जगन्त्यनुष्टुप्पङ्क्ता सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
 वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
 युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
 नारीः (६१)

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
 वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
 जग्मुः॥ (६२)

नारीस्त्रिंशच्च॥

[११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
 उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु।
 संवत्सरस्य धायंसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
 छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
 अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
 विलिष्टं (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रम्विषज्यतु।

द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवै भुवत् (६४)

विलिष्टञ्चिः शब्दः ॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीयां अग्नेर्भागोऽस्यग्नें जातान्श्मिरिति नाकसद्विश्वन्दांसि
सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कर्नीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादशः ॥ [१३] उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य
मुख्यवतीर्नाकसद्विदेवताभिर्गृष्टाचत्वारिंशत् ॥ ४८ ॥ उत्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न
यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूर्यति वा अस्य तदाश्विनीरूपं
दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं
दधाति पाङ्क्तौ यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपं
दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै (१)

पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति
समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्मात्समाना ऋतव एकेन
पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव
प्राणान्दधाति तस्मात्समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र
जनयत्येवैर्नानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः (२)

उप॒दधा॑ति॒ तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तू॒ननु॑ वा॒युरा व॑रीव॒र्त्ति वृ॑ष्टि॒सनी॑रुपं
 दधा॑ति॒ वृष्टि॑मे॒वाव॑ रु॒न्द्धे यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृ॒तुं व॑र॒षेद॑नुप॒रि॒हारः॑
 सा॒दय॑ति॒ तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तू॒न् व॑र॒षति॒ यत्प्रा॑ण॒भृतं॑ उप॒धाय॑
 वृष्टि॑स॒नीरु॑प॒दधा॑ति॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्यु॒ता दि॒वो वृ॑ष्टि॒रीर्ते प॑शवो॒ वै
 व॑य॒स्या नाना॑म॒नसः॑ खलु॒ वै प॑शवो॒ नाना॑व्र॒तास्ते॑ऽप॒ ए॒वाभि॑
 सम॑नसः (३)

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॑दि॒ति व॑य॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाया॑प॒स्यां
 उप॑ द॒ध्याद॑स॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करो॒त्यप॑शु॒रेव॑ भ॒वति॒ यं
 का॒मये॑त प॒शुमा॑न्स॒स्यादि॒त्यप॑स्या॒स्तस्यो॑प॒धाय॑ व॒यस्या॑ उप॑
 द॒ध्यात्स॑ज्ञान॒मेवास्मै॑ प॒शुभिः॑ करो॒ति प॑शु॒माने॒व भ॑वति॒ चत॑स्रः
 पु॒रस्ता॑दुप॑ दधा॑ति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॑ चक्षु॒षो रू॒पाणि॑ द्वे शु॒क्ले द्वे
 कृ॒ष्णे (४)

मूर्ध॒न्वती॑र्भव॒न्ति तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मूर्धा पञ्च दक्षि॑णाया॒ऽ
 श्रो॒ण्यामु॑प॑ दधा॑ति॒ पञ्चो॑त्तर॒स्यां तस्मा॑त्प॒श्चाद्व॑र्षी॒यान् पु॒रस्ता॑त्प्र॒वणः॑
 प॒शुर्ब॑स्तो व॒य इति॑ दक्षि॒णेऽस॑ उप॑ दधा॑ति वृ॒ष्णिर्व॑य॒ इत्यु॑त्त॒रे-
 ऽस॑वे॒व प्र॑ति॒ दधा॑ति व्या॒घ्रो व॒य इति॑ दक्षि॒णे प॒क्ष उप॑ दधा॑ति
 सि॒ंहो व॒य इत्यु॑त्त॒रे प॒क्षयो॑रे॒व वी॒र्यं॑ दधा॑ति पु॒रुषो॑ व॒य इति॑
 मध्ये॑ तस्मा॑त्पु॒रुषः॑ प॒शूना॑मधि॒पतिः॑॥ (५)

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थमा॒नामि॑ति॒ स्वय॑मा॒तृण्णामु॑प॒ दधा॑तीन्द्रा॒ग्निभ्या॑
 वा इ॒मौ लो॒कौ वि॑धृ॒ताव॑नयो॒र्लो॒कयो॑र्वि॒धृत्या॑ अ॒धृते॑व वा
 ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑क्षमि॒व वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी॒ इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी वै
 दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑ता॒वोज॑सै॒वैना॑म॒न्तरि॑क्षे चि॒नुते॑ धृ॒त्यै स्व॑यमा॒तृण्णामु॑प॒
 दधा॑त्य॒न्तरि॑क्षं॒ वै स्व॑यमा॒तृण्णान्तरि॑क्षमे॒वोप॑ धृ॒त्तेऽश्व॑मु॒प॒ (६)

घ्रा॒पय॑ति प्रा॒णमे॒वास्या॑ दधा॒त्यथो॑ प्रा॒जाप॑त्यो वा अश्वः
 प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ स्वयमा॒तृण्णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑
 अथो॑ सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॑ दे॒वानां॑ वै सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑तां
 दि॒शः सम॑व्री॒यन्त॑ त ए॒ता दि॒श्या अप॑श्यन्ता उ॒पा॒दध॑त॒ ताभि॑र्वै
 ते दि॒शोऽदृ॑ह॒न्यद्वि॒श्या उप॑दधा॒ति दि॒शां वि॑धृत्यै॒ दश॑ प्रा॒णभृ॑तः
 पु॒रस्ता॑दु॒प॒ (७)

द॒धाति॑ न॒व वै पु॑रु॒षे प्रा॒णा नाभि॑र्दश॒मी प्रा॒णाने॑व पु॒रस्ता॑द्व॒त्ते
 तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑त्प्रा॒णा ज्योति॑ष्मतीमु॒त्तमा॑मु॒प॒ दधा॑ति॒ तस्मा॑त्प्रा॒णानां॑
 वाग्ज्योति॑रु॒त्तमा॑ दशो॒प॒ दधा॑ति॒ दशा॑क्षरा वि॒राड्वि॒राट्ठ॒न्दसां॑
 ज्योति॑र्ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्व॒त्ते तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑ज्योति॒रुपा॑स्महे
 छ॒न्दा॑सि प॒शुष्व॑जि॒मयु॑स्तान्बृ॒हत्यु॑द॒जय॑त्तस्मा॒द्वार॑ह॒ताः (८)

प॒शव॑ उच्यन्ते॒ मा छ॒न्द इति॑ दक्षिण॒त उप॑ दधाति॒
 तस्मा॑द्दक्षि॒णावृ॑तो॒ मासाः॑ पृथि॒वी छ॒न्द इति॑ प॒श्चात्प्रति॑ष्ठित्या
 अ॒ग्निर्दे॒वते॑त्यु॒त्तर॑त ओ॒जो वा अ॒ग्निरो॒ज ए॒वोत्त॑रतो धृ॒त्ते
 तस्मा॑दु॒त्तर॑तोभि॒प्रया॑यी ज॒यति॑ ष॒द्वि॑श॒त्सम्प॑द्यन्ते॒ ष॒द्वि॑श॒दक्ष॑रा

बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुद्धे बृहती छन्दसाः
स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः (९)

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुप
दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानां
सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुप दधाति यन्त्री राडिति
पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥ (१०)

अश्वमुप पुरस्तादुप बारहता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता
अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत
तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्ष्णयास्तोमीया
अन्यथानूच्यान्यथोपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै
त्रिवृत् (११)

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
तस्माद्वक्षिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा
एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त
ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी
जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात् (१२)

उप दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः

सवि॒श इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वा अ॒भिव॒र्तोऽन्नं॑ सवि॒शो-
 ऽन्नमे॒व दक्षिणतो॑ धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यते॑ वर्चो॑ द्वावि॒श
 इति॑ पश्चाद्यद्वि॒शति॑र्द्धे तेन॑ वि॒राजौ॒ यद्वे प्रति॑ष्ठा तेन॑
 वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वमुन्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑ नवदश इत्युत्तरतस्तस्मात्

हस्तयोस्तपस्वितरो॑ योनिश्चतुर्वि॒श इति॑ पुरस्तादुप॑
 दधाति॒ चतुर्वि॒शत्यक्षरा॑ गायत्री॒ गायत्री॑ यज्ञमुखम् यज्ञमुखमे॒व
 पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः॑ पश्चवि॒श इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वै गर्भा॑
 अन्नं॑ पश्चवि॒शोऽन्नमे॒व दक्षिणतो॑ धत्ते तस्माद्दक्षिणेनान्नमद्यत॑
 ओज॑स्त्रिणव इति॑ पश्चादिमे॒ वै लो॒कास्त्रि॑णव ए॒ष्वेव लो॒केषु॑ प्रति॑
 तिष्ठति॒ सम्भ॑रणस्त्रयोवि॒श इति॑ (१४)

उत्तरतस्तस्मात्सव्यो॑ हस्तयोः सम्भार्यतरः॑ ऋतुरेकत्रि॒श
 इति॑ पुरस्तादुप॑ दधाति॒ वाग्वै॑ ऋतुर्यज्ञमुखं॑ वाग्यज्ञमुखमे॒व
 पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ ब्रध्नस्य॑ विष्टपं॑ चतुस्त्रि॒श इति॑ दक्षिणतो॑-
 ऽसौ॑ वा आ॒दित्यो॑ ब्रध्नस्य॑ विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमे॒व दक्षिणतो॑
 धत्ते॑ तस्माद्दक्षिणोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्चसितरः॑ प्रतिष्ठा त्रयस्त्रि॒श इति॑
 पश्चात्प्रतिष्ठित्यै॑ नाकः॑ षट्त्रि॒श इत्युत्तरतः॑ सु॒वर्गो॑ वै लो॒को नाकः॑
 सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑ समष्ट्यै॑॥ (१५)

वै त्रिवृदिति॑ पुरस्तात्सव्यस्त्रयोवि॒श इति॑ सु॒वर्गो॑ वै पञ्च॑ च॥ [३]

अ॒ग्नेर्भा॒गोऽसी॑ति॒ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ यज्ञमुखं॑ वा अ॒ग्निर्यज्ञमुखं॑

दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
 नृचक्षसांभागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाँसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता
 जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं
 स्पृतं सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम् (१६)

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्वक्षिणेनान्नमद्यते
 मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
 प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
 स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
 भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः
 पञ्चदशः (१७)

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
 वसूनांभागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
 यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
 यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या
 अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
 तस्माद्वक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः (१८)

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः
 प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म
 बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो
 ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची

सुनिः प्रसूता धृत्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै धृत्रः (१९)

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति यावानाम्भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा अयावास्तस्मादक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यत ऋभूणाम्भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तोऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोऽलोकयोः सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ (२०)

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत औजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छस्त्रं यदेषा विधा (२१)

विधीयतेऽर्क एव तद्वर्कमनु विधीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुपं दधाति यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छ्रुत्यथो तम एवापं हते॥ (२२)

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रः समावद्दीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश च॥—[४]

अग्नें जा॒तान्म्र णु॒दा नः स॒पत्नानि॑ति पुरस्ता॒दुप॑ दधाति
जा॒ताने॒व भ्रात॑र्व्यान्म्र णु॒दते॒ सह॑सा जा॒तानि॑ति प॒श्चाञ्ज॑निष्यमाणाने॒व
प्रति॑ नुदते चतुश्चत्वारि॒शः स्तोम॑ इति॒ दक्षिण॑तो ब्रह्मवर्च॑सं वै
च॑तुश्चत्वारि॒शो ब्रह्मवर्च॑समे॒व दक्षिण॑तो ध॑त्ते तस्मा॒दक्षिणोऽर्धो॑
ब्रह्मवर्च॑सितरः षोड॒शः स्तोम॑ इत्यु॒त्तर॑त ओजो॒ वै षोड॒श ओज॑
ए॒वोत्तर॑तो ध॑त्ते तस्मा॑त् (२३)

उ॒त्तर॑तोभि॒प्रया॑यी ज॑यति वज्रो॒ वै च॑तुश्चत्वारि॒शो वज्रः॑
षोड॒शो यदे॒ते इष्ट॑के उ॒प॒दधा॑ति जा॒ताश्चै॒व ज॑निष्यमा॒णाश्च॒
भ्रात॑र्व्यान्म्र॒णुद्य॑ वज्र॒मनु॑ प्र ह॑रति स्तृ॒त्यै पुरी॑षवती॒म्मध्य॑
उ॒प॑ दधाति पुरी॑षं वै म॒ध्यमा॑त्मनः सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं चि॑नुते
सा॒त्मा॒मुष्मि॑लोके भ॑वति य ए॒वं वेदै॒ता वा अ॑स॒पत्ना॑ नामेष्टका
यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॑ (२४)

नास्य॑ स॒पत्नो॑ भवति प॒शुर्वा ए॒ष यदग्नि॑र्विराज॑
उ॒त्तमा॑यां चि॒त्यामु॑प॑ दधाति वि॒राज॑मे॒वोत्त॑माम्प॒शुषु॑ दधाति
तस्मा॑त्पशु॒मानु॑त्त॒मां वाचं॑ वदति दश॑द॒शोप॑ दधाति स॒वीर्य॑-
त्वाया॑क्ष्ण॒योप॑ दधाति तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गानि॑ प्र ह॑रन्ति
प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॑ वै छ॒न्दा॑सि सु॒वर्ग्या॑ण्यास॒न्तैर्दे॒वाः सु॒वर्गं
लो॒कमा॑य॒न्तेन॑र्षयः (२५)

अ॒श्राम्य॑न्ते तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॑ तप॑सापश्यन्तेभ्य॑ ए॒ता इष्ट॑का
नि॒र॑मि॒मते॒वश्छ॑न्दो वरि॑वश्छ॒न्द इति॑ ता उ॒पा॑दधत॒ ताभि॑र्वै ते सु॒वर्गं

लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव छन्दांसि सुवर्ग्याणि
तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत
ताः स्तोमभागैरेवासृजत यत् (२६)

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य
प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य
प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये
प्रतिष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यन्निचत्वारिंशच्च॥ [५]

रश्मिरित्येवाऽऽदित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः संधिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ
इति वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदंसि युक्तग्रावा (२८)

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहदभिजित्यै ताः
प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान
सः सर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२९)

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः स॑रो॒हो॑ऽसि नीरो॒हो॑ऽसीत्येव
 प्राज॑नय॒त्ताः प्र॒जाः प्रजा॑ता न प्रत्य॑तिष्ठन्ता वसु॑को॒ऽसि वे॒षश्चिर॑सि
 वस्य॑ष्टि॒रसीत्ये॑वैषु लो॒केषु प्रत्य॑स्थापयद्यदाहं वसु॑को॒ऽसि
 वे॒षश्चिर॑सि वस्य॑ष्टि॒रसीति॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता एषु लो॒केषु प्रति॑
 ष्ठापयति सा॒त्मा॒न्तरि॑क्षं रोहति स॒प्रा॒णोऽमु॒ष्मि॒ल्लो॒के प्रति॑
 तिष्ठत्यव्य॑र्धुकः प्रा॒णापा॒नाभ्यां॑ भवति य ए॒वं वेद॑॥ (३०)

युक्तग्रा॒वा प्र॒जा मि॒थुन्यन्तरि॑क्षं द्वाद॑श च॥ [६]

ना॒क॒स॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑यन्तन्ना॒क॒सदा॑ ना॒क॒सत्त्वं
 यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑ति ना॒क॒स॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति
 सु॒व॒र्गो वै लो॒को ना॒को यस्यै॒ता उप॑धीयन्ते ना॒स्मा अ॒क॒म्भव॑ति
 यज॑मानायत॒नं वै ना॑क॒सदो॑ यन्ना॑क॒सद॑ उप॒दधा॑त्या॒यत॑नमे॒व
 तद्य॑ज॒मानः कुरु॑ते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्तेजः॑ सम्भृ॒तं यन्ना॑क॒सदो॑
 यन्ना॑क॒सदः॑ (३१)

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रु॒द्धे प॒ञ्च॒चोडा॑ उप॑
 दधात्य॒प्स॒रसं॑ ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मु॒ष्मि॒ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
 तनू॑पा॒नीरे॒वैता॑ यज॒मान॑स्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑
 दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्ति॒मार्च्छ॑त्युत्तरा ना॒क॒स॒द्भ्य उप॑ दधाति
 यथा॑ जा॒यामा॑नीयं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत् (३२)

प॒श्चात्प्राची॑मुत्त॒मामुप॑ दधाति तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राची॑ प॒त्यन्वा॑स्ते

स्वयमातृ॒णां च॑ वि॒कर्णीं चो॑त्त॒मे उ॒पं द॑धाति प्रा॒णो वै
स्वयमातृ॒णायुर्वि॒कर्णीं प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ध॑त्ते
तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ना॒न्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामु॑पं
दध्या॒द्यद॒न्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामु॑पदध्यात्प॒शूनाम् (३३)

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मान्ना॒न्योत्त॑रेष्ट॒कोप॑धेय
स्वयमातृ॒णामु॑पं दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒णामू॑मेवो॒पं ध॑त्ते-
ऽश्व॒मु॒पं घ्रा॑पयति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधात्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः
प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ स्वयमातृ॒णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑ अथो॑
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्तिर्य॑द्वि॒कर्णी
यद्वि॒कर्णीमु॑प॒दधा॑ति दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत उत्त॒रत॒ उपं
दधा॑ति॒ तस्मा॑दुत्त॒रत॒ उप॑चारोऽग्नि॒र्वायु॑मती॒ भवति॑ समि॒द्धौ॥ (३४)

सम्भू॑तं यन्ना॒कस॑दो यन्ना॒कस॑दस्तत्प॒शूना॑मे॒षां वै द्वाविं॑शतिश्च॥ [७]

छन्दा॑ऽस्यु॒पं द॑धाति प॒शवो॒ वै छन्दा॑ऽसि प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे
छन्दा॑ऽसि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॑शवो॒ वा॒ममे॒व प॒शून॑व॒ रुद्ध॑ ए॒ता ए॒ ह
वै य॒ज्ञसे॑नश्चै॒त्रिया॑य॒णश्चिति॑ वि॒दां च॑का॒र तया॒ वै स प॒शून॑वा॒रुद्ध॑
यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे गा॒यत्रीः॑ पु॒रस्ता॒दुपं॑ दधाति॒ तेजो॑
वै गा॒यत्री॑ तेज॑ ए॒व (३५)

मुख॑तो ध॑त्ते मूर्ध॒न्वती॑र्भवन्ति मूर्धा॒नमे॒वैनं॑ समा॒नानां॑ करोति
त्रि॒ष्टुभ् उपं॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यमे॒व म॑ध्य॒तो ध॑त्ते जग॑तीरु॒पं

दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव रुन्देऽनुष्टुभ उपं दधाति
प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरक्षरपङ्कीरिति
विषुरूपाणि छन्दाः स्युपं दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः (३६)

छन्दांसि विषुरूपानेव पशूनव रुन्दे विषुरूपमस्य गृहे
दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसमुपं
दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवेनं छन्दोभिश्चिनुते
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवेनं समानानां करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकञ्च॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवेनं सयुजं चिनुते
नाग्निना व्यूध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत एवमेवैताभिर्ग्निः
सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उपं
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष
उपं दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता

यजमानस्य दाधृत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वाभ्यं सुवर्गं
लोकमेति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवावं रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवातसनिर्सीत्याहेतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवं रुद्धे
संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्समयुस्तस्यंयानीनां संयानित्वं
यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम् (४०)

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्सं याति प्लवो वा एषो-
ऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्रय उपं दधात्युत
यस्येतासूपहितास्वापोऽग्निं हरन्त्यहंत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उपं दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्याः (४१)

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचत एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना
समर्धयति (४२)

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो

दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत् स यशसा व्यार्ध्यत् स एता यशोदा
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोप दधाति
पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाः सो देवा आसन्भूयाः सो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव
भूयाः सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्यस
प्राचीं दिशमजयन्नुर्ध्वासीत्यमूमजयन्न्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुद्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या
उप दधात्यायुरेव (४५)

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा इत्याह व्यैवैनेन
परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम
यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुद्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो

वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥ (४६)

अभ्वन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापत्तदश्वोऽभवद्यदश्चयत्तदश्वस्याश्वत्वन्तं
अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन
यजते सर्वं एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य
भेषजं सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अन्तरन्नपि वा एतेन
ब्रह्महृत्यामन्तरन्त्सर्वम्पाप्मानम् (४७)

तरति तरति ब्रह्महृत्या योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सुयोनिर्वा अश्वो-
ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः
स्तोमो भवति सुरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥ (४८)

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥ [१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मन्नुषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
छन्दश्चित् पवस्व द्वादश॥ [१३] देवासुरा अजायां वै ग्रुमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वे छन्दसामृधोत्यष्टौ
पञ्चाशच्च॥ 58॥ देवासुराः सर्वं जयति॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आ॒स॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं वी॑र्यमा॒त्मन्न॑धत्त॒
ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒व॒न्परा॑सु॒रा यदि॑न्द्रत॒नूरु॑प॒दधा॑ति त॒नुव॑मे॒व
ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॒त्तेऽथो॑ सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं
चिनु॑ते भ॒व॒त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यः (१)

भ॒व॒ति य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॑ नाश॑कृ॒वन्त
ए॒ता य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्त॒
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॑ रु॒न्दे त्रय॑स्त्रि॑ः शत॑मुप॒
दधा॑ति त्रय॑स्त्रि॑ः श॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्देऽथो॑
सा॒त्मा॒नमे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं चिनु॑ते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के (२)

भ॒व॒ति य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरुप॑ दधा॒ति ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधात्ये॒
अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॑लति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मै
लो॒कयो॑ज्योति॑र्भवति नक्ष॑त्रेष्ट॒का उप॑ दधात्ये॒तानि॑ वै दि॒वो
ज्योती॑ःषि॒ तान्ये॒वाव॑ रु॒न्दे सु॒कृता॑ वा ए॒तानि॑ ज्योती॑ःषि॒
यन्नक्ष॑त्राणि॒ तान्ये॒वाप्रो॑त्यथो॑ अनु॒का॒शमे॒वैतानि॑ (३)

ज्योती॑ःषि कुरु॑ते सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॑ यथ्स॑ऽस्पृष्टा
उप॑द॒ध्याद्वृष्टै॑ लो॒कमपि॑ द॒ध्यादव॑र्षुकः प॒र्जन्यः॑ स्या॒दस॑ऽस्पृष्टा

उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं के॒रोति॒ वर्षु॑कः पु॒र्जन्यो॑ भवति
 पु॒रस्ता॑दन्याः प्र॒तीची॑रुपं दधाति पु॒श्चाद॑न्याः प्राची॒स्तस्मा॑त्प्रा॒चीना॑नि
 च प्र॒तीची॑ना॒नि च॒ नक्ष॑त्रा॒ण्या वर्त॑न्ते॥ (४)

भ्रातृ॒व्यो लो॒क ए॒वैतान्ये॑कचत्वारि॒ंशच्च॥ [१]

ऋ॒त॒व्या उप॑ दधात्यृ॒तूनां क्लृ॑त्यै द्वंद्वमु॒पं दधा॑ति तस्मा॑द्वंद्वमृ॒तवो॑-
 ऽधृ॑ते॒व वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑क्षमि॒व वा ए॒षा द्वंद्व॑म॒न्यासु॑
 चि॒तीषू॑पं दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अन्तः॑श्लेष॒णं वा ए॒ताश्चि॑ती॒नां
 यदृ॑त॒व्या यदृ॑त॒व्या उप॑दधाति॒ चि॒तीनां॑ विधृ॒त्या अव॑का॒मनू॑पं
 दधा॒त्येषा॑ वा अ॒ग्नेर्यो॑निः स॒यौनि॑म् (५)

ए॒वाग्निं॑ चि॒नुत उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॑त्रोऽद॒दि॒त्स ब्र॒ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता
 उप॑धी॒यान्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑दि॒तिं सं॒वत्स॑रो वा ए॒तम्प्र॑ति॒ष्ठायै॑
 नुद॑ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति प॒ञ्च पूर्वा॑श्चि॒तयो॑ भव॒न्त्यथ॑
 ष॒ष्ठीं चि॑तिं चि॒नुते॒ षड्वा॑ ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॑र ऋ॒तुष्वे॒व सं॒वत्स॑रे प्र॒ति
 तिष्ठ॑त्ये॒ता वै (६)

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्ट॒का यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्तेऽधि॑प॒तिरे॒व सं॒मा॒नानां॑
 भव॑ति यं द्वि॒ष्ट्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ
 वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्ति॒मार्च्छ॑त्यङ्गि॒रसः॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं यन्तो॑ या य॒ज्ञस्य॑
 निष्कृ॑ति॒रासी॑त्तामृषि॒भ्यः॒ प्रत्यौ॑हन् तद्वि॒रण्य॑मभव॒द्यद्वि॑रण्यश॒ल्कैः
 प्रो॒क्षति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॒त्या अथो॑ भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति (७)

अथो रूपेणैवैनं॑ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां
इमा मे अग्र इष्टंका धेनवः सन्वित्याह धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं
कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लौक उप तिष्ठन्ते॥ (८)

सयोनित्वा वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स
यथा वत्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भागधेयम्प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयेनैवैनं॑ शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्गाम्याणां पशूनाम् (९)

पयसा जुहुयाद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जितिलयव
वा जुहुयाद्वीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो
खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च ग्वीधुकाश्चेत्यजक्षीरेण जुहोत्याग्नेयी
वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति
नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः (१०)

अजायां घर्मम्प्राप्तिश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णं पराजिहीत सो ३-
ऽर्कोऽभवत्तद्वर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्ये
वै रुद्रस्य दिग्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टंकायां

जुहोत्यन्त एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे
लोका इमानेव लोकान्स्समावद्वीर्यान्करोतीत्यग्रे जुहोति (११)

अथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं
ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं
रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं दिशि रुद्रः कस्यां
वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं शमयति (१२)

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशूनां
न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥ (१३)

पशूनां यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्वति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स
एनं तृप्तोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति प्रजया
पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा इत्याहान्नं
वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मंस्ते क्षुदमुं ते शुक् (१४)

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा
चार्पयति त्रिः परिपिश्वन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवास्य

शुचः॑ शमयत्यपां॑ वा एतत्पुष्पं॑ यद्वैतसोऽपाम् (१५)

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचः॑ शमयति यो वा अग्निं चितम्प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तः शुचा प्रदहो मण्डूकैर्न वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्यत्यष्टाभिर्वि कर्षति (१६)

अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचः॑ शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैर्नैवास्य शुचः॑ शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम् कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तर्न्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः (१७)

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यः॑ रुद्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाः समुपचरन्त्यन्यं तै अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्यति पावको अस्मभ्यः शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुद्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याः॑ शान्त्यै॥ (१८)

शुर्वैतसोऽपामष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै

यद्वषट्कुर्याद्यातया॑मास्य वषट्कारः स्याद्यन्न वषट्कुर्याद्रक्षा॑सि यज्ञ॑
ह॑न्युर्वडित्या॑ह प॒रोक्षमे॑व वषट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वषट्करो
भ॑वति॒ न यज्ञ॑ रक्षा॑सि घ्नन्ति हुतादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः (१९)

अहुतादोऽन्ये तान॑ग्निचिदेवोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा दे॒वाना॑मिति॒
द॒ध्ना म॑धुमिश्रेणावो॑क्षति हुताद॑श्चैव दे॒वान॑हुताद॑श्च यज॑मानः प्रीणाति॒
ते यज॑मानम्प्रीणन्ति द॒ध्नेव॑ हुतादः॒ प्रीणा॑ति॒ मधु॑षाहुतादो॑ ग्राम्यं वा
ए॒तदन्नं॑ यद्दध्या॑र॒ण्यम्मधु॑ यद्दध्ना म॑धुमिश्रेणावो॑क्षत्युभय॒स्यावरु॑द्धौ
शुमु॒ष्टिनावो॑क्षति प्राजाप॒त्यः (२०)

वै शु॑मुष्टिः संयोनि॒त्वाय॒ द्वाभ्यां॑ प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चार॒मवो॑क्षत्यप
वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ऋ॒ध्यते॒ योऽग्निं॑ चिन्वन्न॑धिक्राम॑ति
प्राण॑दा अ॒पान॑दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्धत्ते वर्चो॑दा वरि॒वोदा॑
इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ वरि॒वः प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्मन्धत्त॒ इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्तं वृ॒त्रः (२१)

हुतः षोड॑शभिर्भोगैर॑सिना॒त्स ए॒ताम॒ग्नये॑ऽनीकवत्
आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑ जुहो॒त्तस्या॒ग्निरनी॑कवा॒न्धस्वेन॑ भाग॒धेये॑न प्रीतः
षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दहद्वैश्वकर्म॒णेन॑ पाप्मनो॒ निर॑मुच्यत॒
यद॒ग्नये॑ऽनीकवत् आहु॑तिं जुहो॒त्यग्निरे॒वास्यानी॑कवा॒न्धस्वेन॑
भाग॒धेये॑न प्रीतः पाप्मान॒मपि॑ दहति वैश्वकर्म॒णेन॑ पाप्मनो॒
निर्मु॑च्यते यं का॒मये॑त चि॒रम्पाप्मनः॑ (२२)

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
 यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य
 जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
 जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥ (२३)

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं यतेऽवसं
 करोति तादृगेव तत्तिष्ठ आ दधाति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै
 भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
 दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः (२४)

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
 चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु
 देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना
 इत्याह रक्षसामपंहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो
 वै रायस्पोषः (२५)

पशूनेवाव रुद्धे षड्विहरति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं
 हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रक्षसामपंहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
 पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं
 वै पावकोऽन्नमेवाव रुद्धे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा

एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तैऽप्रति (२६)

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं
द्वितीयो होतान्वाहाप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो
अनभिजितमेवाभि जयति दशर्चम्भवति दशाक्षरा विराड्विराजेमौ
लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अथो दशाक्षरा विराडन्नं
विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नी

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं एष
दिवो मध्यं आस्त इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये दिवो निहितः
पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्दे चतसृभिरा पुच्छादेति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नित्याह
वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां सत्पतिम्पतिम् (२८)

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्दे सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ
च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
यक्षदग्निर्देवो देवाः आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य
मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि
गृह्णाति॥ (२९)

प्राणैः पोषाऽप्रत्याग्नीध्रे पतिमेष दशं च॥ [६]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहिं विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या

अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतयां लोकान्स्मरौहति
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतयां लोकमेत्यग्रे प्रेहिं (३०)

प्रथमो देवयतामित्याहोभयैष्वेवैतयां देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति
पञ्चभिरधिं क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह
सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्रे
सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै तस्मै ते विधेम
वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव (३१)

रुन्दे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतो-
ऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्त-
गमयति प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै
सूर्मी कर्णकावत्येतयां ह स्म (३२)

वै देवा असुराणां शततरहाः स्तृहन्ति यदेतयां
समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुन्दे तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति
शमीमयी शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे
ताम् (३३)

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्व एव

श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन२ स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव
तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य
साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः
प्रजापतेः (३४)

आस्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजाना२ सृष्ट्या अग्निदेवेभ्यो निलायत स दिशोऽनु
प्राविंशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवेनमव रुन्दे दध्ना
पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं
दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साक्षात् (३५)

एव वैश्वानरमव रुन्दे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा
यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो
विण्मरुतो वैश्वानर२ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनुं
बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपा२शु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं
विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुन्दे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै
मरुतो गणश एव विशमव रुन्दे गुणेन गुणमनुद्रुत्य जुहोति
विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (३६)

वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॒ वा ए॒षा हू॑यते घृतस्य॒
वा ए॒नमे॒षा धारा॑मुष्मि॒ल्लोके॒ पिन्व॑मानोप॒ तिष्ठ॑त॒ आज्ये॑न जुहोति॒
तेजो॒ वा आज्यं॑ तेजो॒ वसो॑र्धारा॒ तेज॑सैवास्मै॒ तेजो॑ऽव॒ रुन्दे॑ऽथो
कामा॒ वै वसो॑र्धारा॒ कामा॑ने॒वाव॑ रुन्दे॒ यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं
वि (३७)

छि॒न्द्यामि॑ति॒ वि॒ग्राहं॑ तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं
विच्छि॑न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॑ सं त॑नुयामि॒ति सन्त॑तां
तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं॑ सं त॑नोति॒ द्वाद॑श द्वाद॒शानि॑
जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संवत्स॒रः संवत्स॑रेणैवास्मा॒ अन्न॑मव॒
रुन्दे॑ऽन्नं च॒ मेऽक्षु॑च्च॒ म॒ इत्या॑हैतद्वै (३८)

अन्न॑स्य रूपं॑ रूपेणैवान्नमव॒ रुन्दे॑ऽग्निश्च॑ म॒ आप॑श्च॒ म॒
इत्या॑हैषा॒ वा अन्न॑स्य॒ योनिः॑ सयो॑न्येवान्नमव॒ रुन्दे॑ऽर्धेन्द्राणि॑
जुहोति॒ देवता॑ ए॒वाव॑ रुन्दे॒ यत्सर्वे॑षाम॒र्धमिन्द्रः॑ प्रति॒ तस्मा॑दिन्द्रो॑
देवता॑नाम्भूयिष्ठभा॒क्तं म॒ इन्द्र॑मुत्त॑रमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुपरि॒ष्टाद॑धाति
यज्ञायु॒धानि॑ जुहोति॒ यज्ञः॑ (३९)

वै य॑ज्ञायु॒धानि॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे॑ऽथो ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॑ रूपं॑
रूपेणै॒व य॒ज्ञम॑व॒ रुन्दे॑ऽवभृथश्च॑ मे॒ स्वगा॑कारश्च॑ म॒ इत्या॑ह
स्व॒गाकृ॑त्या अ॒ग्निश्च॑ मे॒ घर्म॑श्च॒ म॒ इत्या॑हैतद्वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ रूपं॑
रूपेणै॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्दे॑ ऋक् मे॒ सामं॑ च॒ म॒ इत्या॑ह (४०)

ए॒तद्वै छ॒न्दसा॑ रूपं रूपेणै॒व छ॒न्दा॑स्य॒व रु॒न्दे
गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै प॒शूना॑ रूपं रूपेणै॒व
प॒शून॑व रु॒न्दे क॒ल्पा॑ञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य॒ क्लृप्त्यै॑ यु॒ग्मद॑यु॒जे जु॑होति
मिथु॒नत्वायो॑त्तराव॒ती भ॑वतोऽभि॒क्रान्त्या॑ ए॒का च॑ मे ति॒स्रश्च॑ म॒
इत्या॑ह दे॒वछ॒न्दसं॑ वा ए॒का च॑ ति॒स्रश्च॑ (४१)

म॒नुष्य॒छ॒न्दसं॑ चत॒स्रश्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्दसं॑ चै॒व म॑नुष्य॒छ॒न्दसं॑
चा॒व रु॒न्द आ॑ त्रय॒स्त्रिंश॑तो जुहोति॒ त्रय॒स्त्रिंश॑द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑
ए॒वाव॑ रु॒न्द आ॑ष्टाच॒त्वारिंश॑तो जुहोत्य॒ष्टाच॒त्वारिंश॑दक्षरा
जग॑ती जा॒गताः॑ प॒शवो॑ जग॒त्यैवा॑स्मै प॒शून॑व रु॒न्दे वा॒जश्च॑
प्रस॒वश्चेति॑ द्वा॒दशं॑ जु॒होति॑ द्वा॒दश॑ मा॒साः सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सर॑ ए॒व
प्रति॑ तिष्ठति॥ (४२)

वि वै य॒ज्ञः सा॒मं च॑ म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चैका॒त्रप॑ञ्चा॒शच॑॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यमिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नुप॑ न
आ॒ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सौ॒ऽब्रवी॑द्वरं वृ॒णै म॒ह्यमे॒व वा॑जप्रस॒वीयं॑
जुह॑वन्निति॒ तस्मा॑द्ग॒ग्रे वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुह॒ति यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑
जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयत्यथो॒ अभि॑षे॒क ए॒वास्य॑ स
च॒तुर्द॑शभिर्जुहोति स॒प्त ग्रा॒म्या ओ॑ष॒धयः॑ स॒प्त (४३)

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षाम॒वरु॑द्धा अ॒न्नस्या॑न्नस्य जुहोत्य॒न्नस्या॑न्नस्या॒वरु॑
औदु॑म्बरेण॒ सु॒वेण॑ जुहोत्य॒ूर्वा उ॑दुम्ब॒र ऊ॒र्गन्न॑मूर्जे॒वास्मा॑

ऊर्जमन्नमव रुन्देऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्मादग्नि
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं यद्धावेदन्नाद्याद्धावेदुपा

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिम्प्रा दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते
काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुन्दे षड्विर्जुहोति
षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे
पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रैणैव दिशः (४५)

अभि जयत्यग्निचितः ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्येवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति
त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमव रुन्दे समुद्रोऽसि
नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना
जुहोति न ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते॥ (४६)

ओषधयः सुप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय मनुष्यरथ एष
खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि शवसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं
स एनं युक्तः सुवर्गं लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युध्याद्युक्तो-
ऽस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृत् (४७)

वा अ॒ग्निर्यावा॑ने॒वाग्नि॑स्तं यु॒नक्ति॑ यथान॑सि यु॒क्त
 आ॒धी॒यत॑ ए॒वमे॒व तत्प्र॒त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॒ प्रति॑ स्तोमाः
 प्रत्यु॒क्थानि॑ य॒ज्ञाय॒ज्ञिय॑स्य स्तो॒त्रे द्वाभ्या॑म॒भि मृ॑शत्ये॒तावान्
 वै य॒ज्ञो यावा॑न॒ग्निष्टो॑मो भू॒मा त्वा अ॒स्यात॑ ऊ॒र्ध्वः क्रि॑यते
 यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तम॑न्त॒तोऽन्वारो॑हति॒ द्वाभ्या॑ं प्रति॑ष्ठित्या
 एक॒याप्र॑स्तुत॒म्भव॑त्यथ (४८)

अ॒भि मृ॑शत्यु॒पैन॑मु॒त्तरो॑ य॒ज्ञो न॑म॒त्यथो॑ सन्त॑त्ये॒ प्र वा ए॒षोऽ॒
 ऽस्माल्लो॒काच्च॑वते॒ योऽग्निं॑ चि॒नुते॑ न वा ए॒तस्या॑निष्ट॒क आ॑हु॒तिर॑व
 कल्प॑ते॒ यां वा ए॒षोऽनिष्ट॑क आ॒हुतिं॑ जु॒होति॑ स्र॒वति॑ वै सा ता॑
 स्र॒वन्ती॑ य॒ज्ञोऽनु॑ परा॑ भवति॒ य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत
 आ॒हुती॑नां॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ प्रत्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति (४९)

न य॒ज्ञः प॑रा॒भवति॑ न यज॑मानोऽष्टा॒वुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री
 गा॒य॒त्रेणै॒वैनं॑ छन्द॑सा चिनुते॒ यदेका॑दश॒ त्रैष्टु॑भेन॒ यद्वा॑दश॒ जाग॑तेन॒
 छन्दो॑भिरे॒वैनं॑ चिनुते॒ नपा॒त्को वै नामै॒षोऽग्निर्य॑त्पुनश्चि॒तिर्य॑ एवं
 वि॒द्वान्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत आ॒ तृती॒यात्पु॑रु॒षादन्न॑म॒त्ति यथा॑ वै पुन॑रा॒धेयं॑
 ए॒वम्पु॑नश्चि॒तिर्योऽग्न्या॑धेये॒न न (५०)

ऋ॒ध्नोति॑ स पुन॑रा॒धेय॒मा ध॑त्ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न॑र्ध्नोति॒
 स पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुते॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्ध्या॒ अथो॑
 खल्वा॑हु॒र्न चै॒तव्ये॑ति॒ रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निर्यथा॑ व्याघ्र॑
 सु॒प्तम्बो॑धय॑ति॒ ता॒दृगे॒व तद॑थो॒ खल्वा॑हुश्चे॒तव्ये॑ति॒ यथा॑

वसीया॑सम्भा॒गधेये॑न बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तन्म॑नुर॒ग्निम॑चिनुत
तेन॒ ना॒ध्रो॒ऽथ्स ए॒ताम्पु॑नश्चि॒तिम॑पश्य॒त्ताम॑चिनुत॒ तया॒ वै स
आ॒ध्रो॒द्यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्धौ॑॥ (५१)

त्रिवृ॒दथ॒ तिष्ठ॑न्त्य॒ग्राधेये॑न॒ नाचि॑नुत स॒प्तद॑श च॥ [१०]

छ॒न्दश्चि॑तं चिन्वीत॒ प॒शुका॑मः प॒शवो॒ वै छ॒न्दा॑सि प॒शुमा॑ने॒व
भ॑वति श्ये॒नचि॑तं चिन्वीत सु॒व॒र्गका॑मः श्ये॒नो वै व॑यंसा॒म्पति॑ष्ठः
श्ये॒न ए॒व भू॒त्वा सु॒व॒र्गं लो॒कम्प॑तति कङ्क॒चितं॑ चिन्वीत॒ यः
का॒मये॑त शी॒र्षण्वा॑न॒मुष्मि॑ल्लो॒के स्या॒मिति॑ शी॒र्षण्वा॑ने॒वामुष्मि॑ल्लो॒के
भ॑वत्यल॒जचि॑तं चिन्वीत॒ चतु॑ःसीतं॒ प्रति॑ष्ठाका॒मश्च॑त॒स्रो दि॒शो
दि॒क्ष्वै॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति प्रउ॒गचि॑तं चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्प्र (५२)

ए॒व भ्रातृ॑व्या॒न्नुद॑त उ॒भय॑तःप्रउ॒गं चिन्वी॑त॒ यः का॒मये॑त॒ प्र
जा॒तान्भ्रातृ॑व्या॒न्नुदे॑य॒ प्रति॑जनि॒ष्यमा॑णानि॒ति प्रै॒व जा॒तान्भ्रातृ॑व्या॒न्नुद॑ते
प्र॑ति॒ जनि॒ष्यमा॑णात्रथच॒क्रचि॑तं चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न् वज्रो॒ वै रथो॒
वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः॒ प्र ह॑रति द्रो॒णचि॑तं चिन्वी॒तान्न॑का॒मो द्रो॒णे
वा अ॒न्नंमि॑त्रयते॒ सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॒ रु॒द्धे समू॑ह्यं चिन्वीत॒ प॒शुका॑मः
प॒शुमा॑ने॒व भ॑वति (५३)

प॒रि॒चा॒र्य्यं चिन्वी॑त॒ ग्रा॒मका॑मो ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति श्म॒शान॑चि॒तं
चिन्वी॑त॒ यः का॒मये॑त पि॒तृलो॒कं ऋ॒ध्रुया॑मिति॒ पि॒तृलो॒क ए॒वभ्र॑ति

विश्वामित्रजमदग्री वसिष्ठेनास्पर्धेता९ स एता जमदग्निर्विह्व्या
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै (५४)

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुद्धे द्वादशोप
दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव
रुद्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशून्वाव
रुद्धे षण्माजालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितर ऋतून्व
देवान्पितृन्प्रीणाति॥ (५)

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥ [११]

पवंस्व वाजंसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्ववति तिस्रोऽनुष्टुभश्चतस्रो
गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः श्वस्त्रिभिस्तिष्ठं स्तिष्ठति
यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वांश्चतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते
परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां
परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां
गमयत्येकविंशमहर्भवति (५६)

यस्मिन्नश्व आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे लोका
असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
साक्षाद्वोति शक्करयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा

ए॒ते प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्त उ॒तेव॑ ग्रा॒म्या उ॒तेवा॑र॒ण्या य॒च्छ॑क्करयः
पृ॒ष्ठम्भ॑व॒न्त्यश्व॑स्य सर्व॒त्वाय॑ पा॒र्थुर॒श्मम्ब्र॑ह्मसा॒मम्भ॑वति र॒श्मिना॒ वा
अश्वः (५७)

य॒त ई॑श्व॒रो वा अश्वोऽय॒तोऽप्र॑तिष्ठितः परा॑ परा॒वतं॑
गन्तो॒र्त्पा॑र्थुर॒श्मम्ब्र॑ह्मसा॒मम्भ॑व॒त्यश्व॑स्य य॒त्यै धृ॒त्यै सङ्कृ॑त्यच्छावाकसा॒म
वा ए॒ष यद॑श्वमे॒धः कस्त॑द्वेदे॒त्याहु॑र्यदि॒ सर्वो॑ वा क्रि॒यते॒ न वा
सर्व॑ इति॒ यत्सङ्कृ॑त्यच्छावाकसा॒मम्भ॑व॒त्यश्व॑स्य सर्व॒त्वाय॑ पर्या॑प्त्या
अन॑न्तरायाय॒ सर्व॑स्तोमोऽतिरा॒त्र उ॑त्त॒मम॑हर्भवति॒ सर्व॑स्याप्त्यै
सर्व॑स्य॒ जित्यै॒ सर्व॑मे॒व तेना॑ऽऽप्नोति॒ सर्व॑ जयति॥ (५८)

अहर्भवति॒ वा अश्वोऽहर्भवति॒ दश॑ च॥ [१२]

यदे॒केन॑ प्र॒जाप॑तिः प्रे॒णानु॑ यजु॒षापो॑ वि॒श्वकर्मा॑न् आ या॒हि सुव॑र्गाय॒ वज्रो॑ गाय॒त्रेणा॑न् उदधे
स॒मीचीन्द्रा॑य म॒युर॑पां बला॑य पुरुष॒मृगः॑ सौ॒री पृ॑ष॒तः शका॑ रु॒रुर॑ल॒जः सु॑पर्ण॒ आग्ने॒योऽश्वोऽग्नये॑ऽनीकव॑ते
चतु॑र्विंशतिः॥ [१३] यदे॒केन॑ स पा॒पीया॑ने॒तद्वा अ॒ग्नेर्ध॑नुस्तद्दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्ये॒ष्ठा अ॒पां न॑प्रेऽश्व॒स्तूप॑रो
द्वि॒पंष्टिः॥ 62॥ यदे॒केनै॑क॒शिति॑पा॒त्येत्वं॑॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सऽस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्यं आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं
 दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया
 यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे
 नियुत्वन्ते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते
 तस्माद्यद्रियङ्वायुः (१)

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वन्ते
 स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति यजमानस्यानुन्मादाय
 वायुमतीं श्वेतवतीं याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः
 समवर्तताग्र इत्याघारमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः
 प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
 यच्छ्रुणस्तत् (२)

पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
 यदव्यां इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै पशूनाम्प्रियं
 धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः पशव उप
 तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुयद्वायव्यं
 कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इ॒या॒द्य॒द्वा॒य॒व्यः॑ प॒शु॒र्भ॒व॑न्ति॒ तेन॑ वा॒यो॒र्नै॒ति॒ य॒त्रा॒जा॒प॒त्यः॑
 पु॒रो॒डा॒शो॒ भ॒व॑न्ति॒ तेन॑ प्रा॒जा॒प॒ते॒र्नै॒ति॒ य॒द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒स्तेन॑
 वै॒श्वान॒रा॒त्रै॒त्या॒ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं॒ निर्व॑पति दी॒क्षि॒ष्य॒मा॒णो॒-
 ऽग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॑ र॒भते॒ऽग्नि॑र॒वमो॑
 दे॒वता॑नां॒ विष्णुः॑ प॒रमो॑ यदा॒ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं॒ निर्व॑पति
 दे॒वताः॑ (४)

ए॒वो॒भ॒यतः॑ परि॒गृह्य॑ यज॑मा॒नो॒ऽव॑ रु॒द्धे पु॒रो॒डा॒शेन॑ वै
 दे॒वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्धु॒वं च॒रुणा॑स्मिन् यः का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रुया॑मिति॒ स पु॒रो॒डा॒शं कु॑र्वीता॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नोति॑
 यद॒ष्टा॒क॒पा॒ल॒स्तेना॑ग्ने॒यो य॒त्रिक॑पा॒ल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः स॒मृ॒द्धौ
 यः का॒मये॑ता॒स्मि॒ल्लो॒क ऋ॒ध्रुया॑मिति॒ स च॒रुं कु॑र्वीता॒ग्नेर्धृतं॑
 विष्णो॑स्तण्डु॒लास्त॑स्मात् (५)

च॒रुः का॒र्यो॑ऽस्मिन्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नो॒त्यादि॒त्यो भ॑वती॒यं वा
 अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑त्यथो॒ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै
 सं॒व॒त्स॒रमु॒ख्यम॑भृ॒त्वाग्निं॑ चि॒नुते॒ यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व
 तदा॒र्तिमा॑र्च्छे॒द्वैश्वान॑रं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लम् पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पे॒त्सं॒व॒त्स॒रो वा
 अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑ सं॒व॒त्स॒रमा॑त्स्वा (६)

का॒ल आ॑गते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॒व॒त्स॒रमा॑त्स्वा का॒ल
 आ॑गते॒ऽग्निं चि॑नुते॒ ना॒र्तिमा॑र्च्छत्येषा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॑नूर्यद्वै॒श्वान॑रः

प्रियामेवास्यं तनुवमव रुन्दे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानां रोहाय॥ (७)

यद्रियङ्ङायुर्यच्चशृणस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादास्वाष्टात्रिंशच्च॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं
नाशक्रोथ्सोऽब्रवीदध्रवदिथ्स यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं
देवाः समचिन्वन्ततो वै त आध्रुवन् यथ्समचिन्वन्तच्चित्यस्य
चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निस्र्चीयत
इत्याहुरग्नवान् (८)

असानीति वा अग्निस्र्चीयतेऽग्नवानेव भवति कस्मै
कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निस्र्चीयते विदुरेनं
देवाः कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निस्र्चीयते
गृह्येव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा
अग्निः (९)

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निस्र्चीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निस्र्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः
प्रत्यं च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति
प्रजापतिरग्निमचिकीषत तं पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति मा
धक्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये (१०)

स पापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा

सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद (११)

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयतु
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तः संवत्सरमबिभस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं वसवोऽब्रुवन्
त्वमजनिष्ठा वयं प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन (१२)

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः प्रैव
जायते तान्नुद्रा अब्रुवन् ययमजनिद्वं वयं प्र जायामहा इति तः
रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तः षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव जायते तानादित्या अब्रुवन्
ययमजनिद्वं वयं (१३)

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रं पशूनाप्रोति॥ (१४)

अग्निवान्यशुमानं सानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
तेन तानादित्या अब्रुवन् ययमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
 यदुखा सा वा एषैतरहिं यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्रे
 युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमा९ इत्युखायां जुहोति
 तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
 युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने (१५)

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमा९ इत्याहैष वा
 अग्रेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 न्यङ्कुग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां वा एष प्रतिमया
 चीयते यदग्निर्यन्यश्च चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
 न पतितु९ शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (१६)

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं
 चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति
 द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समान९ हि चक्षुः
 समृद्धौ देवासुराः संयन्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत् तद्देवा
 वामभृतावृञ्जत् तद्वामभृता वामभृत्त्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव
 तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति ज्योतिर्वै
 हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते द्वियजुर्भवति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (१७)

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयम्परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोषं धत्ते
 यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्यां प्रति तिष्ठति तत्प्र जायते ता
 ओषधयः (१८)

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
 ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
 उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरेताः
 स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्याः रेत
 एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेन हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं
 यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति यः
 सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि
 मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य
 वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हविरिति
 स्वयमातृणामुपधाय जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य
 यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायभि

मृशेच्चित्तिमर्चितिं चिनवद्वि विद्वान्मृष्टेवं वीता वृजिना च
मर्तात्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कर्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सौऽस्मान्पातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सौ-
ऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप
दधात्येताभ्य एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति किं तत्
उच्छिषतीति यद्विरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै
प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमा
स्वयमातृणामुपधाय प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात् (२३)

द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधा-
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृणा
उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै
व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा
उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगांसन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं
लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव
तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्नेः
स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अहांसं रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाहांसं रूपाणि रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाग्नीरन्या इष्टंका अयातयाग्नी
लोकं पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बारहस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि
देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवन्ती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याह तस्मात्पुरुषिपरुषि रसः सोमं श्रीणन्ति पृश्यन्
इत्याहान्नं वै पृश्यन्नमेवाव रुन्देऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव

रुद्धे जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां
ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
तया देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीदेत्याहेषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं
वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूर्ददोहसस्तया षोडश च॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावैकादशिनींमिनुयाद्वज्रेणै० सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति नैनं वज्रेण
सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्व्यर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते
रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शर्व्याः प्रतीचीं तिरश्च्यनूची
ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य
एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवत्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते
रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदु॒वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
रु॒द्रोपरि॑ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑ व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्तिष्ठ॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर॒हि
सञ्चि॑तमे॒तैरुप॑ तिष्ठते नम॑स्कृ॒रैरे॒वैन॑ ॥ शम॑यति॒ यैऽग्नयः॑ (३२)

पु॒री॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॑ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र णो॑
जी॒वात॑वे सु॒व। आप॑ त्वाऽग्ने॒ मन॒साप॑ त्वाऽग्ने॒ तप॒साप॑ त्वाग्ने
दी॒क्षयाप॑ त्वाग्ने॒ उप॒सद्वि॒राप॑ त्वाग्ने॒ सु॒त्ययाप॑ त्वाऽग्ने॒ दक्षि॑णाभि॒राप॑
त्वाग्ने॒ऽवभृ॑थेनाप॑ त्वाग्ने॒ व॒शयाप॑ त्वाग्ने॒ स्वगा॑का॒रेणे॒त्याहै॒षा वा
अ॒ग्नेरा॑प्ति॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॑दुप॑ तिष्ठते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति बृ॒हद्रथ॑न्त॒रा-
भ्या॑ प॒क्षावो॑जं ए॒वास्मि॑न्दधात्यु॒त्थाय॑जाय॒ज्ञिये॑न पु॒च्छंमृ॑तुष्वे॒व
प्रति॑ तिष्ठति पृ॒ष्ठैरुप॑ तिष्ठते तेजो॑ वै पृ॒ष्ठानि॑ तेजं ए॒वास्मि॑न्दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सौऽस्मात्सृ॑ष्टः परा॑डै॒त्तं वा॑रव॒न्तीये॑नावारयत॒
तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वा॒रव॒न्तीय॑त्व॒ ॥ श्ये॑तेन॒ श्ये॑ती अ॒कुरु॑त॒ तच्छै॑तस्य
श्ये॑त॒त्वम् (३४)

यद्वा॑रव॒न्तीये॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ ॥ श्ये॑तेन॒ श्ये॑ती कु॒रुते
प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापिप॒क्षम्प्र॑त्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छति
प्रा॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दयामि गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः

शीर्ष्णाग्नेः शिर उ॒प॑ दधामि॒ दक्षि॑णया त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सेन्द्रेण दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒क्षेणा॒ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधामि॒ प्र॒तीच्या॑ त्वा
दि॒शा सा॑दयामि (३५)

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पु॒च्छेना॒ग्नेः पु॒च्छमु॑प॒
दधा॑म्युदी॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां
दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒क्षेणा॒ग्नेः प॒क्षमु॑प॒ दधा॑म्यूर्ध्व॒या त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा बृह॒स्पति॑ना दे॒वत॑या॒ग्नेः पृ॒ष्ठेना॒ग्नेः पृ॒ष्ठमु॑प॒ दधामि॒
यो वा अ॒पात्मान॑म॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॒त्मा मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॒त्मानं॑
चि॑नुते सा॒त्मा मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्या॒त्मेष्ट॒का उ॒प॑ दधात्ये॒ष वा अ॒ग्नेरा॒त्मा
सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं चि॑नुते सा॒त्मा मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑॥ (३६)

श्वेत॑त्वं प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॒त्मानं॑श्चिनुते॒ द्वाविं॑शतिश्च॥ [८]

अ॒ग्नं उ॒दधे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते
नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जी॒वन्तो॑ भूया॒स्माग्ने॑ दु॒ध॒ ग॒ह्य कि॑श्चि॒ल व॒न्य॒
या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒
जी॒वन्तो॑ भूया॒स्म॒ पञ्च॒ वा ए॒तेऽग्न॑यो॒ यच्चि॑त॒य उ॒दधि॑रे॒व ना॒म॒ प्रथ॑मो
दु॒धः (३७)

द्वि॒तीयो॒ ग॒ह्यस्तृ॑तीयः॒ कि॑श्चि॒लश्चतु॑र्थो॒ व॒न्यः पञ्च॑मस्तेभ्यो॒
यदा॑हु॒तीर्न जु॑हुयाद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं॒ च॒ प्र॒ द॑हेयुर्यदे॒ता
आ॑हु॒तीर्जु॑होति॒ भा॒ग॒धेये॑नै॒वैना॑च्छमयति॒ ना॒र्तिमा॑च्छत्य॒ध्वर्यु॑र्न

यज॑मानो॒ वाङ्म॑ आ॒सन्न॑सोः प्रा॒णोऽक्ष्यो॑श्चक्षुः॒ कर्ण॑योः
श्रोत्र॑म्बाहु॒वोर्बल॑मू॒रुवो॑रोजोऽरि॑ष्टा विश्वा॒न्यङ्गानि॑ त॒नूः (३८)

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॒॑सीर॑प॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑न्ति॒ वाङ्म॑
आ॒सन्न॑सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्ध॒त्ते यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो
अ॒प्सु य ओष॑धीषु॒ यो रु॒द्रो वि॒श्वा भुव॑नावि॒वेश॑ तस्मै॑ रु॒द्राय॑
नमो॑ अ॒स्त्वाहु॑तिभागा॒ वा अ॒न्ये रु॒द्रा हु॒विर्भा॑गाः (३९)

अ॒न्ये श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒त्वा गा॑वीधु॒कं च॒रुमे॑तेन॒ यजु॑षा
च॒रमा॑या॒मिष्ट॑कायां॒ नि द॑ध्याद्वा॒गधे॑र्ये॒नैवैन॑ श॒मय॑ति॒ तस्य॑ त्वै
श॑त॒रु॒द्रीय॑ ह॒तमि॑त्या॒हुर्य॑स्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॑यत॒ इति॑ वस॑वस्त्वा
रु॒द्रैः पु॒रस्ता॑त्पान्तु॒ पित॑र॒स्त्वा य॒मरा॑जानः॒ पितृ॑भिर्दक्षि॒णतः॑
पा॑न्त्वादित्या॒स्त्वा वि॒श्वैर्दे॑वैः प॒श्चात्पा॑न्तु॒ द्युता॑नस्त्वा॒ मारु॑तो
म॒रुद्वि॑रुत्त॒रतः॑ पा॒तु (४०)

दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्ये॒ष्ठा व॑रु॒णरा॑जानोऽध॒स्ताच्चो॑परि॒ष्टाच्च॑ पा॒न्तु न वा
ए॒तेन॑ पू॒तो न मे॒ध्यो न प्रो॑क्षि॒तो यदे॑न॒मतः॑ प्रा॒चीनं॑ प्रो॒क्षति॑
य॒त्सश्चि॑त॒माज्ये॑न प्रो॒क्षति॑ तेन॑ पू॒तस्तेन॑ मे॒ध्यस्तेन॑ प्रो॒क्षितः॑ ॥ (४१)

दुध॑स्त॒नूर॑ह॒विर्भा॑गाः पा॒तु द्वात्रि॑ंशच्च॥ [९]

स॒मीची॑ नामा॑सि प्रा॒ची दि॒क्तस्या॑स्तेऽग्नि॒रधि॑पति॒रसि॑तो र॒क्षिता॑
यश्चा॒धिप॑तिर्य॒श्च गो॑प्ता ताभ्यां॒ नम॑स्तौ नो॑ मृ॒डय॑ता॒न्ते यं द्वि॑ष्मो यश्च

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्योज॒स्विनी॒ नामा॑सि दक्षि॒णा दि॒क्तस्या॑स्त॒
इन्द्रो॑ऽधि॒पतिः॒ पृदा॑कुः प्राची॒ नामा॑सि प्र॒तीची॒ दि॒क्तस्या॑स्ते (४२)

सोमो॑ऽधि॒पतिः॒ स्वजो॑ऽव॒स्थावा॒ नामा॑स्युदी॒ची दि॒क्तस्या॑स्ते
वरु॒णोऽधि॒पति॑स्तिरश्च॒राजि॑रधि॒पत्नी॒ नामा॑सि बृह॒ती दि॒क्तस्या॑स्ते
बृह॒स्पति॑रधि॒पतिः॒ श्वित्रो॑ व॒शिनी॒ नामा॑सीयं दि॒क्तस्या॑स्ते य॒मो-
ऽधि॒पतिः॒ कल्मा॑ष॒ग्रीवो॑ रक्षि॒ता यश्चा॑धि॒पति॑र्यश्च॒ गो॒प्ता ताभ्यां॑
नम॒स्तौ नो॑ मृडयतान्ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ (४३)

नो॒ द्वेष्टि॑ तं वा॒ जम्भे॑ दधाम्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं चि॒त॒ रक्ष॑न्ति
ताभ्यो॑ यदाहु॒तीर्न जु॑हुयाद॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्याये॒युर्यदे॒ता
आहु॑तीर्जुहोति॑ भा॒गधे॒येनै॒वेना॑ञ्छमयति॑ ना॒र्तिमा॑च्छत्य॒ध्वर्युर्न॑
यज॑मानो हे॒तयो॑ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः पु॒रो गृ॒हा अ॒ग्निर्व॑ इष॒वः
सलि॒लो निलि॑म्पा नाम॑ (४४)

स्थ॒ तेषां॑ वो दक्षि॒णा गृ॒हाः पि॒तरो॑ व॒ इष॑वः स॒गरो॑ व॒ज्रिणो॑
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॒हाः स्व॒प्नो व॒ इष॑वो ग॒ह्वरो॑ऽव॒स्थावा॑नो
नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व॒ उत्त॑राद्गृ॒हा आपो॑ व॒ इष॑वः स॒मुद्रो॑ऽधि॒पत॑यो नाम॑
स्थ॒ तेषां॑ व॒ उप॑रि॒ गृ॒हा व॒र्षं व॒ इष॑वोऽव॒स्वान्क्र॒व्या नाम॑ स्थ॒
पा॒रि॒वा॒स्तेषां॑ व॒ इ॒ह गृ॒हाः (४५)

अ॒न्नं व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्तेभ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑ मृडयत॒
ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो॒ द्वेष्टि॑ तं वो॒ जम्भे॑ दधामि हु॒तादो॑ वा अ॒न्ये

दे॒वा अ॑हु॒तादोऽन्ये॑ ता॒न॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति द॒ध्रा म॑धुमि॒श्रेणै॑ता
आहु॑तीर्जुहोति भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनान्प्री॑णात्यथो ख॒ल्वाहु॑रिष्ट॒का वै दे॒वा
अ॑हु॒ताद् इति॑ (४६)

अ॒नु॒परि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒परि॒वर्गमे॒वैनान्प्री॑णातीम॒ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं
धया॒पाम्प्र॒प्यात॑मग्ने सरि॒रस्य॑ म॒ध्ये॑। उ॒थ्सं जुष॑स्व म॒धुम॑न्तमूर्व
समु॒द्रिय॑ऽसद॑न॒मा वि॑शस्व। यो वा अ॒ग्निम्प्र॒युज्य॑ न वि॑मु॒ञ्चति॑
यथा॒श्वो यु॒क्तोऽवि॑मुच्यमा॒नः क्षु॒ध्यन्परा॑भ॒वत्ये॒वम॑स्या॒ग्निः परा॑
भवति॑ तं प॒राभ॑वन्तं यज॑मा॒नोऽनु॒ परा॑ भवति॒ सोऽग्निं॑ चि॒त्वा
लू॒क्षः (४७)

भ॒व॒तीम॑ऽस्तन॒मूर्ज॑स्वन्तं धया॒पामि॒त्याज्य॑स्य पूर्णा॑ऽसुचं
जुहो॒त्येष॑ वा अ॒ग्नेर्वि॒मोको॑ वि॒मुच्यै॒वास्मा॒ अन्न॑मपि दधाति
तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒वं वेद॑ यश्च॒ न सु॒धाय॑ऽह॒ वै वा॒जी सु॒हितो॑
दधा॒तीत्य॑ग्नि॒र्वाव वा॒जी तमे॒व तत्प्री॑णाति॒ स ए॑न॒म्प्रीतः॑ प्री॑णाति॒
वसी॑यान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्यास्ते द्विप्पो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥—[१०]

इन्द्रा॒य राज्ञे॑ सू॒करो॑ वरु॒णाय॑ राज्ञे कृ॒ष्णो य॒माय॑ राज्ञ॒ ऋश्यं॑
ऋष॒भाय॑ राज्ञे ग॒वयः॑ शा॒र्दूलाय॑ राज्ञे गौ॒रः पु॒रुष॑रा॒जाय॑ म॒र्कटः॑
क्षिप्र॑श्ये॒नस्य॑ वर्ति॒का नील॑ङ्गोः क्रि॒मिः सोम॑स्य॒ राज्ञः॑ कु॒लुङ्गः॑

सिन्धोः शि॒शुमारो हिमव॑न्तो ह॒स्ती॥ (४९)

इन्द्रा॑या॒ष्टविंशतिः॥ [११]

म॒युः प्रा॑जाप॒त्य ऊ॒लो ह॒लीक्ष्णो वृष॑द्॒शस्ते धा॒तुः सर॑स्वत्यै
शा॒रिः श्ये॒ता पु॑रुष॒वाग्सर॑स्वते शु॒कः श्ये॒तः पु॑रुष॒वागा॑र॒ण्योऽजो
न॑कुलः शका॒ ते पौ॒ष्णा वा॒चे क्रौ॒ञ्चः॥ (५०)

म॒युस्त्रयो॑विंशतिः॥ [१२]

अ॒पां न॒त्रे ज॒षो ना॒क्रो म॒करः कु॒लीक॑य॒स्तेऽकू॑पा॒रस्य वा॒चे
पैङ्ग॑रा॒जो भ॒गाय॑ कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो दर्वि॑दा॒ ते वा॑य॒व्या
दि॒ग्न्यश्च॑क्रवा॒कः॥ (५१)

अ॒पामेका॑त्रविंशतिः॥ [१३]

ब॒लाया॑ज॒गर आ॒खुः सृ॒ज॒या श॒यण॑ड॒कस्ते मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑ऽसि॒तो
म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लौ॑हि॒ताहि॑स्ते त्वा॒ष्ट्राः
प्र॑ति॒श्रुत्का॑यै वाह॒सः॥ (५२)

[१४]

पु॒रुष॑मृ॒गश्च॒न्द्रम॑से गो॒धा का॒ल॑का दा॒र्वाघा॑ट॒स्ते वन॑स्प॒तीना॑मे॒ण्यह्ने
कृ॒ष्णो रा॒त्रि॒यै पि॒कः क्षि॒वङ्का नी॒ल॑शी॒र्ष्णी ते॑ऽर्य॒म्णे धा॒तुः
क॑त्कटः॥ (५३)

[१५]

सौरी ब॒लाक॑श्यो म॒यूरः श्ये॒नस्ते ग॑न्ध॒र्वाणां व॑सू॒नां क॒पिञ्ज॑लो
रु॒द्राणां॑ ति॒त्तिरी रो॑हि॒त्कुण्ड॑णार्ची गो॒लत्ति॑का ता अ॒प्सर॑सा॒मर॑ण्याय
सृ॒मरः॑ ॥ (५४)

[१६]

पृ॒षतो वै॑श्व॒देवः पि॒त्वो न्य॑ङ्कुः क॒शस्तेऽनु॑म॒त्या अ॒न्यवा॒पो-
ऽर्ध॑मा॒साना॑म्मा॒सां क॒श्यपः॑ क॒रिः कु॒टरु॑र्दा॒त्यौह॑स्ते सि॒नीवा॒ल्यै
बृ॒हस्प॑तये शि॒त्पु॒टः ॥ (५)

[१७]

शका॑ भौ॒मी पा॒त्रः क॒शो मा॒न्थील॑वस्ते पि॒तृणा॑मृ॒तूनां ज॑ह॒का
सं॒वत्स॑राय॒ लोपा॑ क॒पोत॑ उ॒लूकः श॒शस्ते नैर्ऋ॑ताः कृ॒कवा॑कुः
सा॒वि॒त्रः ॥ (५६)

बलाय॑ पुरुष॒मृगः सौरी॑ पृष॒तः शका॑ष्टाद॒शाष्टा॑दश ॥ [१८]

रु॒रू रौ॒द्रः कृ॑क॒लासः॑ श॒कुनिः॑ पि॒प्पका॑ ते श॒रव्या॑यै
हरि॒णो मा॑रु॒तो ब्र॑ह्म॒णे शा॒र्गस्तर॑क्षुः कृ॒ष्णः श्वा च॑तु॒रक्षो॑ गर्द॒भस्त
इ॒तर॑ज॒नाना॑म॒ग्नये॑ धू॒ङ्गा ॥ (५७)

रुरुर्विश॑तिः ॥ [१९]

अ॒लज॑ आ॒न्तरि॑क्ष उ॒द्रो म॒द्गुः पृ॒वस्तेऽपा॑मदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॑र्शा गृ॒ध्रः शि॒तिक॑क्षी वा॒घ्राण॑स्ते

दिव्या द्यावापृथिव्यां श्वावित्॥ (५८)

[२०]

सुपुर्णः पार्जन्यो ह॑सो वृको वृषद॑शस्त ऐन्द्रा अपामुद्रो-
ऽर्यम्णे लोपा॑शः सि॒हो न॑कुलो व्याघ्रस्ते महेन्द्राय॑ कामाय॑
पर॑स्वान्॥ (५९)

अलजः सुपुर्णोऽष्टादशाष्टादश॥

[२१]

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः
शिति॑पृष्ठो बा॒र्हस्प॒त्यः शिल्पो वै॑श्वदेव ऐन्द्रोऽरु॒णो मा॑रुतः क॒ल्माष॑
ऐन्द्रा॒ग्नः स॑हि॒तोऽधो॑रा॒मः सावि॒त्रो वा॑रुणः पे॒त्वः॥ (६०)

आग्नेयो द्वाविंशतिः॥

[२२]

अश्व॑स्तूप॒रो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॑ग्ने॒यौ कृ॑ष्णग्री॒वौ त्वा॒ष्टौ
लो॒मश॑स॒क्थौ शिति॑पृष्ठौ बा॒र्हस्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॑षो॒दरः सौ॒र्यो ब॒लक्षः॑
पे॒त्वः॥ (६१)

अश्वषोडश॥

[२३]

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते रोहि॒ताञ्जि॑रनु॒द्धान॒धोरा॑मौ सावि॒त्रो पौ॒ष्णौ
र॒ज॒तना॑भी वैश्वदे॒वौ पि॒शङ्गौ तू॒परौ मा॑रुतः क॒ल्माष॑ आग्नेयः

कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वंः (६२)

अग्नयोऽनीकवते द्वाविंशतिः ॥ [२४]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सज्जः संवत्सरं प्रजापतिः स क्षुरपविरग्नेर्वै दीक्षयां सुवर्गाय तं
यन्न स्यूते प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहरुन्नतः कर्णाः शुण्ठा इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः
सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः ॥ [२५] हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो
यत्कनीयाः सन्निवृद्धाग्निवारुणाश्चतुःपञ्चाशत् ॥ ५४ ॥ हिरण्यवर्णा निर्वक्षसः ॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः।
अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यज्जनानाम्।
मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु।
यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भुक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः
पृथिवीम्पयसोन्दन्ति (१)

शुक्रास्ता न आपः शः स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा
पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत् त्वचम्मे। सर्वाः अग्नीः
रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त। यददः
सम्प्रयतीरहावनदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि

सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं समवल्गता। (२)

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थना। अपकामं
स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम्
वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठस्यन्दमाना यथावशम्।
उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं
आसुरग्रीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम् (३)

अरुंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन्। आदित्पश्याम्युत वा
शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
तरहि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न
ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे
यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥ (४)

उन्दन्ति समवल्गता मधुपृचाम्मातरो द्वाविंशतिश्च॥ [१]

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति
भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम् (५)

वा आप॒स्तस्मा॑दद्वि॒रव॑तान्तम॒भि षि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॑माच्छति॒
 सर्व॑मायु॒रेति॒ यस्यै॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेदा॑न्नं वा आपः
 प॒शव॑ आपोऽन्नं॑प॒शवो॑ऽन्नादः प॒शुमा॑न्भवति॒ यस्यै॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒
 य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑ द्वाद॒श भव॑न्ति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संव॒त्सरः॑
 संव॑त्सरेणै॒वास्मै॑ (६)

अन्न॑मव॒ रुद्धे॒ पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॒ वा अन्न॑मद्यते॒
 सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॒ रुद्ध आ॑ द्वाद॒शात्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्यथो॑ पात्रा॒न्न छि॑द्यते॒
 यस्यै॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑ कु॒म्भाश्च॑ कु॒म्भीश्च॑ मिथु॒नानि॑
 भव॑न्ति मिथु॒नस्य॒ प्रजा॑त्यै प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॒ यस्यै॑ता
 उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ (७)

चैना॒ ए॒वं वेद॑ शु॒ग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्यु यज॑मानं
 प्र॒जाः शु॒चा॒र्पय॑ति॒ यद॑प उ॒प॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒
 नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति प्र॒जा यत्रे॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒
 ऽपां॑ वा ए॒तानि॒ हृद॑यानि॒ यदे॑ता आपो॒ यदे॑ता अ॒प उ॒प॒दधा॑ति॒
 दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॒ स॑ सृ॒जति॒ व॒र्षु॒कः प॒र्जन्यः॑ (८)

भ॒वति॒ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं क्लृ॒प्तिं वेदा॑यत॑नवान्भवति॒
 कल्प॑तेऽस्मा अनु॒सीत॑मुप॒ दधा॑त्येतद्वा आ॑सा॒माय॑त॑नमेषा क्लृ॒प्तिर्य॑
 ए॒वं वेदा॑यत॑नवान्भवति॒ कल्प॑तेऽस्मै द्व॒न्द्वम॒न्या उप॑ दधाति॒ चत॑स्रो
 मध्ये॒ धृत्या॒ अन्नं॑ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै सा॒क्षाद॑न्नं यदेष च॒रुर्यदे॑तं

च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒क्षात् (९)

ए॒वास्मा॒ अन्न॑म॒व रु॒न्दे म॒ध्य॒त उ॒प द॑धाति म॒ध्य॒त ए॒वास्मा॒
अन्नं॑ द॒धाति॑ तस्मा॑न्म॒ध्य॒तोऽन्न॑म॒द्यते॑ बा॒र्ह॒स्प॒त्यो भ॑वति॒ ब्र॒ह्म
वै दे॒वाना॑म्बृ॒ह॒स्प॒तिर्ब्र॑ह्म॒णैवा॒स्मा अन्न॑म॒व रु॒न्दे ब्र॑ह्मव॒र्च॒सम॑सि
ब्र॑ह्मव॒र्च॒साय॑ त्वे॒त्याह॑ तेज॒स्वी ब्र॑ह्मव॒र्च॒सी भ॑वति॒ यस्यै॑ष उ॒पधी॑यते
य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥ (१०)

अ॒मृत॑म॒स्मै जा॒यते॒ यस्यै॒ता उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ पु॒र्जन्यं॑ उ॒प॒दधा॑ति सा॒क्षात्स॒त्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥—[२]

भू॒तेष्ट॑का उ॒प द॑धा॒त्यत्रा॑न्न॒ वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व मृ॒त्युर्जा॑यते॒
तत॑ ए॒वैन॑म॒व य॒जते॒ तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑ स॒र्वे ह्य॑स्य मृ॒त्यवो॒-
ऽवै॑ष्टा॒स्तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒न्नाभि॑चरि॒तवै॑ प्र॒त्यगै॑नमभि॒चारः॑ स्तृ॒णुते॑ सू॒यते॒
वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑ दे॒वसु॑वा॒मेता॑नि॒ ह॒वी॒षि भ॑वन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै
दे॒वाना॑ः स॒वास्त॑ ए॒व (११)

अ॒स्मै स॒वान्प्र॑ यच्छ॒न्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते॑ स॒वो॑ऽग्निर्व॒रुण॑स॒वो
रा॒ज॒सूय॑ ब्र॒ह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इ॒त्याह॑
स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैनं॑ ब्र॒ह्म॒णा दे॒वता॑भि॒रभि॑ पि॒ञ्चत्य॑न्न॒स्यान्न॑स्या॒भि
पि॒ञ्चत्य॑न्न॒स्यान्न॑स्याव॒रुद्धौ॑ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑म॒भि पि॑ञ्चति॒ पु॒रस्ता॑द्धि
प्र॒ती॒ची॒न॒मन्न॑म॒द्यते॑ शी॒र्ष॒तो॑ऽभि पि॒ञ्चति॑ शी॒र्ष॒तो॑ ह्य॒न्नम॑द्यत॒ आ
मु॒खाद॑न्व॒व॒स्त्राव॑यति (१२)

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ द॒धात्य॑ग्ने॒स्त्वा सा॒म्राज्ये॑ना॒भि

षिञ्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि षिञ्चति बृहस्पतेस्त्वा
साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि
षिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठाद्

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव
लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित इन्द्रस्य
सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्या
समभरन्त्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या
यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते॥ (१४)

त एवान्वंस्त्रायत्येतदष्टाचत्वारिंशच्च॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजुः सूर्य एतंशेन
सजोषावश्विना द९सोभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा
संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतंश
इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतं
संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति
दर्भस्तम्बे जुहोति यत् (१५)

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव जायते-
ऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता
एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य
एवं वेदापो वा इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे

वातो भूतोऽलेलायथ्सः (१६)

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपादधात्तच्छिरो-
ऽभवत्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधात्स दक्षिणः पक्षो-
ऽभवत्सा दक्षिणा दिग्याम्पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्सा प्रतीची
दिग्यामुत्तरत उपादधात् (१७)

स उत्तरः पक्षोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्
दिगियं वा अग्निः पञ्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां
तृन्दन्त्यभि शर्करां सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
तस्मादिमां वयांसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते
प्रत्येव (१८)

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
सर्वासु दिक्ष्वर्धुकं स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपां वा अग्निः
कुलायन्तस्मादापोऽग्निं हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
विशन्ति॥ (१९)

यदलेलायथ्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीयं संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदेन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम् बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालं तृतीयं संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो

भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव
 तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा
 त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिनमेव सवनं तेन
 दाधार त्रिष्टुभम् (२०)

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
 जागृतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
 यद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
 दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
 तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरंऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
 यत्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव (२१)

तेन लोकं स्पृणोति यद्वितीयं संवत्सरंऽग्निं चिनुते-
 ऽन्तरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयं संवत्सरे यजतेऽमुमेव तेन
 लोकं स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कक्षीवाँ औशिजो वीतहव्यः
 श्रायसस्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा अचिन्वत ततो वै ते
 सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजयां पशुभिस्ताम्मात्रामाप्नोति
 यां तेऽगच्छन् य एवं विद्वानेतमग्निं चिनुते॥ (२२)

दाधार त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यतो
 नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां छन्दस्त्वं

ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्कार्ष्णी उपानहावुपं
मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं चरत्यात्मनोऽहिंसायै
देवनिधिर्वा एष निधीयते यदग्निः (२३)

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र जानात्युखामा
क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति
नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्नैर्ऋत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या
पुरुषशीर्षमुपं दधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति
तादृगेव तत् (२४)

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गुःथर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिर्भ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके
भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्रेर्यच्चित्यं आत्मा वैश्वानरो
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सङ्स्कृत्यं (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सङ्स्कुरुते यदग्निं चिनुते
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सङ्स्कृत्यात्मनाभ्यारोहति
तस्मात्तस्य नावं द्यन्ति जीवन्नेव देवानर्प्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुपं
दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं
चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं तनुवमव

रुन्द्रे॥ (२६)

अग्निस्तथ्सु॒ऋत्याग्नेर्दश॑ च॥ [६]

अ॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ दे॒वा वि॒राज॑माप्नुवन्ति॒स्रो रात्री॑र्दीक्षितः
स्या॑त्रि॒पदा॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ षड्रात्री॑र्दीक्षितः स्यात् षड्वा
ऋ॒तवः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ दश॑ रात्री॑र्दीक्षितः
स्याद्द॒शाक्ष॑रा वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ द्वाद॑श रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वा॒दश॑
मा॒साः संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ त्रयो॑दश
रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्त्रयो॑दश (२७)

मा॒साः संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ पञ्च॑दश
रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्पञ्च॑दश वा अ॒र्धमा॑सस्य रा॒त्रयो॑ऽर्धमा॒सशः॑
संव॒त्सर॑ आ॒प्यते॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ सप्त॑दश
रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वा॒दश॑ मा॒साः पञ्च॑त॒वः स॑ संव॒त्सरः॑
संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ चतु॑र्विंशति॒ रात्री॑र्दीक्षितः
स्याच्चतु॑र्विंशति॒रर्धमा॑साः संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ त्रि॑ंशत॒ रात्री॑र्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रि॑ंशद॒क्षरा॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ मा॒सं दी॒क्षितः॑ स्याद्यो मा॒सः
स संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्वि॒राज॑माप्नोति॒ चतु॑रो मा॒सो दी॒क्षितः॑
स्याच्चतु॑रो वा ए॒तम्मा॒सो वस॑वोऽबिभरु॒स्ते पृथि॒वीमा॑जयन्गाय॒त्रीं

छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्निष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजयन्अगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतमगच्छन्धैष्ठ्यं देवानाम्
 तस्माद्द्वादश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीत द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो
 व्यावृतमेव गच्छति श्रेष्ठ्यं समानानाम्॥ (२९)

स्यात्रयोदश त्रिंशत् रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वै तैऽष्टाविंशतिश्च॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेऽसुवर्गाल्लो
 हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं
 प्रजा मा मा हासीदिवमाक्रमिषं सुवर्गन्मेत्याहैष वा
 अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
 यत्पक्षसंमितामिनुयात् (३०)

कनीयांसं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
 स्याद्वेदिसंमितामिनोति ज्यायांसमेव यज्ञक्रतुमुपैति
 नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं
 चिन्वानः सहस्रसंमितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
 जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
 अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं
 चिन्वानः (३१)

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति जानुदघ्नं

चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं
 चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्तरिक्षमभ्यारोहति ग्रीवदघ्नं
 चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्पैवामुं लोकमभ्यारोहति नाग्निं
 चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य
 स्त्रियम् (३२)

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
 यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
 तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो
 बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतान्सि पिता
 पुत्रः पौत्रः (३३)

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्त्र उपं
 दधाति रेतसः सन्तत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं
 तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीया प्राणो
 वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षम्पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया चक्षुर्वा
 असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमां च (३४)

अमुं चोपं दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
 अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य
 वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता
 मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तक्षुः सोमो
 विश्वविन्नेता नैषद्बृहस्पतिरुक्थामदानि शसिषदित्याहेतद्वा

अ॒ग्रेरु॒क्थन्ते॒नैवैन॒मनु॑ श॒सति॥ (३५)

मि॒नुया॒त्तृती॑यं चि॒न्वा॒नस्त्रि॑यं पौ॒त्रंश्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्री॑नां य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॑धः सा॒दये॑द्गर्भाः
प्र॒पाद॑काः स्यु॒रथो॒ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति तादृ॒गेव॑ तदा॒सन्दी॑
सा॒दय॑ति गर्भा॑णां धृ॒त्या अ॒प्रपा॑दा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो योनिः शि॒क्यं यच्छि॑क्यादु॒खां नि॒रूहे॑द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒रह॑ण्या॒थ्यडु॑द्याम॒ शि॒क्यम्भव॑ति षोढावि॒हितो॑ वै (३६)

पु॒रुष॑ आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑न्या॒त्मन्ने॒वैनं॑म्बि॒भर्ति॑
प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यो॒खा चो॒लूख॑लं च॒ स्तनौ॑ ताव॑स्य
प्र॒जा उप॑ जीवन्ति यदु॒खां चो॒लूख॑लं चोप॒दधा॑ति ताभ्या॑मे॒व
यज॑मानोऽमुष्मि॑ल्लोकेऽग्निं दु॒हे संव॑त्सरो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य
त्रेधा॑वि॒हिता॑ इष्ट॒काः प्रा॒जाप॑त्या वैष्ण॒वीः (३७)

वै॒श्व॒क॒र्म॒णीर॑होरा॒त्राण्ये॒वास्य॑ प्रा॒जाप॑त्या यदु॒ख्यंम्बि॒भर्ति॑
प्रा॒जाप॑त्या ए॒व तदु॑पं धत्ते यत्स॒मिधं॑ आ॒दधा॑ति वैष्ण॒वा वै
व॒न॒स्प॒तयो॑ वैष्ण॒वीरे॒व तदु॑पं धत्ते यदिष्ट॑काभि॒रग्निं॑ चि॒नोती॑यं
वै वि॒श्वक॑र्मा वै॒श्वक॑र्म॒णीरे॒व तदु॑पं धत्ते तस्मा॑दाहु॒स्त्रिवृ॑द॒ग्निरिति॑
तं वा ए॒तं यज॑मान ए॒व चि॒न्वीत॑ यद॑स्या॒न्यश्चि॑नुयाद्यत्तं
दक्षि॑णाभि॒र्न रा॒धये॑द॒ग्निम॑स्य वृ॒ज्जीत॑ योऽस्या॒ग्निं चि॑नुयात्तं

दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव तथस्पृणोति॥ (३८)

पोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणम्पक्षं वर्षाभिः पुच्छं
शरदोत्तरम्पक्षं हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत
क्षत्रेण दक्षिणम्पक्षम्पशुभिः पुच्छं विशोत्तरम्पक्षमाशया मध्यं य एवं
विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवेन चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव (३९)

रुन्दे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्नं रोचत इयं वाव
प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिक्षं द्वितीया वयांसि
पुरीषमसौ तृतीया नक्षत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी दक्षिणा पुरीषं
यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं
दक्षिणामात्मानं प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्चेतव्य एतदेव
सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः (४०)

त्रिवृद्धाग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
पाङ्कः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव
पुरुषस्तं स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चित्तिर्ऋतवः पुरीषं षड्वितयो
भवन्ति षड्पुरीषाणि द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः

संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४१)

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥ [१०]

रोहि॑तो धूम्र॑रोहि॒तः क॒र्कन्धु॑रोहि॒तस्ते प्रा॑जाप॒त्या ब॒भ्रुर॑रुण॒बभ्रुः
शुक॑बभ्रु॒स्ते रौ॒द्राः श्ये॑तः श्ये॒ताक्षः श्ये॑त॒ग्रीव॒स्ते पि॑तृदे॒वत्या॑स्ति॒स्रः
कृ॒ष्णा व॒शा वा॑रु॒ण्यस्ति॑स्रः श्वे॒ता व॒शाः सौ॒र्यो मै॒त्राबा॑र्हस्प॒त्या
धूम्र॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः॥ (४२)

[११]

पृ॒श्नि॑स्ति॒रश्नी॑न॒पृ॒श्निरू॒र्ध्वपृ॒श्नि॑स्ते मा॒रु॒ताः फ॒ल्गू॒र्लोहि॑तो॒र्णी
ब॒ल॒क्षी ताः सा॑र॒स्वत्यः॑ पृष॑ती स्थूल॒पृष॑ती क्षु॒द्रपृष॑ती ता
वै॒श्वदे॒व्यस्ति॑स्रः श्या॒मा व॒शाः पौ॒ष्ण्य॑स्ति॒स्रो रोहि॑णी॒र्वशा॑ मै॒त्रियं
ऐ॒न्द्राबा॑र्हस्प॒त्या अ॒रुण॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः॥ (४३)

रोहि॑तः पृ॒श्नि॑ष्व॒द्वि॒शति॑ष्व॒द्वि॒शतिः॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॑न्यतः॒ शि॒ति॒बा॒हुः स॒म॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त॑ ऐ॒न्द्रवा॑य॒वाः
शि॑ति॒र॒न्ध्रोऽन्य॑तः॒ शि॒ति॒र॒न्ध्रः स॒म॒न्तशि॑ति॒र॒न्ध्रस्ते॑ मै॒त्राव॑रु॒णाः
शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्ध॒वालो॑ म॒णिवा॑ल॒स्त आ॑श्वि॒नास्ति॑स्रः
शि॒ल्पा व॒शा वै॒श्वदे॒व्यस्ति॑स्रः श्ये॒नीः पर॑मे॒ष्ठिनै॑ सो॒मापौ॑ष्णाः
श्या॒मल॑ल॒लामा॑स्तूप॒राः॥ (४४)

[१३]

उन्नत ऋषभो वामुनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः
 शितिभसत्त ऐन्द्राबारहस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
 ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्रो धात्रे पृषोदरा
 ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः॥ (४५)

शितिबाहुर्नतः पञ्चविंशतिः पञ्चविंशतिः॥ [१४]

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्रये यविष्ठाय त्रयो
 नकुलास्तिस्रो रोहिणीस्त्र्यव्यस्ता वसूनान्तिस्रोऽरुणा दित्यौह्यस्ता
 रुद्राणां सोमैन्द्रा बभ्रुललामास्तूपराः॥ (४६)

कर्णास्त्रयोविंशतिः॥ [१५]

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव उरुक्रमाय
 लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुगायाय पञ्चावीस्तिस्र आदित्यानां त्रिवत्सा
 ऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्तूपराः॥ (४७)

शुण्ठा विंशतिः॥ [१६]

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
 शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्तिस्रस्तुर्योह्यः
 साध्यानान्तिस्रः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानां माग्नेन्द्राः कृष्णललामास्तूपराः

इन्द्राय राज्ञे द्वाविंशतिः॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
 त्रयोऽरुणैतास्तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनुद्वाहः सिनीवाल्या

आ॒ग्नावैष्ण॒वा रोहि॑तललामास्तूपराः॥ (४९)

अदित्या अष्टादशः॥ [१८]

सौ॒म्यास्त्रयः॑ पि॒शङ्गाः सोमा॑य॒ राज्ञे॒ त्रयः॑ सा॒रङ्गाः पा॒र्जन्या
नभो॑रूपास्ति॒स्रोऽजा म॒ल्हा इन्द्रा॑ण्यै ति॒स्रो मे॒ष्य आदि॑त्या
द्या॒वापृथि॑व्या म॒लङ्गास्तूप॑राः॥ (५०)

सौम्या एकात्रविंशतिः॥ [१९]

वा॒रुणास्त्रयः॑ कृ॒ष्णल॑लामा वरु॑णाय॒ राज्ञे॒ त्रयो॒ रोहि॑तोललामा
वरु॑णाय रि॒शाद॑से त्रयो॑ऽरु॒णल॑लामाः शिल्पास्त्रयो॑ वैश्वदे॒वास्त्रयः॑
पृ॒श्नयः॑ सर्वदे॒वत्या॑ ऐन्द्रा॒सूराः श्ये॑तललामास्तूपराः॥ (५१)

वारुणा विंशतिः॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ऽनोवा॒हाव॑न॒द्वाहा॑विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मो॒जोदा॒भ्यामु॒ष्टा॒रा
भ्या॑ बल॒दाभ्या॑ः सी॒रवा॑हाववी द्वे धे॒नू भौमी॑ दि॒ग्भ्यो वड॑बे द्वे धे॒नू
भौमी॑ वैरा॒जी पु॑रुषी द्वे धे॒नू भौमी॑ वा॒यव॑ आरोहणवा॒हाव॑न॒द्वाहौ॑
वा॒रुणी॑ कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ दि॒व्यावृ॑षभौ प॑रिम॒रौ॥ (५२)

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशत्॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छग॒लः क॒ल्माषः॑
कि॒किदी॑विर्वि॒दीग॑यस्ते त्वाष्ट्राः सौ॒रीर्नव॑ श्वे॒ता व॒शा अ॑नूब॒न्ध्या

भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥ (५३)

एकादश पञ्चविंशतिः॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑ वा॒स॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्त्रयो॑ ग्रैष्माः पृष॑न्त॒स्त्रयो॑
वा॒र्षिकाः॑ पृ॒ञ्ज॑य॒स्त्रयः॑ शा॒र॒दाः पृ॒श्नि॑स॒क्था॒स्त्रयो॑ हैम॑न्तिका
अव॑लि॒प्ता॒स्त्रयः॑ शै॒शि॒राः सं॑व॒त्स॒राय॑ नि॒वक्ष॑सः (५४)

पि॒शङ्गा॑ वि॒ंशतिः॥ [२३]

यो वा अय॑थादे॒वत॑न्त्वाम॑ग्न इन्द्र॑स्य चि॒त्तिं यथा॑ वै वयो॑ वै यदा॑कृ॒ताद्या॑स्ते अ॒ग्ने मयि॑ गृह्णामि प्र॒जाप॑तिः
सोऽस्मा॑त्थे॒गान् वाजं॑ कूर्मान् यो॒क्त्रं मि॒त्रावरु॑णा॒विन्द्र॑स्य पू॒ष्णा ओजं॑ आ॒न॒न्दम॑ह॒र॒ग्नेर्वा॑योः प॒न्थाङ्क॑मै॒र्द्योस्तेऽग्निः॑
प॒शुरा॑सी॒त्थ॒द्विंशतिः॥ [२४] यो वा ए॒वाहु॑तिम॒भवन्प॑थिभि॒रव॑रु॒ध्यान्॒न्दम॑ष्टौपञ्चा॒शत्॥ ५४॥ यो वा अय॑थादे॒वतं॑
यद्य॑व॒जि॒घ्रं॑सि॥

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अय॑थादे॒वत॑म॒ग्निं चि॑नु॒त आ दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॑
पापी॑यान्भवति॒ यो य॑थादे॒वतं॑ न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च्यते
वसी॑यान्भवत्याग्नेय्या गा॒य॒त्रिया॑ प्रथ॒मां चि॑त्ति॒मभि॑ मृ॒शेत्रि॑ष्टु॒भा
द्वि॒तीयां॑ जग॑त्या तृ॒तीया॑मनु॒ष्टुभा॑ चतु॒र्थीम्प॒ङ्क्या पञ्च॑मीं
य॑थादे॒वत॑मे॒वाग्निं चि॑नु॒ते न दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च्यते॒ वसी॑यान्भवतीडा॒यै
वा ए॒षा वि॑भ॒क्तिः प॒शव॑ इडा॑ प॒शुभि॑रेनम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
 नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
 स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपम्प्राजापत्योऽश्वः
 साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा
 अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदहः (२)

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि-
 मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रम्मधोः
 पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावैक्षते चित्रमेव
 भवति मध्यन्दिनेऽश्वमव घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष
 प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति॥ (३)

एनमेतदहोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥

[१]

त्वामग्ने वृषभं चेकितान्म्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
 गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
 एते यदिष्टकाश्चित्याचित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
 करोति प्रजननाय तस्माद्यथैयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
 यां त्वा रात्र्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
 प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
 तदेवैतयाव रुद्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुधा तयैव यजमानो-

ऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः
स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
समिन्द्र इष्टंका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
समष्टौ शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये
स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः।
तेषां वयः सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
पितो (७)

आ विंशस्व शं तोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उप
दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विंशति नैव जीयते
ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि
तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं

निरुप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्त्संवत्सरम्प्रीणाति
न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यालौकायं देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा
वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरा गतम्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यत्र देवतायै जुहृत्यथ किन्देवत्यां वसोर्धरित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा
धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्रावैष्णव्यर्चा वसोर्धारा जुहोति
भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम् (१०)

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति तदेवाव
रुद्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या
यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन शमयति
यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति यो वै

वसोर्धारायै (११)

प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचे
प्राशजीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मण एषा खलु वा अग्नेः
प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवां प्रतिं ष्ठापयति चतस्रो
धेनूदद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे ॥ (१२)

उपेतान्धारायै षट्त्वारिंशच्च ॥ [३]

चित्तिञ्जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी
नैनं चिक्यान्मभ्रातृव्यो दध्नोत्यथो देवता एवाव रुन्देऽग्ने तमद्येति
पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त ते अग्ने
समिधः सप्त जिह्वा इत्याहु होत्रा एवाव रुन्देऽग्निर्देवेभ्यो-
ऽपाक्रामद्वागधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागधेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ कास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्
यशसेममर्पयेन्द्रावतीमर्पचितीमिहा वह। अयम्मूर्धा परमेष्ठी

सुवर्चाः समा॒नाना॑मुत्त॒मश्लो॑को अस्तु। भ॒द्रम्पश्य॑न्त॒ उप॑ सेदुर॒ग्रे
तपो॑ दी॒क्षामृष॑यः सुव॒र्विदः॑। ततः॑ क्ष॒त्रम्बल॑मोज॑श्च जा॒तं तद॒स्मै
दे॒वा अ॒भि सं न॑मन्तु। धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मा (१५)

उ॒त स॒न्दक्प्र॒जाप॑तिः परमे॒ष्ठी वि॒राजो॑। स्तोमा॒श्छन्दा॑ंसि
नि॒विदो॑ म आ॒हुरेत॒स्मै रा॒ष्ट्रम॒भि सं न॑माम। अ॒भ्याव॑र्तध्व॒मुप॑
मेत॑ सा॒कम॒यः शा॒स्ताधि॑पतिर्वो अस्तु। अ॒स्य वि॒ज्ञान॑मनु सः
र॑भध्वमिम॒म्पश्चाद॑नु जीवाथ॒ सर्वे॑। रा॒ष्ट्रभृ॑तं ए॒ता उप॑ दधात्येषा
वा अ॒ग्नेश्चि॑तीं रा॒ष्ट्रभृ॑त्तयैवास्मिन्ना॒ष्ट्रं द॑धाति रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑वति
नास्मा॑द्रा॒ष्ट्रम्भ्रः॑ शते॥ (१६)

भाग॒धेय॒ब्रह्म॑ति पर॒मा रा॒ष्ट्रं द॑धाति स॒प्त च॑॥ [४]

यथा॒ वै पु॒त्रो जा॒तो म्रि॒यत॑ एवं वा ए॒ष म्रि॒यते॒ यस्या॒ग्निरु॒ख्यं
उ॒द्वाय॑ति॒ यन्नि॑र्म॒न्थ्यं कुर्या॑द्विच्छि॒न्द्याद्भा॒तृव्य॑मस्मै जनये॒त्स ए॒व पुनः॑
प॒रीध्यः॑ स्वादे॒वैनं॑ योने॒र्जन॑यति॒ नास्मै॑ भ्रा॒तृव्यं॑ जनयति॒ तमो॒ वा
ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ यस्या॒ग्निरु॒ख्यं उ॒द्वाय॑ति मृ॒त्युस्त॑मः कृष्णं वासः॑ कृष्णा
धे॒नुर्दक्षि॑णा॒ तम॑सा (१७)

ए॒व तमो॑ मृ॒त्युम॑प॒ हते॒ हिर॑ण्यं ददाति॒ ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यं
ज्योति॑षैव तमोऽप॒ हते॑ऽथो तेजो॒ वै हिर॑ण्यन्तेज॑ ए॒वात्म॑न्ध॒त्ते सु॒वर्नं॑
घ॒र्मः स्वा॒हा सु॒वर्नार्कः॑ स्वा॒हा सु॒वर्नं शु॒क्रः स्वा॒हा सु॒वर्नं ज्योतिः॑
स्वा॒हा सु॒वर्नं सूर्यः॑ स्वा॒हार्को॑ वा ए॒ष यद॑ग्निर॒सावा॑दित्यः (१८)

अ॒श्वमे॒धो यदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होत्य॑र्का॒श्वमे॒धयो॑रे॒व ज्योती॑र॒षि सं
 द॑धात्येष ह॒ त्वा अ॑र्का॒श्वमे॒धी यस्यै॑तद॒ग्नौ क्रि॑यत् आपो॒ वा इ॒दमग्रे॑
 स॒लिल॑मा॒सीत्स ए॒तां प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चि॑तिमपश्य॒त्तामुपा॑धत्त
 तदि॒यम॑भवत्तं वि॒श्वक॑र्माब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॑ नेह॒ लोको॑-
 ऽस्तीति॑ (१९)

अ॒ब्रवी॑त्स ए॒तां द्वि॒तीयां॑ चि॒तिम॑पश्य॒त्तामुपा॑धत्त तद॒न्तरि॑क्षमभवत्
 य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॑ नेह॒ लोको॑ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स
 वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॑ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ दि॒श्याभि॑रित्य॑ब्रवी॒त्
 उपा॑धत्त ता दि॒शः (२०)

अ॒भ॒वन्त्स पर॑मे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॑ नेह॒ लोको॑-
 ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॒ वा॒माया॒नीति॑
 नेह॒ लोको॑ऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ः स ए॒तां तृ॒तीयां॑ चि॒तिम॑पश्य॒त्तामुपा॑धत्त
 तद॒साव॑भव॒त्स आ॑दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॒ त्वा (२१)

आ॒या॒नीति॑ नेह॒ लोको॑ऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
 य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॒ वा॒माया॒नीति॑ नेह॒ लोको॑ऽस्तीत्य॑ब्रूता॒ः स
 पर॑मे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॒ त्वाया॒नीति॑ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ लोकं
 पृ॒णये॑त्य॑ब्रवी॒त्तं लोकं॑ पृ॒णयो॑पैत्तस्मा॒दया॑तयाम्नी॒ लोकं॑ पृ॒णा-
 ऽया॑तयामा॒ ह्यसौ॑ (२२)

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॑योऽब्रुवन्नुप॑ व॒ आया॑मेति॒ केन॑ न उ॒पैष्य॑थेति॒
 भू॒मेत्य॑ब्रुवन्तां द्वाभ्यां॑ चि॒तीभ्या॑मुपा॒यन्त्स पञ्च॑चितीकः॒ सम॑पद्यत्

य एवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाल्लौकाञ्जयति विदुरेन
देवा अथो एतासामेव देवतानां सायुज्यं गच्छति॥ (२३)

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपं त्वाऽसौ पञ्चत्वारिंशच्च॥ [५]

वयो वा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोऽश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमाच्छे-
व्रतं चरेत्संवत्सरं हि व्रतं नाति पशुर्वा एष यदग्निर्हिनस्ति खलु
वै तम्पशुर्य एनम्पुरस्तात्प्रत्यञ्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राडुपचर्य
आत्मनोऽहिं सायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं यच्छ (२४)

पृथिव्यै मा पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां
लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय हिरण्येष्टका उप-
दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा ज्योतिरहिरण्यं यत्स्वयमातृणा
उपधाय (२५)

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुते-
ऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्तं अग्ने सूर्ये
रुचं उद्यतो दिवंमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय
नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी
ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं नो धेहि (२६)

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु मयि धेहि

रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य यशं इन्द्रियं गच्छत्यग्निं
वा चितमीजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यशं इन्द्रियं धत्त
ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि
ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा (२७)

जुहुयाच्छान्तिरेवेषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष योऽग्निं
चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा
स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनो-
ऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति
प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो वा अग्निः (२८)

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो
वर्षाः पुच्छः शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयो-
ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं
वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं
ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं
चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छु यध्वंयमातृणा उपधायं धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥ [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा।
तमनु प्रेहिं सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतं
संधस्थं परिं ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता

यज्ञपतिर्वो अत्र तः स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे व्योमन्देवोः सधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात् (३०)

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्ते कृणुतादाविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा। ऋचेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येनां सहस्रं वहसि येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्धृतस्य च याः। तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने समिधो यानि (३३)

धामेत्याहुँषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
 नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं
 नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
 समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
 यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
 सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
 ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्वह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव
 तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः
 पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां
 पशूच्छन्दांस्यव रुद्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्यो-
 ऽवरुद्धं चिनुते॥ (३५)

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
 मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
 यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या आविवेश।
 तमात्मन्यरि गृह्णीमहे वयं मा सो अस्मा अवहाय परां
 गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
 ऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
 ऽपक्रामुंका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव
 स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति
 यदद्भिः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं सः सृजति यन्मृदा
 चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
 यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
 वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
 ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवासिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
 तेजं एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
 प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुपं दधाति
 त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिम्मध्यं एष वा
 अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वांश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति
 सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि
 दिक्प्रोता॥ (३९)

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्वाद्रवत्तस्मा
 अश्वम्प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
 प्रत्यङ्गावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्गावर्तत तस्मै
 बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत् यत्पशुशीर्षाण्युप
 सर्वत एवैनम् (४०)

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
 यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
 मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नम्पशव एष
 खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् (४१)

स्यादिति सन्तरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्तत एवास्मा
 अन्नमव रुन्दे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥ (४२)

एनम्स्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति॥

[१०]

स्तेगान्दष्ट्राभ्याम्मण्डूकाञ्जम्यैभिरादकां खादेनोर्जं
 सःसूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवकांमवकाभिः

शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुः सरस्वतीं जिह्वग्रेण॥ (४३)

स्तेगान्द्वाविंशतिः॥ [११]

वाजुः हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्चश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन
सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्री चक्षुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः॥ (४४)

वाजुं पञ्चविंशतिः॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्त्साम कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावसाभ्यामदितिः शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा॥ (४५)

कूर्मान्नयोविंशतिः॥ [१३]

योक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः सङ्क्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रः स्वपसा वहैन
बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः॥ (४६)

योक्रमेकविंशतिः॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्री शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्धाः सवितारम्पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सः

मुष्काभ्याम्पवमानम्पायुनां पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम्॥ (४७)

[१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयौपशाम्
पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्प्रीहा वल्मीकांक्लोम्रा गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना॥ (४८)

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः॥ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्यृष्टीभिर्दिवं
पृष्ठेन वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी॥ (४९)

पूष्णश्चतुर्विंशतिः॥ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रं स्वपसा वह्नेन रुद्रस्य
विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ
ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः॥ (५०)

ओजो विंशतिः॥ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शितीमभ्यां
प्रशिषम्प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्यां श्यामशबलौ

मतस्नाभ्याव्युष्टिः रूपेण निमृक्तिमरूपेण॥ (५१)

आनन्दः षोडशः॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतः रसेन श्यां वसया
दूषीकाभिरहादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवः रूपेण नक्षत्राणि प्रतिरूपेण
पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय
स्वाहा॥ (५२)

अहरष्टाविंशतिः॥ [२०]

अग्नेः पक्षतिः सरस्वत्यै निपक्षतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनां पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुताः सप्तमी
बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य पाटूरः॥ (५३)

अग्नेरेकात्रिंशत्॥ [२१]

वायोः पक्षतिः सरस्वतो निपक्षतिश्चन्द्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां
चतुर्थी संवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी
त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः
पार्श्वं यम्यै पाटूरः॥ (५४)

वायोरष्टाविंशतिः॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां सन्ततिः स्नावन्याभ्यां शुक्लान्पित्तेन

हरिमाणं यक्रा हलीक्ष्णान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः शवर्तानूवध्येन
शुनो विशसनेन सर्पल्लोहितगन्धेन वयांसि पक्कगन्धेन
पिपीलिकाः प्रशादेन॥ (५)

पन्थाद्वाविंशतिः॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥ (५६)

क्रमैरष्टादश॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षं समुद्रो
योनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥ (५७)

द्यौः पञ्चविंशतिः॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः स
तै लोकस्तं जेष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स तै लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स तै लोकस्तं जेष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥ (५८)

यस्मिन्ष्टौ च॥ [२६]

प्राचीनवंशं यावन्त ऋक्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजन्ङ्गद्वृक्ष तद्धिरण्यं पद्मदानि ब्रह्मवादिनो

विचित्यो यत्कलयां ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनुष्या दिशो व्यंभजन्तु प्राचीं देवा दक्षिणा पितरः प्रतीचीं मनुष्या उदीचीं रुद्रा यत्प्राचीनव॑शं करोति देवलोकमेव तद्यजमान उपावर्तते परि श्रयत्यन्तरहितो हि देवलोको मनुष्यलोकान्नास्माल्लोकाश्चैतव्यमिवेत्याहुः को हि तद्वेद यद्यमुष्मिल्लोकेऽस्ति वा न वेति दिक्ष्वतीकाशान्करोति (१)

उभयोर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रु वपते नखानि नि कृन्तते मृता वा एषा त्वग्मेध्या यत्केशश्मश्रु मृतामेव त्वचममेध्यामपहत्य यज्ञियो भूत्वा मेधमुपैत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तोऽप्सु दीक्षातपसी प्रावेशयन्नप्सु स्नाति साक्षादेव दीक्षातपसी अव रुद्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि ते ताम्प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति (२)

तीर्थमेव समानानां भवत्युपोऽश्नात्यन्तरत एव मेध्यो भवति वासंसा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोममेष देवतामुपैति यो दीक्षते सोमस्य तनूरसि तनुवं मे पाहीत्याहुः

स्वामे॒व दे॒वता॒मुपै॒त्यथो॑ आ॒शिषं॑मे॒वैता॒मा शा॑स्तेऽग्रे॒स्तूषा॒धानं॑
वा॒योर्वा॑त॒पानं॑म्पितृ॒णान्नी॒विरोष॑धीनाम्प्र॒घातः॑ (३)

आ॒दि॒त्यानां॑ प्राची॒नता॒नो वि॒श्वेषां॑ दे॒वाना॒मोतु॑र्नक्ष॒त्राणाम॑तीकाशा॒र
ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यद्वा॒सो यद्वा॒ससा दी॑क्षय॒ति सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
दे॒वता॑भिर्दीक्षयति ब॒हिःप्रा॑णो॒ वै म॑नुष्य॒स्तस्या॑शनं प्रा॒णोऽश्ना॑ति
सप्रा॑ण ए॒व दी॑क्षत॒ आशि॑तो भवति॒ यावा॑ने॒वास्यं॑ प्रा॒णस्तेन॑ स॒ह
मेध॒मुपै॑ति घृ॒तं दे॒वाना॒म्मस्तु॑ पितृ॒णान्निष्प॑क्क॒म्मनु॑ष्या॒णान्त॑द्वे (४)

ए॒तत्सर्व॑दे॒वत्यं॑ यन्न॒वनी॑तं॒ यन्न॒वनी॑तेनाभ्य॒ङ्गे सर्वा॑ ए॒व दे॒वताः॑
प्री॒णाति॑ प्रच्यु॒तो वा ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒कादग॑तो दे॒वलो॒कं यो दी॑क्षि॒तोऽ-
न्त॑रे॒व न॒वनी॑त॒न्तस्मान्न॒वनी॑तेनाभ्य॒ङ्गेऽनु॑लो॒मं यजु॑षा॒ व्यावृ॑त्या
इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्तस्य॑ क॒नीनि॑का॒ परा॑प॒तत्तदा॑ञ्जनमभव॒द्यदा॑ङ्गे चक्षु॑रे॒व
भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒ङ्गे दक्षि॑ण॒म्पूर्व॑माङ्गे (५)

स॒व्यः हि पूर्॑व॒म्मनु॑ष्या॒ आ॒ञ्जते॒ न नि धा॑वते॒ नीव॑ हि म॒नुष्या॑
धा॒वन्ते॒ पञ्च॒ कृत्व॑ आङ्गे॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः॒ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑
रु॒न्दे परि॑मित॒माङ्गेऽप॑रि॒मितः॑ हि म॒नुष्या॑ आ॒ञ्जते॒ सतू॑लयाङ्गे-
ऽप॑तू॒लया॒ हि म॒नुष्या॑ आ॒ञ्जते॒ व्यावृ॑त्यै॒ यदप॑तू॒लया॒ञ्जीत॑ वज्रं इ॒व
स्या॒त्सतू॑लयाङ्गे मि॒त्रत्वाय॑ (६)

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्य॑ग्नियत॒ तासां॑ यन्मे॒ध्यं

य॒ज्ञिय॒ः सदे॑व॒मासी॑त्तदपोद॑क्राम॒न्ते द॒र्भा अ॑भवन् यद॑र्भपु॒ञ्जीलैः
प॒वय॑ति॒ या ए॒व मे॒ध्या य॒ज्ञियाः सदे॑वा॒ आप॒स्ताभि॑रे॒वैन॑म्पवयति॒
द्वाभ्या॑ पवयत्यहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑म्पवयति त्रि॒भिः प॑वयति॒ त्रय॑ इ॒मे
लो॒का ए॒भिरे॒वैन॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑ (७)

प॒वय॑ति प॒ञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः पा॒ङ्क्तो य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॑वैन॑म्पवयति
ष॒ड्भिः प॑वयति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति स॒प्तभिः॑ पवयति
स॒प्त छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभि॑रे॒वैन॑म्पवयति न॒वभिः॑ पवयति न॒व
वै पुरु॑षे प्रा॒णाः सप्रा॑णमे॒वैन॑म्पवयत्ये॒कवि॑ंशत्या पवयति॒
दश॑ ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो दश॑ प॒द्या आ॒त्मैक॑वि॒ंशो यावा॑ने॒व
पुरु॑ष॒स्तम॑परिवर्गम् (८)

प॒वय॑ति चि॒त्पति॑स्त्वा पु॒नात्वि॑त्याह॒ मनो॑ वै चि॒त्पति॑र्मन॑सै॒वैन॑म्पव
वाक्प॑तिस्त्वा पु॒नात्वि॑त्याह॒ वाचै॑वैन॑म्पवयति दे॒वस्त्वा स॑वि॒ता
पु॒नात्वि॑त्याह स॒वितृ॑प्रसू॒त ए॒वैन॑म्पवयति तस्य॑ ते प॒वित्र॑पते प॒वित्रे॑ण
यस्मै॑ कम्पु॒ने तच्छ॑के॒यमि॑त्या॒हाशि॑षमे॒वेता॑मा शा॒स्ते॥ (९)

अती॒काशा॑न॒करो॒त्यव॑ंशयन्ती॒र्थे स्ना॑ति प्रघा॒तो म॑नु॒ष्याणा॑न्तद्वा आ॒ङ्गे मि॒त्रत्वाय॑ प॒ञ्चभि॑र॒परि॑वर्गम॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पु॒नत् त ए॒वाभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वान्
य॒ज्ञाय॑ पु॒नीते॑ भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति मनु॒ष्यलो॑क
ए॒वैन॑म्पवयित्वा पू॒तन्दै॑वलो॒कम्प्र॑ ण॒यत्य॑दी॒क्षित॑ एक॒याहु॑त्येत्याहुः
स्रु॒वेण॑ चत॑स्रो जुहोति दी॒क्षित॑त्वाय॑ स्रु॒चा प॑ञ्च॒मीं प॑ञ्चाक्ष॑रा प॒ङ्क्तिः

पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्ध आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये" (१०)

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुङ्क्ते यजेयेति मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहेत्याह मेधया हि मनसा पुरुषो यज्ञमभिगच्छति सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहेत्याह वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव पृथिव्या यज्ञम्प्र युङ्क्त आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याह या वै वर्षास्ताः (११)

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या आपोऽशान्ता इमल्लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याहस्मा एवैनां लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता इमल्लोकमा गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उर्वन्तरिक्षमित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषा वृधातु (१२)

इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमव रुद्धे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याह यज्ञस्थाणुमेव परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र यजुरर्हीनात्प्र साम तमृगुदयच्छद्यदगुदयच्छत्तदौद्बृहणस्यौद्बृहणत्वमृच

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुप् जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादश दीक्षयन्ति सा वा एषर्गानुष्टुग्वागानुष्टुग्यदेतयर्चा दीक्षयति वाचैवैनः

सर्वया दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याह सावित्र्यैतेन मर्तो
वृणीत सख्यम् (१४)

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याह
वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्यैतेन सा वा
एषर्क्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वाभिरेवेन देवताभिर्दीक्षयति
सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदमष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुपं
यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाक्षरा तेन (१५)

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन जगती
सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वभिरेवेन
छन्दोभिर्दीक्षयति सप्ताक्षरम्प्रथमम्पदं सप्तपदा शक्करी पशवः
शक्करी पशूनेवाव रुद्ध एकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचो-
ऽनामन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥ (१६)

अग्नये ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं
कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावथ्स्यतः स इदं
भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय
देवानुपावर्ततामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष

साम्नो यत्कृष्णमृख्सा॒मयोः शिल्पे॑ स्थ॒ इत्या॑ह॒र्ख्सा॒मे ए॒वाव॑ रुन्ध
ए॒षः (१७)

वा अहो॑ वर्णो॒ यच्छुक्लं॑ कृष्णाजि॒नस्यै॑ष रात्रि॒या यत्कृष्णं॑
यदे॒वैन॑योस्तत्र॒ न्यक्तं॑ तदे॒वाव॑ रुन्धे कृष्णाजि॒नेन॑ दीक्षयति
ब्रह्म॑णो वा ए॒तद्रूपं॑ यत्कृष्णाजि॒नं ब्रह्म॑णै॒वैनं॑ दीक्षयती॒मान्धिय॑
शि॒क्षमा॑णस्य दे॒वेत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्गर्भो॑ वा ए॒ष यद्दी॑क्षित॒ उल्बं॑
वा॒सः प्रो॑र्णुते॒ तस्मा॑त् (१८)

गर्भाः प्रावृ॑ता जायन्ते॒ न पुरा॑ सोम॑स्य क्र॒यादपो॑र्णीत॒ यत्पुरा॑
सोम॑स्य क्र॒यादपो॑र्णीत॒ गर्भाः॑ प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑काः स्युः क्री॒ते सोमे॑
ऽपो॑र्णुते॒ जाय॑त ए॒व तदथो॑ यथा॒ वसी॑या॒सम्प्रत्य॑पोर्णुते॒ तादृ॑गे॒व
तदङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं यन्त॑ ऊ॒र्जं व्य॑भजन्त॒ ततो॑ यद॒त्यशि॑ष्यत॒
ते श॒रा अ॑भवन्नु॒ग्वै श॒रा यच्छ॑र॒मयी॑ (१९)

मे॒खला॑ भव॒त्यूर्जमे॒वाव॑ रुन्धे मध्य॒तः सन्न॑ह्यति मध्य॒त
ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत ऊ॒र्ध्वं वै
पुरु॑षस्य॒ नाभ्यै॑ मे॒ध्यम॑वाचीन॒ममे॒ध्यं यन्म॑ध्य॒तः संन॑ह्यति॒ मेध्यं॑
चै॒वास्या॑मे॒ध्यं च॑ व्याव॑र्तयतीन्द्रो॒ वृत्रा॑य॒ वज्र॑म्प्राह॒रथ्स॑ त्रे॒धा
व्य॑भव॒थ्स्य॑स्तृती॒यं रथ॑स्तृती॒यं यूप॑स्तृती॒यम् (२०)

ये॑ऽन्तःश॒रा अशी॑र्यन्त॒ ते श॒रा अ॑भवन्तच्छ॒राणां॑ शर॒त्वं
वज्रो॑ वै श॒राः क्षु॒त्खलु॑ वै म॒नुष्य॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो॒ यच्छ॑र॒मयी॑ मे॒खला॑

भवति वज्रेणैव साक्षात्क्षुध्मन्प्रातृव्यम्मध्यतोऽपं हते त्रिवृद्धवति
 त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम्मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी
 भवति रञ्जुनाव्यावृत्यै मेखलया यजमानन्दीक्षयति योक्त्रेण
 पत्नीम्मिथुनत्वाय (२१)

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ताः समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सोऽमन्यत
 यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति ताम्प्राविंशत्तस्या
 इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो जनिष्यते
 स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिनत्सा
 सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म (२२)

ताः हस्ते न्यवेष्टयत् ताम्मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्र
 योनिरसि मा मां हिः सीरिति कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव
 यज्ञं करोति सयोनिन्दक्षिणाः सयोनिमिन्द्रः सयोनित्वाय कृष्यै
 त्वा सुसस्याया इत्याह तस्मादकृष्टपच्या ओषधयः पच्यन्ते
 सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याह तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
 यद्धस्तेन (२३)

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथ्स्मयेत नग्नम्भावुकाः
 कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न
 पुरा दक्षिणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो
 नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु
 दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य

चात्वा॑लं॒ योनिः॑ कृष्णविषा॒णा योना॑वे॒व योनि॑न्दधाति॒ यज्ञस्य॑
सयो॑नित्वाय॑॥ (२४)

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयमिधुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥ [३]

वाग्वै दे॒वेभ्योऽपा॑क्रामद्यज्ञायाति॑ष्ठमाना॒ सा वन॑स्पती॒न्प्रावि॑शत्सै
वाग्वन॑स्पतिषु॒ वदति॑ या दु॒न्दुभौ॑ या तू॒णवे॑ या वी॒णायां॑
यद्दी॑क्षितद॒ण्डम्प्र॒यच्छ॑ति॒ वाच॑मे॒वाव॑ रु॒न्ध्र औदु॑म्बरो भव॒त्यूर्वा
उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्जमे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे मुखे॑न॒ सम्मि॑तो भवति॒ मुख॑त ए॒वास्मा॑
ऊ॒र्ज द॑धाति॒ तस्मा॑न्मुख॑त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते (२५)

क्री॒ते सोमे॑ मै॒त्रावरु॑णाय॒ द॒ण्डम्प्र॒ यच्छ॑ति॒ मैत्रा॑वरु॒णो
हि पु॒रस्ता॑दृ॒त्विग्भ्यो॑ वाचं॑ वि॒भज॑ति॒ तामृ॑त्विजो॒ यज॑माने॒
प्रति॑ ष्ठापयन्ति॒ स्वाहा॑ य॒ज्ञम्मन॑सेत्या॒ह मन॑सा॒ हि पु॒रुषो॑
य॒ज्ञम॑भिगच्छ॑ति॒ स्वाहा॑ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मित्या॒ह द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि
य॒ज्ञः स्वा॑हो॒रोर॑न्तरि॒क्षादि॑त्या॒हान्तरि॑क्षे॒ हि य॒ज्ञः स्वाहा॑ य॒ज्ञं
वा॒तादा॑रंभ॒ इत्या॑हायम् (२६)

वाव॑ यः पव॑ते॒ स य॒ज्ञस्तमे॒व सा॒क्षादा॑ रंभते॒ मुष्टी॑ क॑रोति॒ वाचं॑
यच्छ॑ति॒ यज्ञस्य॑ धृ॒त्या अ॒दीक्षि॑ष्टाय॒म्ब्राह्म॑ण इति॒ त्रिरु॑पा॒श्वाह॑
दे॒वेभ्य॑ ए॒वैन॑म्प्राह॒ त्रिरु॑च्चैरु॒भये॑भ्य॒ एवैन॑ दे॒वमनु॑ष्येभ्यः॒ प्राह॑ न
पु॒रा नक्ष॑त्रेभ्यो॒ वाचं॑ वि सृ॒जेद्य॑त्पु॒रा नक्ष॑त्रेभ्यो॒ वाचं॑ वि॒सृजे॑द्यज्ञं
विच्छि॑न्धात् (२७)

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्विष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं तनोति दैवीन्धियम्मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्मन्दयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव रुन्दे (२८)

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न होतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्ञहुयाद्यजमानस्यावदाय जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्ष जुहोति तन्नेव हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः रक्षांसि जिघांसन्त्यग्निः (२९)

खलु वै रक्षोहाग्रे त्वः सु जांगृहि वयः सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रक्षसामपहत्या अब्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः स्वपिति त्वमग्रे व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः (३०)

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽपु वै दीक्षिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे देवा अभि मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न

ब्रूयाद्यावत् एव पशूनभि दीक्षेत् तावन्तोऽस्य पशवः स्युः
रास्वेयत् (३१)

सोमा भूयो भूरेत्याहापरिमितानेव पशूनव रुद्धे चन्द्रमसि मम
भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे त्वा वरुणाय
त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं दक्षिणा गमयेदा देवताभ्यो
वृश्चेत यदेवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न
देवताभ्य आ (३२)

वृश्चते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियं
सदेवं तद्वो माव क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छित्रं तन्तुं पृथिव्या अनु
गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥ (३३)

भुञ्जतेऽयच्छिन्द्याद्बुधेऽग्निराह देव इयदेवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽ३
न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्या३ समध्रियन्त
त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा
मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य
उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशाम्प्रज्ञात्यै (३४)

अथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्धे पथ्याः
स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशम्प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमेन
प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याः स्वस्तिं यजति प्राचीमेव
तया दिशम्प्र जानाति पथ्याः स्वस्तिमिद्वाग्नीषोमौ यजति चक्षुषी

वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॒ यद॒ग्नीषो॒मौ ता॒भ्यामे॒वानु॑ पश्यति (३५)

अ॒ग्नीषो॒मावि॒ष्ट्वा स॑वि॒तारं॑ यजति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वानु॑
पश्यति सवि॒तारमि॑ष्ट्वादि॒तिं यज॑ती॒यं वा अ॑दि॒तिर॒स्यामे॒व
प्र॑ति॒ष्ठाया॑नु पश्यत्यदि॒तिमि॑ष्ट्वा मा॒रुती॑मृच॒मन्वा॑ह म॒रुतो॑ वै
दे॒वानां॑ वि॒शो दे॒ववि॑शं खलु॒ वै क॑ल्प॒मान॑मनुष्यवि॒शम॑नु
क॑ल्पते यन्मा॒रुती॑मृच॒मन्वा॑ह वि॒शां क्लृ॑प्त्यै ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो व॑दन्ति
प्रया॒जव॑दननूया॒जम्प्रा॑य॒णीयं॑ का॒र्यम॑नूया॒जव॑त् (३६)

अ॒प्रया॒जमु॑दय॒नीय॑मि॒तीमे॒ वै प्र॑या॒जा अ॒मी अ॑नूया॒जाः सैव
सा य॒ज्ञस्य॒ सन्त॑तिस्तत्तथा न का॒र्यमा॑त्मा वै प्र॑या॒जाः प्र॒जानू॑या॒जा
यत्प्र॑या॒जान॑न्तरि॒यादा॑त्मान॑मन्तरि॒याद्य॑दनूया॒जान॑न्तरि॒यात्प्र॒जाम॑न्तरि॒
खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॒ वित॑तस्य न क्रि॒यते॒ तद॑नु य॒ज्ञः परा॑ भवति य॒ज्ञं
प॑रा॒भव॑न्तं यज॑मानोऽनु॑ (३७)

परा॑ भवति प्रया॒जव॑दे॒वानूया॒जव॑त्प्राय॒णीयं॑ का॒र्यम॑प्रया॒जव॑दनूया॒ज
ना॒त्मान॑मन्त॒रेति॒ न प्र॒जां न य॒ज्ञः प॑रा॒भव॑न्ति॒ न यज॑मानः
प्राय॒णीय॑स्य निष्का॒स उ॑दय॒नीय॑म॒भि निर्व॑पति॒ सैव सा य॒ज्ञस्य॒
सन्त॑तिर्याः प्राय॒णीय॑स्य या॒ज्या य॑त्ता उ॑दय॒नीय॑स्य या॒ज्याः
कुर्या॑त्परा॒ङ्मुं लो॒कमा॑ रो॒हेत्प्र॒मायु॑कः स्या॒द्याः प्राय॑णीय॒स्य
पुरो॑नुवा॒क्यास्ता॑ उ॑दय॒नीय॑स्य या॒ज्याः क॑रोत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति

तिष्ठति॥ (३८)

प्रज्ञाँत्यै पश्यत्यनूयाजवृद्धजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥ [५]

क॒द्रूश्च॒ वै सु॒पर्णी चा॑त्मरूपयो॒रस्पर्धे॑ता॒ः सा क॒द्रूः
सु॒पर्णीम॑जय॒त्साब्र॑वीत्तृतीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑स्तमा ह॒र
तेना॒त्मानं॒ निष्क्री॑णीष्वेती॒यं वै क॒द्रूर॑सौ सु॒पर्णी छ॑न्दा॑सि
सौपर्णे॒याः साब्र॑वीद॒स्मै वै पि॒तरौ पु॒त्रान्बि॑भृतस्तृतीय॑स्यामि॒तो
दि॒वि सोम॑स्तमा ह॒र तेना॒त्मानं॒ निष्क्री॑णीष्व (३९)

इति॑ मा क॒द्रूर॑वोच॒दिति॑ जग॒त्युद॑पत॒च्चतु॑र्दशाक्षरा स॒ती
साप्रा॑प्य न्य॒वर्त॑त॒ तस्यै॒ द्वे अ॒क्षरे॑ अमीयेता॒ः सा प॒शुभि॑श्च दीक्षया
चाग॑च्छ॒त्तस्मा॒ज्जग॑ती छ॒न्द॑साम्पश॒व्य॑तमा॒ तस्मा॑त्पशुमन्तं दीक्षोपं
नम॑ति त्रि॒ष्टुगु॑दपत॒त्रयो॑दशाक्षरा स॒ती साप्रा॑प्य न्य॒वर्त॑त॒ तस्यै॒ द्वे
अ॒क्षरे॑ अमीयेता॒ः सा दक्षि॑णाभिश्च (४०)

तप॑सा चाग॑च्छ॒त्तस्मा॑त्त्रि॒ष्टुभौ॑ लो॒के मा॒ध्यंदि॑ने स॒र्वने
दक्षि॑णा नीयन्त ए॒तत्ख॑लु वाव तप॒ इत्या॑हु॒र्यः स्वं द॑दातीति
गाय॒त्र्युद॑पत॒च्चतु॑रक्षरा स॒त्यंज॑या ज्योति॑षा तम॑स्या अ॒जाभ्य॑रुद्ध
तद॑जाया अ॒ज॒त्व॑ः सा सोमं॒ चाह॑र॒च्चत्वारि॑ चाक्षराणि साष्टाक्षरा
सम॑पद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति (४१)

कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑यत्री कनि॑ष्ठा छ॒न्द॑सा॒ः स॒ती य॑ज्ञमुखं
परी॑यायेति॒ यदे॒वादः॒ सोम॑माह॒र॒त्तस्मा॑द्यज्ञमुखं पर्ये॒त् तस्मा॑त्तेज॒स्विनी॑त

प॒द्भ्यां द्वे स॒र्वने स॒मगृ॑ह्णान्मुखेनैकं यन्मुखेन स॒मगृ॑ह्णात्तदधयत्तस्मा॒द्वे
स॒र्वने शु॒क्रव॑ती प्रातःस॒र्वनं च॒ माध्य॑दिनं च॒ तस्मा॑त्तृतीयस॒र्वन
ऋ॒जीष॑म॒भि षु॑ण्वन्ति धी॒तमि॑व हि म॒न्यन्ते॑ (४२)

आ॒शि॒र॒म॒व॑ नयति सशु॒क्र॒त्वा॒या॒थो स॒म्भ॑रत्ये॒वैन॒त्त॑
सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः पर्य॑मुष्णा॒थ्स तिस्रो॑ रात्रीः
परि॑मुषितोऽवस॒त्तस्मा॑त्तिस्रो रात्रीः॑ क्री॒तः सोमो॑ वसति ते दे॒वा
अ॑ब्रुवन्श्च॒त्रीका॑मा॒ वै गन्ध॑र्वाः स्त्रिया॑ निष्क्री॑णामेति ते वाच॑ः
स्त्रिय॑मेक॑हायनीं कृ॒त्वा तया॑ निर॑क्रीण॒न्था रो॒हि॒द्रूपं॑ कृ॒त्वा
गन्ध॑र्वेभ्यः (४३)

अ॒प॒क्र॒म्या॑तिष्ठ॒त्तद्रो॑हितो जन्म॒ ते दे॒वा अ॑ब्रुवन्तप॑
युष्म॑द॒क्र॒मी॒न्नास्मानु॑पावर्तते॒ वि ह॑यामहा॒ इति॑ ब्रह्म॑ गन्ध॒र्वा
अ॒व॒द॒न्नगा॑यं दे॒वाः सा दे॒वान्गा॑य॒त उ॒पाव॑र्तत॒ तस्मा॑द्गाय॒न्तः स्त्रियः॑
का॒म॒य॒न्ते का॒मु॒का ए॒नः स्त्रियो॑ भवन्ति॒ य ए॒वं वे॒दाथो॑ य ए॒वं
वि॒द्वानपि॑ ज॒न्येषु॑ भव॑न्ति तेभ्य॑ ए॒व द॑दत्यु॒त यद्व॑हु॒तयाः॑ (४४)

भ॒व॒न्त्येक॑हाय॒न्या क्री॑णाति वा॒चैवैन॑ सर्व॒या क्री॑णाति॒
तस्मा॑देक॑हाय॒ना म॒नुष्या॑ वाचं वद॒न्त्यकू॑ट॒याऽकर्ण॑याऽका॒ण॒या-
ऽश्लो॑ण॒याऽसं॑शफ॒या क्री॑णाति॒ सर्व॑यै॒वैन॑ क्री॑णाति॒ यच्छ्वेत॑या
क्री॒णी॒याद्दु॒श्च॒र्मा यज॑मानः स्या॒द्यत्कृ॑ष्ण॒यानु॑स्तर॑णी स्यात्प्र॒मायु॑को
यज॑मानः स्या॒द्यद्वि॑रूप॒या वात्र॑घ्नी स्या॒थ्स वा॒न्यं जि॑नी॒यात्तं वा॒न्यो

जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपं स्वयैवैनं
देवतया क्रीणाति॥ (४५)

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बृहतयाः पिङ्गाक्ष्या दशं च॥ [६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्ध्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त इति
यद्धिरण्यं घृतोऽवधाय जुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्ते-
ऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं
तै शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याह सतैजसमेवैनं सतनुम् (४६)

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्नाति
प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धि
मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता
जुष्टा विष्णाव इत्याह (४७)

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यास्ते सत्यसंवसः
प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुद्धे काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्त्येष खलु वा
अरक्षोहतः पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्रेरक्षणः
कनीनिकामित्याह य एवारक्षोहतः पन्थास्तं समारोहति (४८)

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी चिदंसि मनासीत्याह

शास्त्येवैनानामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह यद्धि मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि मनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा (४९)

वदति दक्षिणासीत्याह दक्षिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह यज्ञियामेवैनानां करोति क्षत्रियासीत्याह क्षत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतःशी यदेवाऽऽदित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको यजमानः स्यात् (५०)

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो देवानान्तेनैवैनानां पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यक्षं करोति (५१)

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः (५२)

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि

क्रीणीते॒ यः सोम॑क्रय॒ण्या स्व॑स्ति सोम॑सखा॒ पुन॑रेहि॒ सह॒ र॒य्येत्या॑ह
वा॒चैव॒ वि॒क्रीय॒ पुन॑रा॒त्मन्वाच॑ ध॒त्तेऽनु॑पदासुकास्य॒ वाग्भ॑वति॒ य ए॒वं
वेद॑॥ (५३)

सतनुं विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति कुरो वेद॥—[७]

ष॒द॒दान्य॑नु॒ नि॒ क्रा॑मति॒ षड॒हं वा॑ङ्गाति॒ वद॑त्यु॒त सं॑वत्स॒रस्या॑य॒ने
याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒ रुन्दे॑ स॒प्तमे॑ प॒दे जु॑होति स॒प्तप॑दा श॒क्करी॑
प॒शवः॑ श॒क्करी॑ प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः
स॒प्त छ॒न्दाः॑ स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ व॒स्व्यसि॑ रु॒द्रासी॑त्या॒ह रू॒पमे॒वास्या॑
ए॒तन्म॑हि॒मानम्॑ (५४)

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुप्ते रण्वत्त्वित्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्दे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्त्वित्याहारवृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडाये ह्येतत्पदं
यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा (५)

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीडयत् तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्रावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञं
हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं
रक्षांसि जिघांसन्ति परिलिखितं रक्षः परिलिखिता अरातयः

इत्याह रक्षसामपहत्यै (५६)

इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्सूतं सं वपति पशून्नेवाव रुन्देऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (५७)

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिं दधाति तोते राय इति पर्त्त्रिया अर्धो वा
एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती
ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनामिधुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके पशुमान्स्याद्यदाहवनीये-
ऽमुष्मिल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैनल्लोकयोः
पशुमन्तं करोति॥ (५८)

महिमानं स्वाहापहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विहंशतिश्च॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३)
इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं ग्रसितमेवास्य
तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्विदति तादृगेव तद्यन्न
विचिनुयाद्यथाक्षन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्क्षोधुकोऽध्वर्युः

स्यात्क्षोधु॑को यज॑मानः सोम॑विक्रयि॒न्त्सोम॑ः शो॒धयेत्ये॒व
ब्रूया॑द्यदी॒तरम् (५९)

यदी॒तरम्भ॒येनै॒व सोम॑विक्र॒यिण॑मर्पयति॒ तस्मा॑त्सोमविक्र॒यी
क्षो॒धुकोऽरु॑णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः सोम॒क्रय॑ण ए॒वाहं॑ तृ॒तीय॑स॒वनम॑व
रुन्ध॒ इति॑ पशूनां चर्म॑न्मिमीते प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे प॒शवो॑ हि
तृ॒तीय॑ः स॒वनं॑ यङ्काम॑येताप॒शुः स्या॑दित्यृ॒क्षत॑स्तस्य॑ मिमीत॒र्क्षं॑ वा
अ॑पश॒व्यम॑प॒शुरे॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त पशु॒मान्त्स्यात् (६०)

इति॑ लोम॒तस्त॑स्य॑ मिमीतै॒तद्वै प॑शूना॑ रूप॑ रूपेणै॒वास्मै॑
प॒शून॑व॒ रुन्धे॑ पशु॒माने॒व भ॑वत्य॒पामन्ते॑ क्रीणाति॒ सर॑समे॒वैनं॑
क्रीणा॑त्य॒मात्योऽसी॑त्या॒हामै॒वैनं॑ कुरुते शु॒क्रस्ते॒ ग्रह॑ इत्या॒ह शु॒क्रो
ह्यस्य॑ ग्र॒होऽन॑साच्छ॒ याति॑ महि॒मान॑मे॒वास्याच्छ॑ या॒त्यन॑सा (६१)

अच्छ॑ याति॒ तस्मा॑दनो॒वाह्य॑ः स॒मे जी॒वनं॑ यत्र॒ खलु॑ वा
ए॒तः शी॑र्ष्णा ह॑रन्ति॒ तस्मा॑च्छी॒र्षहार्य॑ गि॒रौ जी॒वनम्भि॑ त्यं
दे॒वः स॑वि॒तार॑मित्यति॒च्छन्द॑स॒र्चा मि॑मीतेऽति॒च्छन्दा॒ वै सर्वा॑णि
छन्दा॑ः॒सि॒ सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छन्दा॑भिर्मिमीते॒ वर्ष्म॑ वा ए॒षा छन्द॑सां
यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्द॒सर्चा॑ मिमीते॒ वर्ष्मै॒वैनं॑ स॒माना॑नां
करो॒त्येक॑यैकयो॒त्सर्गम् (६२)

मि॒मीते॑ऽया॒तयान्नि॒याया॑तयान्नि॒यैवैनं॑मिमीते॒ तस्मान्ना॒नावी॒र्या

अङ्गुलंयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-
 ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत
 सञ्श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गमिमीते तस्माद्विभक्ता
 जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
 यज्ञमेवाव रुन्दे पञ्च कृत्वंस्तूष्णीम् (६३)

दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्दे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्दे यत्तूष्णीम्विष्यद्यद्वै
 तावानेव सोमः स्याद्यावन्तम्मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि
 सदस्यानां प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति
 वाससोप नह्यति सर्वदेवत्यं वै (६४)

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
 प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु
 शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तं प्राणा न
 जहति॥ (६५)

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोत्सर्गन्तूष्णीं सर्वदेवत्यं वै त्रयस्त्रिंशच्च॥ [९]

यत्कलयां ते शफेनं ते क्रीणानीति पणेतगोअर्घं सोमं
 कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु मंहिमानं नाव तिरेद्ववा
 ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं

गोअ॒र्घम॑ध्व॒र्युन्न गो॑र्महि॒मान॒मव॑ तिरत्य॒जया॑ क्रीणाति॒ सत॑पसमे॒वैन॑
क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व (६६)

ए॒नं क्री॒णाति॒ धे॒न्वा क्री॒णाति॒ साशि॑रमे॒वैन॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑
क्रीणाति॒ सेन्द्र॑मे॒वैन॑ क्रीणात्यन॒डुहा॑ क्रीणाति॒ वहि॑र्वा अ॒न॒ड्वान्
वहि॑नै॒व वहि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति॒ मिथु॑नाभ्या॑ क्रीणाति॒
मिथु॑नस्याव॒रुद्धौ वास॑सा क्रीणाति॒ सर्व॑दे॒वत्य॑ वै वासः
सर्वा॑भ्य ए॒वैन॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति॒ दश॑ सम्प॒द्यन्ते॒ दशा॑क्षरा
वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विराजै॒वान्नाद्य॑मव॒ रुद्धे॑ (६७)

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्ण॑ इत्या॒ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
हु॑त आ॒त्मनो॑ऽना॒ब्रस्काय॑ गच्छ॑ति श्रियं प्र प॒शूना॑प्नोति॒ य ए॒वं वेद॑
शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मीत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑ हिर॑ण्येन॒
सोम॑म॒क्रीण॑न्तद॒भीष॑हा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा वि॒क्रेष्य॑त् इति॒
येन॑ हिर॑ण्येन (६८)

सोम॑ क्रीणी॒यात्तद॑भीषहा पुन॒रा द॑दीत् तेज॑ ए॒वात्म॑न्ध॒त्तेऽस्मे
ज्योतिः॑ सोमवि॒क्रयि॑णि तम् इत्या॒ह ज्योति॑रे॒व यज॑माने दधाति॒
तम॑सा सोमवि॒क्रयि॑णम॒र्पय॑ति यदनु॑पग्रथ्य ह॒न्याद॑न्द्शूका॒स्तां
समा॑ं सर्पाः स्यु॒रिद॑मह॒ सर्पा॑णां दन्द्शूका॒नां ग्री॒वा उप॑
ग्र॒न्नामी॒त्याहा॑द॒न्द्शूका॒स्तां समा॑ं सर्पा भ॑वन्ति॒ तम॑सा
सोमवि॒क्रयि॑णं वि॒ध्यति॑ स्वानं (६९)

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिँल्लोके सोममरक्षन्तेभ्यो-
 ऽधि सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतो-
 ऽस्य सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिँल्लोके सोमं रक्षेयुर्यदेतेभ्यः
 सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येतेऽस्यामुष्मिँल्लोके
 सोमं रक्षन्ति॥ (७०)

सशुक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [१०]

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा
 इत्याह शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विंश दक्षिणमित्याह देवा वै
 यं सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिण आसादयन्नेष खलु वा
 एतर्हीन्द्रो यो यजंते तस्मादेवमाहोदायुषा स्वायुषेत्याह देवता
 एवान्वारभ्योत् (७१)

तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो ३ ह्येतर्हि सोमो-
 ऽदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्वि वा
 एनमेतदर्धयति यद्धारुणं सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चा सादयति
 स्वयैवैनं देवतया समर्धयति वासंसा पर्यानहति सर्वदेवत्यं वै
 वासः सर्वाभिरेव (७२)

एनं देवताभिः समर्धयत्यथो रक्षंसामपहत्यै वनेषु व्यन्तरिक्षं
 ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वथ्स्वित्याह वाजं
 ह्यर्वथ्सु पयो अघ्नियास्वित्याह पयो ह्यघ्नियासु ह्थ्सु ऋतुमित्याह

हृत्सु हि ऋतुं वरुणो वि॒श्वं॑ग्निमित्या॒ह वरुणो हि वि॒श्वं॑ग्नि॒न्दिवि॒
सूर्य॑म् (७३)

इत्या॑ह दि॒वि हि सूर्य॑ः सोम॒मद्रा॑वित्या॒ह ग्रावा॑णो वा
अ॒द्रय॑स्तेषु वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॒ त्यं
जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौर्य॑र्चा कृ॒ष्णाजि॒नम्प्र॑त्यान॒ह्यति॑ रक्ष॑सा॒मप॑हत्या
उ॒स्त्रावे॑त धू॒रषा॑हावित्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतत्प्र॑ च्य॒वस्व॑ भुव॒स्पत॑
इत्या॑ह भू॒ताना॑ः हि (७४)

ए॒ष पति॑र्वि॒श्वान्य॑भि धा॒मानि॑त्या॒ह वि॒श्वानि॒ ह्ये ३ षो॑-
ऽभि धा॒मानि॑ प्र॒च्यव॑ते मा त्वा॑ परि॒परी वि॑द॒दित्या॑ह यदे॒वादः
सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः पर्य॑मु॒ष्णात्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रि॒मोषा॑य
यज॑मानस्य स्व॒स्त्यये॑न्यसीत्या॒ह यज॑मानस्यै॒वेष॑ य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॑-
ऽन॑व॒छित्यै॑ वरु॒णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॑ यत् (७५)

क्री॒तः सोम॑ उप॒नद्धो॑ नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑ चक्ष॑स
इत्या॑ह शान्त्या॒ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॑ प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ सम्भ॑वन्तौ
यज॑मानम॒भि सम्भ॑वतः पु॒रा खलु॑ वावैष॒ मेधा॑या॒त्मानं॑मा॒रभ्य॑ चरति॒
यो दी॑क्षि॒तो यद॑ग्री॒षोमी॑यम्प॒शुमा॑लभ॑त आ॒त्मनि॑ष्क्रय॑ण ए॒वास्य॑ स
तस्मा॑त्तस्य॒ नाश्य॑ पुरु॒षनि॑ष्क्रय॑ण इव॒ ह्यथो॑ खल्वा॒हुर॒ग्रीषो॑मा॒भ्यां
वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्निति॑ यद॑ग्री॒षोमी॑यम्प॒शुमा॑लभ॑ते वा॒र्त्रघ्न॑ ए॒वास्य॑
स तस्मा॑द्वा॒शय॑ वारु॒ण्यर्चा॑ परि॑ चरति॒ स्वयै॑वैनं दे॒वत॑या॒ परि॑

चरति॥ (७६)

अन्वारभ्योऽभ्यर्वाभिरेव सूर्यं भूतानां ह्येति यदाहुः सप्तविंशतिश्च॥ [११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं देवस्याग्निं शिरो वा एकादश॥ [१२] यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय प्रस्तादर्वाचीन्नवपञ्चाशत्॥ 59॥ यदुभौ दुह एवैनौ॥

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनुद्धान्भवत्यविमुक्तोऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य सन्तत्यै पत्यन्वारंभते पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमत्तं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एव (१)

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छति सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै (२)

एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं

ए॒वैतेन॑ करोति॒ श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॑ विष्ण॑वे त्वेत्या॑ह गाय॒त्रिया॑
 ए॒वैतेन॑ करोति॒ पञ्च॑ कृ॒त्वो गृ॒ह्णाति॑ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो
 य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्धे ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॒यत्रि॒या उ॒भयत॑
 आति॒थ्यस्य॑ क्रियत॒ इति॑ यदे॒वादः॑ सोम॒मा (३)

अह॑र॒त्तस्मा॑द्वा॒यत्रि॒या उ॒भयत॑ आति॒थ्यस्य॑ क्रियते
 पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्च॒ शिरो॑ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यदाति॒थ्यं नव॑कपालः
 पु॒रोडा॑शो भवति॒ तस्मा॑न्न॒वधा॑ शिरो॒ विष्य॑त॒न्नव॑कपालः पु॒रोडा॑शो
 भवति॒ ते त्रय॑स्त्रि॒कपा॒लास्त्रि॒वृता॑ स्तोमे॑न॒ सम्मि॑ता॒स्तेज॑स्त्रि॒वृत्तेज॑
 ए॒व य॒ज्ञस्य॑ शी॒र्षं द॑धाति॒ नव॑कपालः पु॒रोडा॑शो भवति॒ ते
 त्रय॑स्त्रि॒कपा॒लास्त्रि॒वृता॑ प्रा॒णेन॒ सम्मि॑तास्त्रि॒वृद्धे॑ (४)

प्रा॒णस्त्रि॒वृत॑मे॒व प्रा॒णम॑भिपूर्वं य॒ज्ञस्य॑ शी॒र्षं द॑धाति
 प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तानि॑ प॒क्ष्मा॑णि यद॑श्व॒वाला॑ ऐ॒क्ष्वी ति॒रश्ची॑
 यदा॑श्व॒वालः॑ प्र॒स्त॒रो भव॑त्यै॒क्ष्वी ति॒रश्ची॑ प्र॒जाप॑ते॒रेव॑ तच्चक्षुः
 सम्भ॑रति दे॒वा वै या॑ आहु॑ती॒रजु॑हवु॒स्ता असु॑रा नि॒ष्काव॑माद॒न्ते
 दे॒वाः का॑र्ष्म॒र्यम॑पश्यन्कर्म॒ण्यो वै कर्मे॑नेन कुर्वी॒तेति॑ ते
 का॑र्ष्म॒र्यमया॑न्प॒रिधीन्॑ (५)

अ॒कुर्व॑त॒ तैर्वै॑ ते रक्षा॒ऽस्यपा॑घ्नत॒ यत्का॑र्ष्म॒र्यमया॑ः प॒रिधयो॑
 भव॑न्ति॒ रक्ष॑सा॒मप॑ह॒त्यै स॑ऽस्पर्शयति॒ रक्ष॑सा॒मन॑न्वव॒चाराय॑ न
 पु॒रस्ता॑त्प॒रि द॑धात्यादि॒त्यो ह्ये॒वोद्य॑न्पु॒रस्ता॑द्रक्षा॒ऽस्यप॑ह॒न्त्यूर्ध्वे॑
 स॒मिधा॑वा द॑धात्यु॒परि॑ष्ठादे॒व रक्षा॑ऽस्यप॑हन्ति॒ यजु॑षा॒न्यां

तूष्णीम॒न्याम्मि॑थु॒नत्वाय॑ द्वे आ द॑धाति द्वि॒पाद्यज॑मानः प्र॒ति॑ष्ठित्यै
ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति (६)

अ॒ग्निश्च॒ वा ए॒तौ सोम॑श्च क॒था सोमा॑याति॒थ्यं क्रि॑यते ना॒ग्नय॑
इति॒ यद॑ग्राव॒ग्निम्मि॑थित्वा प्र॒हर॑ति तेनै॒वाग्नय॑ आति॒थ्यं क्रि॑यते-
ऽथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ इति॒ यद्ध॑वि॒रासा॑द्या॒ग्निम्मि॑न्यति
ह॒व्यायै॑वा॒सन्नाय॑ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयति॥ (७)

परि॒या ए॒व जग॑त्या आ त्रि॒वृद्धे॑ परि॒धीन् व॑न्दत्येक॑चत्वारि॑शच्च॥ [१]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो वि॒प्रिया॑ आस॒न्तेऽ
३ न्यो॑न्यस्मै ज्यैष्ठा॒याति॑ष्ठमा॒नाः पञ्च॑धा व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भिः
सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्भिर्व॑रुण॒ आदित्यै॑र्बृ॒हस्पति॑र्वि॒श्वैर्दे॒वैस्ते-
ऽम॒न्यन्ता॑सुरे॒भ्यो वा इ॒दम॑भ्रातृ॒व्येभ्यो॑ र॒ध्यामो॑ यन्मि॒थो वि॒प्रियाः॑
स्मो या न॑ इ॒माः प्रि॒यास्त॑नुव॒स्ताः स॒मव॑द्यामहे॒ ताभ्यः॑ स
नि॒रृच्छा॑द्यः (८)

नः प्र॒थमो॑ऽ ३ न्यो॑न्यस्मै द्रु॒ह्यादि॑ति॒ तस्मा॑द्यः स॒तानू॑नत्रि॒णाम्प्रथ॑मे
द्रु॒ह्यति॑ स आ॒र्तिमा॑र्च्छति॒ यत्तानू॑नत्र॑ संम॒वद्य॑ति भ्रातृ॒व्याभि॑भूत्यै
भ॒वत्या॑त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ पञ्च॑ कृ॒त्वोऽव॑ द्यति॒ पञ्च॑धा
हि ते तथ्स॑म॒वाद्य॑न्ताथो॒ पञ्चा॑क्षरा॒ पङ्क्तिः॑ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑
रु॒द्ध आप॑तये॒ त्वा गृ॒ह्णामी॑त्याह प्रा॒णो वै (९)

आप॑तिः प्रा॒णमे॒व प्री॑णाति॒ परि॑पतय॒ इत्या॑ह॒ मनो॑

वै परिपतिर्मनं एव प्रीणाति तनूनत्र इत्याह तनुवो हि
 ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
 समवाद्यन्त शक्नोर्जिष्ठयेत्याहौर्जिष्ठः हि ते तदात्मनः
 समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टः ह्येतदनाधृष्यं
 देवानामोजः (१०)

इत्याह देवानां ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमित्याह
 ह्येतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरेवैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नतिकमिव खलु
 वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यः शुरः शुस्ते देव सोमा
 प्यायतामित्याह यत् (११)

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
 चा प्याययत्या प्यायय सखीन्थ्सन्या मेधयेत्याहर्त्विजो वा अस्य
 सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय (१२)

इत्याह शिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
 रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिंल्लोके
 प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयन्ता आसन्ते देवा बिभ्यन्तो-
 ऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते (१३)

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा एष प्र
 विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षया पाति प्रजामवान्तरदीक्षया
 सन्तराम्मेखलाः समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो
 भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या
 तं अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह स्वयैवैनद्वेवतया व्रतयति सयोनित्वाय
 शान्त्यै॥ (१४)

यो वा ओजं आह यदशीयेति तैऽग्न एकादश च॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमाऽथ रज्जुताऽथ
 हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता उपसदेवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं
 वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुः
 समंस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः शल्यं विष्णुन्तेजं नन्तैऽब्रुवन्क
 इमामसिष्यतीति (१५)

रुद्र इत्यब्रुवन्नद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा
 अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताः
 रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत
 यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्

अन्यन्मुखं कुर्यात्सुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
 पराङ्तिक्रम्य जुहोति पराच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो

भ्रातृव्यान्म्र णुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो
लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायं रात्रियै
ताभिर्यथासायम्प्रातरुपसदः (१७)

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्म्र णुदते याः
प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायम्पुरोनुवाक्याः कुर्यादयातयामत्वाय
तिस्र उपसद उपैति त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति
षट्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम
उपैति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः
सम् (१८)

पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासा अर्धमासानेव प्रीणात्यारोग्रामवान्त
कामयेतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकं स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथ
चतुर एषा वा आरोग्रावान्तरदीक्षास्मिन्नेवासमै लोकेऽर्धुकम्भवति
परोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे लोके-
ऽर्धुकं स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै
परोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवासमै लोकेऽर्धुकम्भवति॥ (१९)

असिष्यतीति जुहुयात्सायम्प्रातरुपसदश्चतुर्विंशतिः सञ्चतुरोऽग्रे षोडश च॥ [३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसदं उपयन्ति तेषां य उन्नयन्ते
हीयन्त एव स नोदनेषीति सूत्रीयमिव यो वै स्वार्थेतां यताः श्रान्तो

हीयंत उत स निष्ठाय सह वसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत
दधोन्नयेतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव पशूनं रुन्दे (२०)

यज्ञो देवेभ्यो निलायत विष्णू रूपं कृत्वा स पृथिवीम्प्राविशत
देवा हस्तान्त्सं रभ्यैच्छन्तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रामत्सोऽब्रवीत्को
मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गे हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं
दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै हन्तावोचथा वराहोऽयं
वाममोषः (२१)

सप्तानां गिरीणाम्परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीन्भित्त्वा
तमहन्त्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् (२२)

वा इयमग्रं आसीद्वावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियं
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त
तद्वेद्यै वेदित्वम् (२३)

सा वा इयं सर्वेव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा अवमाय
यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्चीं भवति षट्त्रिंशत्प्राची

चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशदश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
 तदपं हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
 तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरम्बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
 प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायंजमानादुत्तरं
 करोति तस्माद्यजमानोऽयंजमानादुत्तरः॥ (२४)

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वं भवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिशते यद्वादश
 साहस्योपसदः स्युस्तिस्त्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र
 एव साहस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम
 क्रियते वथ्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकः स्तनं व्रतमुपैत्यथ
 द्वावथ त्रीनथ चतुरं एतद्वै (२५)

क्षुरपंवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते
 प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
 स्तनान्ब्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं
 तपस्यं सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजयां पशुभिर्यवागू राजन्यस्य
 व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव (२६)

राजन्यो वज्रस्य रूपं समृद्ध्या आमिक्षा वैश्यस्य पाकयज्ञस्य
 रूपम्पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः

पयं आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष
यद्दीक्षितो यदस्य पयो व्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै
मनुरासीद्विव्रता असुरा एकव्रताः (२७)

देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायं तन्मनो व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपम्पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं ततस्ते
पराभवन्मध्यन्दिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गं
लोकमायन् यदस्य मध्यन्दिने मध्यरात्रे व्रतम्भवति मध्यतो
वा अत्रैनं भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना (२८)

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः
स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायैष वै
व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीक्षितः प्रवसेत्स एनमीश्वरो-
ऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै दक्षिणतः शय एतद्वै
यजमानस्यायतनं स्व एवायतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता
एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ (२९)

एतद्वै कूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो
यज्ञो नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं

यस्य होता प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमुप आदित्यमभि
विपश्यत्युपैनुमुत्तरो यज्ञो नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते
देवयजने याजयेद्भातृव्यवन्तम्पन्था वाधिस्पर्शयेत्कर्त वा
यावन्नानसे यातवै (३०)

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्रोत्येव भ्रातृव्यं
नैनम्भ्रातृव्य आप्रोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वै
देवयजनादङ्गिरसः पशून्सृजन्तान्तरा सदोहविधाने उन्नतः
स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते
देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं
लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च (३१)

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च
गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति
प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं
यत्सर्वतः समम्प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः
स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
पशून् (३२)

अव रुद्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने
याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै
निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै सत्या ऋक्षन्निर्ऋत्यैवास्य
यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा

तल्पे वा मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्रतीचीनं
 गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते
 नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्ये देवयजने याजयेद्भूतिकामं
 कार्यो वै पुरुषो भवत्येव ॥ (३३)

यातवै हविर्धानञ्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च ॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
 देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावृथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति
 तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै सर्वांन्मया कामान्व्यश्जवथ पूर्वा
 तु माऽग्नेराहुतिरश्जवता इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति
 वारंवृत्तः ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते (३४)

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुन्दे वित्तायनी
 मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह तित्तान्
 ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्मा
 व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्भो नाम (३५)

अग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवैषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
 रुन्दे तूष्णीं चतुर्थः हरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्दे सिंहीरसि
 महिषीरसीत्याह सिंहीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठदुरु
 प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः
 प्रथयति ध्रुवा (३६)

असीति स० हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेत्यव चोक्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः
 पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवेनां प्रोक्षति देवाः श्वेदुत्तरवेदिरुपाववर्ती
 वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो
 वसुभिः पुरस्तादप (३७)

अनुदत् मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः
 पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिं प्रोक्षति दिग्भ्य
 एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत् इन्द्रो यतीन्थसालावृकेभ्यः
 प्रायच्छुत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत
 तद्दक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं
 द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (३८)

मिमीते नाम ध्रुवाऽप शुचा त्रीणि च॥ [७]

सोत्तरवेदिरब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यश्नवथेति ते
 देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तैऽजुहवुः
 सि० हीरंसि सपत्नसाही स्वाहेति तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्ते-
 ऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तैऽजुहवुः
 सि० हीरंसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
 वित्त्वा (३९)

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तैऽजुहवुः सि० हीरंसि
 रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशून्विन्दन्त ते पशून् वित्त्वाऽ

का॒मय॑न्त॒ प्रति॒ष्ठां वि॑न्दे॒म॒हीति॑ ते॒ऽजु॒हवुः सि॒ः॒हीर॑स्यादित्य॒वनिः॑
स्वा॒हेति॑ त॒ इ॒माम्प्रति॑ष्ठा॒म॒विन्द॑न्त॒ त इ॒माम्प्रति॑ष्ठां वि॒त्त्वाका॑मयन्त
दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उ॒पेया॑मेति॒ ते॒ऽजु॒हवुः सि॒ः॒हीर॑स्या॒ वह॑
दे॒वान्दे॒वय॑ते (४०)

यज॑मानाय॒ स्वा॒हेति॑ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उ॒पाय॑न्म॒श्च कृ॒त्वो
व्याघा॑रयति॒ पञ्चा॑क्षरा॒ पङ्क्तिः॑ पाङ्क्तो॒ यज्ञो॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे॒ऽक्ष॒णया॑
व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑द॒क्ष॒णया॑ प॒शवो॑ऽङ्गानि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै
भू॒तेभ्य॑स्त्वेति॒ सुच॑मु॒द्गृह्णा॑ति॒ य ए॒व दे॒वा भू॒तास्तेषा॑न्तद्भा॒ग॒धेय॑न्ताने॒व
तेन॑ प्रीणाति॒ पौतु॑द्रवा॒न्परि॑धी॒न्परि॑ दधात्येषाम् (४१)

लो॒कानां॑ विधृत्या॒ अ॒ग्नेस्त्रयो॑ ज्याया॑ः सो॒ भ्रात॑र आस॒न्ते
दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः प्रा॒मीय॑न्त॒ सो॑ऽग्नि॒र॒बिभे॑दित्थं वाव॒ स्य
आ॒र्ति॒मा॒रिष्य॑तीति॒ स नि॒लाय॑त॒ स यां व॑न॒स्पति॑ष्वव॒स॒त्ताम्पू॑तु॒द्रौ
या॒मोष॑धीषु॒ तां सु॑गन्धि॒तेज॑ने॒ याम्प॑शुषु॒ ताम्पे॒त्वस्या॑न्तरा॒ शृङ्गे॑
तं दे॒वताः॑ प्रैष॑मैच्छ॒न्तम॑न्विन्द॒न्तम॑ब्रुवन् (४२)

उ॒प॑ न॒ आ व॑र्तस्व॒ ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सो॑ऽब्रवी॒द्वरं॑ वृ॒णौ यदे॒व
गृ॒ही॒तस्या॑हु॒तस्य॑ ब॒हिःप॑रि॒धि॒ स्क॒न्दा॒त्तन्मे॑ भ्रात॑र॒णाम्भा॑ग॒धेय॑म॒स॒दिति॑
तस्मा॑द्यद्गृ॒ही॒तस्या॑हु॒तस्य॑ ब॒हिःप॑रि॒धि॒ स्क॒न्द॑ति॒ तेषा॑न्तद्भा॒ग॒धेय॑न्
ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ सो॑ऽम॒न्य॒तास्थ॑न्वन्तो॒ मे पूर्वे॑ भ्रात॑रः
प्रा॒मैष॑ता॒स्थानि॑ शातया॒ इति॑ स॒ यानि॑ (४३)

अ॒स्थान्य॑शा॒तय॑त॒ तत्पू॑तु॒द्वभ॑व॒द्यन्मा॑ः॒समु॑प॒मृतं॑ तद्गु॒ल्गुलु॑

यदेतान्त्सम्भारात्सम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर
 यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः
 परिधय इति॥ (४४)

वित्त्वा देवयुत एषामब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये एवैनं
 करोति सावित्रिर्यर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत
 एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदक्षः स
 यदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत्सुवाग्देव दुर्याः आ वदेत्याह
 गृहा वै दुर्याः शान्त्यै पत्नी (४५)

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रमित्रत्वाय यद्वै पत्नी
 यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्न्या एवैष यज्ञस्यान्वारम्भो-
 ऽनवच्छित्यै वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञं रक्षांसि जिघांसन्ति
 वैष्णवीभ्यामृग्भ्यां वर्त्मनोर्जुहोति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञादेव रक्षांस्यप
 हन्ति यदध्वर्युरनग्नावाहुतिञ्जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञं
 हन्युः (४६)

हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्नित्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
 न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति प्राचीं प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती इत्याह
 सुवर्गमेवैनं लोकं गमयत्यत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्या इत्याह वर्ष्म

ह्येतत्पृथिव्या यद्वैवयजन् शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानन्दिवो
वा विष्णवुत वा पृथिव्याः (४७)

इत्याशीर्षदयर्चा दक्षिणस्य हविर्धानस्य मेथीं नि हन्ति
शीर्षत एव यज्ञस्य यजमान आशिषोऽव रुन्दे दण्डो वा
औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाक्षमच्छिन्नद्यत्तृतीयं
छुदिरहविर्धानयोरुदाह्रियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुद्धौ शिरो वा
एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानं विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह
तस्मादेतावद्धा शिरो विष्युतं विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह
वैष्णवः हि देवतया हविर्धानं यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न
विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत् तस्मात्स विस्रस्यः॥ (४८)

पत्नीं हन्युर्वा पृथिव्या विष्युतं विष्णोः षड्विंशतिश्च॥ [९]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यग्निमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै वज्रं इव वा एषा यदग्निरग्निरसि
नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि
जिघांसन्ति परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरांतय इत्याह
रक्षसामपहत्यै (४९)

इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं

द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनौल्लोकेभ्यः प्रोक्षति परस्तादुर्वाचीं प्रोक्षति
तस्मात् (५०)

परस्तादुर्वाचींमनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनत्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै
यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जः समर्धयति यजमानेन सम्मितौदुम्बरी
भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति पितृणां
सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्यम् (५१)

ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हरिनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्या
निखाता स्याद्वर्हरिनवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनौमिनोत्यथो
स्वारुहमेवैनौङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिक्षं पृणेत्याहैषाल्लोकानां
विधृत्यै द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो ह स्म वै
मारुतो देवानामौदुम्बरीमिनोति तेनैव (५२)

एनाम्मिनोति ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन
द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामित्यौदुम्बर्या जुहोति द्यावापृथिवी
एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं तेजसा-
ऽनक्त्यैन्द्रमसीति छुदिरधि नि दधात्यैन्द्रः हि देवतया सदा
विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यथ्सदो
नवच्छदि (५३)

तेजस्कामस्य मिनुयात्रिवृता स्तोमेन सम्मितन्तेजस्त्रिवृतेजस्यैव
 भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो
 भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः
 प्रजापतेरास्या एकविंशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
 स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत
 औदुम्बरीम्मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात् (५४)

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
 छदींषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति
 यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरो-
 ऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्यै तस्मादरण्यं प्रजा उप जीवन्ति परि
 त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्थूरसीन्द्रस्य
 ध्रुवमसीत्याहेन्द्रः हि देवतया सदो यमप्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं
 न विस्रंसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥ (५)

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवछदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥ [१०]

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्विधानं प्राणा उपरवा हविर्धानं
 खायन्ते तस्माच्छीर्षन्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः
 प्राणा रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खेनामीत्याह वैष्णवा
 हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु
 वलगात्र्यखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्विन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त

इदमहं तं वलंगमुद्वपामि (५६)

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याहु द्वौ वाव
पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलंगं
निखनतस्तमेवोद्वपति सं तृणत्ति तस्मात्सन्तृण्णा अन्तरतः प्राणा
न सम्भिनत्ति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादाद्रा
अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति (५७)

ऊर्ग्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव
स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याधारयति तेजो
वा आज्यं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते
यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणत्यसंतृण्णे हि हनू अथो खलु
दीर्घसोमे सन्तृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम् (५८)

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता
मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदो यदा खलु वै जिह्वया
दध्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति
तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नाधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः
परेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेदं दुह
एवैनामियं वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोधोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो

व॒थ्सा ऋ॒त्विजो॑ दुहन्ति॒ सोमः॒ पयो॒ य एवं वेद॑ दुह॒ ए॒वैनो॑म्॥ (५९)

व॒पामि॒ यवं॑मती॒रवं॑ नयति॒ हवि॑र्धानमे॒व त्रयो॑वि॒ंशति॑श्च॥ [११]

चा॒त्वा॒ला॒थ्सु॒वर्गा॒य॒ यद्वै॑स॒र्जनानि॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑ पृथि॒व्यै सा॒ध्या इ॒षे त्वे॒त्यग्नि॑ना॒ पर्य॑ग्नि॒ प॒शोः प॒शुमा॒लभ्य॑
मे॒दंसा॒ सु॒चा॒वेका॑दश॥ [१२] चा॒त्वा॒ला॒द्दे॒वानु॑पैति॒ मुञ्च॑ति॒ प्रह्रि॑यमाणा॒य॒ पर्य॑ग्नि॒ प॒शुमा॒लभ्य॑ चतु॒ष्पादो॑
द्वि॒पंष्टिः॥ 62॥ चा॒त्वा॒ला॒त्प॒शुपुं॑ दधाति॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चा॒त्वा॒ला॒द्धि॒ष्णि॒यानु॑पं॒ वप॑ति॒ योनि॑र्वै॒ य॒ज्ञस्य॑ चा॒त्वा॒लं य॒ज्ञस्य॑
स॒योनि॑त्वा॒य॒ दे॒वा वै य॒ज्ञं प॑रा॒जय॑न्त॒ तमा॑ग्नी॒ध्रात्पु॑न॒रपा॑जयन्ने॒तद्वै
य॒ज्ञस्या॑प॒राजि॑तं॒ यदा॑ग्नी॒ध्रं यदा॑ग्नी॒ध्राद्धि॒ष्णि॒यान् वि॒हर॑ति॒ यदे॒व
य॒ज्ञस्या॑प॒राजि॑तं॒ तत॑ ए॒वैन॒म्पुन॑स्तनुते॒ परा॑जित्ये॒व खलु॑ वा ए॒ते
य॑न्ति॒ ये ब॑हिष्पवमा॒नः सर्प॑न्ति॒ बहि॑ष्पवमा॒ने स्तु॑ते (१)

आ॒हा॒ग्नी॒दग्नी॑न् वि॒ हर॑ ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि॒ पुरो॑डाशा॒ः अलं॑
कुर्वि॑ति॒ य॒ज्ञमे॒वाप॑जित्य॒ पुन॑स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गा॑रै॒र्द्वे स॒वने॑ वि॒
हर॑ति॒ श॒लाका॑भिस्तृतीयः॑ सशुक्र॒त्वाया॑थो॒ सम्भ॑रत्ये॒वैन॒द्धि॒ष्णि॒या
वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑म॒रक्ष॑न्तेभ्योऽधि॒ सोम॑मा॒हर॑न्तम॒न्ववा॑यन्तं
पर्य॑विशन्॒ य एवं वेद॑ वि॒न्दते॑ (२)

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्यार्ध्यन्त ते देवेषु सोमपीथमैच्छन्त
तां देवा अब्रुवन्द्वा द्वे नामनी कुरुध्वमथ प्र वाप्स्यथ न
वेत्यग्रयो वा अथ धिष्णिंयास्तस्माद्विनामा ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये
नेदिष्ठम्पर्यविशन्ते सोमपीथं प्राप्नुवन्नाहवनीयं आग्नीध्रीयो होत्रीयो
मार्जालीयस्तस्मात्तेषु जुह्वत्यतिहाय वर्षद्वरोति वि हि (३)

एते सोमपीथेनार्ध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये
पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
प्रत्यङ्मुसीनो धिष्णिंयान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
भ्रातृव्यान्म्र णुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीः (४)

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्णिंया यदध्वर्युः प्रत्यङ्मिष्णिंयानतिसर्पे
कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
नाभ्यै प्राणोऽवाङ्पानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्मोतारमतिसर्पेदपाने
प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुप गायेद्वाग्वीर्यो वा
अध्वर्युर्यदध्वर्युरुप गायेदुद्गात्रे (५)

वाचः सम्प्र यच्छेदुपदासुंकास्य वाखस्याद्वह्मवादिनो वदन्ति
नासऽस्थिते सोमेऽध्वर्युः प्रत्यङ्खसदोऽतीयादथ कथा दक्षिणानि
होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानुं
ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दक्षिणानि न प्राणान्त्सं

क॑र्षति न्य॑न्ये धिष्णि॑या उ॒प्यन्ते॒ नान्ये॒ यान्नि॒वप॑ति तेन॒ तान्प्री॑णाति॒
यान्न॒ नि॒वप॑ति॒ यद॑नुदि॒शति॒ तेन॒ तान्॥ (६)

स्तुते विन्दते हि वी॒यन्ते प्रती॒र्चीरु॒द्रात्र उ॒प्यन्ते चतु॑र्दश च॥ [१]

सु॒वर्गाय॒ वा ए॒तानि॑ लो॒काय॑ हूयन्ते॒ यद्वै॑स॒र्जनानि॑
द्वाभ्यां॑ गा॒र्हप॑त्ये जुहोति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
आ॒ग्नी॒ध्रे जु॒होत्य॒न्तरि॑क्ष ए॒वा क्र॑मत आ॒हव॑नीये जुहोति॒
सु॒वर्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ दे॒वान् वै सु॑व॒र्गं लो॒कं य॒तो
रक्षा॑ऽस्यजिघा॑स॒न्ते सोम॑ेन॒ राज्ञा॒ रक्षा॑ऽस्यप॒हत्या॒सुमा॒त्मानं॑
कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒त्रक्ष॑सामनु॒पला॒भायात्तः॑ सोमो॒ भव॑त्यथ॒ (७)

वै॒स॒र्जनानि॑ जुहोति॒ रक्ष॑साम॒प॒हत्यै॒ त्वं सोम॑ तनू॒कृद्ध्य॒
इत्या॑ह तनू॒कृद्ध्येष॑ द्वेषो॒भ्योऽन्य॑कृ॒तेभ्य॒ इत्या॑हान्यकृ॒तानि॒ हि
रक्षा॑ऽस्युरु॒ यन्ता॑सि॒ वरू॑थ॒मित्या॑होरु॒ णंस्कृ॑धीति॒ वावै॑तदा॒ह
जुषा॑णो अ॒सुरा॒ज्यस्य॑ वे॒त्वित्या॑हा॒सुमे॒व यज॑मानं कृ॒त्वा सु॑व॒र्गं
लो॒कं ग॑मयति॒ रक्ष॑सामनु॒पला॒भाया॒ सोमं॑ ददते (८)

आ॒ ग्रा॒व्ण आ॒ वा॒य॒व्या॑न्या द्रो॒णक॑ल॒शमु॒त्पत्नी॑मा
न॒य॒न्त्य॒न्वना॑सि॒ प्र वर्त॑यन्ति॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तेन॑ स॒ह सु॑व॒र्गं
लो॒कमे॑ति॒ नय॑वत्य॒र्चाग्नी॑ध्रे जुहोति॒ सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्या॒भिनी॑त्यै
ग्रा॒व्णो वा॒य॒व्यानि॑ द्रो॒णक॑ल॒शमा॒ग्नी॒ध्र उप॑ वासयति॒ वि ह्ये॑नं
तैर्गृ॑ह्णते॒ यथ्स॒होप॑वा॒सये॑दपु॒वाये॑त॒ सौम्य॑र्चा प्र पा॑दयति॒ स्वया॑ (९)

ए॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ प्र पा॑दयत्यदि॒त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ॑
सी॒देत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैत॑द्यज॒मानो॒ वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॒ता भ॑वत्येष
वो॑ दे॒व स॒वितुः॑ सोम॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः सम्प्र
यच्छत्येतत्त्व॑ सोम॒ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इत्या॑ह दे॒वो ह्येष॑ सन् (१०)

दे॒वानु॑पैती॒दम॑ह॒म्मनु॑ष्यो म॒नुष्या॑नित्या॒ह म॒नुष्यो॑ ३ ह्येष
स॒न्मनु॑ष्या॒नुपै॑ति यदे॒तद्य॑जुर्न ब्रूयादप्र॒जा अप॑शुर्यज॒मानः॑ स्यात्स॒ह
प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेत्या॒ह प्र॒जयै॑व प॒शुभिः॑ स॒हेमं॑ लो॒कमु॑पावर्तते
नमो॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॒ह नम॑स्का॒रो हि दे॒वाना॑ऽ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ इत्या॒ह
स्व॒धाका॑रो हि (११)

पि॒तृणा॑मि॒दम॑हं निर्व॒रुण॑स्य॒ पाशा॑दित्या॒ह वरु॑णपा॒शादे॒व
निर्मु॑च्यतेऽग्ने॑ व्रतपत आ॒त्मनः॑ पूर्वा॑ त॒नूरा॑देयेत्या॒हुः को॑ हि तद्वे॒द
यद्वसी॑या॒न्ध्रस्वे॑ वशे॑ भूते पुन॑र्वा ददा॑ति न वेति॒ ग्रावा॑णो॒ वै सोम॑स्य॒
राज्ञो॑ मलि॒मुसे॒ना य ए॒वं वि॒द्वान्ग्रा॑व्ण॒ आग्नी॑ध्र उपवा॒सय॑ति
नैन॑म्मलि॒मुसे॒ना वि॑न्दति॥ (१२)

अथ॑ ददते स्वया॒ सन्ध॑व॒धाका॑रो हि वि॑न्दति॥ [२]

वैष्ण॒व्यर्चा॑ हु॒त्वा यूप॑मच्छैति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॑
स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑याच्छैत्यत्य॒न्यान॑गां॒ नान्या॑नुपा॒गामि॒त्याहा॑ति
ह्य॒न्याने॑ति॒ नान्या॑नुपैत्य॒र्वाक्त्वा॑ प॒रैर॑विदम्प॒रोऽव॑रैरित्या॒हार्वा॑ग्येनं
प॒रैर्वि॑न्दति॒ प॒रोव॑रैस्तं त्वां जुषे (१३)

वैष्ण॑वं दे॒वय॑ज्याया॒ इत्या॑ह दे॒वय॑ज्यायै ह्ये॒नं जु॑षते दे॒वस्त्वा॑
 सवि॑ता म॒ध्वा॒न॒क्तित्या॑ह तेज॑सै॒वैन॑म॒न॒क्त्योष॑धे त्राय॑स्वैन॒ः स्व॑धिते
 मै॒नः॑ हि॒ंसी॒रित्या॑ह वज्रो॒ वै स्व॑धितिः शान्त्यै॒ स्व॑धितेर्वृक्षस्य
 बिभ्य॑तः प्रथ॒मेन॒ शक॑लेन स॒ह तेजः॑ परा॒ पत॑ति यः प्रथ॒मः शक॑लः
 परा॒पते॑त्तमप्या हरे॒त्सते॑जसम् (१४)

ए॒वैन॑मा ह॑रती॒मे वै लो॒का यू॒पा॑त्प्रय॒तो बि॑भ्यति दि॒वम॑ग्रेण
 मा ले॒खीर॑न्तरि॒क्षम॑ध्यै॒न मा हि॑ंसी॒रित्या॑हैभ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑
 शम॑यति वन॑स्पते श॒तव॑ल्शो वि रो॒हेत्या॑ब्रश्च॒ने जु॑होति
 तस्मा॑दा॒ब्रश्च॑नाद्वृक्षाणा॒म्भूया॑ंस॒ उत्ति॑ष्ठन्ति स॒हस्र॑वल्शा वि व॒यः
 रु॒हेमे॑त्या॒हाशि॑र्षमे॒वैता॑मा शा॒स्तेऽन॑क्षसङ्गम् (१५)

वृ॒श्चेद्य॑दक्षसङ्गं वृ॒श्चेद॑धर्इषं यज॑मानस्य प्र॒मायु॑कः
 स्या॒द्यं का॒मये॑ताप्रतिष्ठितः स्या॒दित्या॑रोहं तस्मै॑ वृ॒श्चेदेष॑ वै
 वन॑स्पती॒नाम॑प्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित ए॒व भ॑वति यं का॒मये॑ताप॒शुः
 स्या॒दित्य॑प॒र्णं तस्मै॑ शुष्का॑ग्रं वृ॒श्चेदेष॑ वै वन॑स्पती॒नाम॑पश॒व्यो-
 ऽप॒शुरे॒व भ॑वति यं का॒मये॑त पशु॒मान्स्या॑दिति॒ बहु॑प॒र्णं तस्मै॑
 बहु॑शा॒खं वृ॒श्चेदेष॑ वै (१६)

वन॑स्पती॒नाम॑पश॒व्यः पशु॑माने॒व भ॑वति प्रति॑ष्ठितं वृ॒श्चेत्प्र॑तिष्ठाका॒म
 वै वन॑स्पती॒नां प्रति॑ष्ठितो यः स॒मे भू॑म्यै स्वा॒द्योने॑ रू॒ढः प्र॒त्ये॒व
 ति॑ष्ठति यः प्र॒त्यङ्मु॑प॒नत॑स्तं वृ॒श्चेत्स॑ हि मे॒धम॑भ्युप॒नतः॑ पश्चा॑रन्निं
 तस्मै॑ वृ॒श्चेद्यं॑ का॒मये॑तोपै॒नमु॑त्तरो य॒ज्ञो न॑मे॒दिति॑ पश्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः

पाङ्क्तो यज्ञ उपैन्मुत्तरो यज्ञः (१७)

नमति षडरत्निं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति
तिष्ठति सप्तारत्निम्पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी
पशूनेवाव रुन्दे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं
तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशारत्निमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा
त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशारत्निभ्रातृव्यवतः
पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारत्निं प्रजाकामस्य सप्तदशः
प्रजापतिः प्रजापतेरास्या एकविंशत्यरत्निं प्रतिष्ठाकामस्यैक-
विंशः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
तेजो गायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन
सम्मितः॥ (१८)

जुषे सतेजसमनक्षसङ्गं बहुशाखं वृक्षेदेष वै यज्ञ उपैन्मुत्तरो यज्ञ आस्या एकान्नविंशतिश्च॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
प्रोक्षति परांश्च प्रोक्षति पराडिव हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनन्त्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो
यजमानेन यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं
दधाति (१९)

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य १५
ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः

स्याद्वर्हिरवस्तीर्य॑ मिनोत्यस्यामेवैन॑म्मिनोति॒ यूपशकलमवा॑स्यति॒
सते॑जसमेवैन॑म्मिनोति॒ देवस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑न॒क्तित्या॑ह॒
तेज॑सैवैन॑मनक्ति॒ सुपिप्प॒लाभ्य॒स्त्वौष॑धीभ्य॒ इति॑ च॒षालं॒ प्रति॑ (२०)

मुञ्च॒ति तस्मा॑च्छी॒रष॒त ओष॑धयः॒ फलं॑ गृह्णन्त्यनक्ति॒
तेजो॑ वा आज्यं॒ यज॑मानेनाग्नि॒ष्ठाश्रिः॒ सम्मि॑ता॒ यद॑ग्नि॒ष्ठा-
मश्रि॑मनक्ति॒ यज॑मानमेव॒ तेज॑सानत्तद्यान्तम॑नत्तद्यान्तमेव॒ यज॑मानं
तेज॑सानक्ति॒ सर्व॑तः॒ परि॑ मृश॒त्यप॑रिवर्गमेवास्मिन्तेजो॑ दधात्युद्वि॒वश्
स्तभा॒नान्तरि॑क्षं॒ पृणे॑त्याह॒षां लो॒कानां॑ विधृत्यै॒ वैष्ण॒व्यर्चा॑ (२१)

कल्प॒यति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यूपः॒ स्वयै॑वैन॑ दे॒वत॑या कल्पयति॒
द्वाभ्या॑ कल्पयति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयेय॒मित्य॑ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॒वनी॑यादित्थं
वेत्थं॑ वाति॒ नाव॑येत्तेज॑सैवैन॑ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ व्य॑र्धयति॒ यं
का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं॒ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयेय॒मिति॑ (२२)

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्रि॒माह॒वनी॑येन॒ सम्मि॑नुयात्तेज॑सैवैन॑
दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॒ सम॑र्धयति॒ ब्रह्म॑वनिं॒ त्वा क्षत्र॑वनि॒मित्या॑ह॒
यथा॑य॒जुरे॒वैतत्प॑रि॒ व्य॑यत्यू॒र्ग्वै र॑शना॒ यज॑मानेन॒ यूपः॒ सम्मि॑तो॒
यज॑मानमे॒वोर्जा॑ सम॑र्धयति॒ नाभि॑द॒घ्ने परि॑ व्ययति॒ नाभि॑द॒घ्न
ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्ज द॑धाति॒ तस्मा॑न्नाभि॑द॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते॒ यं
का॒मये॑तो॒र्जेन॑म् (२३)

व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वा वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैनं व्यर्धयति यदि
 कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नि यच्छति
 यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेद्वृष्टिमेवोद्यच्छति पितॄणां
 निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया ओषधीनां रशना
 विश्वेषाम् (२४)

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालं
 साध्यानामतिरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्वूपो यद्वूपम्मिनोति
 सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्त-
 ऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु प्राजानन्तद्वूपस्य यूपत्वम् (२५)

यद्वूपम्मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातं हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (२६)

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
 देवा वै सः स्थिते सोमे प्र सुचोहरन् यूपं तैऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
 वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरं सुचान्निष्करणमपश्यन्स्वरुं
 यूपस्य सः स्थिते सोमे प्र प्रस्तरं हरति जुहोति

स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ (२७)

दधाति प्रत्यृचा समर्धयेयमित्यूजैः विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लौक आसन्नान्यत्किञ्चन मिषत्तै-
ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालभ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थेद्रुद्राय
यजमानम् (२८)

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय
सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनि
वृषणौ स्थ इत्याहु वृषणौ (२९)

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
दधाथामित्याहु वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
प्र जायस्वेत्याहु छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्नये मथ्यमानायानु
ब्रूहीत्याहु सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति जातायानु
ब्रूहि (३०)

प्रह्रियमाणायानु ब्रूहीत्याहु काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैनं
छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा प्र हरति तौ

सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह
 शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन
 जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यमिष्येणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो
 तेजसा॥ (३१)

यजमानमाहु वृषणौ जातायानुब्रूह्यष्टादश च॥ [५]

इषे त्वेति बरहिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत
 उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह
 दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज इत्याहर्त्विजो वै
 वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाहु बृहस्पते धारया वसूनीति (३२)

आहु ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुद्धे
 हुव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु रण्वेत्याह
 त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती
 रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसव इति (३३)

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनौर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
 देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या ऋतस्य त्वा
 देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतं सत्येनैवैनमृतेना
 रभतेऽक्षण्या परि हरति वध्यं हि प्रत्यश्च प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्यै
 धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अद्ध्यः (३४)

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहाह्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
 यत्पशुरपाम्पेरुरसीत्याह्येष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
 चिथ्सदेव ५ हव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्ठात्प्रो
 करोति पाययत्यन्तरत एवैनम्मध्यं करोत्यधस्तादुपोक्षति सर्वत
 एवैनम्मध्यं करोति॥ (३५)

वसूनिर्तिं प्रसव इत्यर्धोऽन्तरत एवैनन्दशं च॥ [६]

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यभवन्नग्रये समिध्यमानायानु
 ब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशं सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै सप्तदशान्वाह द्वादशं मासाः पञ्चर्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरं प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
 सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम् (३६)

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णी ५ होमेनावृजत
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे परिधीन्त्सम्मांष्टि
 पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मांष्टि त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षंसामपहत्यै
 द्वादशं सम्पद्यन्ते द्वादश (३७)

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य

यजमानः सर्वा देवता अव रुन्दे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुः समनत्तयात्मन्नेव यज्ञस्य (३८)

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याह
वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यज्ञत्रैरङ्गानि
सं यज्ञपतिराशिषेत्याह यज्ञपतिमेवास्यशिषं गमयति विश्वरूपो
वै त्वाष्ट्र उपरिष्ठात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्ठात्पशोर्नाव द्यन्ति
यदुपरिष्ठात्पशुः समनक्ति मेध्यमेव (३९)

एनं करोत्यृत्विजो वृणीते छन्दांस्येव वृणीते सप्त वृणीते
सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धा
एकादश प्रयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
यावानेव पशुस्तम्प्र यजति वृषामेकः परि शय आत्मैवात्मानं
परि शये वज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा
वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्धृतेनाक्तौ पशं त्रायेथामित्याह वज्रेणैवेनं वशं
कृत्वा लभते॥ (४०)

आधारम्वद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥ [७]

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवेनं करोत्यस्कन्दायास्कन्नः हि
तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यावृद्धि यज्ञो-
ऽथो रक्षसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३)
नान्वारभ्या (३) इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत

प्र॒मायु॑को यज॑मानः स्या॒दथो॑ ख॒ल्वाहुः॑ सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काय॑
नीय॑ते यत् (४१)

प॒शुरि॑ति यन्ना॒न्वार॑भेत सुव॒र्गाल्लो॒काद्यज॑मानो हीयेत
वपा॒श्रप॑णीभ्याम॒न्वार॑भते तन्नेवा॒न्वार॑ब्धं नेवान॑न्वार॒ब्धमु॒प प्रे॒ष्य
होत॑र॒हव्या॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑हेषितः॑ हि कर्म क्रियते रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं
प्रि॒यधा॑ वि॒ंशते॑त्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतद॑ग्निना॑ पु॒रस्ता॑देति॒ रक्ष॑साम॒पह॑त्यै
पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हीति॑ ब॒र्हिः (४२)

उपा॑स्य॒त्यस्क॑न्दा॒यास्क॑न्नः॑ हि तद्यद्व॒र्हिषि॑ स्कन्द॒त्यथो॑
ब॒र्हिष॑दमे॒वैनं॑ करोति॒ परा॑डा वर्ततेऽध्व॒र्युः प॒शोः सं॒ज्ञप्य॑मा॒नात्प॒शुभ्य॑
ए॒व तन्नि॑ हु॒त आ॒त्मनो॑ना॒व्रस्का॑य गच्छ॑ति श्रियं प्र प॒शूना॑प्नोति॒
य ए॒वं वेद॑ प॒श्चाल्लो॑का वा ए॒षा प्रा॒च्युदा॑नीयते॒ यत्पत्नी॑ नम॑स्त
आ॒ता॒नेत्या॑हादित्यस्य॒ वै र॒श्मयः॑ (४३)

आ॒ता॒नास्ते॒भ्य ए॒व नम॑स्करोत्यन॒र्वा प्रे॒हीत्या॑ह॒ भ्रातृ॑व्यो
वा अ॒र्वा भ्रातृ॑व्यापनु॒त्त्यै घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह॑ प्र॒जया॑ सह
रा॒यस्पोषे॑णेत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्त॒ आपो॑ दे॒वीः शु॒द्धायु॑व॒
इत्या॑ह यथा॑य॒जुरे॒वैतत्॥ (४४)

लो॒काय॑ नीयते॒ यद्व॒र्ही र॒श्मयः॑ स॒तत्रिं॑शच्च॥ [८]

प॒शोर्वा॑ आल॑ब्धस्य प्रा॒णाञ्छु॑गृच्छति॒ वाक्त् आ॑ प्या॒यतां॑
प्रा॒णस्त॑ आ प्या॒यता॑मित्या॒ह प्रा॒णेभ्य॑ ए॒वास्य॑ शुचः॑ शमयति॒

सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विंशतिं शमहोभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वेन
स्वधिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः (४५)

शान्त्यै पार्श्वत आच्छाति मध्यतो हि मनुष्या आच्छान्तिं
तिरश्चीनमाच्छात्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छान्तिं व्यावृत्त्यै
रक्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्कापास्यत्यस्त्रैव रक्षांसि
निरवदयत इदमहं रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं च
वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (४६)

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्धाद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्धादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया न
धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव
रसेनानुक्त्यर्छिन्नः (४७)

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्कूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति
रक्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन (४८)

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता

अतिं मन्येत् वायो वीहिं स्तो॒काना॒मित्या॑ह॒ तस्मा॒द्विभ॑क्ताः स्तो॒का
अव॑ प॒द्यन्तेऽग्रं॑ वा ए॒तत्प॑शूनां यद्व॒पाग्र॑मोष॒धीना॒म्ब॒र्हिर॑ग्रेणै॒वाग्र॑
सम॑र्धयत्यथो ओष॒धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ ष्ठापयति॒ स्वाहा॑कृतीभ्यः
प्रेष्ये॒त्याह॑ (४९)

य॒ज्ञस्य॒ समि॑ष्ठ्यै प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ प॑शूनां यत्पृषदा॒ज्यमा॒त्मा
व॒पा पृषदा॒ज्यम॑भिघार्य॒ व॒पाम॒भि घा॑रयत्या॒त्मन्ने॒व प॑शूना॒म्प्राणापा॒नौ
द॒धाति॒ स्वाहो॑र्ध्वन॒भस॑म्मारु॒तं गच्छ॑त॒मित्या॑होर्ध्वन॒भा ह स्म॒ वै
मा॑रु॒तो दे॒वानां॑ व॒पाश्र॑पणी॒ प्रह॑रति॒ तेनै॒वैने॒ प्र ह॑रति॒ विषू॑ची॒ प्र
ह॑रति॒ तस्मा॒द्विष्व॑श्चौ प्राणापा॒नौ॥ (५०)

स्वर्धितिश्चैवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याह पद्वत्वारि९शच्च॥ [९]

प॒शुमा॒लभ्य॑ पुरो॒डाशं॑ निर्व॑पति॒ समे॑धमे॒वैन॒मा ल॑भते व॒पया॑
प्र॒चर्य॑ पुरो॒डाशे॑न॒ प्र च॑रत्यू॒र्ग्वै पुरो॒डाश॑ ऊ॒र्जमे॒व प॑शूना॒म्मध्य॑तो
द॒धात्यथो॑ प॒शोरे॒व छि॒द्रमपि॑ दधाति॒ पृषदा॒ज्यस्यो॑प॒हत्य॒ त्रिः
पृच्छ॑ति श्रु॒तः ह॒वीः (३) श॑मित॒रिति॑ त्रिष॒त्या हि दे॒वा योऽश्रु॑तः
श्रु॒तमा॑ह॒ स ए॒नसा॑ प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ प॑शूना॒म् (५१)

यत्पृषदा॒ज्यम्प॒शोः खलु॑ वा आल॑ब्धस्य॒ हृद॑यमा॒त्माभि
समे॑ति॒ यत्पृषदा॒ज्येन॒ हृद॑यम॒भिघा॑रयत्या॒त्मन्ने॒व प॑शूना॒म्प्राणापा॒नौ
द॒धाति॒ प॒शुना॒ वै दे॒वाः सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑यन्ते॒ऽमन्य॑न्त मनु॒ष्या
नोऽन्वा॑भविष्यन्तीति॒ तस्य॒ शिर॑श्छि॒त्त्वा मे॒धम्प्रा॑क्षारयन्त्स

प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्यं प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समैधस्यैव (५२)

पशोरवं द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रक्षास्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽप
क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह मन एवास्याव
रुद्ध एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
यावानेव पशुस्तस्याव (५३)

द्यति हृदयस्याग्रेऽव द्यत्यथ जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै
हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति तदुरसोऽधि
निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय यथाकाममुत्तरेषामवद्यति
यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो
हि प्राण उत्तमस्याव द्यति (५४)

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो
वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येण र्षिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः
प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी
तदवदानैरेवाव दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता
आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति (५)

सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुदहरत्
दोः पूर्वार्धस्य गुदममध्यतः श्रोणि जघनार्धस्य ततो देवा

अभ॑वन्परा॒सुरा॑ यत्र्य॒ङ्गाणा॒॑ सम॑व॒द्यति॑ भ्रातृ॒व्याभि॑भूत्यै
भव॑त्या॒त्मना॑ परा॒स्य भ्रातृ॑व्यो भवत्य॒क्ष्णया॑व॒ द्यति॑ तस्मा॑द॒क्ष्णया॑
प॒शवो॑ऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (५६)

एतौ पशूनां॑ समे॒धस्ये॑व तस्यावौ॑तमस्याव॑ द्यतीति॒ पञ्च॑चत्वारि॑शच्च॥ [१०]

मेद॑सा॒ स्रुचौ॑ प्रो॒र्णोति॑ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति
यूष॑न्न॒वधाय॑ प्रो॒र्णोति॑ रसो॒ वा ए॒ष प॑शूनां यद्व॒ रस॑मे॒व प॒शुषु॑ दधाति
पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र यौति॒ मध्यं॑ वा ए॒तत्प॑शूनां यत्पा॒र्श्वं रस॑ ए॒ष
प॑शूनां यद्वसा॒ यत्पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्रयौति॒ मध्य॑त ए॒व प॑शूनां॑ रस॑
दधाति॒ घ्नन्ति॑ (५७)

वा ए॒तत्प॑शुं यत्सं॑ज्ञ॒पय॑न्त्यैन्द्रः खलु॒ वै दे॒वत॑या प्रा॒ण ऐन्द्रो॑-
ऽपान॑ ऐन्द्रः प्रा॒णो अ॒ङ्गे अ॒ङ्गे नि दै॑ध्य॒दित्या॑ह प्राणापा॒नावे॒व प॒शुषु॑
दधाति॒ देव॑ त्वष्ट॒र्भूरि॑ ते स॒ रस॑मे॒त्वित्या॑ह त्वाष्ट्रा हि दे॒वत॑या प॒शवो॑
विषु॑रूपा॒ यत्सल॑क्ष्माणो भव॒थेत्या॑ह विषु॑रूपा॒ ह्येते॑ सन्तः सल॑क्ष्माण
ए॒तर्हि॑ भव॑न्ति दे॒वत्रा॑ यन्त॑म् (५८)

अव॑से सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरो॑ मद॒न्त्वित्या॑हानु॒मतमे॒वैन॑म्मा
पि॒त्रा सु॑व॒र्गं लो॒कं ग॑मयत्य॒र्धर्चे॑ वसा॒होमं॑ जु॒होत्य॑सौ वा अ॒र्धर्चं
इ॒यम॑र्ध॒र्च इ॒मे ए॒व रसे॑नानक्ति॒ दिशो॑ जु॒होति॑ दिशं॑ ए॒व
रसे॑नान॒क्त्यथो॑ दि॒ग्भ्य ए॒वोर्ज॑ रस॒मव॑ रुन्दे प्राणापा॒नौ वा ए॒तौ
प॑शूनां यत्पृषदा॒ज्यं वा॑नस्प॒त्याः खलु॑ (५९)

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहृत्याह वनस्पतयेऽनु
 ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य
 समवत्तः समवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोप सिञ्चति
 रसो वा एष पशूनां यद्य रसमेव पशुषु दधातीडामुप ह्वयते पशवो
 वा इडां पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते (६०)

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा
 आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
 दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनव रुन्दे पशुमानेव
 भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यम् (६१)

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशूनां मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमि
 पश्चात्सृष्टः ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः
 प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घन्ति वा
 एतत्पशुं यत्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु
 दधाति॥ (६२)

घन्ति यन्तं खलु चतुरुप ह्वयत आज्यं यत्पृषदाज्येन पद॥ [११]

यज्ञेन ता उपयद्धिदेवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्त्वै देवस्य ग्रावाणं प्राण उपाःश्वग्रा देवा वा
 उपाःशो वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥ [१२] यज्ञेन लोके

पशुमान्स्यात्सर्वान्माध्यन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥51॥ यज्ञेन गौरभि निर्वर्तते॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

य॒ज्ञेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता उ॑प॒यङ्घि॑रे॒वासृ॑जत्
यदु॑प॒यज॑ उ॒पय॑जति प्र॒जा ए॒व तद्य॑जमानः सृजते जघ॑नार्धाद॒व
द्यति॑ जघ॑नार्धाद्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒म॒तोऽव॑ द्यति स्थवि॒म॒तो
हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽस॑म्भिन्दन्न॒व द्यति॑ प्रा॒णाना॑मस॑म्भेदाय॒ न
प॒र्याव॑र्तयति॒ यत्प॑र्याव॑र्तयेदुदाव॑र्तः प्र॒जा ग्राह॑कः स्यात्स॒मुद्रं ग॑च्छ
स्वाहे॑त्याह॒ रेतः॑ (१)

ए॒व तद्ध॑धात्य॒न्तरि॑क्षं गच्छ॒ स्वाहे॑त्या॒हान्तरि॑क्षेणै॒वास्मै॑ प्र॒जाः
प्र ज॑नयत्य॒न्तरि॑क्ष॒ः ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒वः स॑वि॒तारं॑ गच्छ
स्वाहे॑त्याह॒ सवि॑तृप्रसूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ग॑च्छ
स्वाहे॑त्या॒हाहोरा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्यहोरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः
प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ॒ स्वाहा॑ (२)

इत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्रा॒णापा॑नौ द॑धाति॒ सोमं॑ गच्छ
स्वाहे॑त्याह॒ सौम्या॑ हि दे॒वत॑या प्र॒जा य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ स्वाहे॑त्याह प्र॒जा ए॒व
य॒ज्ञियाः॑ करोति॒ छन्दा॑सि गच्छ॒ स्वाहे॑त्याह प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि
प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ॒ स्वाहे॑त्याह प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता

द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णाति नभः (३)

दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं नि
यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्यां
प्रति ष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति योऽव द्यति गुदस्य मनो मे
हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य
हृदयं शुगृच्छति सा हृदयशूलम् (४)

अभि समेति यत्पृथिव्यां हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीं
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्वासयत्युभयं
शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (५)

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिंशच्च॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतु
नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम् तस्मिन्प्रातर्न
समंशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् (६)

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्या वा गृहीयाद्धिरण्यं वावधाय
सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य
कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति
पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं

तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति
प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातीन्द्रः (७)

वृत्रमहन्सो ऽपो ऽभ्यग्मियत् तासां यन्मेध्यं यज्ञियं
सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या
एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा
वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमति मन्येत न स्थावराणां
गृहीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृहीयात् (८)

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र
विंशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहः प्र
विंशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपंतश्च संधौ
गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मन्तीरिमा आप इत्याह
हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्मा अस्तु (९)

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभां गृह्णाति वाग्वा
अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति
सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्नरी पशवः शक्नरी पशून्नेवाव रुन्देऽस्मै
वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य
उपसादयेदस्मिंल्लोके पशुमान्थस्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् (१०)

लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः

पशुमन्तं करोति सर्वतः परिं हरति रक्षसामपंहत्या
 इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उप
 वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव यज्ञस्यापराजितं
 तदेवैना उप वासयति यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न
 क्रियते तदनु यज्ञः रक्षास्यैव चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति
 क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षसामनन्ववचाराय न ह्येता
 ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य सन्तत्यै॥ (११)

स्यादिन्द्रो गृह्णीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः सोममुपावहरन्सर्वा
 देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति
 मनसे त्वेत्याह पितृभ्य एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह
 देवेभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्य
 उपावहरति पुरा वाचः (१२)

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामव
 रुद्धेऽपोऽग्नेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि वाचं वि
 सृजति सर्वाणि छन्दास्यन्वाह पशवो वै छन्दांसि पशून्वाव
 रुद्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परिं दध्यात्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य
 जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य
 विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः समिधा हवम् (१३)

म॒ इत्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒व दे॒वता॑भ्यो नि॒वेद्या॑पोऽच्छै॑त्यप इ॒ष्य
 होत॑रित्या॒हेषि॑तः हि कर्म क्रियते मैत्रा॑वरुणस्य चमसा॒ध्वर्य॑वा
 द्र॒वेत्या॑ह मि॒त्रावरु॑णौ वा अ॒पां ने॒तारौ॑ ताभ्या॑मे॒वैना॒ अच्छै॑ति
 दे॒वीरा॑पो अ॒पां नपा॑दित्या॒हाहु॑त्यै॒वैना॑ निष्क्री॒यं गृ॒ह्णात्यथो॑
 ह॒विष्कृ॑तानामे॒वाभिघृ॑तानां गृह्णाति (१४)

कार्षि॑र॒सीत्या॑ह शम॑लमे॒वासा॑मप॒ं प्ला॑वयति समु॒द्रस्य॑
 वोक्षि॑त्या उ॒न्नय॑ इत्या॒ह तस्मा॑द॒द्यमा॑नाः पी॒यमा॑ना आपो॒ न
 क्षी॑यन्ते॒ योनि॑र्वै य॒ज्ञस्य॑ चात्वा॑लं य॒ज्ञो व॑सती॒वरी॑र्होतृचम॒सं
 च॑ मैत्रा॑वरुणचम॒सं च॑ स॒ऽस्पर्श॑ वसती॒वरी॑र्व्या॒नय॑ति य॒ज्ञस्य॑
 स॒योनि॑त्वायाथो॒ स्वादे॑वैना॒ योनेः॑ प्र ज॑नयत्य॒ध्वर्यो॑ऽवे॒रपा॑ (३)
 इत्या॑होतेम॒नन्न॑मु॒रुते॑माः प॒श्येति॑ वावैतदा॒ह यद्य॑ग्नि॒ष्टोमो॑ जु॒होति॑
 यद्यु॑क्थ्यः परि॒धौ नि मा॑र्ष्टि॒ यद्य॑तिरा॒त्रो यजु॑र्वद॒न्प्र प॑द्यते य॒ज्ञक्र॑तूनां
 व्यावृ॑त्त्यै॥ (१५)

वा॒चो ह॑वम॒भिघृ॑तानां गृह्णात्यु॒त पञ्च॑विंशतिश्च॥ [३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॑ ग्रावा॑णमा द॑त्ते प्रसू॑त्या
 अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॒हाश्विनो॑ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ता॑म् पू॒ष्णो
 हस्ता॑भ्या॒मित्या॑ह॒ यत्यै॑ प॒शवो॑ वै सोमो॑ व्या॒न उ॑पाःशुस॒वनो॑
 यदु॑पाःशुस॒वनम॑भि मिमी॑ते व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधा॒तीन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्रा॑य॒
 त्वेति॑ मिमी॒त इन्द्रा॑य॒ हि सोम॑ आ॒ह्रिय॑ते पञ्च॒ कृत्वो॑ यजु॑षा
 मिमी॑ते (१६)

पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे पञ्च
 कृत्वस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्दे श्वात्राः स्थ वृत्रतुर इत्याहैष वा अपा९ सोमपीथो य
 एवं वेद नाप्स्वार्तिमार्च्छति यत्ते सोम दिवि ज्योतिरित्याहैभ्य
 एवैनम् (१७)

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायत्स दिशो-
 ऽनु प्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्य एवैन९ सम्भरत्यथो
 दिश एवास्मा अव रुन्देऽम्ब नि ष्वरेत्याह कामुका एन९ स्त्रियो
 भवन्ति य एवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीति (१८)

आहैष वै सोमस्य सोमपीथो य एवं वेद न
 सौम्यामार्तिमार्च्छति घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्त्य९ शूनपं
 गृह्णाति त्रायत एवैनं प्राणा वा अ९ शवः पशवः सोमोऽ९ शून्पुनरपि
 सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौद्वौवपि सृजति तस्माद्वौद्वौ
 प्राणाः॥ (१९)

यजुषा मिमीत एनं जागृवीति चतुश्चत्वारि९शच्च॥ [४]

प्राणो वा एष यदुपा९ शुर्यदुपा९ श्वग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
 प्राणमेवानु प्र यन्त्यरुणो ह स्माहौपवेशिः प्रातःसवन एवाहं
 यज्ञ९ स९ स्थापयामि तेन ततः स९ स्थितेन चरामीत्यष्टौ
 कृत्वोऽग्नेऽभि पुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्

प्रातःसवनमेव तेनाऽऽप्रोत्येकादश कृत्वौ द्वितीयमेकादशाक्षरा
त्रिष्टुप्त्रैष्टुभ्ममाध्यंदिनम् (२०)

सवनंममाध्यंदिनमेव सवनं तेनाऽऽप्रोति द्वादश कृत्वंस्तृतीयं
द्वादशाक्षरा जगती जागंतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव
तेनाऽऽप्रोत्येतां ह वाव स यज्ञस्य सऽस्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्त्र
हि तद्यद्यज्ञस्य सऽस्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव
प्रातःसवने नातिवाद इत्यनतिवादुक एनम्भ्रातृव्यो भवति य एवं
वेद तस्मादष्टावष्टौ (२१)

कृत्वौऽभिषुत्यं ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
गृह्यन्ते किम्पवित्र उपांशुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये
पवस्व वाजिन्नित्याह वाचैवैनम्पवयति वृष्णो अंशुभ्यामित्याह
वृष्णो ह्येतावंशू यौ सोमस्य गभस्तिपूत इत्याह गभस्तिना
ह्यैनम्पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः (२२)

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषां
ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वां कृतोऽसीत्याह प्राणमेव
स्वमकृतं मधुमतीर्न इषंस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इदं स्वदयति
विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
दैवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (२३)

अद्वित्याह मनं एवाश्नुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो

हि प्राणः स्वाहा॑ त्वा सुभवः॑ सूर्यायेत्या॑ह प्राणा वै स्वभवसो
देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्या॑हादित्यस्य
वै रश्मयो॑ देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति
यदि कामयेत॑ वरुणः॑ पर्जन्यः॑ (२४)

स्यादिति॑ नीचा हस्तेन॑ नि मृज्याद्वृष्टिमेव॑ नि यच्छति॑
यदि कामयेतावरुणः॑ स्यादित्युत्तानेन॑ नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति॑
यद्यभिचरेदमुं॑ जुह्यथ॑ त्वा होष्यामीति॑ ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन्
हन्ति॑ यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य॑ हन्ति॑
यद्यभिचरेदमुष्य॑ (२५)

त्वा प्राणे सादयामीति॑ सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य॑
सादयति षड्विंश॑ शुभिः पवयति षड्वा ऋतव॑ ऋतुभिरेवैनम्पवयति॑
त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो॑
वदन्ति कस्मात्सत्यात्रयः पशूनां॑ हस्तादाना इति यत्रिरुपां॑ शु॑
हस्तेन विगृह्णाति॑ तस्मात्रयः पशूनां॑ हस्तादानाः पुरुषो हस्ती
मर्कटः॥ (२६)

मार्थ्यन्दिनमष्टावष्टावेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत॑ तदसुरा अकुर्वत॑ ते देवा उपां॑ शौ
यज्ञं॑ सः॑ स्थाप्यमपश्यन्तमुपां॑ शौ समस्थापयन्तेऽसुरा
वज्रमुद्यत्य॑ देवानभ्यायन्त॑ ते देवा बिभ्यन्त॑ इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रो-
ऽन्तर्यामेणान्तरधत्त॑ तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वम् यदन्तर्यामो गृह्यते

भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते" (२७)

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिक्षमित्याहैभिरेव
लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
इदमभूद्यद्वयं स्म इति तेऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भुजेति सजोषां
देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् (२८)

अन्वाभजत्सजोषां देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामे मघवन्मादयस्वेत्याह
यज्ञादेव यजमानं नान्तरेत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयांतां प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते (२९)

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ
व्यान उपांश्शुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ
तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्य प्राणापानौ विच्छिनत्ति ताजक्प्रमीयते
यं कामयेत सर्वमायुरियादिति संस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्य
प्राणापानौ संतनोति सर्वमायुरेति॥ (३०)

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्त्सोमं राजानं
हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति

तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्त्सोऽपूयत् तं देवा
नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय (३१)

इति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्सोऽदितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृह्णीध्वम्मद्देवत्या एव वः सोमाः (३२)

सन्ना असन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि
मृन्मयाणि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते
देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं
चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह
गृह्यते तामिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता
वागुद्यते तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ (३३)

स्वदय सोमाः सुहाद्याविंशतिश्च॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्त्सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीन्नाहं
सर्वस्य वा अहम्मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै
पयसैव मे सोमं श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणम्पयंसा श्रीणन्ति
तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा

एषः (३४)

करोति यः सोमैः यजते तस्मात्पशवोऽपि कामन्ति
यन्मैत्रावरुणम्पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं समर्धयति
पशुभिर्यजमानम्पुरा खलु वावैवम्मित्रोऽवेदप मत्क्रूरं चक्रुषः पशवः
क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अब्रुवन्त्वयाऽशभुवा
सोमं राजानं हनमेति सोऽब्रवीद्वरं वृणौ मह्यं च (३५)

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यं
शूद्रेण शूद्रं वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वासयतमिति तावब्रूतां वरं वृणावहा
एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादेन्द्रवायवः पूर्वो
मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपाश्वन्तर्यामौ मित्रो-
ऽहरजनयद्वरुणो रात्रिन्ततो वा इदं व्योच्छ्रद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
व्युष्ट्यै॥ (३६)

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥ [८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्मिषजौ वै स्थं
इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावब्रूतां वरं वृणावहे ग्रहं एव
नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्ततो वै तौ यज्ञस्य
शिरः प्रत्यधत्ताम् यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा

अब्रुवन्नपूतो वा इमौ मनुष्यचरौ (३७)

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते
तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
तृतीयम्ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् (३८)

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्ते इति
यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठात्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा
यदिडाम्पूर्वा द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत (३९)

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुप
ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुर्मैत्रावरु
श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भक्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा
वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चक्षुषा पश्यति सर्वतः
परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
यद्विदेवत्याः (४०)

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा
यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रक्षाञ्च
चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य
शये रक्षसामनन्ववचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां
सादयति वाच्यैव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शरे यज्ञस्य
सन्तत्यै॥ (४१)

मनुष्यचरावुदपात्रमुपहृतं द्विदेव्याः षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां
ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ऽऽन्योन्यं नाशकृवन्नभिभवि
देवाः शण्डामर्कावुपामन्नयन्त तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततौ देवा
अभवंन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना
परा (४२)

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ
शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहाप
नुदते स प्रथमः सङ्कृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
ह्येतानि रूपाणि करिंक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
मन्थ्यपिगृह्य प्राञ्चौ निः (४३)

क्रामतस्तस्मात्प्राञ्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यञ्चावावृत्य

जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते
यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षसामपहत्यै देवा वै याः
प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्र (४४)

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्चौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४५)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहैता वै
सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदान्नस्य प्रजा
जायते नाद्या प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतम्प्राविशत्तद्विकङ्कते
नारमत तद्यवम्प्राविशत् तद्यवैरमत तद्यवस्य (४६)

यवत्वं यद्वैकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति
प्रजापतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थिप
सदो नाश्रुत इत्यार्तपात्रं हीति ब्रूयाद्यदश्रुवीतान्धोऽध्वर्युः
स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्रुते॥ (४७)

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा
 आ॒ग्रय॑णा॒ग्रान्ग्र॑हान॒पश्य॑न्तान॒गृह्ण॑त॒ ततो॒ वै तेऽग्रं॑ पर्या॒यन्
 यस्यै॒वं वि॒दुष॑ आ॒ग्रय॑णा॒ग्रा ग्र॑हा॒ गृह्य॑न्तेऽग्र॒मेव॑ स॒माना॑नां पर्येति
 रु॒ग्णव॑त्य॒र्चा भ्रातृ॑व्यवतो गृही॒याद्भ्रातृ॑व्यस्यैव रु॒क्ताग्र॑ꣳ स॒माना॑नां
 पर्येति॒ ये दे॒वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थेत्या॑ह (४८)

ए॒ताव॑ती॒र्वै दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ꣳ सर्वा॑भ्यो गृह्णात्येष॑ ते
 योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह वैश्वदे॒वो ह्येष॑ दे॒वता॑या वा॒ग्वै
 दे॒वेभ्योऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञायाति॑ष्ठमा॒ना ते दे॒वा वा॒च्यप॑क्रान्तायां
 तूष्णीं॑ ग्र॒हान॑गृह्ण॑त॒ साऽम॑न्यत॒ वाग॑न्तर्यन्ति॒ वै मेति॑
 सा॒ग्रय॑ण॒मप्र॑त्यागच्छु॒त्तदा॑ग्रय॒णस्या॑ग्रय॒णत्व॑म् (४९)

तस्मा॑दाग्रय॒णे वा॒ग्वि सृ॑ज्यते॒ यत्तूष्णी॑म्पूर्वे॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॒ यथा॑
 थ्सा॒रीय॑ति म॒ आ॒ख इ॒यति॑ नाप॑ रा॒थस्या॑मीत्यु॒पाव॑सृजत्ये॒वमे॒व
 तद॑ध्व॒र्युरा॑ग्रय॒णं गृ॑हीत्वा य॒ज्ञमा॑रभ्य॒ वाचं॑ वि सृ॑जते॒ त्रिर्हि॑
 क॑रोत्युद्गा॒तृने॒व तद्वृ॑णीते प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒ष यदा॑ग्रय॒णो यदा॑ग्रय॒णं
 गृ॑हीत्वा हि॒करो॑ति प्र॒जाप॑तिरे॒व (५०)

तत्प्र॒जा अ॒भि जि॑घ्रति॒ तस्मा॑द्वि॒थ्सं जा॒तं गौ॒रभि॑ जि॒घ्रत्या॒त्मा
 वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑ यदा॑ग्रय॒णः स॒वने॑स॒वने॒ऽभि गृ॑ह्णात्या॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञꣳ
 सं त॑नोत्यु॒परि॑ष्ठा॒दा न॑यति॒ रेत॑ ए॒व तद्व॑धात्य॒धस्ता॑दु॒पं गृ॑ह्णाति
 प्र ज॑नयत्ये॒व तद्व॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑य॒त्री क॑नि॒ष्ठा

छन्दसा॑ स॒ती सर्वा॑णि॒ सर्व॑नानि वह॒तीत्ये॑ष वै गा॒यत्रि॑यै
व॒त्सो यदा॑ग्र॒यण॑स्तमे॒व तद॑भिनिवर्त॒ः सर्वा॑णि॒ सर्व॑नानि वहति॒
तस्मा॑द्व॒त्सम॒पाकृ॑तं गौ॒रभि॒ नि वर्त॑ते॥ (५१)

आ॒हाग्र॒यण॑त्वं प्र॒जाप॑तिरेवेति॒ वि॒श॒तिश्च॑॥ [११]

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑युर्वै य॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गायेन्द्रो॑ म॒रुद्भि॑रदि॒तिरन्त॑र्यामपा॒त्रेण॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुपा॑त्रेणेन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तस्य
ग्र॒हान् वै प्रा॒न्यान्येका॑दश॥ [१२] इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पुन॑र॒क्तुना॑ह मिथु॒नम्प॑शवो॒ नेष्टः॑
पर्वा॑मुपा॒श्वन्त॑र्यामयो॒द्विच॑त्वारि॒शत्॥४२॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पा॒ङ्कत्व॑म्॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ वज्र॒मुद॑यच्छ॒त्स वृ॒त्रो वज्रा॑दुद्य॒ताद॑बिभे॒त्सोऽब्र॑वी॒न्मा मे॒ प्र हा॑रस्ति॒ वा इ॒दम्म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॒
तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑म्प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ द्वितीय॒मुद॑यच्छ॒त्सोऽब्र॑वी॒न्मा मे॒ प्र
हा॑रस्ति॒ वा इ॒दं म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति (१)

तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्राय॑च्छ॒त्तस्मै॑ तृतीय॒मुद॑यच्छ॒त्तं
विष्णु॑रन्व॒तिष्ठ॑त ज॒हीति॒ सोऽब्र॑वी॒न्मा मे॒ प्र हा॑रस्ति॒ वा
इ॒दम्म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॒ तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्राय॑च्छ॒त्तं
निर्मा॑यम्भू॒तम॑हन् य॒ज्ञो हि॒ तस्य॑ मा॒यासी॑द्यदु॒क्थ्यो गृ॑ह्यत

इन्द्रियमेव (२)

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धः इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत
इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छुत्तस्मै त्वा विष्णावे त्वेत्याह यदेव
विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमुन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति
त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याह
पुनःपुनः (३)

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यंस्तस्मादुक्थ्यं
हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वेति तस्मादेकं
यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति
तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव
नयेत् (४)

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने तिष्ठन्नव नयेद्यजमानमेव
यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान् यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
सदं आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति॥ (५)

इतीन्द्रियमेव पुनःपुनर्नयेन्नयस्त्रिंशच्च॥ [१]

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः
प्राणानामुत्तममूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या इत्याह मूर्धानमेवैनं

समा॒नानां॑ करोति वै॒श्वान॒रमृ॒ताय॑ जा॒तम॒ग्निमि॒त्याह॑ वै॒श्वान॒रः
हि दे॒वत॒यायु॑रु॒भय॑तो॒वैश्वान॑रो गृह्यते तस्मा॑दु॒भय॑तः प्रा॒णा
अ॒धस्ता॑च्चो॒परि॑ष्टाच्चार्धि॒नोऽन्ये॑ ग्रहा॑ गृह्यन्तेऽर्धी॑ ध्रु॒वस्तस्मा॑त् (६)

अ॒र्ध्यवा॑ङ्गा॒णोऽन्ये॑षां प्रा॒णाना॑मु॒पोऽन्ये॑ ग्रहाः॑ सा॒द्यन्तेऽनु॑पो॒त्ते
ध्रु॒वस्तस्मा॑द॒स्त्रान्याः॑ प्र॒जाः प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्ति मा॒ः सेना॑न्या अ॒सुरा॑ वा
उ॒त्तर॑तः पृ॒थिवी॑म्प॒र्याचि॑कीर॒णन्तां॑ दे॒वा ध्रु॒वेणा॑दृ॒ः ह॒न्तद्ध्रु॒वस्य॑ ध्रु॒वत्वं
यद्ध्रु॒व उ॒त्तर॑तः सा॒द्यते॑ धृ॒त्या आ॒युर्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यद्ध्रु॒व आ॒त्मा होता॑
यद्धो॒तृच॑म॒से ध्रु॒वम॑व॒नय॑त्या॒त्मन्ने॒व य॑ज्ञस्य॑ (७)

आयु॑र्दधाति पु॒रस्ता॑दु॒क्थस्या॑व॒नीय॑ इत्या॑हुः पु॒रस्ता॑द्वायु॑षो
भु॒ङ्क्ते म॑ध्य॒तोऽव॒नीय॑ इत्या॑हुर्म॒ध्यमे॒न ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते उ॒त्तरा॑र्धेऽव॒नीय॑
इत्या॑हुरु॒त्तमे॒न ह्यायु॑षो भु॒ङ्क्ते वै॑श्वदे॒व्यामृ॒चि श॑स्यमा॒नाया॑म॒व न॑यति
वैश्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः प्र॒जास्वे॒वायु॑र्दधाति॥ (८)

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकाग्रचत्वारिंशच्च॥

[२]

य॒ज्ञेन॑ वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेऽम॑न्यन्त मनु॒ष्या
नोऽन्वा॑भविष्य॒न्तीति॑ ते सं॒वत्स॑रेण॒ योप॑यित्वा सु॒वर्गं
लो॒कमा॑य॒न्तमृ॑षय॒ ऋ॒तुग्र॒हैरे॒वानु॑ प्रा॒जान॑न॒यद॑तु॒ग्रहा॑ गृह्यन्ते
सु॒वर्गस्य॑ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॒त्यै द्वा॑द॒श गृ॒ह्यन्ते॑ द्वा॒दश॑ मा॒साः सं॒वत्स॑रः
सं॒वत्स॑रस्य॒ प्र॒ज्ञा॒त्यै स॒ह प्र॑थ॒मौ गृ॒ह्येते॑ स॒होत्त॑मौ तस्मा॒द्वौद्वा॑वृ॒तू
उ॒भय॑तो॒मुख॑मृ॒तुपा॒त्रम्भ॑वति॒ कः (९)

हि तद्वेदं यतं ऋतूनाम्मुखं मृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आह षड्वा
 ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः
 पुनर्ऋतूनाह द्विपदं एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति
 चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं ऋतूनुपं जीवन्ति द्विः (१०)

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुपं जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तथ्येतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु
 प्र पद्येत यदन्योन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहुकाः
 स्युः (११)

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
 तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
 ऽसि सप्तर्षोऽस्य हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास
 इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥ (१२)

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी
 यदैन्द्राग्रमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
 सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
 यदिन्द्राग्नी यदैन्द्राग्रो गृह्यत ओज एवाव रुन्दे वैश्वदेव
 शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो

यद्वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः (१३)

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते
माम्प्रत्युदगादिति वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो
वै प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव
तेजो दधाति॥ (१४)

तस्मादसावादित्यस्त्रि५शब्दः॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः साविद्येन माध्यंदिने सवने वृत्रमहन् यन्माध्यंदिने
सवने मरुत्वतीया गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्य
वृत्रं जघ्रुष ऋतवोऽमुह्यन्त्स ऋतुपात्रेण मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै
स ऋतून्प्राजानाद्यद्वत्तुपात्रेण मरुत्वतीया गृह्यन्त ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै
वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव
प्रथमेन (१५)

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं
वा एतद्यजमानः सऽस्क्रुरुते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्र५ हत्वा परां
परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत (१६)

प्राणमेव प्रथमेनास्तृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्णा

वा ए॒ते यज॑मानस्य गृह्यन्ते॒ यन्म॑रुत्व॒तीयाः॑ प्रा॒णमे॒व प्र॑थ॒मेन॑
 स्पृणु॑तेऽपानं॒ द्वितीये॑नात्मानं॒ तृतीये॑नेन्द्रो॒ वृत्र॑म॒हन्तं॑ दे॒वा
 अ॑ब्रुवन्म॒हान् वा अ॒यम॑भूद्यो वृत्रमव॑धीदिति॒ तन्म॑हेन्द्रस्य
 महेन्द्र॑त्व॒ स ए॒तम्मा॑हेन्द्रमु॒द्धार॑मुद॒हरत॑ वृत्र॒ ह॒त्वान्यासु॑
 दे॒वता॑स्वधि॒ यन्मा॑हेन्द्रो गृह्यत॑ उ॒द्धार॑मे॒व तं यज॑मान॒ उद्ध॑रते-
 ऽन्यासु॑ प्र॒जास्वधि॑ शुक्रपात्रेण॑ गृह्णाति॒ यज॑मानदे॒वत्यो॑ वै
 मा॑हेन्द्रस्तेजः॒ शुक्रो॑ यन्मा॑हेन्द्र॒ शुक्र॑पात्रेण॑ गृह्णाति॒ यज॑मान ए॒व
 तेजो॑ दधाति॥ (१७)

प्रथमेनागृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥ [५]

अदितिः पु॒त्रका॑मा सा॒ध्येभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑ ब्रह्मो॒दन॑म॒पच॑त्तस्या॑
 उ॒च्छे॑षणमददुस्त॒प्राश्ना॑त्सा रेतो॑ऽधत्त॒ तस्यै॑ च॒त्वार॑ आदित्या
 अ॒जाय॑न्त॒ सा द्वि॒तीय॑म॒पच॑त्साम॒न्यतो॑च्छे॒षणान्म॑ इ॒मेऽज्ञ॑त॒ यदग्रे॑
 प्राशि॒ष्यामी॒तो मे॒ वसी॑या॒सो ज॑निष्यन्त॒ इति॑ साग्रे प्राश्ना॒त्सा
 रेतो॑ऽधत्त॒ तस्यै॑ व्यृद्धमा॒ण्डम॑जायत॒ सादि॒त्येभ्य॑ ए॒व (१८)

तृतीयमपचद्भोगाय म इ॒दं श्रान्त॑म॒स्त्विति॑ तेऽब्रुवन्वरं
 वृणाम॑है योऽतो॒ जाया॑ता अ॒स्माक॑ स ए॒कोऽस॑द्योऽस्य
 प्र॒जाया॑मृ॒ध्याता॑ अ॒स्माक॑म्भोगाय भवादिति॒ ततो॑ वि॒वस्वा॑नादित्यो-
 ऽजाय॑त॒ तस्य॑ वा इ॒यं प्र॒जा यन्म॑नुष्यास्तास्वेकं ए॒वर्द्धो॑ यो यज॑ते
 स दे॒वाना॑म्भोगाय भवति दे॒वा वै य॒ज्ञात् (१९)

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत् ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
 तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
 तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
 तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
 तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (२०)

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धं दध्ना मध्यतः
 श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति श्रुतातङ्क्षौन मेध्यत्वाय
 तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति
 प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
 यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशून्तर्दधाति (२१)

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव सोमपीथं
 परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष तै सोमपीथ इत्याह
 विवस्वन्तमेवाऽऽदित्यं सोमपीथेन समर्धयति या दिव्या
 वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुद्धे
 यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वरषुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवरषुको न
 सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं
 प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत् यदन्वीक्षेत् चक्षुरस्य प्रमायुकं
 स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ (२२)

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष
यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः
प्रजायन्ते नानु वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्भुद्रं प्रजा अन्ववसृजेदेष
वै गायत्रो देवानां यथ्संवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवेनं योनेर्निर्गृह्णाति
विश्वे" (२३)

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते संवितारम्प्रातःसवनभागं
सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं सवनमुदयच्छन्त्यतः
सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं
कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता
प्रसवानामीशे यथ्संवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत
एवास्मै प्रजाः प्र (२४)

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तदधाति सुशर्मासि
सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा
अपि ग्रहं मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान
इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति
नम इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो

ह्येषः॥ (२५)

विश्वे प्र पितृभ्यं एवैतेन करोत्येकान्नविंशतिश्च॥ [७]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒शु॒र्यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ प्रथ॒मश्चो॑त्त॒मश्च
ग्रहौ॑ गृह्येते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र॒यन्ति॑ प्रा॒णम॒नूद्य॑न्ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ए॒ष यदा॑ग्र॒यणः॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुः प॒त्नीः प्र॒जाः प्र ज॑नयन्ति
यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ पा॒त्नीव॒तमा॑ग्र॒यणाद्गृ॑ह्णाति प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय
तस्मा॑त्प्रा॒णं प्र॒जा अनु॑ प्र जा॑यन्ते दे॒वा वा इ॒तइ॒तः प॒त्नीः
सुव॑र्गम् (२६)

लो॒कम॑जिगा॒सन्ते सु॑व॒र्गं लो॒कं न प्रा॑जा॒नन्त॑ ए॒तम्पा॑त्नीव॒तम॑प॒श
ततो॑ वै ते सु॒वर्गं॑ लो॒कम्प्रा॑जा॒नन् यत्पा॑त्नीव॒तो गृ॑ह्यते सु॒वर्गस्य॑
लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै स सोमो॑ नातिष्ठत स्त्री॒भ्यो गृ॑ह्यमा॒णस्तं॑ घृ॒तं
वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रि॒यम्भू॑तम॒गृह्ण॑न्तस्मा॒च्छ्रियो॑ निरि॑न्द्रि॒या
अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ंस उप॑स्ति॒तरम्॑ (२७)

व॒दन्ति॑ यद्धृ॒तेन॑ पा॒त्नीव॒तं श्री॑णाति वज्रै॒र्णैवे॒नं व॒शं
कृ॒त्वा गृ॑ह्णात्युप॒याम॑गृहीतोऽसीत्या॒हेयं॑ वा उ॒पया॑मस्तस्मा॒दिमां॑
प्र॒जा अनु॑ प्र जा॑यन्ते बृ॒हस्प॑ति॒सुत॑स्य त इत्या॒ह ब्र॒ह्म वै
दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॒णैवास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयती॒न्दो इत्या॑ह रे॒तो
वा इ॒न्दू रे॒तं ए॒व तद्द॑धातीन्द्रि॒याव॒ इति॑ (२८)

आ॒ह प्र॒जा वा इ॒न्द्रियं॑ प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नय॒त्यग्ना॑(३)

इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पत्नीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन त्वष्टा
सोमंमपिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्त्स पत्नीः प्रापद्यत तं न प्रति
प्रायच्छन्तस्मादपि (२९)

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सोमंम्भक्ष
वर्षद्वरोति न रुद्रं प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमंम्भक्षयत्यग्नीन्नेष्टु
सीद (३०)

नेष्टुः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा
पत्नियामुद्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्राता प्रजानां
प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तथ्सिञ्चत्यूरुणोप प्र
वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः
प्र जायन्ते॥ (३१)

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौञ्जथ्स द्रोणकलशो-
ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवथ्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकिथ्सञ्जुहवान्
मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्यामं हौष्यामि यन्न

होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत होतुः सोऽग्निरब्रवीन्न
मय्यामः होष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (३२)

तः शृतम्भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनः श्रीणाति
शृतत्वाय शृतमेवैनम्भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावती-
रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः
श्रीणीयादृख्सा मे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधयं
आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहुयादन्तराधानाभ्याम् (३३)

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव
तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्य
जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्स्मृद्धौ पशवो वै हारियोजनीर्यथ्सम्भि-

एनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्बहव
एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
बहव एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते
य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति
पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रति

ष्ठापयन्ति॥ (३५)

अ॒श्री॒णाद॒न्तरा॑धानाभ्याम॒ल्पाः स्थाप॑यन्ति॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपा॑श्चन्तर्यामाव॑जावयः
शुक्राम॒न्थिनौ॒ पुरु॑षा ऋतुग्र॒हानेक॑शफा आदित्यग्र॒हं गाव॑
आदित्यग्र॒हो भूयि॑ष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनाम्भूयि॑ष्ठा
यत्रिरु॒पा॒शु॒ हस्ते॑न विगृह्णाति तस्माद्द्वौ त्रीन॒जा ज॒नय॑त्यथाव॒यो
भूय॑सीः पि॒ता वा ए॒ष यदा॑ग्रय॒णः पु॒त्रः क॒लशो॒ यदा॑ग्रय॒ण
उ॒प॒दस्ये॑त्क॒लशा॑द्गृह्णीयाद्यथा पि॒ता (३६)

पुत्रं क्षित उ॒पधा॑वति तादृगे॒व तद्यत्क॒लश॑ उ॒प॒दस्ये॑दाग्रय॒णाद्गृह्णी॑य
पु॒त्रः पि॒तरं॑ क्षित उ॒पधा॑वति तादृगे॒व तदा॑त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑
यदा॑ग्रय॒णो यद्गृहो॑ वा क॒लशो॑ वो॒प॒दस्ये॑दाग्रय॒णाद्गृह्णी॑यादा॒त्मन॑
ए॒वाधि॑ य॒ज्ञं निष्क॑रोत्यवि॒ज्ञातो॑ वा ए॒ष गृह्य॑ते यदा॑ग्रय॒णः स्था॒ल्या
गृह्णा॑ति वाय॒व्येन॑ जुहोति तस्मात् (३७)

गर्भेणावि॒ज्ञातेन॑ ब्रह्म॒हाव॑भृथमव॑ यन्ति परा॑ स्था॒लीरस्य॑न्त्यु॒द्वाय॑व्य
हर॑न्ति तस्मा॒च्छ्रियं॑ जा॒तां परा॑स्य॒न्त्युत्पु॑मा॑स॒ हर॑न्ति
यत्पु॑रोरुच॒माह॑ यथा वस्य॑स आ॒हर॑ति तादृगे॒व तद्यद्गृहं॑ गृह्णाति
यथा वस्य॑स आ॒हृत्य॑ प्राह॑ तादृगे॒व तद्यत्सा॑दयति यथा वस्य॑स
उ॒प॒नि॒धाया॑प॒क्राम॑ति तादृगे॒व तद्यद्वै॑ य॒ज्ञस्य॑ साम्ना यजु॑षा
क्रि॒यते॑ शिथि॒लं तद्यद्दृ॒चा तद्दृढ॑म्पुरस्ता॑दुपयामा यजु॑षा गृह्यन्त

उपरिष्टादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥ (३८)

यथा पिता तस्मादपक्रामति तादृगेव तद्यदष्टादश च॥ [१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराङ्गि व ह्यसौ लोको यानि
पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनः पुनरिव ह्ययं
लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः (३९)

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि
पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते
तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमप यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते
तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं
वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपांशु
शंसति तत् (४०)

उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
निदानं य एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेद प्र
प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य
एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनं य एवं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायत
इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ् (४१)

व्यार्च्छत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स एताननुसवनम्पुरोडाशानप

निरुवपत्तैर्वै स आत्मन्नारमणमकुरुत तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा
 निरुप्यन्ते तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्रीयादात्मन्नेवारमणं
 कुरुते नैनं सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा
 पङ्क्तिराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वमिति धानाः कर्मभः परिवापः
 पुरोडाशः पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वम्॥ (४२)

भवन्ति यानि पुनः शंसति तद्विष्वङ्क्षितुर्दश च॥ [११]

सुवर्गाय यदाक्षिणानि समिष्टयजूष्यवभृथयजूषि स्फ्येन प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः पत्न्या घ्नन्ति
 देवा वा इन्द्रियं देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुं प्रजापतिर्देवेभ्यः स रिरिचानष्णोऽशधेकादश॥ [१२] सुवर्गाय
 यजति प्रजाः सौम्येन गृहीयात्प्रत्यञ्चं गृहीयात्प्रजां पशून्निचत्वारिंशत्॥ 43॥ सुवर्गाय वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यदाक्षिणानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
 जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकं समारोहयति
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छ
 सुवः पतेति हिरण्यम् (१)

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो

रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासा५ रूपमभ्यैति यद्विरण्येन
तुथो वो विश्ववेदा वि भञ्जत्वित्याह तुथो हे स्म वै विश्ववेदा
देवानां दक्षिणा वि भञ्जति तेनैवैना वि भञ्जत्येतत् अग्रे राधः (२)

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतः६ ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं
वा ऋतः सत्येनैवैना ऋतेन वि भञ्जति यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यदक्षिणा ब्राह्मणमद्य
राध्यासम् (३)

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं
लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्वात्रा देवत्रा
गच्छत मधुमतीः प्र दातारमा विशतेत्याह वयमिह प्रदातारः
स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीरा विशतेति (४)

वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव
पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून
ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य
यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति॥ (५)

हिरण्यः६ राधो राध्यासममुत्र मधुमतीरा विशतेत्यष्टात्रिंशच्च॥ [१]

समिष्टयजू६षि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य कूरं

यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव
तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो
यावानेव यज्ञस्तम्प्रीणाति षडृग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतव ऋतूनेव
प्रीणाति त्रीणि यजूंषि (६)

त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ
यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह
स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर
इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो
देवभागम्प्रच्छ यत्सृञ्जयान्वहुयाजिनोऽर्यीयजो यज्ञे (७)

यज्ञमप्रत्यतिष्ठिपा(३)यज्ञपता(३)विति स होवाच
यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परां बभूवुरिति होवाच यज्ञे
वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा
गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति
यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

यजूंषि यज्ञ एकचत्वारिंशच्च॥ [२]

अवभृथयजूंषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः
करोति तदेव तैरव यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः
साक्षादेव वरुणमव यजते वर्त्मना वा अन्वित्यं यज्ञं रक्षांसि
जिघांसन्ति साम्नां प्रस्तोतान्ववैति साम वै रक्षोहा रक्षसामपहत्यै

त्रिनिधनमुपैति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो रक्षांसि (९)

अपं हन्ति पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति पुरुषः पुरुषो हि रक्षस्वी
रक्षसामपहत्या उरुः हि राजा वरुणश्चकारेत्याह प्रतिष्ठित्यै शतं ते
राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य
पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि तिष्ठति बर्हिर्भि जुहोत्याहुतीनां
प्रतिष्ठित्या अथो अग्निवत्येव जुहोत्यपंबर्हिषः प्रयाजान् (१०)

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनम्मुञ्चति
यजति साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्यपंबर्हिषावनूयाजौ यजति
प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान्
यजति द्वावनूयाजौ षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः (११)

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः
सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च
दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै (१२)

सोमो यद्विन्दूनाम्भक्षयैत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न
भक्षयैदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति
नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह
वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या

एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्तं उपायन्ति तेजोऽसि
तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते॥ (१३)

रक्षांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपमिनोति
त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि
मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ
मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसमितामिनुयात्पितृलोककामस्य
रशनसमिताममनुष्यलोककामस्य चषालसमितामिन्द्रियकामस्य
सर्वान्धसमान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्धसमान्पशुकामस्यैता
वै (१४)

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवै
यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तरार्ध्यं
वर्षिष्ठमथ हसीयाऽसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवमिनोति
ताजकप्र मीयते दक्षिणार्ध्यं वर्षिष्ठमिनुयात्सुवर्गकामस्याथ
हसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य
लोकस्य समष्टौ (१५)

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
विन्दते यत्रैका रशनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
द्वौ पती विन्दते यं कामयेत स्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य

व्यतिषजेध्व्येवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं
तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य (१६)

जायतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्तां देवा
उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यदक्षिणत उपशय
उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यत्र निर्दिशेदार्तिमाच्छेद्यजमानोऽसौ
तै पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (१७)

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्तै
पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा
असृजत सोऽन्नाद्येन व्यार्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया
वै सोऽन्नाद्यमवारुन्द्ध यदश यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे (१८)

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो
वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्च यज्ञः
सम्मर्दितोर्यत्पात्नीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय॥ (१९)

वै समष्टौ पुमानेवास्य यमेव रुन्दे त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स
एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त
प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव

यदेपैकादशिनी भवत्यायुरेव तयैन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते
 प्रैवाग्नेयेन वापयति मिथुनः सारस्वत्या करोति रेतः (२०)

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बारहस्पत्यो भवति ब्रह्म
 वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति
 वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुद्धे
 विशम्मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय
 वारुणो मध्यत ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने
 दधाति (२१)

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव
 पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा लभते
 विड्वै मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि कामयेत योऽवंगतः
 सोऽप रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा
 लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम् (२२)

य एवावंगतः सोऽप रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति यदि
 कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्यतिषजेत्प्रजा एव मोहयति
 यदभिवाहृतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा वरुणो गृह्णीयादक्षिणत
 उदञ्चमा लभतेऽपवाहृतोऽपां प्रजानामवरुणग्राहाय॥ (२३)

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्रः सप्तत्रिंशच्च॥ [५]

इन्द्रः पत्निया मनुमयाजयतां पर्याग्निकृतामुदसृजत्तया

मनुरार्धोद्यत्पर्यग्निकृतम्पालीवतमुत्सृजति यामेव मनुरऋद्धि-
मार्धोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः परा
भवति यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन
पालीवतः सङ्स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञम्प्रतितिष्ठन्तं
यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्टं वपया (२४)

भवत्यनिष्टं वशयाथ पालीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो
एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि
वि करोति तमेव वृषाणम्पलीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि
करोति॥ (२५)

वपया षट्त्रिंशच्च॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा
जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्यादक्षिणार्धे जुहोत्येषा वै पितॄणां
दिग्स्वायामेव दिशि पितृन्निरवदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
वै सौम्यो यदेव साम्नश्छम्बद्बुर्वन्ति तस्यैव स शान्तिरव (२६)

ईक्षन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य आत्मानं
न परिपश्येदितसुः स्यादभिददिं कृत्वावेक्षेत तस्मिन् ह्यात्मानं
परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गतमनाः स्यात्सोऽवेक्षेत
यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम्। राज्ञा सोमेन तद्वयमस्मासु

धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार (२७)

न गुतमना भवत्यप वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम
घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च
दाधारोपांशु यजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो
यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं कं तर्हि यज्ञः कं यजमानो
भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव (२८)

यज्ञस्य स्विष्टं शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमाच्छति
यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृक्सामे यज्ञम्प्र भिन्तो
यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय मृत्यमन्ववांस्यति
शान्त्यै यातयांमानि वा एतस्य छन्दांसि य ईजानश्छन्दसामेष
रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते छन्दांस्येव पुनरा
प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं दधाति॥ (२९)

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट्॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं १ व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्या अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्या
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते तेज
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसं सौर्येणोपस्तम्भनं वा एतद्यज्ञस्य
यदतिग्राह्याश्चक्रे पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृहीयात्प्राञ्च यज्ञं पृष्ठानि स
शृणीयुर्यदुक्थ्ये (३०)

गृहीयात्प्रत्यञ्च यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे
 ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स
 प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्या अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ
 इत्याहुयस्यातिग्राह्या न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्टोमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य
 सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सदृशीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते
 देवाः (३१)

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्यताग्नेयमग्निरेन्द्रमिन्द्रः सौर्यः
 सूर्यस्ततो वै तैऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छन् यस्यैवं विदुषं
 एते ग्रहा गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे
 लोका ज्योतिष्मन्तः समावद्वीर्याः कार्या इत्याहुराग्नेयेनास्मिँल्लोके
 ज्योतिर्धत्त ऐन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू हि सयुजौ सौर्येणामुष्मँल्लोके (३२)

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति
 समावद्वीर्यानिनान्कुरुत एतान् वै ग्रहान्बम्बाविश्ववयसाववित्ताम्
 ताभ्यामिमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च प्राभुर्यस्यैवं विदुषं एते ग्रहा
 गृह्यन्ते प्रास्मा इमे लोकाः पराश्चश्चार्वाश्चश्च भान्ति॥ (३३)

उक्थ्ये देवा अमुष्मँल्लोकं एकान्नचत्वारिंशच्च॥ [८]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ते देवा अदाभ्ये
 छन्दांसि सर्वानानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं
 विदुषोऽदाभ्यो गृह्यन्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वै देवा

असुरानदाम्येनादभ्रुवन्तददाम्यस्यादाम्यत्वं य एवं वेद दभ्रोत्येव
भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्यो दभ्नोति (३४)

एषा वै प्रजापतेरतिमोक्षिणी नाम तनूर्यददाम्य उपनद्धस्य
गृह्णात्यतिमुक्त्या अति पाप्मानम्भ्रातृव्यमुच्यते य एवं वेद घ्नन्ति
वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति सोमे हन्यमाने यज्ञो हन्यते यज्ञे
यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येन
जीवन्त्सुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददाम्योऽनभिषुतस्य
गृह्णाति जीवन्तमेवेनः सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यज्ञं
छिन्दन्ति यददाम्ये सः स्थापयन्त्यः शूनपि सृजति यज्ञस्य
सन्तत्यै॥ (३५)

दभ्रोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकात्रविंशतिश्च॥ [९]

देवा वै प्रबाहुग्रहानगृह्णत स एतं प्रजापतिरः शुमपश्यत्तमंगृहीत
तेन वै स आर्ध्रोद्यस्यैवं विदुषोऽः शुर्गृह्यत ऋध्रोत्येव
सकृदभिषुतस्य गृह्णाति सकृद्धि स तेनार्ध्रोन्मनसा गृह्णाति
मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे चतुःस्रक्ति भवति दिक्षु (३६)

एव प्रति तिष्ठति यो वा अः शोरायतनं वेदायतनवान्भवति
वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतनम्मनसा गायमानो
गृह्णात्यायतनवानेव भवति यदध्वर्युरः शुं गृह्णन्नार्धयेदुभाभ्यां

नर्ह्येताध्वर्यवे च यजमानाय च यदध्वर्येदुभाभ्यामृध्येतानवानं
 गृह्णाति सैवास्यर्द्धिर्हरिण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हरिण्यमायुः
 प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः
 शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥ (३७)

दिक्ष्वनिति वि०शतिश्च॥

[१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत
 स यज्ञानां षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समंक्खिदत्
 तथ्योऽश्यभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडशं
 स्तोत्रं षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽशिनः षोडशित्वं
 यथ्योऽशी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते देवेभ्यो
 वै सुवर्गो लोकः (३८)

न प्राभवत् एतं षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै तेभ्यः
 सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथ्योऽशी गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या
 इन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं
 षोडशिनम्प्रायच्छुत्तमगृह्णीत ततो वै सोऽग्रं देवतानां पर्येद्यस्यैवं
 विदुषः षोडशी गृह्यते (३९)

अग्रमेव समानानां पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो वै
 षोडशी वज्रः प्रातःसवनं स्वादेवैनं योनेर्निगृह्णाति सवनेसवने-
 ऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवैनम्प्र जनयति तृतीयसवने

पशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो वै षोडशी पशवंस्तृतीयसवनं वज्रैर्णैवास्मै
तृतीयसवनात्पशूनव रुन्दे नोक्थ्यै गृहीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि
यदुक्थ्यै (४०)

गृहीयात्प्रजां पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो
वै षोडशी वज्रैर्णैवास्मै पशूनवरुध्य रात्रियोपरिष्ठाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे
राजन्यस्य गृहीयाद्वावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह एवास्मै
वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविंशं
स्तोत्रमभवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धाम (४१)

उपाप्रोति कनीयांसि वै देवेषु छन्दांस्यस्यासञ्ज्यायांस्यसुरेषु
ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशंसन्ततो वै
तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि
विशंसन्ति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृद्धे षडक्षराण्यति रेचयन्ति षड्वा
ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति (४२)

चतुष्पद एव पशूनव रुन्दे द्वे उत्तरे द्विपद एवाव रुन्दे-
ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्समात्प्राणानां वागुत्तमा
समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक
इन्द्रो वृत्रमहन्त्साक्षादेव वज्रमभ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ (४३)

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जन॑नं॒ ज्योति॑र॒ग्निर्दे॒वता॑नां॒ ज्योति॑र्वि॒राट्कु॑न्द॒सां ज्योति॑र्वि॒राट्वा॒चो॑
ऽग्नौ॑ सं तिष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते॒ तस्मा॑त्तज्ज्योति॑रुच्यते॒ द्वौ
स्तोमौ॑ प्रातःसव॑नं व॒हतो॑ यथा॑ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॒ द्वौ मा॑ध्य॒दिन॑ः
सव॑नं यथा चक्षु॑श्च॒ श्रोत्रं॑ च॒ द्वौ तृ॑तीयसव॑नं यथा वाक् प्र॒तिष्ठा॑ च
पुरु॑षस॒म्मितो॑ वा ए॒ष य॒ज्ञोऽस्थू॑रिः (१)

यं का॒मं का॒मय॑ते॒ तमे॒तेना॑भ्य॒श्नुते॑ सर्व॑ः ह्य॒स्थू॑रिणाभ्य॒श्नुते॑-
ऽग्नि॑ष्टोमेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑ग्नि॒ष्टोमेनै॒व
पर्य॑गृह्णा॒त्तासां॑ परि॑गृही॒ताना॑मश्व॒तरो॑ऽत्य॒प्रव॑त॒ तस्या॑नु॒हाय॒ रेत॑
आद॑त्त॒ तद्ग॑र्दभे॒ न्यमा॑र्द्व॒स्माद्ग॑र्दभो॒ द्विरे॒ता अथो॑ आहु॒र्वड॑बायां
न्यमा॑र्दिति॒ तस्मा॑द्ग॒र्वड॑बा॒ द्विरे॒ता अथो॑ आहुरोष॑धीषु (२)

न्यमा॑र्दिति॒ तस्मा॑दोष॑धीयोऽन॒भ्यक्ता॑ रेभ॒न्त्यथो॑ आहुः प्र॒जासु॑
न्यमा॑र्दिति॒ तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते॒ तस्मा॑दश्व॒तरो न प्र जा॑यत॒ आत्त॑रे॒ता
हि तस्मा॑द्ब॒र्हिष्य॑न॒वक्लृ॑तः सर्व॑वेद॒से वा॑ सह॒स्रे वा॑वक्लृ॒तोऽति॑
ह्यप्र॑वत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्नि॒ष्टोमेन॒ यज॑ते प्राजा॑ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति
परि॒ प्रजा॑ता गृह्णा॒ति तस्मा॑दाहु॒र्ज्येष्ठ॑य॒ज्ञ इति॑ (३)

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत्
 प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत् तमग्निर्देवतान्वंसृज्यत
 गायत्री छन्दो रथन्तरं सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः
 पशूनान्तस्मात्ते मुख्यां मुखतो ह्यसृज्यन्तोरसो बाहुभ्यां पञ्चदशं
 निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वंसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत् (४)

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
 वीर्याद्ध्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा देवता
 अन्वंसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं सामं वैश्यो मनुष्याणां गार्वः
 पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधानाद्ध्यसृज्यन्त तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो
 भूयिष्ठा हि देवता अन्वंसृज्यन्त पत्त एकविंशं निरमिमीत्
 तमनुष्टुप्छन्दः [5]

अन्वंसृज्यत वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
 पशूनान्तस्मात्तौ भूतसङ्गमिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवकृत्तो न हि देवता अन्वंसृज्यत तस्मात्पादावुपं जीवतः
 पत्तो ह्यसृज्येतां प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः
 सप्तदशस्त्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश एतस्मिन्वा एते
 श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति
 तिष्ठति॥ (६)

प्रा॒तःस॒वने॑ वै गा॒य॒त्रेण॑ छ॒न्द॑सा त्रि॒वृ॒ते स्तोमा॑य॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑
 त्रि॒वृ॒ता ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ प॒ञ्चद॑शाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑ प॒ञ्चद॑शेनौज॒सा
 वी॒र्येण॑ स॒प्तद॑शाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑ स॒प्तद॑शेन॒ प्राजा॑प॒त्येन॑
 प्र॒ज॒न॒नेनै॑कवि॒ंशाय॑ ज्योति॑र्दध॒देति॑ स्तोमं॑ ए॒व तथ्स्तोमा॑य॒
 ज्योति॑र्दध॒देत्यथो॑ स्तोमं॑ ए॒व स्तोमं॑म॒भि प्र ण॑यति याव॒न्तो वै
 स्तोमा॑स्ताव॒न्तः कामा॑स्ताव॒न्तो लो॒कास्ताव॑न्ति॒ ज्योती॑ऽप्येताव॒न्त
 ए॒व स्तोमा॑नेताव॒न्तः कामा॑नेताव॒न्तो लो॒काने॑ताव॑न्ति॒ ज्योती॑ऽप्यव॑
 रु॒न्धे॥ (७)

ताव॑न्तो लो॒कास्त्रयो॑दश च॥ [२]

ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ योऽग्नि॑ष्टोमेन॒ यज॑मानोऽथ॒
 सर्व॑स्तोमेन॒ यजे॑तेति॒ यस्य॑ त्रि॒वृ॒तम॑न्तर्य॒न्ति प्रा॑णाऽस्तस्यान्तर्य॒न्ति
 प्रा॑णेषु॒ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 प॒ञ्चद॑शम॑न्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ तस्यान्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै
 य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ स॒प्तद॑शम॑न्तर्य॒न्ति (८)

प्र॒जां तस्या॑न्तर्य॒न्ति प्र॒जाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानो यजते॒ यस्यै॑कवि॒ंशम॑न्तर्य॒न्ति प्रति॑ष्ठां तस्यान्तर्य॒न्ति
 प्रति॑ष्ठाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 त्रि॒णव॑म॑न्तर्य॒न्त्यृतू॑ऽश्च॒ तस्य॑ नक्ष॒त्रिया॑ च वि॒राज॑म॑न्तर्य॒न्त्यृतु॑षु मे॒
 ऽप्य॑सन्नक्ष॒त्रिया॑यां च वि॒राजी॑ति (९)

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
 देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
 यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं
 परमतामेव गच्छति त्रिवृद्धे स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं
 परमतामेव गच्छति॥ (१०)

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
 हविष्मांश्च हविष्कृच्छाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं लोकमियावेति
 तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्ततो वै तौ सुवर्गं
 लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति
 तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्ठोमोऽग्निष्ठोमः
 पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
 सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्त्सामं भवति तेजो वै
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेज एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्यत्ते त्रैष्टुभमुत्तरं
 ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोज एव वीर्यमात्मन्यत्ते रथन्तरम्पूर्वं (१२)

अहन्त्सामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति
 बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः क्व
 जगती चानुष्टुप्तेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्त्सामं भवति तेन

जगत्स्यै नैति षोडशयुत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्समानेऽर्धमासे
 स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तररि
 नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरं
 प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकविंशतिश्च॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमादत्साप्रथत
 सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स
 देवानसृजत वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा
 इति सौऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्मास्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तैऽग्निनायतनेनाश्र
 संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः
 प्रायच्छन्नेतां रक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अरक्षन्त
 सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः
 प्रजापतिमब्रुवन्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त
 इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्यैन रुद्रानयाजयत्तै-
 ऽन्तरिक्षमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तैऽमुं

लो॒कम॑जय॒न्तच्चा॑ददु॒स्तद॒न्तरि॑क्षम् (१६)

व्यवै॑र्यत॒ तस्मा॑द्बु॒द्रा घातु॑का अनाय॒तना॒ हि तस्मा॑दाहुः शिथि॒लं
वै म॑ध्य॒ममह॑स्त्रिरा॒त्रस्य॒ वि हि तद्वै॑र्यतेति त्रैष्टु॒भम्मध्य॑मस्याह
आज्य॑म्भवति सं॒याना॑नि सू॒क्तानि॑ श॒सति॑ षोड॒शिन॑ २ श॒सत्य॑हो
धृत्या॒ अशि॑थिल॒म्भावाय॒ तस्मा॑त्रिरा॒त्रस्या॑ग्निष्टोम ए॒व प्र॑थ॒ममहः॑
स्या॒दथो॑क्थ्योऽथा॒तिरा॒त्र ए॒षां लो॒कानां॑ विधृत्यै त्रीणि॑त्रीणि
श॒तान्य॑नू॒चीना॒हमव्य॑वच्छिन्नानि ददाति (१७)

ए॒षां लो॒काना॑मनु सन्त॑त्यै द॒शतं॑ न विच्छि॑न्त्याद्विराजं
नेद्वि॑च्छि॒नदानी॑त्यथ॒ या स॑हस्र॒तम्या॑सीत्तस्या॒मिन्द्र॑श्च विष्णु॑श्च
व्याय॑च्छेता॒ २ स इन्द्रो॑ऽमन्य॒तानया॒ वा इ॒दं विष्णुः॑ स॒हस्रं॑
वक्ष्य॑त॒ इति॑ तस्या॑मकल्पेतां द्विभा॑ग॒ इन्द्र॑स्तृती॒ये विष्णु॑स्तद्वा
ए॒षाभ्य॑नूच्यत उ॒भा जि॑ग्यथुरिति॒ तां वा ए॒ताम॑च्छावाकः (१८)

ए॒व श॒सत्य॑थ॒ या स॑हस्र॒तमी सा॒ होत्रे॑ दे॒येति॑ हो॒तां
वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यदति॑रिच्यते॒ हो॒ताना॑प्तस्यापयिता॒
था॒हुरु॑न्नेत्रे दे॒येत्यति॑रिक्ता॒ वा ए॒षा स॑हस्र॒स्याति॑रिक्त
उ॒न्नेत॑र्त्विजामथाहुः सर्वे॑भ्यः स॒दस्यै॑भ्यो दे॒येत्यथा॑हुरु॒दाकृ॑त्या
सा व॑शं चरे॒दित्यथा॑हूर्ब्र॒ह्मणे॑ चा॒ग्नीधे॑ च दे॒येति॑ (१९)

द्विभा॑गम्ब्र॒ह्मणे॑ तृती॒यम॒ग्नीधं॑ ऐन्द्रो वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॑वो॒
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑कल्पेता॒मित्यथा॑हुर्या॒ कल्या॑णी ब॒हुरू॒पा सा

देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै
तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः सहस्रं दक्षिणाः
सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अब्रवीच्च तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो
न्यागच्छतावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही (३) इत्यब्रूताः स यम
एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यम्बिभर्तीति
तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूताः सर्वे वा एतदेतस्यां
वीर्यम् (२१)

परि पश्यामोऽंशमा हरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च (२२)

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पंष्टौही वार्त्रघ्नी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं
लक्ष्मणाम्पंष्टौही वार्त्रघ्नीं दद्याद्य एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पंष्टौहीं

वार्त्र॑ग्रीं ददा॑ति त्रय॑स्त्रिंशच्चै॑वास्य त्रीणि॑ च श॒तानि॑ सा द॒त्ता (२३)

भव॑ति ताम॒प्सु प्रावे॑शयन् यमा॒योदे॑हीति सा ज॒रती॑
मूर्खा॑ त॒ञ्जघ॑न्या रूपं कृ॒त्वा त्रय॑स्त्रिंश॒ता च त्रि॑भिश्च श॒तैः
स॒होदै॑त्तस्मा॒ञ्जर॑ती॒म्मूर्खा॑ त॒ञ्जघ॑न्याम॒नुस्तर॑णीं कुर्वी॒त य ए॒वं
वि॒द्वाञ्जर॑ती॒म्मूर्खा॑ त॒ञ्जघ॑न्याम॒नुस्तर॑णीं कुरु॒ते त्रय॑स्त्रिंशच्चै॑वास्य
त्रीणि॑ च श॒तानि॑ सामुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति वागे॒व स॑हस्र॒तमी॑
तस्मा॑त् (२४)

वरो॑ दे॒यः सा हि वरः॑ स॒हस्र॑मस्य सा द॒त्ता भ॑वति
तस्मा॒द्वरो॑ न प्र॒तिगृ॑ह्यः सा हि वरः॑ स॒हस्र॑मस्य प्र॒तिगृ॑हीत-
म्भव॑तीयं वर॒ इति॑ ब्रूया॒दथा॒न्याम्ब्रू॑यादिय॒म्ममे॑ति तथै॑स्य
तथ॑स॒हस्र॑मप्र॒तिगृ॑हीतम्भवत्यु॒भय॑तए॒नी स्या॒त्तदा॑हुरन्यतए॒नी
स्या॑त्स॒हस्र॑म्प॒रस्ता॑दे॒तमि॑ति यैव वरः॑ (२५)

कल्या॑णी रू॒पसं॑मृद्धा सा स्या॒त्सा हि वरः॑ समृ॒द्धौ
तामु॑त्तरे॒णाग्री॑ध्रं पर्या॑णीया॒हव॑नीयस्यान्ते॑ द्रोण॒कल॑शम॒व घ्रा॑पये॒दा
जि॑घ्र क॒लशं॑म्मह्युरु॒धारा॑ पर्य॒स्वत्या॑ त्वां वि॒शन्त्वि॒न्दवः॑ समु॒द्रमि॑व
सिन्ध॑वः सा मा॑ स॒हस्र॑ आ भ॑ज प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑ स॒ह पुन॑र्मा
वि॒शता॑द्र॒यिरि॑ति प्र॒जयै॑वैन॒म्पशु॑भी र॒य्या सम् (२६)

अ॒र्धय॑ति प्र॒जावा॑न्पशुमात्र॒यिमा॑न्भवति य ए॒वं वेद॑ तया॑
स॒हाग्री॑ध्रम्प॒रेत्य॑ पुर॒स्तात्प्र॒तीच्यां॑ तिष्ठ॑न्त्यां जुहु॒यादु॒भा जि॑ग्यथु॒र्न
परा॑ जयेथे॒ न परा॑ जिग्ये क॒तरश्च॑नैनोः॑। इन्द्र॑श्च विष्णो॒

यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे
सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम् (२७)

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्यां
उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेर्यसि महि
विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य
एवैनमा वेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्ते॥ (२८)

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रामेकान्नचत्वारिंशच्च॥-[६]

सहस्रतम्यां वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं
सुवर्गं लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं
गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा सर्वान्पुण्या-
ल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याल्लोकान्गमयति सा (२९)

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति
प्रजयैवैनम्पशुभीं रय्यां प्रति स्थापयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति
य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा
दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति
यस्तामविद्वान् (३०)

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृह्णीयादेकासि न सहस्रमेकां त्वा भूतां
प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां

भूतां प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद स्योनासि सुषदा सुशेवा
स्योना मा विंश सुषदा मा विंश सुशेवा मा विंश (३१)

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनं
हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती (३)
सहस्रतमीं सहस्रा (३) मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं
सहस्रतम्यन्वित्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
जानीयात्प्रतीचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति क्षिप्रे सहस्रम्प्र
जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥ (३२)

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविंश यजमानं द्वादश च॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत
निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वाश्चतूरात्रेण यजत
आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो
ये चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत् (३३)

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिः श्रद्धादेवं यजमानं
चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं स
एताश्चतुरश्रतुष्टोमान्स्वोमानपश्यत्तानाहरत्तैरयजत तेज एव

प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 य एवं विद्वांश्चतुरश्रतुष्टोमान्त्सोमानाहरति तैर्यजते तेज एव
 प्रथमेनाव रुन्द इन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 यामेवात्रिर्ऋद्धिमाध्रोत्तामेव यजमान ऋध्नोति॥ (३४)

तत्तेज एवाष्टादश च॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषां
 अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
 पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्य उपसदो
 भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रुन्देऽन्नं वै पुरोडाशो-
 ऽन्नमेवाव रुन्देऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
 यजते॥ (३५)

जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥ [९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतर्तून्सृजेयेति स
 एतम्पश्चरात्रमपश्यत्तमाहरन्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत
 य एवं विद्वान्पश्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न
 व्यावर्तन्त त एतम्पश्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
 व्यावर्तन्त (३६)

य एवं विद्वान्पश्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
 वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्त्स्यामिति स

ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रमा॑ह॒रत्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नो॒द्य
 एवं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॑ यज॑ते प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्नोति ब॒बरः
 प्रावा॑ह॒णिरका॑मयत वा॒चः प्र॑वदिता स्या॒मिति॑ स ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रमा॑ (३७)

अ॒ह॒रत्तेना॑यजत॒ ततो॒ वै स वा॒चः प्र॑वदिता भ॒वद्य॑ एवं
 वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॑ यज॑ते प्रवदि॒तैव वा॒चो भ॑वत्यथो॒ एनं॑
 वा॒चस्पति॑रित्या॒हुरना॑प्तश्चतूरा॒त्रोऽति॑रिक्तः षड्रा॒त्रोऽथ॑ वा ए॒ष
 सम्प्र॑ति य॒ज्ञो यत्प॑श्चरा॒त्रो य एवं वि॒द्वान्प॑श्चरा॒त्रेण॑ यज॑ते सम्प्रत्ये॒व
 य॒ज्ञेन॑ यजते पश्चरा॒त्रो भ॑वति पश्च॒ वा ऋ॒तवः॑ संवत्स॒रः (३८)

ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्रति॑ तिष्ठत्यथो पश्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑
 य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्धे त्रि॒वृद॑ग्निष्टो॒मो भ॑वति तेज॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धे
 पश्च॑दशो भ॒वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒द्धे सप्त॑दशो भ॒वत्यन्ना॑द्यस्याव॑रु॒द्ध्या
 अथो॑ प्रै॒व तेन॑ जायते पश्चवि॒ंशोऽग्नि॑ष्टो॒मो भ॑वति प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑
 महा॑व्र॒तवा॑न॒न्नाद्य॒स्याव॑रु॒द्धौ वि॒श्वजि॒त्सर्व॑पृष्ठोऽतिरा॒त्रो भ॑वति
 सर्व॑स्याभिजि॒त्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स ए॒तम्प॑श्चरा॒त्रमा॑ संवत्स॒रोऽभिजि॑त्यै॥ [१०]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां॒ पूष्णो॑ ह॒स्ताभ्या॑मा
 द॑द इ॒माम॑गृ॒भ्णन्न॑श॒नामृ॑तस्य॒ पूर्वं॑ आयुषि वि॒दथे॑षु क॒व्या। तया॑
 दे॒वाः सु॒तमा॑ ब॒भूवु॑र्ऋ॒तस्य॑ सा॒मन्त्स॒रमा॑रप॒न्ती। अ॒भिधा॑ अ॒सि
 भु॒वंन॑मसि य॒न्तासि॑ ध॒र्तासि॑ सोऽग्निं॑ वै॒श्वान॑रं सप्र॒थसं॑ गच्छ॒

स्वाहा॑कृतः पृथि॒व्यां य॒न्ता रा॒ड्यन्ता॑सि॒ यम॑नो ध॒र्तासि॑ ध॒रुणः॑
 कृ॒ष्यै त्वा॒ क्षेमा॑य॒ त्वा र॒य्यै त्वा॒ पोषा॑य॒ त्वा पृथि॒व्यै त्वा॒न्तरि॑क्षाय
 त्वा दि॒वे त्वा॑ स॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा
 भू॒तेभ्यः॑॥ (४०)

ध॒रुणः प्रश्न॑वि॒शतिश्च॑॥ [११]

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्चो॑ऽसि॒ हयो॑ऽस्य॒त्योऽसि॒ नरो॑-
 ऽस्य॒र्वासि॒ सप्ति॑रसि॒ वा॒ज्यसि॒ वृषा॑सि॒ नृम॑णा॒ असि॒
 ययु॑र्नामा॒स्यादि॒त्याना॒म्पत्वा॑न्वि॒ह्यग्र॑ये॒ स्वाहा॒ स्वाहेन्द्रा॑ग्निभ्या॒ऽ
 स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो॒ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो
 दे॒वेता॑भ्य॒ इह॑ धृतिः॒ स्वाहे॑ह वि॒धृतिः॑ स्वाहे॑ह रन्तिः॒ स्वाहे॑ह
 रम॑तिः॒ स्वाहा॒ भूर॑सि॒ भुवे॑ त्वा॒ भव्या॑य॒ त्वा भ॑विष्यते॒ त्वा
 विश्वे॑भ्यस्त्वा॒ भूते॑भ्यो॒ दे॒वा आ॑शा॒पाला॑ ए॒तं दे॒वेभ्यो॑ऽश्व॒म्मेधा॑य॒
 प्रो॒क्षितं॑ गोपायत॥ (४१)

रन्तिः स्वाहा॒ द्वावि॑शतिश्च॑॥ [१२]

आय॑नाय॒ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॒ स्वाहो॑द्भु॒ताय॒ स्वाहा॑
 शू॒का॒राय॒ स्वाहा॒ शू॒कृता॑य॒ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽऽपला॑यिताय॒
 स्वाहा॑ऽऽवल्गा॑ते॒ स्वाहा॑ प॒रावल्गा॑ते॒ स्वाहा॑ऽऽय॑ते॒ स्वाहा॑ प्र॒य॑ते
 स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४२)

आय॑ना॒योत्तर॑मा॒पला॑यिताय॒ षड्वि॑शतिः॑॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑पाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑
मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४३)

[१४]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑
च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नक्ष॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒ प्रा॒च्यै दि॒शे स्वाहा॒ दक्षि॑णायै दि॒शे
स्वाहा॑ प्र॒तीच्यै॑ दि॒शे स्वाहादी॑च्यै दि॒शे स्वाहो॑र्ध्वायै दि॒शे स्वाहा॑
दि॒ग्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽवान्तर॑दिशाभ्यः॒ स्वाहा॒ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒रद्भ्यः॒
स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्धमा॑सेभ्यः॒ स्वाहा॒ मासे॑भ्यः॒ स्वाह॑र्तुभ्यः॒
स्वाहा॑ संव॑त्स॒राय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४४)

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑
पू॒ष्णे स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑
मि॒त्राय॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ (४५)

[१६]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑
सोमा॑य॒ स्वाहा॒ सूर्या॑य॒ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ऽह्ने स्वाहा॒ रात्रि॑यै
स्वाह॑र्जवे॒ स्वाहा॑ सा॒धवे॒ स्वाहा॑ सु॒क्षित्यै॑ स्वाहा॑ क्षु॒धे स्वाहा॑ऽ-

ऽशिति॑न्ने स्वाहा॑ रोगा॑य॒ स्वाहा॑ हि॒माय॒ स्वाहा॑ शी॒ताय॒ स्वाहा॑ऽ-
 ऽत॒पाय॒ स्वाहा॑ऽर॒ण्याय॒ स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑
 सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (४६)

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॒ कर्म॑णा॒पस॑र्तस्य॒ प॒थ्या॑सि वसु॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
 गाय॑त्रेण॒ त्वा छ॑न्द॒सा यु॑नज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
 दीक्ष॑यामि रु॒द्रेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या॒ त्रैष्टु॑भेन॒ त्वा छ॑न्द॒सा यु॑नज्मि
 ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्यादित्येभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या॒ जाग॑तेन
 त्वा छ॑न्द॒सा यु॑नज्मि व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑यामि
 विश्वे॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑यानुष्टु॒भेन॒ त्वा छ॑न्द॒सा यु॑नज्मि (४७)

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दीक्ष॑याम्यङ्गि॒रोभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
 पा॒ङ्केन॑ त्वा छ॑न्द॒सा यु॑नज्मि हेम॑न्तशिशिराभ्यां॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
 दीक्ष॑याम्याहं दी॒क्षाम॑रुहमृ॒तस्य॑ पत्नीं॑ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा
 च॒र्त॑ः स॒त्येऽधा॑ स॒त्यमृ॑ते॒ऽधाम्। म॒हीमू॑ षु सु॒त्रामा॑णमिह धृ॒तिः
 स्वाहे॑ह विधृ॒तिः स्वाहे॑ह रन्तिः॒ स्वाहे॑ह रम॒तिः स्वाहा॑॥ (४८)

[१८]

ई॒ङ्गा॒राय॒ स्वाहे॑ कृ॒ताय॒ स्वाहा॑ क्र॒न्दते॒ स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॑
 प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ ग॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒ स्वाहा॑
 प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑ स॒न्दीय॑मानाय॒

स्वाहा सन्दिताय स्वाहा विचृत्यमानाय स्वाहा विचृत्ताय
 स्वाहा पलायिष्यमानाय स्वाहा पलायिताय स्वाहोपरऽस्यते
 स्वाहोपरताय स्वाहा निवेक्ष्यते स्वाहा निविशमानाय स्वाहा
 निविष्टाय स्वाहा निषथस्यते स्वाहा निषीदते स्वाहा निषण्णाय
 स्वाहा (४९)

आसिष्यते स्वाहाऽऽसीनाय स्वाहाऽऽसिताय स्वाहा
 निपथस्यते स्वाहा निपद्यमानाय स्वाहा निपन्नाय स्वाहा शयिष्यते
 स्वाहा शयानाय स्वाहा शयिताय स्वाहा सम्मीलिष्यते स्वाहा
 सम्मीलते स्वाहा सम्मीलिताय स्वाहा स्वप्स्यते स्वाहा स्वपते
 स्वाहा सुप्ताय स्वाहा प्रभोथस्यते स्वाहा प्रबुध्यमानाय स्वाहा
 प्रबुद्धाय स्वाहा जागरिष्यते स्वाहा जाग्रते स्वाहा जागरिताय
 स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा श्रुताय स्वाहा
 वीक्षिष्यते स्वाहा (५०)

वीक्षमाणाय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा सहास्यते स्वाहा
 सञ्जिहानाय स्वाहोज्जिहानाय स्वाहा विवथस्यते स्वाहा विवर्तमानाय
 स्वाहा विवृत्ताय स्वाहोत्थास्यते स्वाहोत्तिष्ठते स्वाहोत्थिताय स्वाहा
 विधविष्यते स्वाहा विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहोत्क्रऽस्यते
 स्वाहोत्क्रामते स्वाहोत्क्रान्ताय स्वाहा चङ्क्रमिष्यते स्वाहा
 चङ्क्रम्यमाणाय स्वाहा चङ्क्रमिताय स्वाहा कण्डूयिष्यते स्वाहा
 कण्डूयमानाय स्वाहा कण्डूयिताय स्वाहा निकषिष्यते स्वाहा

निकषेमाणाय स्वाहा निकषिताय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा
 यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति
 तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा॥ (५१)

[१९]

अग्रये स्वाहा वायवे स्वाहा सूर्याय स्वाहर्तमस्यृतस्यर्तमसि
 सत्यमसि सत्यस्य सत्यमस्यृतस्य पन्था असि देवानां छायामृतस्य
 नाम तत्सत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्यधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः
 स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो वृणानः पवते कव्यन्पशुं न गोपा
 इर्यः परिज्मा (५२)

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत९ षड्रात्रमपश्यन्तमाहर्न्तेनायज
 ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासते
 सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यक्षः ह्येतानि पृष्ठानि
 य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति

षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि (१)

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्युत्तुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति
तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी सुती
ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवाव
रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै
त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिनं एतेन षड्रात्रेण
यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं चक्रीवती
भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति
प्रतिष्ठित्यै प्राश्नो यान्ति प्राडिव हि सुवर्गः (३)

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्या
यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्य प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रं सम्मितो
वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा
वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥ (४)

कुसुरु॒बिन्द॒ औद्दाल॑किरकामयत पशु॒मान्थ॒स्यामि॒ति स
 ए॒त॑ स॒प्त॒रात्र॑मा॒हर॒त्तेना॑यजत तेन॒ वै स याव॑न्तो ग्रा॒म्याः
 प॒शव॑स्तानवा॒रुन्ध॒ य ए॒वं वि॒द्वान्थ॑स॒प्त॒रात्रेण॑ यज॑ते याव॑न्त ए॒व
 ग्रा॒म्याः प॒शव॑स्ताने॒वाव॑ रुन्धे स॒प्त॒रात्रो भ॑वति स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः
 स॒प्त॒रा॒ण्याः स॒प्त छ॒न्दाः॑ स्यु॒भय॑स्याव॑रु॒द्धौ त्रि॒वृ॒द॒ग्नि॒ष्टोमो भ॑वति
 तेजः (५)

ए॒वाव॑ रुन्धे प॒ञ्चद॑शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे स॒प्तद॑शो
 भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॑रु॒द्धा अथो॑ प्रै॒व तेन॑ जायत एक॒विं॒शो
 भ॑वति प्र॒ति॒ष्ठि॒त्या अथो॑ रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते त्रि॒ण॒वो भ॑वति वि॒जि॒त्यै
 प॒ञ्चविं॑शोऽ॒ग्नि॒ष्टोमो भ॑वति प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑ महा॒व्रत॑वा॒न॒न्नाद्य॑स्याव॑रु॒द्धौ
 वि॒श्व॒जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽति॑रा॒त्रो भ॑वति सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै यत्प्र॒त्यक्ष॑म्पूर्वे॒ष्वहः॑
 पृ॒ष्ठान्यु॑पेयुः प्र॒त्यक्ष॑म् (६)

वि॒श्व॒जि॒ति यथा॑ दु॒ग्धा॒मु॒प॒सीद॑त्ये॒वमु॑त्त॒मम॑हः स्या॒त्रैक॑रा॒त्रश्च॒न
 स्या॑द्बृ॒ह॒द्रथ॑न्तरे पूर्वे॒ष्वहः॑सूप॒ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑र॒मसौ॑ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व
 न य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति यत्प्र॒त्यक्षं॑ वि॒श्व॒जि॒ति
 पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑ यथा॒ प्र॒त्तां दु॒हे ता॒दृगे॒व तत्॥ (७)

तेजं उपेयुः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशच्च॥ [२]

बृ॒ह॒स्पति॑रकामयत ब्रह्मवर्च॑सी स्यामि॒ति स ए॒तम॑ष्ट॒रात्र॑म॒पश्य॑त्त॒म
 ततो॒ वै स ब्र॑ह्मवर्च॑स्य॒भव॑द्य ए॒वं वि॒द्वान॑ष्ट॒रात्रेण॑ यज॑ते ब्रह्मवर्च॑स्ये॒व
 भ॑वत्यष्ट॒रात्रो भ॑वत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्री ब्र॑ह्मवर्च॑स॒म्गाय॑त्रियै॒व

ब्रह्मवर्चसमव रुन्देऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे (८)

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुन्देऽभिजित्यै॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्त्स एतं
नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽ कल्पत यर्हि
प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका
अक्लृप्ता अथैताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति
तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्जं प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा
गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या
अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं
वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्ट्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्रं

प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
 ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
 अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव॥ (१२)

कल्पन्ते प्रजानाञ्चयस्त्रिंशच्च॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं जुहो
 दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो
 दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रं सृजते तेन दशरात्रेण प्र
 जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
 यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
 सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्
 तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै सौ-
 ऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते
 व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुद्वै (१४)

एष यज्ञो यद्दशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदैकविंशः
 ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिकुदेव
 समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
 यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण

यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनमभिचरन्थस्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यद्वशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां
न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
जामि वै (१६)

एतत्कुर्वन्ति यज्यायाः सः स्तोममुपेत्य कनीयाः समुपयन्ति
यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदश
उक्थ्य ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु
पुष्टिमेवाव रुन्दे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमो-
ऽन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते (१७)

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य उपहवमेव गच्छति
त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो
वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽ तिरात्रो भवति

सर्वस्याभिजित्यै॥ (१८)

प्रजापत्यो वा एष यज्ञो यद्वंशरात्रिर्लोककुट्टा एता वै जायन्त एकत्रिंशच्च॥ [५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त
प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात् (१९)

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासन्ते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२०)

गायत्रम्रब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशद
जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो
भवति पञ्च वा ऋतव आर्तवाः पञ्चर्तुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय

प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥ (२१)

तस्माद्वायुत्रयैकात्रपञ्चाशच्च॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति
यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न
कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं
कनीयानति कामत्यैन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयादामयाविनः प्राणेन
वा एष व्युध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनं
समर्धयति मैत्रावरुणाग्राङ्गृहीरन् येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (२२)

प्राणापानाभ्यां वा एते व्युध्यन्ते येषां दीक्षितानां प्रमीयंते
प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि हरन्त
आश्विनाग्राङ्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं
पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रं परि णयतः
शुक्राग्राङ्गृहीत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र
एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः (२३)

श्रियै गुत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
पापीयान्भवति मन्थ्यग्राङ्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रम्
ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयणाग्राङ्गृहीत यस्य पिता पितामहः
पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण व्युध्यते यस्य
पिता पितामहः पुण्यः (२४)

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवेतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो
वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भवत्युक्थ्याग्रान्गृहीताभि
सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वणैवैनमिन्द्रियेणाति
प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै (२५)

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि
गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
शुगच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि पर्जन्यो न
वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगच्छति यर्हि पर्जन्यो न
वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां शुचो मुञ्चति ताजक्प्र
वर्षति॥ (२६)

प्रमीयंत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्यञ्चविंशतिश्च॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो वै शुक्रस्त्रैष्टुभं
द्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति
जागतो वा आग्रयणो जागतं तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो
गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै (२७)

यज्ञमापद्यच्छन्दांस्याप्नोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव

य॒ज्ञमदृ॑श॒न्तत॑ ए॒वैन॒म्पुनः॑ प्र यु॒ङ्क्ते॑ जग॑न्मुखो॒ वै द्वितीय॑स्त्रिरा॒त्रो
जाग॑त आग्रय॒णो यच्च॑तुर्थेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते राथ॑तरो॒ वा ऐन्द्र॑वाय॒वो
राथ॑तरं पञ्चममह॒स्तस्मा॑त्पञ्चमेऽह॑न् (२८)

ऐन्द्र॒वाय॒वो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णाति॒ बार्हतो॒ वै शुक्रो॑
बार्हत॑ः षष्ठमह॒स्तस्मा॑त्षष्ठेऽह॑ञ्छुक्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्येत॑द्वै द्वितीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॑ऽस्या॒प्रोति॒ यच्छु॑क्रः श्वो
गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑श॒न्तत॑ ए॒वैन॒म्पुनः॑ प्र यु॒ङ्क्ते॑ त्रिष्टु॒ङ्मुखो॒ वै
तृतीय॑स्त्रिरा॒त्रस्त्रैष्टु॑भः (२९)

शु॒क्रो यथ्स॑प्तमेऽह॑ञ्छुक्रो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णात्यथो॒ स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते वाग्वा आ॒ग्रय॒णो
वाग॑ष्टममह॒स्तस्मा॑दष्टमेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने
गृ॒ह्णाति प्रा॒णो वा ऐन्द्र॑वाय॒वः प्रा॒णो न॑वममह॒स्तस्मा॑न्नवमे॒-
ऽह॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॒ह्यते॒ स्व ए॒वैन॑मा॒यत॑ने गृ॒ह्णात्येत॑त् (३०)

वै तृतीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॑ऽस्या॒प्रोति॒ यदैन्द्र॑वाय॒वः
श्वो गृ॒ह्यते॒ यत्रै॒व य॒ज्ञमदृ॑श॒न्तत॑ ए॒वैन॒म्पुनः॑ प्र यु॒ङ्क्ते॑ऽथो॒
स्वमे॒व छन्दो॑ऽनु॒ पर्या॑वर्तन्ते पथो॒ वा ए॒तेऽध्य॑प॒थेन॑ यन्ति॒
यैऽन्ये॒नैन्द्र॑वाय॒वात्प्र॑तिपद्यन्तेऽन्तः॒ खलु॒ वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑
यदृ॑शममह॒र्दश॑मेऽह॑न्नैन्द्रवाय॒वो गृ॒ह्यते॒ य॒ज्ञस्य॑ (३१)

ए॒वान्तं॑ गु॒त्वाप॑थात्पन्था॒मपि॑ यन्त्यथो॒ यथा॒ वही॑यसा प्र॒ति॒सारं॑
वह॑न्ति ता॒दृगे॒व तच्छ॑न्दाऽस्य॒न्योन्य॑स्य॒ लोक॑मभ्य॒ध्याय॑न्तान्ये॒तेनै॒व
दे॒वा व्य॑वाहयन्नेन्द्रवाय॒वस्य॑ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यच्च॑तुर्थमह॒स्तस्मिन्ना॑ग्रय॒णो
गृ॒ह्यते॒ तस्मा॑दाग्रय॒णस्या॒यत॑ने नव॒मेऽह॑न्नेन्द्रवाय॒वो गृ॒ह्यते॒ शुक्र॑स्य॒
वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्प॑ञ्चमम् (३२)

अह॑स्तस्मिन्नेन्द्रवाय॒वो गृ॒ह्यते॒ तस्मा॑दैन्द्रवाय॒वस्या॒यत॑ने
सप्त॒मेऽह॑ञ्चुक्रो गृ॒ह्यत आ॑ग्रय॒णस्य॑ वा ए॒तदा॒यत॑नं॒ यत्ष॑ष्ठमह॒स्तस्मिन्
गृ॒ह्यते॒ तस्मा॑च्चुक्रस्या॒यत॑नेऽष्ट॒मेऽह॑न्नाग्रय॒णो गृ॒ह्यते॒ छन्दा॑ऽस्ये॒व
तद्वि वा॑हयति॒ प्र वस्य॑सो विवा॒हमा॑प्नोति॒ य एवं॑ वेदाथो॒ देवता॑भ्य
ए॒व य॒ज्ञे सं॒विदं॑ दधाति॒ तस्मा॑दिदम॒न्योन्य॑स्मै ददाति॥ (३३)

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नेष्टम एतद्वह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ [८]

प्र॒जाप॑तिरका॒मय॑त॒ प्र जा॑येयेति॒ स ए॒तं द्वा॑दशरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्
ततो॒ वै स प्रा॑जाय॑त॒ यः का॒मये॑त॒ प्र जा॑येयेति॒ स द्वा॑दशरा॒त्रेण॑
यजे॑त॒ प्रैव जा॑यते ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्त्यग्नि॒ष्टोम॑प्राय॒णा य॒ज्ञा अथ॑
कस्मा॑दतिरा॒त्रः पूर्॒वः प्र यु॑ज्यत॒ इति॑ चक्षु॒षी वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑
यद॑तिरा॒त्रौ क॒नीनि॑के अग्नि॒ष्टोमौ यत् (३४)

अ॒ग्नि॒ष्टोमं॑ पूर्॒वम्प्र॑युञ्जीरन्ब॒हिर्धा॑ क॒नीनि॑के दध्युस्तस्मा॑दतिरा॒त्रः
पूर्॒वः प्र यु॑ज्यते चक्षु॒षी ए॒व य॒ज्ञे धि॒त्वा म॑ध्यतः क॒नीनि॑के प्र॒ति द॑धति॒
यो वै गा॑य॒त्री ज्योतिः॑पक्षां वेद॒ ज्योति॑षा भा॒सा सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒
याव॑ग्नि॒ष्टोमौ तौ प॒क्षौ येऽन्त॑रेऽष्टावु॒क्थ्याः स आ॒त्मैषा॑ वै गा॑य॒त्री

ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (३५)

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्वादशरात्रो
यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा प्रजापतिर्वैष
सन्थसद्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां
वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते तस्मात्पृच्छन्ति किमेते
सत्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति य एवं वेद॥ (३६)

अग्निष्टोमौ यथसुवर्गलोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥ [९]

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा
एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्योहन्थसुवर्गस्य लोकस्य
प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदृध्नोति
ह वा ऋत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तैऽस्मिन्नेच्छन्त स
रसमहं वसन्ताय प्रायच्छत् (३७)

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्र प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र
इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयंजतेष
ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा
अन्नं येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि (३८)

मलं जायत एक एव यंजेतैको हि प्रजापतिरार्धोद्वादश
रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः

प्रजापतिर्वविष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा
 एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः
 सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते (३९)

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णनित्ते याश्चतुर्थीरपि
 ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति मांसं
 सौऽत्ति यः पुरोडाशम्मस्तिष्कं स यः परिवापं पुरीषं स
 य आज्यम्मज्जानं स यः सोमं स्वेदं सोऽपि ह वा
 अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
 तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यम्पाप्मनो व्यावृत्त्यै॥ (४०)

अयच्छुद्धिं रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
 स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
 स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः
 स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा
 षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न
 विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै
 स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां
 शताभ्यां स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४१)

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्नैकविंशतिश्च॥ [११]

एकस्मै स्वाहा॑ त्रिभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ सप्तभ्यः॑ स्वाहा॑
 नवभ्यः॑ स्वाहा॑कादशभ्यः॑ स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः॑
 स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः॑ स्वाहा॑कान्न विंशत्यै॑ स्वाहा॑ नवविंशत्यै॑
 स्वाहा॑कान्न चत्वारिंशते॑ स्वाहा॑ नवचत्वारिंशते॑ स्वाहा॑कान्न षष्ठ्यै॑
 स्वाहा॑ नवषष्ठ्यै॑ स्वाहा॑कान्नाशीत्यै॑ स्वाहा॑ नवाशीत्यै॑ स्वाहा॑कान्न
 शताय॑ स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॑ स्वाहा॑॥ (४२)

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥ [१२]

द्वाभ्यां॑ स्वाहा॑ चतुर्भ्यः॑ स्वाहा॑ षड्भ्यः॑ स्वाहा॑ऽष्टाभ्यः॑ स्वाहा॑
 दशभ्यः॑ स्वाहा॑ द्वादशभ्यः॑ स्वाहा॑ चतुर्दशभ्यः॑ स्वाहा॑ षोडशभ्यः॑
 स्वाहा॑ऽष्टादशभ्यः॑ स्वाहा॑ विंशत्यै॑ स्वाहा॑ऽष्टानवत्यै॑ स्वाहा॑ शताय॑
 स्वाहा॑ सर्वस्मै॑ स्वाहा॑॥ (४३)

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥ [१३]

त्रिभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ सप्तभ्यः॑ स्वाहा॑ नवभ्यः॑
 स्वाहा॑कादशभ्यः॑ स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः॑ स्वाहा॑
 सप्तदशभ्यः॑ स्वाहा॑कान्न विंशत्यै॑ स्वाहा॑ नवविंशत्यै॑ स्वाहा॑कान्न
 चत्वारिंशते॑ स्वाहा॑ नवचत्वारिंशते॑ स्वाहा॑कान्न षष्ठ्यै॑ स्वाहा॑
 नवषष्ठ्यै॑ स्वाहा॑कान्नाशीत्यै॑ स्वाहा॑ नवाशीत्यै॑ स्वाहा॑कान्न शताय॑
 स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॑ स्वाहा॑॥ (४४)

त्रिभ्योऽष्टाचत्वारिंशत्॥ [१४]

चतुर्भ्यः स्वाहा॑ ऽष्टाभ्यः स्वाहा॑ द्वादशभ्यः स्वाहा॑ षोडशभ्यः
स्वाहा॑ वि॒ंशत्यै स्वाहा॑ षण्णवत्यै स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै
स्वाहा॑॥ (४५)

चतुर्भ्यः षण्णवत्यै षोडश॥ [१५]

पञ्चभ्यः स्वाहा॑ दशभ्यः स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः स्वाहा॑ वि॒ंशत्यै
स्वाहा॑ पञ्चनवत्यै स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (४६)

पञ्चभ्यः पञ्चनवत्यै चतुर्दश॥ [१६]

दशभ्यः स्वाहा॑ वि॒ंशत्यै स्वाहा॑ त्रि॒ंशते स्वाहा॑ चत्वारि॒ंशते
स्वाहा॑ पञ्चाशते स्वाहा॑ षष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्तत्यै स्वाहा॑ ऽशीत्यै स्वाहा॑
नवत्यै स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (४७)

दशभ्यो द्वाविंशतिः॥ [१७]

वि॒ंशत्यै स्वाहा॑ चत्वारि॒ंशते स्वाहा॑ षष्ठ्यै स्वाहा॑ ऽशीत्यै
स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (४८)

वि॒ंशत्यै द्वादश॥ [१८]

पञ्चाशते स्वाहा॑ शताय॑ स्वाहा॑ द्वाभ्यां॑ शताभ्यां॑ स्वाहा॑
त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा॑ चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा॑ पञ्चभ्यः शतेभ्यः
स्वाहा॑ षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा॑ सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहा॑ ऽष्टाभ्यः
शतेभ्यः स्वाहा॑ नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा॑ सहस्राय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै

स्वाहा॥ (४९)

पञ्चाशते द्वात्रिंशत्॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑ नि॒यु॒ताय॒
स्वाहा॑ प्र॒यु॒ताय॒ स्वाहा॑ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ स॒मु॒द्राय॒
स्वाहा॑ म॒ध्याय॒ स्वाहा॑ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ प॒रा॒र्धाय॒ स्वाहा॑ऽष॒से स्वाहा॑
व्यु॒ष्ट्यै स्वाहा॑दे॒ष्यते स्वाहा॑द्य॒ते स्वाहा॑दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सु॒व॒र्गाय॒
स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑ स॒र्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (५०)

श॒ताया॒ष्टात्रिं॑शत्॥ [२०]

प्र॒जव॑ ब्रह्मवादिनः किमेष वा आ॒प्त आ॑दित्या उ॒भयोः प्र॒जाप॑तिरन्वा॒यन्निन्द्रो॑ वै स॒दङ्किन्द्रो॑ वै शि॒थिलः
प्र॒जाप॑तिरकामयतान्नादः सा वि॒राड॒सावा॑दित्यो॒र्वाङ्म॑तमा मेऽग्निना स्वाहा॒धिन्द्र॒द्यौऽङ्ग्ये॑ताय॒ कृ॒ष्णायौप॑धीभ्यो
व॒न॒स्पति॑भ्यो वि॒श्रुतिः॥ [२१]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्र॒जव॑ वा ए॒तेन॑ यन्ति॒ यद॑श्ममहः पा॒पाव॑हीयं वा ए॒तेन॑ भवन्ति॒
यद॑श्ममह॒र्यो वै प्र॒जव॑ य॒ताम॑प॒थेन॑ प्र॒तिप॑द्यते॒ यः स्था॑णु॒ं ह॒न्ति
यो भ्रेषं॑ न्येति॒ स ही॑यते॒ स यो वै द॑श्मेऽह॒न्नवि॑वा॒क्य उ॑पह॒न्यते॒
स ही॑यते॒ तस्मै॒ य उ॑प॒हता॑य॒ व्याह॑ तमे॒वान्वा॒रभ्य॑ स॒मश्नु॑तेऽथ॒
यो व्याह॑ सः (१)

हीयते तस्मादशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
 खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य
 व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं
 तद्यजमानस्य यद्वृद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य
 उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्या दृशीकवः (२)

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यं यदि
 तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञियां
 ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
 यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतो-
 ऽध्यर्चितारः (३)

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
 इमामंश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमाः
 सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता
 वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो
 नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृणत आ चक्षीत स प्रतिगरः॥ (४)

व्याह स दृशीकवोऽर्चितारः स एकश्च॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
 यजमानो वृद्ध इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
 प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमाल्लोणकानिति किं

चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनेति किम्पञ्चमेनेति पञ्चाक्षराम्पङ्क्तिमिति
 किं षष्ठेनेति षडृतूनेति किं सप्तमेनेति सप्तपदां
 शक्नोमिति (५)

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
 त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
 किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
 द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
 वृद्धे ॥ (६)

शक्नोमित्येकचत्वारिंशच्च ॥

[२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानं
 ह्येतदह्यत्प्रायणीयंश्चोदयनीयंश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं इमे
 लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
 द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति
 सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा
 एषा वितता (७)

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
 गृहपतेर्वाग्वस्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानांमहाव्रतं कुर्वन्ति सन्ततामेव
 वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा
 अन्नम्महाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानांमहाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु

चैवान्नाद्यै च प्रति तिष्ठन्ति॥ (८)

वितता त्रिचत्वारिंशच्च॥

[३]

आदित्या अकामयन्तोभयौलोकयोर्ऋध्रुयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त
उभयौलोकयोराध्रुवन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रम
उभयौरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति
सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धौ यत्पराचीनानि
पृष्ठानि (९)

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥ (१०)

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥

[४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपाजीविष्म त इमे-
ऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रमप्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
सुवर्गं लोकमारौहन्त्यहाभ्यामस्मिंलोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
अमुष्मिल्लोक आध्रुवन्त्यहाभ्यामस्मिन् (११)

लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयौरेव

लो॒कयोर्ऋ॒ध्रुवन्त्य॒स्मि॒श्च॒मुष्मि॑श्च॒ पृ॒ष्ठैरे॒वामुष्मि॑ल्लो॒कं ऋ॒ध्रुवन्ति॑
 त्र्य॒हाभ्या॑म॒स्मि॑ल्लो॒के ज्योति॑र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हो भ॑वती॒यं वाव॑
 ज्योति॑रन्तरि॒क्षं गौर॑सा॒वायु॑रि॒माने॒व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति
 यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॑ स्युर्वि॒वि॒वधः॑ स्या॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति
 स॒विव॑ध॒त्वाय॑ (१२)

ओजो॒ वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठान्यो॒जं ए॒व वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते बृह॒द्रथ॑न्त॒रा-
 भ्या॑ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व
 प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्रु॒ती ता॒भ्यामे॒व सु॒वर्गं लो॒कं
 य॑न्ति॒ परा॑श्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि
 पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति प्र॒त्यव॑रू॒ढ्या अथो॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या
 उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ चतु॑र्दशै॒तास्ता॑सां॒ या द॑श॒ दशा॑क्षरा
 वि॒राडन्न॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रु॒न्धते॑ याश्च॒तस्र॑श्च॒तस्रो॑ दि॒शो
 दि॒क्ष्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्यति॒रात्रा॒वभितो॑ भवतुः॒ परि॑गृहीत्यै॥ (१३)

आर्ध्वव॒त्र्यहा॒भ्याम॒स्मिन्स॑विव॒धत्वाय॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या ए॒कं त्रि॑श॒च्च॥ [५]

इन्द्रो॒ वै स॒दृङ्दे॒वता॑भिरासी॒त्स न॑ व्या॒वृत्त॑म॒गच्छ॑त्स
 प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तम्प॑ञ्चदशरा॒त्रम्प्राय॑च्छ॒त्तमा॑ह॒रत्
 तेना॑यजत॒ ततो॒ वै सो॑ऽन्याभिर्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृत्त॑म॒गच्छ॑द्य
 एवं वि॒द्वा॒सः प॑ञ्चदशरा॒त्रमा॑स॒ते व्या॒वृत्त॑मे॒व पा॒प्मना॑
 भ्रातृ॑व्येण गच्छन्ति॒ ज्योति॑र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हो भ॑वती॒यं वाव॑

ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसन्नं वा एतद्यदच्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सन्नं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते
पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो
वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य
परिगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकं॥

[६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं वज्रम्प्रायच्छत्
तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं
निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्रधत् य एवं
विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं
गच्छन्त्यग्निष्टुता पाप्मानं निः (१६)

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्रधत् एता
एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पशव्या एता एव
सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति

अ॒हो भ॑वती॒यं वा॒व ज्योति॑र॒न्तरि॑क्षम् (१७)

गौर॒सावायु॑रि॒माने॒व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॑
स्युर्वि॑वि॒वधः॑ स्या॒न्मध्ये॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति॒ सवि॑वध॒त्वायौ॒जो वै वी॒र्यं॑
पृ॒ष्ठान्यो॒जं ए॒व वी॒र्यं॑ म्मध्य॒तो द॑धते॒ बृह॑द्रथन्त॒राभ्या॑ यन्ती॒यं वा॒व
र॑न्त॒रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अन॒योरे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्ये॒ते वै
य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी॒ स्मृती॑ ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कम् (१८)

य॒न्ति परा॑ञ्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं॑ लो॒कम्॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये परा॑ची॒नानि॑
पृ॒ष्ठान्यु॒पय॑न्ति॒ प्र॒त्यङ्म॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रू॒ढ्या अथो॑ प्र॒तिष्ठि॑त्या
उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒ऋद्धो॑त्तिष्ठन्ति॒ पञ्च॑दशै॒तास्ता॑सां॒ या द॑श॒ दशा॑क्षरा
वि॒राड॒न्न वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रु॒न्धते॒ याः प॑ञ्च॒ पञ्च॒ दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व
प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्यति॒रात्रा॒वभि॑तो॒ भव॑त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्य प्र॒जायै॑ प॒शूनां॑
परि॑गृहीत्यै॥ (१९)

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिक्षल्लोकं प्रजायै द्वे च॥ [७]

प्र॒जाप॑तिर॒काम॑य॒तान्ना॑दः स्या॒मिति॑ स ए॒तः स॑प्तद॒शरा॒त्रम॑पश्यत्
ततो॒ वै सो॑ऽन्नादो॑ऽभव॒द्य ए॒वं वि॒द्वाँसः॑ सप्तद॒शरा॒त्रमा॑सतेऽन्नादा
ए॒व भ॑वन्ति॒ पञ्चा॒हो भ॑वति॒ पञ्च॒ वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्स॑र ऋ॒तुष्वे॒व
सं॒वत्स॑रे प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्यथो॒ पञ्चा॑क्षरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ॒ यज्ञो॑ य॒ज्ञमे॒वाव
रु॒न्धते॑ऽस॒न्नं वा ए॒तत् (२०)

यद॑च्छ॒न्दोमं॑ यच्छ॒न्दोमा॑ भवन्ति॒ तेन॑ स॒न्नं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व

रुन्धते प॒शूञ्छन्दो॑मैरोजो॒ वै वी॒र्यं पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्येव
वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति सप्तदशरा॒त्रो भ॑वति सप्तद॒शः प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ अतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवतो॒ऽन्नाद्य॑स्य॒ परि॑गृहीत्यै॥ (२१)

एतत्सप्तत्रिंशच्च॥

[८]

सा वि॒राड्वि॒क्रम्या॑तिष्ठद्ब्रह्म॑णा दे॒वेष्व॒न्नेना॑सुरेषु॒ ते दे॒वा
अ॑कामयन्तो॒भय॑ सं वृ॒क्षीम॑हि ब्रह्म॒ चान्नं॑ चेति॒ त ए॒ता
वि॑श॒ति र॒ात्रीर॑पश्यन्ततो॒ वै त उ॒भय॑ सम॑वृ॒जत॑ ब्रह्म॒ चान्नं॑
च ब्रह्म॑वर्च॒सिनो॑ऽन्ना॒दा अ॑भवन् य ए॒वं वि॒द्वांस॑ ए॒ता आ॑सत
उ॒भय॑मे॒व सं वृ॑जते॒ ब्रह्म॒ चान्नं॑ च (२२)

ब्रह्म॑वर्च॒सिनो॑ऽन्ना॒दा भ॑वन्ति द्वे वा ए॒ते वि॒राजौ॑ तयो॒रेव॑ नाना॒
प्रति॑ तिष्ठन्ति वि॒शो वै पु॑रुषो॒ दश॑ ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो॒ दश॑ प॒द्या
यावा॑ने॒व पु॑रुष॒स्तमा॑त्वोत्तिष्ठन्ति॒ ज्योति॑र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं
वाव॑ ज्योति॑रन्तरि॒क्षं गौ॑रसा॒वायु॑रि॒माने॑व लो॒कान॒भ्यारो॑हन्त्यभिपूर्व॑
त्र्य॒हा भ॑वन्त्यभिपूर्व॑मे॒व सु॑व॒र्गम् (२३)

लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ यद॒न्यतः॑ पृ॒ष्ठानि॑ स्युर्वि॒विध॑ः स्या॒न्मध्य॑
पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति स॒विव॑ध॒त्वायौ॒जो वै वी॒र्यं पृ॒ष्ठान्यो॒ज ए॒व
वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते बृह॒द्रथ॑न्तरा॒भ्यां य॑न्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ
बृ॒हदा॑भ्यामे॒व य॑न्त्यथो॒ अनयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै
य॒ज्ञस्या॑ञ्जसा॒यनी॑ स्रुती॒ ताभ्या॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो

वा ए॒ते सु॒व॒र्गं लो॒कम॒भ्या॒रोह॑न्ति॒ ये प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑
प्र॒त्यङ्म॒हो भ॑वति प्र॒त्यव॑रू॒ढ्या अथो॑ प्रति॑ष्ठित्या उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्
ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॒ भवतो॑ ब्रह्मवर्च॑सस्यान्नाद्य॑स्य
परि॑गृहीत्यै॥ (२४)

वृ॒ज्जते॑ ब्रह्म॒ चान्न॑श्च सु॒व॒र्गमे॒ते सु॒व॒र्गत्रयो॑वि॒शति॑श्च॥ [९]

अ॒सावा॑दि॒त्योऽस्मि॑ल्लो॒क आ॑सी॒त्तं दे॒वाः पृ॒ष्ठैः परि॑गृह्य
सु॒व॒र्गं लो॒कम॑गमयन्प॒रैर॑वस्ता॒त्पर्य॑गृह्णन्दि॒वाकी॒र्त्येन॑ सु॒व॒र्गे
लो॒के प्र॒त्य॑स्थापयन्प॒रैः प॒रस्ता॑त्पर्य॑गृह्णन्पृ॒ष्ठैरु॒पावा॑रोह॒न्त्स वा
अ॒सावा॑दि॒त्योऽमुष्मि॑लो॒के प॒रैरु॑भ॒यतः॑ परि॑गृहीतो॒ यत्पृ॒ष्ठानि॑
भ॑वन्ति सु॒व॒र्गमे॒व तैर्लो॒कं यज॑माना॒ यन्ति॑ प॒रैर॑वस्ता॒त्परि॑ गृह्णन्ति
दि॒वाकी॒र्त्येन॑ (२५)

सु॒व॒र्गे लो॒के प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति॒ प॒रैः प॒रस्ता॑त्परि॑ गृह्णन्ति
पृ॒ष्ठैरु॒पावा॑रोहन्ति॒ यत्प॒रैः प॒रस्ता॑न्न स्युः प॒रांश्च॑ सु॒व॒र्गालो॒कान्निष्प॑द्येरन्
यद॑वस्ता॒न्न स्युः प्र॒जा निर्द॑हेयुर॒भितो॑ दि॒वाकी॒र्त्यं प॒रःसा॑मानो
भ॑वन्ति सु॒व॒र्ग ए॒वैना॑ल्लो॒क उ॑भ॒यतः॑ परि॑ गृह्णन्ति॒ यज॑माना॒
वै दि॒वाकी॒र्त्यं सं॒वत्स॑रः प॒रःसा॑मानोऽभितो॑ दि॒वाकी॒र्त्यं प॒रः
सा॑मानो भ॑वन्ति सं॒वत्स॑र ए॒वोभ॑यतः (२६)

प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति पृ॒ष्ठं वै दि॒वाकी॒र्त्यम्पार्श्वे॑ प॒रःसा॑मानोऽभितो॑

दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठम्पार्श्वे भूयिष्ठा
ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठः शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं
ग्रन्थन्त्यविस्रसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्योः प्राणाः
प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव
तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहैयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकम्प्रत्यवरोहन्त्यथो
अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छत्तमाह
ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहूयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय
इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव
यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्तस
एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सो-
ऽरोचत य एवं विद्वांस एकविंशतिरात्रमासंते रोचन्त
एवैकविंशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छन्त्यथो
प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशो-ऽतिरात्रावभितो भवतो
ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैनेवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥ [१०]

अर्वाङ्ग्रज्ञः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः

पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां यो-
ऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि।
यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्रामं मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान्
यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्रमुपे (३०)

ते हुवे सवाहम्। सन्ते वृञ्जे सुकृतं सं प्रजां पशून्।
प्रेषान्धसामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते।
प्रयाजानूयाजान्ध्विष्वष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेन्द्रेण
सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुपे
ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वषट्कृतम्। स्तुतं शस्त्रम्प्रतिगुरं
ग्रहमिडामाशिषः (३१)

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुपे ते हुवे सवाहं समिष्टयजुरा
ददे तव। पशून्सुतम्पुरोडाशान्ध्वसवनान्योत यज्ञम्। देवान्ध्वसेन्द्रानुपे
ते हुवे सवाहमग्निमुखान्ध्वसोमवतो ये च विश्वे॥ (३२)

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥ [११]

भूतम्भव्यम्भविष्यद्वषट्धस्वाहा नम ऋक्साम यजुर्वषट्धस्वाहा
नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्धस्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिक्षं
द्यौर्वषट्धस्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्धस्वाहा नमः प्राणो
व्यानोऽपानो वषट्धस्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्धस्वाहा नमः
पिता पुत्रः पौत्रो वषट्धस्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्धस्वाहा

नमः॥ (३३)

भुवंश्चत्वारि च॥ [१२]

आ मे॑ गृहा भ॑वं त्वा प्र॒जा म॒ आ मां य॒ज्ञो वि॑शतु वी॒र्या॑वान्।
आपो॑ दे॒वीर्य॑ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ
मे॒ ग्रहो॑ भव॒त्वा पु॑रोरु॒खस्तु॑तश॒स्त्रे मा वि॑शता॒ः समी॑ची॒। आ॒दित्या
रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ
मा॑ग्नि॒ष्टोमो वि॑शतू॒क्थ्यश्चाति॑रा॒त्रो मा वि॑शत्वापि॒शर्व॑रः। ति॒रोअ॑हिया
मा सु॒हुता॒ आ वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्॥ (३४)

अग्नि॒ष्टोमो वि॑शत्वष्टादश च॥ [१३]

अ॒ग्निना॒ तपोऽन्व॑भवद्वा॒चा ब्र॑ह्म म॒णिनां रू॒पाणी॑न्द्रेण दे॒वान्
वाते॑न प्रा॒णान्ध॑सूर्येण॒ द्याश्च॑न्द्रम॑सा॒ नक्ष॑त्राणि य॒मेन॑ पि॒तृन्नाज्ञां
मनु॑ष्या॒न्फले॑न॒ नादे॑यान॑जग॒रेण॑ स॒र्पान्व्या॑घ्रेणा॒रण्यान्प॑शू॒ज्छेने॑न॒
पत॑त्रिणो वृ॒ष्णाश्चानृ॑षभेण॒ गा ब॑स्तेना॒जा वृ॒ष्णिनावी॑र्त्रीहि॒णान्ना॑नि
यवे॑नौष॑धी॒र्यग्रा॑धेन॒ वन॑स्पती॒नुदु॑म्बरेणोर्ज॑ङ्गायत्रिया॒ छन्दा॑ःसि
त्रि॒वृता॒ स्तोमा॑न्ब्राह्म॒णेन॒ वाच॑म॥ (३५)

ब्राह्म॒णेनेक॑ञ्च॥ [१४]

स्वाहा॒धिमा॑धी॒ताय॒ स्वाहा॒ स्वाहा॑धी॒तुम्म॑न॒से स्वाहा॒ स्वाहा॒
मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ काय॒ स्वाहा॒ कस्मै॒ स्वाहा॑ क॒तम॑स्मै

स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा
 सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै
 स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय
 स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वाहा
 विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे निभूयपाय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

पुरुरूपाय स्वाहा दशं च॥ [१५]

दद्ध्यः स्वाहा हनूभ्याः स्वाहोष्ठाभ्याः स्वाहा मुखाय स्वाहा
 नासिकाभ्याः स्वाहाक्षीभ्याः स्वाहा कर्णाभ्याः स्वाहा पार
 इक्षवोऽवार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः स्वाहावार इक्षवः पार्येभ्यः पक्ष्मभ्यः
 स्वाहा शीर्ष्णे स्वाहा भ्रूभ्याः स्वाहा ललाटाय स्वाहा मूर्ध्ने
 स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशेभ्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाभ्यः
 स्वाहा स्कन्धेभ्यः स्वाहा कीकसाभ्यः स्वाहा पृष्ठीभ्यः स्वाहा
 पाजस्याय स्वाहा पार्श्वाभ्याः स्वाहा (३७)

अंसभ्याः स्वाहा दोषभ्याः स्वाहा बाहुभ्याः स्वाहा
 जङ्घाभ्याः स्वाहा श्रोणीभ्याः स्वाहोरुभ्याः स्वाहाष्ठीवद्भ्याः
 स्वाहा जङ्घाभ्याः स्वाहा भसदे स्वाहा शिखण्डेभ्यः स्वाहा
 वालधानाय स्वाहाण्डाभ्याः स्वाहा शेपाय स्वाहा रेतसे स्वाहा
 प्रजाभ्यः स्वाहा प्रजननाय स्वाहा पद्भ्यः स्वाहा शफेभ्यः स्वाहा

लोम॑भ्यः स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॑ लोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ मा॒ऽसाय॒ स्वाहा॑
 स्नाव॑भ्यः स्वाहा॑स्थ॒भ्यः स्वाहा॑ म॒ञ्जभ्यः॑ स्वाहा॑ङ्गे॒भ्यः स्वाहा॑त्मने॒
 स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३८)

पार्श्व॑भ्या॒ऽ स्वाहा॑ म॒ञ्जभ्यः॑ स्वाहा॑ षट्॥ [१६]

अ॒ञ्जे॒ताय॒ स्वाहा॑ञ्जि॒स॒क्थाय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पदे॒ स्वाहा॑
 शि॒ति॒ककु॑दे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒रन्ध्रा॑य॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पृष्ठा॑य॒ स्वाहा॑
 शि॒त्य॒ऽसाय॒ स्वाहा॑ पु॒ष्प॒कर्णाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्योष्ठा॑य॒ स्वाहा॑
 शि॒ति॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒भस॑दे॒ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॑का॒शाय॒ स्वाहा॑ञ्जे॒
 स्वाहा॑ ल॒लामा॑य॒ स्वाहा॑सि॒तज्ञ॑वे॒ स्वाहा॑ कृ॒ष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑
 रोहि॑तै॒ताय॒ स्वाहा॑रु॒णै॒ताय॒ स्वाहा॑दृ॒शाय॒ स्वाहा॑ की॒दृशाय॒ स्वाहा॑
 ता॒दृशाय॒ स्वाहा॑ स॒दृशाय॒ स्वाहा॑ वि॒स॒दृशाय॒ स्वाहा॑ सु॒स॒दृशाय॒
 स्वाहा॑ रू॒पाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३९)

रू॒पाय॒ स्वाहा॑ द्वे च॑॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शङ्गा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒रङ्गा॑य॒
 स्वाहा॑रू॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒ स्वाहा॑
 रोहि॑ताय॒ स्वाहा॑ शो॒णाय॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑ श्या॒माय॒ स्वाहा॑
 पा॒क॒लाय॒ स्वाहा॑ सु॒रू॒पाय॒ स्वाहा॑नु॒रूपाय॒ स्वाहा॑ वि॒रू॒पाय॒ स्वाहा॑
 स॒रू॒पाय॒ स्वाहा॑ प्र॒ति॒रू॒पाय॒ स्वाहा॑ श॒बला॑य॒ स्वाहा॑ क॒म॒लाय॒

स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४०)

कृष्णाय षट्त्वारिंशत्॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा काण्डेभ्यः
स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः
स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा वपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै
स्वाहा॥ (४१)

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पर्णेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः
स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा वपन्नेभ्यः
स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा
परिशिष्टाय स्वाहा स० शिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय
स्वाहारिक्ताय स्वाहा प्ररिक्ताय स्वाहा स० रिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४२)

वनस्पतिभ्यः स्कन्धेभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥ [२०]

[प्रज्वं प्रजापतिर्यदच्छन्दोमन्तं हुवे सवाहमोषधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥ 42॥ प्रज्व० सर्वस्मै स्वाहा॥]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स
एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते
श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा
भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै
वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानं
 दैवीं स॒सदं गच्छेमेति॑ त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेना
 ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स॒सदमगच्छन्
 य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहृत्य
 श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य (४)

दैवीं स॒सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति॑ सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तम्मासा
 अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
 विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरेव प्रविश्य वस्यसीं
 स॒सदं गच्छन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः
 परस्तात्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्तिम्पाप्मानमपहृत्य दैवीं
 स॒सदममध्यतः॑ (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं स॒सज्जामि॑ वा एतत्कुर्वन्ति
 यत्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वश्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि
 पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
 यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
 एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा
 अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै

त्रयस्त्रिंश आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नहन्ते-
 ऽनात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
 यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती
 ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
 प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप
 यन्ति स्तोमानां सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं
 वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
 एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
 गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (८)

मुन्युष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव संवत्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥ [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्र
 जायेयेति सैतास्त्रिंशतं रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमौषधीभिर्वनस्पतिभिः
 प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव
 जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अक्षुध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मन्धि

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत सा जेमानम्महिमानमगच्छद्य
 एवं विद्वांस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वाऽन्नाद्यमव रुन्धते

वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जमानंमहिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो
भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः
षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्धवति पाप्मानमेव तेन
निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो
भवतीन्द्रियमेवाव (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त
एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो
भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो
भवन्ति य एवं विद्वांस एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति
संवत्सर एव प्रतिष्ठाय (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति
त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविंशौ भवतः
प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति
तस्माद्बहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति

तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसते-
ऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमेतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रौरपश्यन्
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस
एता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदक्षरानुष्टु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि
श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां

यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये
पराचस्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिंशदेतास्तासां
यास्त्रिंशत्त्रिंशदक्षरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
ये द्वे अहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदक्षरा द्वाविंशतिश्च॥ [४]

द्वे वाव देवसुत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य एवं
विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति
यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति सदृश्य एवं
विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तन्ते-
ऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन् (१८)

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्धुवन् य एवं
विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते सर्व एव प्रबाहुगृध्रवन्ति सर्वे
ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पश्चाहा भवन्ति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर
ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाक्षरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ

य॒ज्ञ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धते त्री॒ण्यांश्चि॒नानि॑ भवन्ति त्रयं इ॒मे लो॒का
एषु (१९)

ए॒व लो॒केषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यथो त्री॒णि वै य॒ज्ञस्यैन्द्रि॒याणि॑
तान्ये॒वाव॑ रुन्धते वि॒श्वजि॒द्धं व॒त्यन्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ॑ सर्व॑पृष्ठो भवति
सर्व॑स्याभि॒जित्यै॑ वा॒ग्वै द्वा॑दशा॒हो यत्पु॒रस्ता॑द्द्वादशा॒हमु॑पे॒युरना॑प्तां
वाच॑मुपे॒युरु॒प॒दासु॑कैषां वा॒ग्वस्या॑दु॒परि॑ष्ठाद्द्वादशा॒हमु॑प॒ यन्त्या॒प्तामे॒व
वाच॑मु॒प॒ यन्ति॑ तस्मा॑दु॒परि॑ष्ठाद्द्वा॒चा व॑दामोऽवा॒न्तर॑म् (२०)

वै द॑शरा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॑ सृजन्त ए॒ता५ ह॒ वा
उ॑दङ्कः शौ॒ल्बाय॑नः स॒त्रस्य॑र्द्धिमुवाच यद॑शरा॒त्रो यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति स॒त्रस्य॑र्द्ध्या अथो यदे॒व पूर्वे॑ष्वहःसु॒ विलो॑म क्रि॒यते
तस्यै॒वैषा॑ शा॒न्तिर्द्वि॑नी॒का वा ए॒ता रा॒त्रयो॑ यज॒माना
वि॒श्वजि॒त्स॒हाति॑रा॒त्रेण॑ पूर्वाः षोड॑श स॒हाति॑रा॒त्रेणोत्तराः॑ षोड॑श
य ए॒वं वि॒द्वा५सं॒स्रय॑न्नि५शद॒हमा॑सत् ऐ॒षां द्वि॑नी॒का प्र॒जा
जा॑यतेऽति॒रा॒त्राव॑भि॒तो भव॑तः परि॑गृहीत्यै॥ (२१)

अ॒ह॒रत्रे॑ष्व॒वान्तर॑५ षोड॑श स॒ह स॒प्तद॑श च॥ [५]

आ॒दि॒त्या अ॑का॒मय॑न्त सु॒वर्गं लो॒कमि॑या॒मेति॑ ते
सु॒वर्गं लो॒कं न प्रा॑जा॒न॒न्न सु॒वर्गं लो॒कमा॑य॒न्त ए॒ता५
ष॑ट्त्रि५शद्रा॒त्रम॑पश्यन्तमा॒हर॑न्तेना॒यज॑न्त॒ ततो॑ वै ते सु॒वर्गं

लो॒कम्प्रा॒जान॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमा॑यन् य एवं वि॒द्वाँसः
ष॒द्विँश॒द्रात्र॑मास॑ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कम्प्रा॒जान॑न्ति सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति
ज्योति॑रतिरात्रः (२२)

भ॒वति॑ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै
षड॒हा भ॑वन्ति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति च॒त्वारो॑
भव॑न्ति चत॑स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यस॑त्रं वा ए॒तद्यद॑च्छ॒न्दोमं॑
यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैर॒व रु॑न्धते
प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वै वी॒र्यं॑ पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छ॒न्दोमा॑ ओज॑स्ये॒व (२३)

वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति ष॒द्विँश॒द्रात्रो॑ भ॑वति ष॒द्विँश॒दक्ष॑रा
बृ॒हती॑ बा॒र्हताः॑ प॒शवो॑ बृ॒हत्यै॒व प॒शून॑व॒ रुन्ध॑ते बृ॒हती॑
छ॒न्दसा॑ः स्वा॒राज्य॑माश्रुताश्रुव॑ते स्वा॒राज्यं॑ य एवं वि॒द्वाँसः
ष॒द्विँश॒द्रात्र॑मास॑ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्त्यतिरात्राव॒भितो॑ भवतः
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ परि॑गृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्ये॒व ष॒द्विँशच्च॑॥ [६]

वसि॑ष्ठो ह॒तपु॑त्रोऽका॒मय॑त वि॒न्देयं॑ प्र॒जाम॒भि सौ॑दा॒सान्भ॑वेय॒मिति॑
स ए॒तमे॑कस्मान्नपश्चा॒शम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्तेना॑यजत् ततो॒ वै सोऽवि॑न्दत
प्र॒जाम॒भि सौ॑दा॒सान्भ॑वद्य एवं वि॒द्वाँसः॑ एकस्मान्नपश्चा॒शमा॑स॑ते
वि॒न्दन्ते॑ प्र॒जाम॒भि भ्रातृ॑व्यान्भवन्ति त्रय॑स्त्रिवृ॒तोऽग्नि॑ष्टो॒मा भ॑वन्ति
वज्र॑स्यै॒व मुख॑ सः श्य॑न्ति द॒श प॑ञ्चद॒शा भ॑वन्ति प॑ञ्चद॒शो

वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमदशममहर्भवति
वज्र एव वीर्यं दधति द्वादश सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन् (२६)

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडांश्चिनानि भवन्ति
षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते
प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य
एवं विद्वांस एकास्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२७)

वज्र आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च॥ [७]

संवत्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां दीक्षेत्रन्नेषा वै
संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताः रात्रिं वसति
साक्षादेव संवत्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्तं वा एते संवत्सरस्याभि
दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा

ए॒ते सं॒वत्स॒रस्या॒भि दी॑क्षन्ते॒ य ए॑काष्ट॒कायां॒ दीक्ष॑न्तेऽन्त॑नामानावृ॒तू
भ॑वतः॒ फल्गु॑नीपूर्णमा॒से दी॑क्षेर॒न्मुखं॒ वा ए॒तत् (२८)

सं॒वत्स॒रस्य॒ यत्फ॑ल्गुनीपूर्णमा॒सो मु॑ख॒त ए॒व सं॒वत्स॒रमा॒रभ्य॑
दीक्ष॑न्ते॒ तस्यै॒कैव॒ नि॒र्या य॑त्साम्मे॑द्ये॒ विषू॑वा॒न्त्सम्प॑द्य॒ते
चि॒त्रापूर्ण॑मा॒से दी॑क्षेर॒न्मुखं॒ वा ए॒तत्सं॒वत्स॒रस्य॒ यच्चि॑त्रापूर्णमा॒सो
मु॑ख॒त ए॒व सं॒वत्स॒रमा॒रभ्य॑ दीक्ष॑न्ते॒ तस्य॒ न का॒ चन॒ नि॒र्या भ॑वति
चतु॒रहे॒ पुर॑स्ता॒त्पूर्ण॑मा॒स्यै दी॑क्षेर॒न्तेषा॑मेकाष्ट॒कायां॒ क्रयः॑ सम्प॑द्य॒ते
तेनै॑काष्ट॒कां न॒ छुम्ब॑द्गुर्वन्ति॒ तेषा॑म् (२९)

पूर्व॑प॒क्षे सु॒त्या सम्प॑द्य॒ते पूर्व॑प॒क्षम्मा॑सा॒ अ॒भि सम्प॑द्यन्ते॒ ते
पूर्व॑प॒क्ष उ॒त्तिष्ठ॑न्ति॒ तानु॑त्तिष्ठ॒त ओष॑धयो॒ वन॒स्पत॑योऽनू॒त्तिष्ठ॑न्ति॒
तान्क॑ल्या॒णी की॒र्तिर॑नू॒त्तिष्ठ॑त्यरा॒न्त्सुरि॑मे॒ यज॑माना॒ इति॑ तदनु॒ सर्वे॑
राधु॑वन्ति॥ (३०)

ए॒तच्छु॑म्बद्गुर्वन्ति॒ तेषा॑ञ्चतु॒स्त्रिंशच्च॑॥ [८]

सु॒वर्गं॒ वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ ये स॒त्रमु॑प॒यन्त्य॒भीन्ध॑त
ए॒व दी॒क्षाभि॑रा॒त्मानं॑ श्र॒पय॑न्त॒ उप॒सद्भि॑र्द्वाभ्यां॒ लोमा॑व॒
द्यन्ति॒ द्वाभ्या॑न्त्वचं॒ द्वाभ्या॑मसृ॒द्वाभ्या॑म्मा॒सं द्वा॒भ्याम॑स्थि॒
द्वाभ्या॑म्म॒ज्जान॑मा॒त्मदक्षि॑णं॒ वै स॒त्रमा॑त्मानमे॒व दक्षि॑णां नी॒त्वा सु॒वर्गं॒
लो॒कं य॑न्ति॒ शिखा॑मनु॒ प्र व॑पन्त॒ ऋ॒द्ध्या॒ अथो॒ रघी॑या॒सः सु॒वर्गं॒

लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥ [९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तम्प्रथममुप
यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्र
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखम्मुखत एव स्तोमान्प्रयुञ्जते
ते (३२)

सऽस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया
गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराद्वुवर्गमेव
तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः
केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो
दधति विधृत्यै तेनाजामि॥ (३३)

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ [१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिक्ष एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं
तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्थस्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु
सन्निधः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सऽस्तुता विराजम् (३४)

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त

एकयायु॑रूनः सु॒वर्गो॑ वै लो॒को ज्योति॑रू॒र्ग्विराडू॑र्जमे॒वाव॑ रुन्धते ते
न क्षु॒धा॒र्तिमा॑र्च्छन्त्यक्षो॑धुका भवन्ति क्षु॒थ्सम्बा॑धा इव हि स॒त्रिणो॑-
ऽग्नि॑ष्टोमाव॒भितः॑ प्र॒धी तावु॑क्थ्या मध्ये नभ्यं तत्तदे॒तत्परि॑यद्दे॒वच॑क्रं
यदे॒तेन॑ (३५)

षड॒हेन॑ यन्ति दे॒वच॑क्रमे॒व सु॒मारो॑हन्त्यरि॒ष्ट्यै ते स्व॑स्ति
सम॑श्रुवते षड॒हेन॑ यन्ति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॑ति
तिष्ठन्त्यु॒भयतो॑ज्योतिषा यन्त्यु॒भयत॑ ए॒व सु॒वर्गे लो॒के प्र॑तितिष्ठन्तो
यन्ति द्वौ षड॒हौ भ॑वत॒स्तानि॑ द्वाद॒शाहा॑नि सम्प॑द्यन्ते द्वाद॒शो वै
पु॒रुषो॑ द्वे स॒क्थ्यौ द्वौ बा॒हू आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्यङ्गा॑नि स्तनौ
द्वाद॒शौ (३६)

तत्पु॒रुष॑मनु॒ पर्या॑वर्तन्ते त्रयः षड॒हा भ॑वन्ति तान्य॒ष्टाद॒शाहा॑नि
सम्प॑द्यन्ते नवा॒न्यानि॑ नवा॒न्यानि॑ नव॒ वै पु॒रुषे प्रा॑णास्त॒त्राणा॑ननु॒
पर्या॑वर्तन्ते च॒त्वारः षड॒हा भ॑वन्ति तानि चतु॒र्विंश॑तिर॒हानि॑
सम्प॑द्यन्ते चतु॒र्विंश॑तिर॒र्धमा॑साः सं॒वत्स॑रस्त॒थ्सं॒वत्स॑रमनु॒
पर्या॑वर्तन्तेऽप्र॑तिष्ठितः सं॒वत्स॑र इति खलु वा आ॒हुर्व॑र्षी॒यान्प्र॑ति॒ष्ठाया॑
इत्ये॒ताव॑द्वै सं॒वत्स॑रस्य ब्राह्म॑णं याव॑न्मा॒सो मा॒सिमा॑स्ये॒व
प्र॑तितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराज॑मे॒तेन॑ द्वाद॒शावे॒ताव॑द्वा अ॒ष्टौ च॑॥ [११]

मेष॑स्त्वा पच॒तैर॑वतु लोहि॑तग्रीव॒श्छागैः॑ शल्म॒लिर्वृ॑द्धा
पु॒र्णो ब्र॑ह्म॒णा प्ल॒क्षो मे॒धेन॑ न्य॒ग्रोध॑श्चम॒सैरु॑दु॒म्बर॑ ऊ॒र्जा गा॑य॒त्री

छन्दोभिस्त्रिवृथस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वां प्रियाणां
वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वां निधिपतिः हवामहे वसो
मम॥ (३८)

मेषष्पट्त्रिंशत्॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकुर्याभ्यः स्वाहा-
ऽवृत्त्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः
स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा
वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः
स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा
सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥ (३९)

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं
वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीभं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं
वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहाऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः
स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (४०)

अद्भ्य एकात्रिंशत्॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। पुरो मर्तः परः
श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्त्सम्बभूव सनिभ्य आ। अरातीवा

चि॒न्द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॒ म॒स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑। अ॒भि क्र॒त्वेन्द्र॑
भूर॒धृ ज॒मन्न॑ ते॒ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒र॒जा॒सि। स्वेना॒ हि वृ॒त्र॒श॒व॒सा
ज॒घ॒न्थ॒ न शत्रु॑रन्तं वि॒विद॑द्युधा ते॑॥ (४१)

विविदद्वे च॥ [१५]

नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॒णाय॑ नमोऽश्व॑ाय॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये
नमोऽधि॑पतये॒ऽधि॑पतिर॒स्यधि॑पतिं॒ मा कु॑र्वधि॑पतिर॒हं प्र॒जानां॑
भूया॑स॒म्मां धे॑हि मयि॑ धे॒ह्युपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहाऽऽल॑ब्धाय॒ स्वाहा॑
हु॒ताय॑ स्वाहा॑॥ (४२)

नम॑ एका॒त्रि॒ंशत्॥ [१६]

म॒योभू॒र्वातो॑ अ॒भि वा॑त॒स्रा ऊ॒र्ज॑स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॑शन्ताम्।
पी॒व॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒डा। याः
स॒रूपा॒ वि॒रूपा॒ ए॒क॒रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या
अ॒ङ्गिर॑स॒स्तप॑से॒ह च॒क्रु॑स्ताभ्यः॒ पर्जन्य॑ म॒हि श॒र्म य॑च्छ। या
दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता
अ॒स्मभ्य॑म्पय॑सा॒ पि॒न्व॑मानाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र (४३)

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑तिर्म॒ह्यमे॑ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॑वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासां॑ व॒यं प्र॑जया॒ स॒
संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह र॑मतिः

स्वाहा महीम् षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥ [१७]

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः।
 किं स्विदासीत्पिशङ्गिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिला।
 द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशङ्गिला विरासीत्पि
 कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य
 भेषजं किं स्विदावपनम्महत्। सूर्य एकाकी चरति (४५)

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्महत्।
 पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम्।
 पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं
 व्योम। वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्।
 सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥ (४६)

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥ [१८]

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभङ्गे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सं प्रोर्ण्वाथाम्। आहमजानि
 गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै।
 वृषो वा९ रेतोधा रेतो दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धेह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः
 स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम् (४७)

बिल्धावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लक्ष्मणि

सर्दिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्चकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या
 मध्यमेधताः शीते वाते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
 यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
 अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः।
 इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गभे पसो नि
 जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्चकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्राव्णो
 अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखां करत्प्र ण
 आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
 महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
 उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथा।
 आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
 त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो
 अगमदिन्द्रस्य तनुवम्प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो ममा (४)म्। यव्यायै
 गव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
 विपक्षसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या
 अपेशसे। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

ब्रध्नं पञ्चविंशतिश्च॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
 सन्तानेभ्यः स्वाहा परिसन्तानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा सन्धानेभ्यः
 स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय
 स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५२)

प्राणायष्टाविंशतिः॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय
 स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय
 स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते
 स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा
 धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (५३)

सितायाष्टात्रिंशत्॥ [२२]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन् द्वे वाव देवसूत्रे आदित्या अकामयन्त सुवर्गं

वसिष्ठः संवत्सराय सुवर्गं ये सत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्टोमं मेषः कूप्याभ्योऽद्ध्यो यो नमो मयोभूः
किं स्विदम्बे भूः प्राणायं सिताय द्वाविंशतिः ॥ [२३]

[बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत् ॥ 53 ॥ बृहस्पतिः सर्वस्मै
स्वाहा ॥]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो
जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथ्स्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः
संवत्सरमाप्सोदतिष्ठन्नराथ्स्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता
उभयीरुदतिष्ठन्नराथ्स्मेति गोसत्रं वै (१)

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव
तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सत्राभिजितुं ह्यस्यै
तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं
क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै
समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स तत् उदति संवत्सरः (२)

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽ-

सावुत्तरो॒ मनः॒ पूर्वं॑ वा॒गुत्तरः॑ प्रा॒णः पूर्वं॑ऽपान॒ उत्तरः॑ प्र॒रोध॑न॒म्पूर्वं॑
उ॒दय॑न॒मुत्तरो॒ ज्योति॑ष्टोमो वैश्वान॒रोऽति॒रात्रो॒ भवति॑ ज्योति॑रे॒व
पु॒रस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै चतुर्विं॒शः प्रा॑य॒णीयो॑
भवति॑ चतुर्विं॒शति॑रर्धमा॒साः (३)

सं॒व॒त्स॒रः प्र॒यन्त॑ ए॒व सं॒व॒त्स॒रे प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति॒ तस्य॑ त्रीणि॑
च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्च॑ स्तो॒त्रीया॒स्ताव॑तीः सं॒व॒त्स॒रस्य॑ रा॒त्रय॑ उ॒भे
ए॒व सं॒व॒त्स॒रस्य॑ रू॒पे आ॑प्नुवन्ति॒ ते स॒ंस्थि॑त्या अ॒रि॑ष्ट्या
उत्त॑रैर॒होभि॑श्चरन्ति षड॒हा भ॑वन्ति षड्वा ऋ॒तवः॑ सं॒व॒त्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व
सं॒व॒त्स॒रे प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति॒ गौश्चायु॑श्च मध्य॒तः स्तोमौ॑ भवतः
सं॒व॒त्स॒रस्ये॒व तन्मि॑थुन॒म्मध्य॑तः (४)

द॒धति॑ प्र॒जन॑नाय॒ ज्योति॑र॒भितो॑ भवति वि॒मोच॑नमे॒व
तच्छ॑न्दा॒स्ये॒व तद्वि॑मो॒कं य॒न्त्यथो॑ उ॒भय॑तो॒ज्योति॑षे॒व षड॑हेन
सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वद॒न्त्यास॑ते केन॑ य॒न्तीति॑
दे॒व॒या॒नेन॑ प॒थेति॑ ब्रूया॒च्छन्दा॑सि॒ वै दे॒व॒या॒नः प॒न्था गाय॑त्री
त्रि॒ष्टु॒जग॑ती॒ ज्योति॑र्वै गा॒य॒त्री गौ॒स्त्रि॒ष्टुगा॑यु॒र्जग॑ती यदे॒ते स्तोमा॑
भव॑न्ति दे॒व॒या॒नेनै॒व (५)

तत्प॒था य॑न्ति स॒मा॒न॒साम॑ भवति दे॒वलो॒को वै सा॒मं
दे॒वलो॒कादे॒व न य॑न्त्य॒न्याअ॒न्या ऋ॒चो भ॑वन्ति म॒नुष्य॑लो॒को वा
ऋ॒चो म॒नुष्य॑लो॒कादे॒वान्य॑म॒न्यं दे॒वलो॒कम॑भ्या॒रोह॑न्तो यन्त्य॒भि॒वर्तो॑
ब्र॒ह्मसा॒मम्भ॑वति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भि॒वृत्त्या॑ अ॒भि॒जि॒द्भव॑ति

सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्ववति विश्वस्य जित्यै
मासिमांसि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते
मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासां
पृष्ठान्युप यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गोसत्रं वा एति संवत्सरौऽर्धमासा मिथुनमध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥—————[१]

गावो वा एतत्सत्रमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषांसन्तीस्तासां
दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अंब्रुवन्नराध्मोत्तिष्ठा
तं काममरुध्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
अंब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरः
सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम् (७)

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता अध्रुवन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य एवं
वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसनि॥ (८)

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥—————[२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम उप
यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सांपराभ्यां
दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धौक्ष्यते यां द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति

संवत्सरं सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना यज्ञं
पशून्व रुन्धते समुद्रं वै (९)

एतेऽनवारमपारम्प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे
अन्वर्जयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जयुस्तादृक्तदनुत्सर्गम्बृहद्रथन्तरे
प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः
सर्वान्कामान्व रुन्धते॥ (१०)

समुद्रं वै चतुस्त्रिंशच्च॥

[३]

सामान्यं ऋचौ भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचौ मनुष्यलोकादेव
न यन्त्यन्यदन्यत्सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमन्यम
यन्ति जगतीमग्र उप यन्ति जगतीं वै छन्दांसि
प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशश्च स्तोमास्तस्माज्ज्याय
कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि
यजमाना अव रुन्धत आदित्यः (११)

गृह्यत इयं वा अदितिर्स्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते
मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा
असृजत यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां
ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा

शान्तिः॥ (१२)

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥ [४]

यदि सोमो स॑ सु॒तौ स्याता॑म्मह॒ति रात्रि॑यै प्रा॒तरनु॑वा॒कमु॑पाकु॒र्य
वाच॑म्पूर्वो दे॒वताः॑ पूर्॒वश्छन्दा॑सि वृ॒ङ्क्ते वृष॑ण्वतीं प्रति॒पदं
कुर्या॑त्प्रा॒तःस॒वना॑दे॒वेषा॑मिन्द्रं वृ॒ङ्क्तेऽथो॑ ख॒ल्वाहुः॑ स॒वनमु॑खेस॒वनमु॑खे
का॒र्येति॑ स॒वनमु॑खात्स॒वनमु॑खादे॒वेषा॑मिन्द्रं वृ॒ङ्क्ते सं॒वेशा॑योप॒वेशा॑य
गाय॑त्रियास्त्रि॒ष्टुभो॑ जग॑त्या अनु॒ष्टुभः॑ प॒ङ्क्त्या अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा
छन्दा॑सि वै सं॒वेश उ॑प॒वेशश्छन्दा॑भिरे॒वेषा॑म् (१३)

छन्दा॑सि वृ॒ङ्क्ते स॒जनी॑य॒स्य श॑स्यं वि॒हव्य॑स्य श॒स्यम॑ग॒स्त्यस्य॑
कया॑शुभीय॒स्य श॑स्यमे॒ताव॑द्वा अ॒स्ति या॒वदे॑तद्या॒वदे॑वास्ति॒ तदे॑षां
वृ॒ङ्क्ते यदि॑ प्रा॒तःस॒वने क॑लशो दी॒र्येत॑ वैष्ण॒वीषु॑ शि॒पिवि॑ष्ट॒वती॑षु
स्तु॒वीर॑न् यद्वै य॒ज्ञस्या॑ति॒रिच्य॑ते विष्णुं॒ तच्छि॑पि॒विष्टम॑भ्यति॒
रिच्य॑ते॒ तद्विष्णुः॑ शि॒विपि॑ष्टोऽति॒रिक्त ए॒वाति॑रिक्तं दधा॒त्यथो॑
अति॑रिक्तेनै॒वाति॑रिक्तमा॒प्त्वाव॑ रुन्धते॒ यदि॑ म॒ध्यन्दि॑ने दी॒र्येत॑
वष॑ट्कारनि॒धन॑स्य॒ सामं॑ कुर्युर्वष॑ट्कारो वै य॒ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठा
प्रति॑ष्ठामे॒वैन॑द्रमयन्ति॒ यदि॑ तृतीयस॒वन ए॒तदे॒व॥ (१४)

छन्दा॑भिरे॒वेषा॑मवैका॒त्रवि॑स्रति॒श्रं॥ [५]

षड॒हैर्मा॑सा॒न्थ्स॒म्पाद्या॑हुरु॒थ्सृ॑जन्ति षड॒हैर्हि॑ मा॒सा॒न्थ्स॒म्पश्य॑न्त्य

मासाँन्थ्सम्पश्यन्त्यमावास्याया मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्त्यमावास्याया
 हि मासाँन्थ्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति
 पौर्णमास्या हि मासाँन्थ्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
 सिञ्चति यः पूर्णादुदचति (१५)

प्राणमस्मिन्थ्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
 यदहर्नोथ्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येव संवत्सरो वि
 पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत (१६)

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानां सुतो
 यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन
 यज्ञमप्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्षडहसतत
 सन्तमथाहुरुथ्सृजन्ति प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञं सं तन्वन्ति यन्ति वा एते
 सवनाद्येऽहः (१७)

उथ्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतथ्सवनं यथ्सान्नाय्यं
 यथ्सान्नाय्यम्भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूय भक्षयन्त्येतथ्सोमप
 ह्यैतरहि यथायतनं वा एतेषां सवनभाजो देवता गच्छन्ति
 येऽहुरुथ्सृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव

संव॑न॒भाजो॑ दे॒वता॑ अ॒व रु॒न्धते॑ऽष्टा॒क॑पा॒ला॒न्प्रा॒तःस॒व॒न एका॑-
द॒शक॑पा॒ला॒न्मा॒ध्य॒न्दि॒ने स॒व॒ने द्वा॑द॒शक॑पा॒लां॒ऽस्तृ॒तीय॑स॒व॒ने
छ॒न्दां॒स्ये॒वा॒स्त्वा॒व रु॒न्धते॑ वै॒श्वदे॒वं च॒रुं तृ॒तीय॑स॒व॒ने निर्व॑प॒न्ति
वै॒श्वदे॒वं वै तृ॒तीय॑स॒व॒न॒न्तेनै॒व तृ॒तीय॑स॒व॒नान्न॑ य॒न्ति॥ (१८)

उ॒द॒च॒त्यु॒द्येऽहं॑स्वा पञ्च॑दश च॥ [६]

उ॒थ्सृ॒ज्या (३) त्रो॒थ्सृ॒ज्या (३) मि॒तिं मी॒मांस॑न्ते
ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒न॒स्तद्वा॑हुरु॒थ्सृ॒ज्यमे॒वेत्य॑मा॒वास्या॑यां च पौ॒र्ण॒मास्यां
चो॒थ्सृ॒ज्यमि॒त्याहु॑रे॒ते हि य॒ज्ञं व॑ह॒त इति॑ ते त्वा॒व नो॒थ्सृ॒ज्ये
इ॒त्याहु॑र्ये अ॒वा॒न्त॒रं य॒ज्ञ॒म्भे॒जाते॑ इति॑ या प्र॒थ॒मा व्य॑ष्टका
तस्या॑मु॒थ्सृ॒ज्यमि॒त्याहु॑रे॒ष वै मा॒सो वि॑श॒र इति॑ नादि॑ष्टम् (१९)

उ॒थ्सृ॒जेयु॑र्य॒दादि॑ष्टमु॒थ्सृ॒जेयु॑र्या॒दृ॒शे पुनः॑ पर्या॒प्तावे॑ म॒ध्ये
ष॒ड॒ह॒स्यं स॒म्प॒द्ये॒त ष॒ड॒हैर्मा॑सा॒न्थ्स॒म्पाद्य॑ य॒थ्स॑प्त॒मम॒ह-
स्त॑स्मि॒न्नु॒थ्सृ॒ज्येयु॑स्तद॒ग्नये॑ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेयु॒रेन्द्रं॑ द॒धीन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं
वै॒श्वदे॒वं द्वा॑द॒शक॑पालम॒ग्नेर्वै॑ वसु॑मतः प्रा॒तःस॒व॒नं यद॑ग्नये॒ वसु॑मते
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनीं॑ कुर्व॒न्ति (२०)

स॒व॒नम॑ष्टा॒भिरु॑प॒ यन्ति॑ यदै॒न्द्रं द॒धि भ॑व॒तीन्द्र॑मे॒व तद्वा॑ग॒धेया॑न्न
च्या॒व॒य॒न्तीन्द्र॑स्य॒ वै म॒रुत्व॑तो॒ माध्य॑दि॒नं स॒व॒नं यदि॑न्द्रा॒य म॒रुत्व॑ते
पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं निर्व॑प॒न्ति दे॒वता॑मे॒व तद्वा॒ग्निनीं॑ कुर्व॒न्ति

सर्वनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसर्वनं
यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्भागिनीः कुर्वन्ति
सर्वनं द्वादशभिः (२१)

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पुशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञस्याननु
इतः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तथ्सुवर्गं
लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्र
क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिक्षां नो अस्मिन्पुरुहूत
यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः षण्मासो
ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव
तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ यन्ति॥ (२२)

नादिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विश्वेति॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावा
रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुपं यन्ति प्रजापतेरहृदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
पुरस्तात्सदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव

यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
 दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
 ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव
 रुन्धते सप्तदशम् (२४)

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भद्रं
 द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्रेय उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत सोऽकामयतासामह रज्यं
 परीयामिति तासा रजनेनैव राज्यं पर्येतद्राजनस्य राजनत्वं
 यद्राजनम्भवति प्रजानामेव तद्यजमाना राज्यं परि यन्ति
 पञ्चविंशम्भवति प्रजापतेः (२५)

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
 पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराडन्न विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च
 दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्येकैक्यास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य
 एवान्नाद्यं सम्भरन्ति ताभिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
 यथा सुपर्ण उत्पतिष्यञ्छिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
 प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्क होता नाकस्यैव पृष्ठ रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टपं
 गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो

आक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ॥ (२७)

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्प्रत्येकादश च॥ [८]

अर्क्येण वै संहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव रुन्धते तस्माद्या९ समा९ सत्र९ समृद्धं क्षोधुकास्ता९ समा॥ प्रजा इष९ ह्यासामूर्जमाददते या९ समां व्यृद्धमक्षोधुकास्ता९ समा॥ प्रजाः (२८)

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुमुक्षुना उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना देवबन्धान्मुमुक्षुना उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ परमामेव (२९)

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्धा आर्द्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति य आक्रोशति पुनात्येवैनान्त्स स यः

प्र॒श॒स॒न्ति॑ पू॒तेष्वे॒वान्नाद्यं॑ दधा॒त्यृषि॑कृतं च (३०)

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च॒ पूर्वे॒र्मासै॒रव॑ रुन्धते॒ यद्भू॑तेच्छ॒दा॒सामा॑नि॒ भव॑न्त्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धे॑ यन्ति॒ वा ए॒ते मि॑थु॒नाद्ये॑
सं॒वत्स॑रमु॒पय॑न्त्यन्त॒र्वेदि॑ मि॒थुनौ॑ सम्भ॒वत॑स्तेनै॒व मि॑थु॒नान्न॑
यन्ति॥ (३१)

वृ॒द्धम॑क्षो॒धुका॑स्ता॒ समा॑ प्र॒जाः प॑र॒मामे॒व च॑ त्रि॒शच्च॑॥ [१]

च॒र्माव॑ भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषाम॑व॒ भिन्द॑न्ति मापं रा॒थसी॑र्मातिं
व्या॒थसी॑रित्या॒ह सम्प्र॑त्ये॒वैषां॑ पा॒प्मान॑मव॒ भिन्द॑न्त्युदकु॒म्भान॑धिनि॒धाय॑
दा॒स्यो मा॒र्जा॒लीयं॑ परि॒ नृत्य॑न्ति प॒दो नि॑घ्न॒तीरि॒दम्मा॑धुं गा॒यन्त्यो॑
मधु॑ वै दे॒वानां॑ प॒रम॑म॒न्नाद्यं॑ प॒रम॑मे॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्ध॑ते प॒दो नि॑
घ्नन्ति॒ मही॑यामे॒वैषु॑ दधति॥ (३२)

च॒र्मैका॑न्नपञ्चा॒शत्॥ [१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॒हान्तरि॑क्षाय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वा॒हा सम्प्लो॑ष्यते स्वा॒हा
स॒म्प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ सम्प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायि॑ष्यते स्वा॒हा मे॒घाय॑ते
स्वा॒हा मे॒घिता॑य॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॒ स्वाहा॑ नीहा॒राय॒ स्वाहा॑ नि॒हाका॑यै
स्वा॒हा प्रा॒स॒चाय॒ स्वाहा॑ प्रच॒लाका॑यै॒ स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्यते स्वा॒हा
वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्तन॑यिष्यते स्वा॒हा
स्तन॑यते॒ स्वाहो॑ग्र॒ स्तन॑यते॒ स्वाहा॑ वर्षिष्यते स्वा॒हा वर्ष॑ते
स्वा॒हाभि॑वर्षते॒ स्वाहा॑ परि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ संव॑र्षते (३३)

स्वाहांनुवर्षते स्वाहां शीकायिष्यते स्वाहां शीकायते
 स्वाहां शीकिताय स्वाहां प्रोषिष्यते स्वाहां प्रुष्णते स्वाहां
 परिप्रुष्णते स्वाहोद्गहीष्यते स्वाहोद्गृह्यते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहां
 विप्रोष्यते स्वाहां विप्लवमानाय स्वाहा विप्लुताय स्वाहांतप्स्यते
 स्वाहातपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहगर्भ्यः स्वाहा यजुर्भ्यः स्वाहा
 सामर्भ्यः स्वाहाङ्गिरोभ्यः स्वाहा वेदैर्भ्यः स्वाहा गाथार्भ्यः स्वाहां
 नाराशंसिर्भ्यः स्वाहा रैर्भीर्भ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहां॥ (३४)

सं वर्षते रैर्भीर्भ्यः स्वाहा द्वे च॥ [११]

दत्वते स्वाहांऽदन्तकाय स्वाहां प्राणिने स्वाहांऽप्राणाय
 स्वाहा मुखवते स्वाहांऽमुखाय स्वाहा नासिकवते स्वाहां-
 ऽनासिकाय स्वाहांऽक्षण्वते स्वाहांऽनक्षिकाय स्वाहां कर्णिने
 स्वाहांऽकर्णकाय स्वाहां शीर्षण्वते स्वाहांऽशीर्षकाय स्वाहां
 पृष्ठवते स्वाहांऽपादकाय स्वाहां प्राणते स्वाहाऽप्राणते स्वाहा
 वदते स्वाहाऽवदते स्वाहा पश्यते स्वाहाऽपश्यते स्वाहां शृण्वते
 स्वाहाऽशृण्वते स्वाहां मनस्विने स्वाहां (३५)

अमनसे स्वाहां रेतस्विने स्वाहांऽरेतस्काय स्वाहां प्रजाभ्यः
 स्वाहां प्रजननाय स्वाहां लोमवते स्वाहांऽलोमकाय स्वाहां त्वचे
 स्वाहांऽत्वक्काय स्वाहा चर्मण्वते स्वाहांऽचर्मकाय स्वाहा लोहितवते
 स्वाहांऽलोहिताय स्वाहां मांसन्वते स्वाहांऽमांसकाय स्वाहा

स्नाव॑भ्यः स्वाहा॑ऽस्नाव॑काय॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिका॑य॒
स्वाहा॑ म॒ञ्जन्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ञ्जका॑य॒ स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॒
स्वाहा॑ऽऽत्म॒ने स्वाहा॑ऽना॑त्म॒ने स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ (३६)

म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽना॑त्म॒ने स्वाहा॑ द्वे च॑॥ [१२]

कस्त्वा॑ यु॒नक्ति॒ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्त॑स्य य॒ज्ञस्य॑र्द्धे
मह्य॑ः स॒न्नत्या॑ अ॒मुष्मै॒ कामा॑यायुषे॒ त्वा प्रा॑णाय॒ त्वाऽपा॑नाय॒ त्वा
व्या॑नाय॒ त्वा व्यु॑ष्ठै॒ त्वा र॒य्यै त्वा रा॑ध॒से त्वा घो॑षाय॒ त्वा पो॑षाय॒
त्वा॒रा॒द्धोषा॑य॒ त्वा प्र॑च्यु॒त्यै त्वा॑॥ (३७)

कस्त्वा॑ऽष्टा॒त्रिंशत्॑॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॑ राथ॑तराय॒ वास॑न्ताया॒ष्टाक॑पाल॒ इन्द्रा॑य॒
त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्च॑द॒शाय॒ बार्ह॑ताय॒ ग्रेष्मा॑यैका॒दश॑कपालो॒ विश्वे॑भ्यो
दे॒वेभ्यो॑ जा॒गते॑भ्यः सप्त॑द॒शेभ्यो॑ वैरू॒पेभ्यो॑ वा॒र्षिके॑भ्यो द्वा॒दश॑-
कपालो॒ मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टु॒भाभ्या॑मेकवि॒ंशाभ्या॑ वैरा॒जाभ्या॑
शा॒रदा॑भ्या॑ पय॒स्या बृ॒हस्प॑तये॒ पाङ्गा॑य॒ त्रिण॑वाय॒ शा॒क्राय॑
हैम॑न्तिकाय॒ चरुः स॑वि॒त्र आ॑तिच्छ॒न्दसा॑य॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशाय॑ रै॒वता॑य॒
शै॒शिरा॑य॒ द्वा॒दश॑कपालोऽदि॒त्यै विष्णु॑प॒त्यै च॑रु॒रग्नये॑ वैश्वान॒राय॑
द्वा॒दश॑कपालोऽनु॑म॒त्यै च॑रुः का॒य एक॑कपालः॥ (३८)

अ॒ग्नये॑ऽदि॒त्या अनु॑म॒त्यै सप्त॑च॒त्वारि॑ंशत्॑॥ [१४]

यो वा अ॒ग्नाव॑ग्निः प्र॒ह्रिय॑ते॒ यश्च॒ सोमो॑ राजा॒ तयो॑रे॒ष आ॑तिथ्यं

यदग्रीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्चीयते यथ्सञ्चितेऽग्रावेतानि हवींषि न
निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजां पशून् यजमानस्याभि
मन्येत यथ्सञ्चितेऽग्रावेतानि हवींषि निर्वपति भागधेयेनैवैनं
शमयति नास्य रुद्रोऽशान्तः (३९)

उपोत्थाय प्रजां पशून्भि मन्यते दशं हवींषि भवन्ति नव
वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशाक्षरा
विराडन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः
पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः
स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन (४०)

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या
एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया
मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसुवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्
य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां
दिशामभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि

रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४२)

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरैकान्नचत्वारिंशत्॥ [१७]

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽनुद्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषां जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान् वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रंस्तु सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम् (४५)

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा

सम्पा॑रय प्राण॒धृग॑सि प्रा॒णं मे॑ द॒॒ह व्या॒न॒धृग॑सि व्या॒नं मे॑
द॒॒ह पा॒न॒धृग॑स्य पा॒नं मे॑ द॒॒ह चक्षु॑रसि चक्षु॒र्मयि॑ धेहि श्रोत्र॑मसि
श्रोत्र॒म्मयि॑ धे॒ह्यायु॑रस्यायु॒र्मयि॑ धेहि॥ (४६)

वा॒युस्तै॑ वाजि॒न् यु॒ङ्गन् त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा स॒न्निच॑त्वारि॒॒शच्च॑॥ [१९]

ज॒ज्ञि बी॒जं व॒र्ष्ठा प॒र्जन्यः॑ प॒क्ता स॒स्य॑ सु॒पिप्प॒ला
ओष॑धयः स्वधिच॒रणेय॑ सु॒पस॑द॒नोऽग्निः॑ स्व॒ध्यक्ष॑म॒न्तरि॑क्ष॑
सुपा॒वः पव॑मानः सू॒पस्था॑ना द्यौः शि॒वम॒सौ तप॑न् यथापूर्वम॒होरा॑त्रे
प॒ञ्चद॒शिनो॑र्ध॒मासा॑स्त्रि॒॒शिनो॑ मासाः क्लृ॒प्ता ऋ॒तवः॑ शा॒न्तः
स॒व॒त्स॒रः॥ (४७)

ज॒ज्ञि बी॒जमेक॑त्रि॒॒शत्॥ [२०]

आ॒ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालः सौ॒म्यश्च॒रुः सा॑वि॒त्रोऽष्टा॑क॑पालः
पौ॒ष्णश्च॒रु रौ॒द्रश्च॒रुर॒ग्नये॑ वैश्वान॒राय॑ द्वा॒दश॑कपालो मृ॒गाख॑रे
यदि॒ नाग॑च्छे॒द॒ग्नये॑ऽ॒होमु॑चे॒ऽष्टा॑क॑पालः सौ॒र्यम्प॑यो वा॒यव्य॑
आज्य॑भागः॥ (४८)

आ॒ग्नेयश्च॑तुर्वि॒॒शतिः॥ [२१]

अ॒ग्नये॑ऽ॒होमु॑चे॒ऽष्टा॑क॑पाल इन्द्रा॒या॒होमु॑च॒ एका॑दश॒
क॑पालो मि॒त्रावरु॑णाभ्यामा॒गोमु॒ग्भ्या॑ पय॒स्या वा॒योसा॑वि॒त्र
आ॒गोमु॒ग्भ्या॑ च॒रुर॒श्विभ्या॑मा॒गोमु॒ग्भ्या॑ धा॒ना म॒रुद्भ्य॑ ए॒नोमु॒ग्भ्यः
स॒प्तक॑पालो वि॒श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्य॑ ए॒नोमु॒ग्भ्यो द्वा॑दश॒कपालोऽनु॑मत्यै

चरुरग्रये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावापृथिवीभ्याम२ होमुग्भ्यां
द्विकपालः ॥ (४९)

अग्रयेऽ२ होमुचै त्रि२ शत॥ [२२]

अग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या
समनमदेवम्मह्यम्भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षाय
समनमद्यथा वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्विवे समनमद्यथा
सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्नक्षत्रेभ्यः समनमद्यथा चन्द्रमा
नक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्ध्यः समनमद्यथा (५०)

वरुणोऽद्भिः साम्ने समनमदृचे समनमद्यथा सामर्चा ब्रह्मणे
समनमत्क्षत्राय समनमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राज्ञे समनमद्विशे
समनमद्यथा राजा विशा रथाय समनमदश्वेभ्यः समनमद्यथा
रथोऽश्वैः प्रजापतये समनमदद्भूतेभ्यः समनमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः
समनमदेवम्मह्यम्भद्राः सन्नतयः सं नमन्तु ॥ (५१)

अद्ध्यः समनमद्यथा मह्यं चत्वारि च ॥ [२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्यासोऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पृथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहि। नमो-
ऽग्रये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो-
वायवेऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः

सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥ [२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेद शीर्षण्वान्मेध्यो भवत्युषा
वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यश्चक्षुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः
पादा अवान्तरदिशाः पर्शवोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि
मासाः सन्धानान्यृतवोऽङ्गानि संवत्सर आत्मा रश्मयः केशा
नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो मांसान्योषधयो लोमानि
वनस्पतयो वाला अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम् (५३)

समुद्र उदरमन्तरिक्षम्पायुर्द्यावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेपः
सोमो रेतो यज्ज्जभ्यते तद्वि द्योतते यद्विधूनुते तथ्स्तनयति
यन्मेहति तद्वर्षति वागेवास्य वागर्ह्वा अश्वस्य जायमानस्य
महिमा पुरस्ताज्जायते रात्रिरेनम्महिमा पश्चादनु जायत एतौ
वै महिमानावश्वमभितः सम्बभूवतुरह्यो देवानवहर्दवांसुरान्
वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्थ्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो
बन्धुः॥ (५४)

व्यात्तमवहद्वादश च॥ [२५]

गावो गावः सिपांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमौ षडहेरुथ्सृज्या(३)ं देवानामर्क्येण चर्माव
पृथिव्यै दत्तते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राञ्जि बीजमाग्रेयोऽष्टकपालोऽग्नये-
ऽहोमुचेऽष्टकपालोऽग्नये समनमृचे ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः पञ्चविंशतिः॥ [२६]

[गावः समान्यः सर्वनमष्टाभिर्वा एते देवकृतश्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्धिः साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥54॥

गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>
